EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 11.6.2021.
COM(2021) 312 final

ANNEX 1

PIELIKUMS

dokumentam

Priekšlikums

PADOMES LĒMUMS

par to, lai Eiropas Savienības vārdā parakstītu un provizoriski piemērotu Partnerības nolīgumu starp Eiropas Savienību, no vienas puses, un Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstu organizācijas (*OACPS*) dalībvalstīm, no otras puses

PARTNERĪBAS NOLĪGUMS

STARP EIROPAS SAVIENĪBU, NO VIENAS PUSES, UN ĀFRIKAS, KARĪBU JŪRAS REĢIONA UN KLUSĀ OKEĀNA VALSTU ORGANIZĀCIJAS DALĪBVALSTĪM, NO OTRAS PUSES

I DAĻA. VISPĀRĪGIE NOTEIKUMI

II DAĻA. STRATĒĢISKĀS PRIORITĀTES

I SADAĻA. CILVĒKTIESĪBAS, DEMOKRĀTIJA UN PĀRVALDĪBA UZ CILVĒKIEM ORIENTĒTĀS UN TIESĪBĀS BALSTĪTĀS SABIEDRĪBĀS

II SADAĻA. MIERS UN DROŠĪBA

III SADAĻA. HUMĀNĀ UN SOCIĀLĀ ATTĪSTĪBA

IV SADAĻA. IEKĻAUJOŠA ILGTSPĒJĪGA EKONOMIKAS IZAUGSME UN ATTĪSTĪBA

V SADAĻA. VIDISKĀ ILGTSPĒJA UN KLIMATA PĀRMAIŅAS

VI SADAĻA. MIGRĀCIJA UN MOBILITĀTE

III DAĻA. GLOBĀLĀS ALIANSES UN STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

IV DAĻA. SADARBĪBAS LĪDZEKĻI UN ĪSTENOŠANA

V DAĻA. INSTITUCIONĀLAIS SATVARS

VI DAĻA. NOBEIGUMA NOTEIKUMI

REĢIONĀLIE PROTOKOLI.

ĀFRIKAS VALSTU REĢIONĀLAIS PROTOKOLS

I DAĻA. SADARBĪBAS SATVARS

II DAĻA. GALVENĀS SADARBĪBAS JOMAS

I SADAĻA. IEKĻAUJOŠA ILGTSPĒJĪGA EKONOMIKAS IZAUGSME UN ATTĪSTĪBA

II SADAĻA. HUMĀNĀ UN SOCIĀLĀ ATTĪSTĪBA

III SADAĻA. VIDE, DABAS RESURSU PĀRVALDĪBA UN KLIMATA PĀRMAIŅAS

IV SADAĻA. MIERS UN DROŠĪBA

V SADAĻA. CILVĒKTIESĪBAS, DEMOKRĀTIJA UN PĀRVALDĪBA

VI SADAĻA. MIGRĀCIJA UN MOBILITĀTE

KARĪBU JŪRAS VALSTU REĢIONĀLAIS PROTOKOLS

I DAĻA. SADARBĪBAS SATVARS

II DAĻA. GALVENĀS SADARBĪBAS JOMAS

I SADAĻA. IEKĻAUJOŠA ILGTSPĒJĪGA EKONOMIKAS IZAUGSME UN ATTĪSTĪBA

II SADAĻA. VIDISKĀ ILGTSPĒJA, KLIMATA PĀRMAIŅAS UN DABAS RESURSU ILGTSPĒJĪGA PĀRVALDĪBA

III SADAĻA. CILVĒKTIESĪBAS, PĀRVALDĪBA, MIERS UN DROŠĪBA

IV SADAĻA. HUMĀNĀ ATTĪSTĪBA, SOCIĀLĀ KOHĒZIJA UN MOBILITĀTE

KLUSĀ OKEĀNA VALSTU REĢIONĀLAIS PROTOKOLS

I DAĻA. SADARBĪBAS SATVARS

II DAĻA. GALVENĀS SADARBĪBAS JOMAS

I SADAĻA. VIDISKĀ ILGTSPĒJA UN KLIMATA PĀRMAIŅAS

II SADAĻA. IEKĻAUJOŠA UN ILGTSPĒJĪGA EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA

III SADAĻA. OKEĀNI, JŪRAS UN ZVEJNIECĪBA

IV SADAĻA. CILVĒKTIESĪBAS, DEMOKRĀTIJA UN PĀRVALDĪBA

V SADAĻA. HUMĀNĀ UN SOCIĀLĀ ATTĪSTĪBA

PIELIKUMI

I PIELIKUMS. ATGRIEŠANAS UN ATPAKAĻUZŅEMŠANAS PROCESI

II PIELIKUMS. EIROPAS INVESTĪCIJU BANKAS DARBĪBAS

EIROPAS SAVIENĪBA, turpmāk arī “ES”, no vienas puses, un

ANGOLAS REPUBLIKA,

ANTIGVA UN BARBUDA,

BAHAMU SALU SADRAUDZĪBA,

BARBADOSA,

BELIZA,

BENINAS REPUBLIKA,

BOTSVĀNAS REPUBLIKA,

BURKINAFASO,

BURUNDI REPUBLIKA,

KAMERŪNAS REPUBLIKA,

KABOVERDES REPUBLIKA,

CENTRĀLĀFRIKAS REPUBLIKA,

ČADAS REPUBLIKA,

KOMORU SALU SAVIENĪBA,

KONGO REPUBLIKA,

KUKA SALAS,

KOTDIVUĀRAS REPUBLIKA,

KUBAS REPUBLIKA,

KONGO DEMOKRĀTISKĀ REPUBLIKA,

DŽIBUTI REPUBLIKA,

DOMINIKAS SADRAUDZĪBA,

DOMINIKĀNAS REPUBLIKA,

ERITREJAS VALSTS,

SVATINI KARALISTE,

ETIOPIJAS FEDERATĪVĀ DEMOKRĀTISKĀ REPUBLIKA,

FIDŽI REPUBLIKA,

GABONAS REPUBLIKA,

GAMBIJAS REPUBLIKA,

GANAS REPUBLIKA,

GRENĀDA,

GVINEJAS REPUBLIKA,

GVINEJAS-BISAVAS REPUBLIKA,

EKVATORIĀLĀS GVINEJAS REPUBLIKA,

GAJĀNAS KOOPERATĪVĀ REPUBLIKA,

HAITI REPUBLIKA,

JAMAIKA,

KENIJAS REPUBLIKA,

KIRIBATI REPUBLIKA,

LESOTO KARALISTE,

LIBĒRIJAS REPUBLIKA,

MADAGASKARAS REPUBLIKA,

MALĀVIJAS REPUBLIKA,

MALI REPUBLIKA,

MĀRŠALA SALU REPUBLIKA,

MAURITĀNIJAS ISLĀMA REPUBLIKA,

MAURĪCIJAS REPUBLIKA,

MIKRONĒZIJAS FEDERATĪVĀS VALSTIS,

MOZAMBIKAS REPUBLIKA,

NAMĪBIJAS REPUBLIKA,

NAURU REPUBLIKA,

NIGĒRAS REPUBLIKA,

NIGĒRIJAS FEDERATĪVĀ REPUBLIKA,

NIUE,

PALAU REPUBLIKA,

PAPUA-JAUNGVINEJAS NEATKARĪGĀ VALSTS,

RUANDAS REPUBLIKA,

SENTKITSA UN NEVISA,

SENTLŪSIJA,

SENTVINSENTA UN GRENADĪNAS,

SAMOA NEATKARĪGĀ VALSTS,

SANTOMES UN PRINSIPI DEMOKRĀTISKĀ REPUBLIKA,

SENEGĀLAS REPUBLIKA,

SEIŠELU REPUBLIKA,

SJERRALEONES REPUBLIKA,

ZĀLAMANA SALAS,

SOMĀLIJAS FEDERATĪVĀ REPUBLIKA,

DIENVIDĀFRIKAS REPUBLIKA,

DIENVIDSUDĀNAS REPUBLIKA,

SUDĀNAS REPUBLIKA,

SURINAMAS REPUBLIKA,

TANZĀNIJAS SAVIENOTĀ REPUBLIKA,

AUSTRUMTIMORAS DEMOKRĀTISKĀ REPUBLIKA,

TOGO REPUBLIKA,

TONGAS KARALISTE,

TRINIDĀDAS UN TOBĀGO REPUBLIKA,

TUVALU,

UGANDAS REPUBLIKA,

VANUATU REPUBLIKA,

ZAMBIJAS REPUBLIKA,

ZIMBABVES REPUBLIKA,

turpmāk – Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstu organizācijas (*OACPS*) dalībvalstis, no otras puses,

ŅEMOT VĒRĀ pārskatīto Džordžtaunas nolīgumu, ar ko izveido Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstu organizāciju, no vienas puses, un Līgumu par Eiropas Savienību un Līgumu par Eiropas Savienības darbību, no otras puses;

IEVĒROJOT to ciešās saiknes un tuvās politiskās, ekonomiskās un kultūras attiecības, kas tās vieno;

ATKĀRTOTI APSTIPRINOT savu atbalstu uz noteikumiem balstītai globālai kārtībai, kuras galvenais princips ir multilaterālisms un kuras pamatā ir Apvienoto Nāciju Organizācija;

APSTIPRINOT savu apņemšanos veicināt ilgtspējīgu attīstību saskaņā ar Ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam;

UZSVEROT to, cik svarīgs ir regulārs dialogs visos attiecīgajos līmeņos par abpusēji interesējošiem jautājumiem;

ATKĀRTOTI APSTIPRINOT savu apņemšanos nostiprināt partnerību, koordinējot darbības starptautiskos forumos, balstoties uz kopīgām interesēm, kopīgām vērtībām un savstarpēju cieņu un izpratni par spēju ar kopīgu rīcību ietekmēt galīgos rezultātus;

APLIECINOT savu apņemšanos ievērot demokrātijas principus un cilvēktiesības, kas noteiktas Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā un citos attiecīgos starptautiskos cilvēktiesību dokumentos, kā arī tiesiskuma un labas pārvaldības principus;

ATGĀDINOT par savu stingro gribu veicināt mieru un drošību un par savām starptautiskajām saistībām attiecībā uz masu iznīcināšanas ieroču neizplatīšanu, kā arī apņemšanos novērst vissmagākos noziegumus, kas skar starptautisko sabiedrību, un saukt pie atbildības par tiem;

ATKĀRTOTI APSTIPRINOT savu apņemšanos veicināt daudzējādu ieinteresēto personu sadarbību, lai atbalstītu ilgtspējīgas attīstības sasniegšanu, ņemot vērā dažādo ieinteresēto personu atšķirīgās lomas, vienlaikus nodrošinot, ka visi darbojas saskaņā ar tiesiskuma principiem;

UZSVEROT, ka ir steidzami jārisina globālas vides problēmas, cik svarīgs ir Parīzes nolīgums par klimata pārmaiņām, ka ir steidzami jāveido stabila un ilgtspējīga mazoglekļa ekonomika un pret klimata pārmaiņām noturīga sabiedrība un ka ir jāvirzās uz priekšu, lai sasniegtu kopīgos mērķus vides, klimata pārmaiņu un atjaunojamās enerģijas jomā;

ATZĪSTOT, cik svarīgas ir strukturālas pārmaiņas ekonomikā, lai panāktu iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi un attīstību;

ATGĀDINOT par savu apņemšanos ievērot principus un noteikumus, kas reglamentē starptautisko tirdzniecību, jo īpaši tos, par kuriem panākta vienošanās Pasaules Tirdzniecības organizācijā;

ATGĀDINOT savu apņemšanos ievērot darba tiesības, ņemot vērā Starptautiskās Darba organizācijas konvencijās noteiktos principus;

ATZĪSTOT zinātnes, tehnoloģijas, pētniecības un inovācijas svarīgo lomu pārejas uz zināšanu sabiedrību paātrināšanā, ko veicina digitālo rīku izmantošana ilgtspējīgas attīstības mērķa sasniegšanai;

ATGĀDINOT savu apņemšanos veicināt humāno un sociālo attīstību, izskaust nabadzību un apkarot diskrimināciju un nevienlīdzību, nevienu neatstājot novārtā;

ATZĪSTOT, ka mainīga demogrāfiskā dinamika apvienojumā ar ekonomiskām, sociālām un vides pārmaiņām rada gan iespējas, gan problēmas ilgtspējīgai attīstībai;

ATKĀRTOTI APSTIPRINOT, ka dzimumu līdztiesība un pilnvērtīgu iespēju nodrošināšana sievietēm un meitenēm ir būtiska, lai panāktu iekļaujošu un ilgtspējīgu attīstību;

ATZĪSTOT jaunatnes nozīmi nākotnes veidošanā un ilgtspējīgas attīstības veicināšanā;

ATKĀRTOTI APSTIPRINOT savu apņemšanos veicināt uz cilvēkiem orientētu partnerību un sekmēt cilvēku savstarpējos kontaktus, arī sadarbojoties un apmainoties zinātnes, tehnoloģijas, inovācijas, izglītības un kultūras jomā;

ATKĀRTOTI APSTIPRINOT savu apņemšanos uzlabot sadarbību un dialogu migrācijas un mobilitātes jomā;

ATZĪSTOT pieaugošos riskus, ko rada dabas katastrofas, ekonomikas un citi ārēji satricinājumi, arī pandēmijas;

APSTIPRINOT savu gatavību sadarboties reģionālās un kontinentālās integrācijas atbalstam, jo īpaši, lai sasniegtu Āfrikas Savienības "Programmā 2063" un Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstu integrācijas un sadarbības satvaros noteiktos mērķus;

ATGĀDINOT politikas saskaņotības attīstībai principu un palīdzības efektivitātes principu, kā arī Adisabebas rīcības programmas (*AAAA*) principus;

ŅEMOT VĒRĀ Partnerattiecību nolīgumu starp Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstīm, no vienas puses, un Eiropas Kopienu un tās dalībvalstīm, no otras puses, kas parakstīts Kotonū 2000. gada 23. jūnijā un grozīts Luksemburgā 2005. gada 25. jūnijā un Vagadugu 2010. gada 22. jūnijā,

IR VIENOJUŠĀS PAR TURPMĀKO.

I DAĻA

VISPĀRĪGI NOTEIKUMI

1. PANTS

Mērķi

1. Ar šo nolīgumu izveido pastiprinātu politisko partnerību starp Pusēm, lai panāktu abpusēji izdevīgus rezultātus Pušu kopējās un savstarpēji saistītās interesēs un saskaņā ar to kopīgajām vērtībām.

2. Šis nolīgums palīdz sasniegt ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM), un visaptverošs satvars partnerības virzīšanai ir Ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam un Parīzes nolīgums par klimata pārmaiņām.

3. Šā nolīguma mērķi ir šādi:

a) veicināt, aizsargāt un īstenot cilvēktiesības, demokrātijas principus, tiesiskumu un labu pārvaldību, īpašu uzmanību pievēršot dzimumu līdztiesībai;

b) veidot miermīlīgas un noturīgas valstis un sabiedrību, novēršot pašreizējos un jaunus draudus mieram un drošībai;

c) veicināt humāno un sociālo attīstību un jo īpaši izskaust nabadzību un novērst nevienlīdzību, nodrošinot cilvēka cienīgu dzīvi un to, ka neviens netiek atstāts novārtā, īpašu uzmanību pievēršot sievietēm un meitenēm;

d) mobilizēt ieguldījumus, atbalstīt tirdzniecību un veicināt privātā sektora attīstību, lai panāktu ilgtspējīgu un iekļaujošu izaugsmi un radītu pienācīgas kvalitātes darbvietas visiem;

e) cīnīties pret klimata pārmaiņām, aizsargāt vidi un nodrošināt dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu, un

f) īstenot visaptverošu un līdzsvarotu pieeju migrācijai, lai varētu izmantot drošas, sakārtotas un likumīgas migrācijas un mobilitātes sniegtos ieguvumus, un apturēt neatbilstīgu migrāciju, vienlaikus novēršot tās pamatcēloņus, pilnībā ievērojot starptautiskās tiesības un saskaņā ar Pušu attiecīgajām kompetencēm,

4. Galvenie instrumenti šā nolīguma mērķu sasniegšanai ir partnerības dialogs un rīcība, kas pielāgota Pušu īpatnībām.

5. Šis nolīgums atvieglo Pušu kopēju nostāju pieņemšanu pasaules mērogā, stiprinot partnerības, lai veicinātu multilaterālismu un uz noteikumiem balstītu starptautisko kārtību, lai virzītu globālu rīcību.

2. PANTS

Principi

1. Puses īsteno šā nolīguma mērķus kopīgas atbildības, solidaritātes, savstarpīguma, savstarpējas cieņas un pārskatatbildības garā.

2. Puses atkārtoti apstiprina savu apņemšanos attīstīt draudzīgas attiecības starp tautām, pamatojoties uz visu valstu suverēnas vienlīdzības principa ievērošanu, un atturēties no draudiem vai spēka pielietošanas pret jebkuras valsts teritoriālo integritāti vai politisko neatkarību vai jebkādā citā veidā, kas neatbilst Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtiem.

3. Puses vienojas īstenot katru reģionālo protokolu saskaņā ar vispārīgajiem principiem, par kuriem panākta vienošanās vispārīgajā daļā, vienlaikus ņemot vērā reģionu īpatnības. Tās arī vienojas pielāgot pasākumus vismazāk attīstīto valstu, valstu, kam ir tikai sauszemes robežas, mazo salu jaunattīstības valstu un zemu piekrastes valstu atšķirīgajām vajadzībām, ņemot vērā dažādās problēmas, ar kurām tās saskaras.

4. Puses pieņem lēmumus un veic darbības vispiemērotākajā iekšzemes, reģionālajā vai vairāku valstu līmenī.

5. Puses sistemātiski veicina dzimumu perspektīvu un nodrošina, ka dzimumu līdztiesība tiek integrēta visās politikas jomās.

6. Puses īsteno integrētu pieeju sadarbībai, kas ietver politiskus, ekonomiskus, sociālus, vides un kultūras elementus.

7. Puses pastiprina centienus veicināt reģionālo integrāciju un sadarbību, lai vislabāk risinātu drošības problēmas, izmantotu globalizācijas sniegtos ekonomiskos ieguvumus un attiecīgi pievērstos pārrobežu problēmām un iespējām.

8. Puses sekmē daudzējādu ieinteresēto personu pieeju, kas ļauj partnerības dialogā un sadarbības procesos aktīvi iesaistīt plašu dalībnieku loku, tostarp parlamentus, vietējās iestādes, pilsonisko sabiedrību un privāto sektoru.

9. Lai efektīvāk un lietderīgāk sasniegtu partnerības mērķus, var sadarboties oficiālos un *ad hoc* reģionālos formātos. Puses var arī vienoties par noteikumiem un elastīgām procedūrām, kas ļauj ieinteresētajām Pusēm padziļināt dialogu un sadarbību konkrētos tematiskos un starpreģionālos jautājumos.

3. PANTS

Partnerības dialogs

1. Puses iesaistās regulārā, līdzsvarotā, visaptverošā un saturiskā partnerības dialogā visās šā nolīguma jomās, kā rezultātā abas Puses uzņemas saistības un vajadzības gadījumā rīkojas, lai efektīvi īstenotu šo nolīgumu.

2. Puses vienojas, ka partnerības dialoga mērķis ir apmainīties ar informāciju, veicināt savstarpēju izpratni un sekmēt saskaņotu prioritāšu un kopīgu programmu noteikšanu valstu, reģionālā un starptautiskā līmenī. Tās sadarbojas un koordinē darbu kopīgu interešu jautājumos un attiecībā uz jauniem izaicinājumiem starptautiskā vidē.

3. Puses vienojas, ka dialogs ir elastīgs un īpaši pielāgots, tas notiek regulāri atbilstīgā formātā un vispiemērotākajā iekšzemes, reģionālajā vai vairāku valstu līmenī un tajā pilnībā izmanto visus iespējamos kanālus, arī reģionālā un starptautiskā vidē. Tās vienojas uzraudzīt un izvērtēt dialoga efektivitāti un vajadzības gadījumā pielāgot tā darbības jomu.

4. Puses vienojas, ka parlamenti un attiecīgā gadījumā pilsoniskās sabiedrības organizāciju un privātā sektora pārstāvji tiek pienācīgi informēti, ar tiem apspriežas un dod tiem iespēju piedalīties partnerības dialogā. Vajadzības gadījumā dialogā iesaista reģionālās un kontinentālās organizācijas.

4. PANTS

Politikas saskaņotība

1. Puses strādā pie saskaņotas politikas valstu, reģionālā un starptautiskā līmenī, lai sasniegtu šā nolīguma mērķus, izmantojot mērķtiecīgu, stratēģisku un uz partnerību orientētu pieeju.

2. Puses individuāli un kolektīvi veicina politikas sinerģiju, lai novērstu vai līdz minimumam samazinātu negatīvo ietekmi, kāda to politikai var būt uz pārējām Pusēm. Tās apņemas informēt pārējās Puses un vajadzības gadījumā apspriesties ar tām par iniciatīvām un pasākumiem, kas var tās būtiski ietekmēt.

3. Puses atkārtoti apstiprina apņemšanos ievērot politikas saskaņotību attīstībai kā būtisku elementu ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā.

5. PANTS

Dalībnieki

1. Puses atzīst, ka valdībām ir svarīga loma attiecīgo valstu prioritāšu un stratēģiju noteikšanā un īstenošanā. Tās atzīst parlamentu izšķirošo lomu tiesību aktu izstrādē un pieņemšanā, budžeta pieņemšanā un valdību pārskatatbildības nodrošināšanā. Tās atzīst vietējo iestāžu lomu un ieguldījumu demokrātiskās pārskatatbildības uzlabošanā un valdības rīcības papildināšanā.

2. Puses atzīst apakšreģionālo, reģionālo, kontinentālo un starpkontinentālo organizāciju svarīgo lomu šā nolīguma un jo īpaši trīs reģionālo protokolu mērķu sasniegšanā.

3. Puses atzīst visu veidu un katrai valstij raksturīgo ieinteresēto personu, proti, pilsoniskās sabiedrības, ekonomisko un sociālo partneru, arī arodbiedrību organizāciju, un privātā sektora svarīgo lomu un ieguldījumu un vienojas veicināt un stiprināt to efektīvu līdzdalību, lai sekmētu iekļaujošākus un daudzējādas ieinteresētās personas iesaistošus politikas procesus. Šajā nolūkā Puses nodrošina, ka visas šīs ieinteresētās personas attiecīgā gadījumā tiek informētas un ar tām apspriežas par stratēģijām un nozaru politiku, ka tās sniedz ieguldījumu plašajā dialoga procesā, tām tiek nodrošināta spēju veidošana kritiskās jomās un tās piedalās sadarbības programmu īstenošanā jomās, kas uz tām attiecas. Šāda līdzdalība sadarbības programmās balstās uz tā, cik lielā mērā minētās ieinteresētās personas apmierina iedzīvotāju vajadzības un to konkrētās kompetences, un tām ir pārskatatbildīgas un pārredzamas pārvaldības struktūras.

6. PANTS

Struktūra

1. Šo nolīgumu veido vispārīgā daļa (I, II, III, IV, V, VI daļa, pielikumi un deklarācijas) un trīs reģionālie protokoli.

2. Vispārīgās daļas un tās pielikumu noteikumi ir juridiski saistoši visām šā nolīguma Pusēm.

3. Reģionālo protokolu noteikumi ir juridiski saistoši ES un Pusēm, kas atrodas attiecīgi Āfrikā, Karību jūras reģionā un Klusā okeāna reģionā. Nekas reģionālajos protokolos un to interpretācijā un īstenošanā nevar ietekmēt nolīguma vispārīgās daļas noteikumus un *OACPS* un ES Ministru padomes lēmumus vai atkāpties no tiem.

7. PANTS

Transversāli temati

1. Puses vienojas, ka, veicot pasākumus visās sadarbības jomās, sistemātiski ņem vērā šādus transversālus tematus: cilvēktiesības, demokrātija, dzimumu līdztiesība, miers un drošība, vides aizsardzība, cīņa pret klimata pārmaiņām, kultūra un jaunatne.

2. Puses sadarbojas, lai atbalstītu spēju veidošanu nolūkā efektīvi risināt problēmas un sasniegt šajā nolīgumā izklāstītos mērķus. To mērķis ir veicināt iestāžu stiprināšanu, veicināt paraugprakses apmaiņu un atvieglot zināšanu nodošanu un apmaiņu.

3. Puses stiprina valstu, kopienu un indivīdu, jo īpaši neaizsargātu iedzīvotāju, noturību, saskaroties ar vides un klimata pārmaiņām, ekonomikas satricinājumiem, konfliktiem un politiskām krīzēm, epidēmijām un pandēmijām.

II DAĻA

STRATĒĢISKĀS PRIORITĀTES

I SADAĻA

CILVĒKTIESĪBAS, DEMOKRĀTIJA UN PĀRVALDĪBA UZ CILVĒKIEM ORIENTĒTĀS UN TIESĪBĀS BALSTĪTĀS SABIEDRĪBĀS

8. PANTS

Puses atkārtoti apstiprina savu apņemšanos aizsargāt, veicināt un īstenot cilvēktiesības, pamatbrīvības un demokrātijas principus, kā arī stiprināt tiesiskumu un labu pārvaldību saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtiem, Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju un starptautiskajām tiesībām, īpaši starptautiskajām cilvēktiesībām un attiecīgā gadījumā starptautiskajām humanitārajām tiesībām. Puses veicina uz cilvēkiem orientētu un uz tiesībām balstītu politiku, kas aptver visas cilvēktiesības, nodrošina vienlīdzīgu piekļuvi iespējām visiem sabiedrības locekļiem un ir vērsta uz ilgtspējīgu attīstību, kuras centrā ir cilvēks. Puses atzīst, ka demokrātijas, cilvēktiesību, pamatbrīvību, tiesiskuma un labas pārvaldības ievērošana ir ilgtspējīgas attīstības neatņemama sastāvdaļa.

9. PANTS

Cilvēktiesības, demokrātija un tiesiskums

1. Atzīstot, ka cilvēktiesības ir universālas, nedalāmas, savstarpēji atkarīgas un savstarpēji saistītas, Puses veicina, aizsargā un īsteno visas cilvēktiesības neatkarīgi no tā, vai tās ir pilsoniskas, politiskas, ekonomiskas, sociālas vai kultūras tiesības. Tās aizsargā un nodrošina visu pamatbrīvību, piemēram, uzskatu un vārda brīvības, pulcēšanās un biedrošanās brīvības, domas, reliģijas un ticības brīvības, pilnīgu un vienlīdzīgu izmantošanu.

2. Puses apņemas veicināt to, ka tiek vispārēji atzītas un ievērotas visu cilvēku cilvēktiesības un pamatbrīvības bez jebkādas diskriminācijas dzimuma, etniskās vai sociālās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, politisko vai jebkuru citu uzskatu, invaliditātes, vecuma vai cita statusa dēļ. Tās apņemas apkarot visus rasisma, rasu diskriminācijas, ksenofobijas un līdzīgus neiecietības veidus, kā arī visu veidu vardarbību un diskrimināciju, tostarp jebkāda veida naida aizstāvēšanu. Tās apņemas atzīt un veicināt pirmiedzīvotāju tautu tiesības, kā izklāstīts Vispārējā deklarācijā par pirmiedzīvotāju tiesībām.

3. Pusēm ir divpusējs partnerības dialogs par nāvessodu. Ja nāvessods ir paredzēts valsts tiesību aktos un joprojām tiek piemērots, Puses ievēro pienācīgu procesu un starptautiski saskaņotus minimālos standartus.

4. Puses atkārtoti apstiprina, ka vispāratzītie principi, kuri ir pamatā valsts organizācijai, nodrošina tās varas leģitimitāti, tās rīcības likumību, kas atspoguļota tās konstitucionālajā, tiesību aktu un reglamentējošajā sistēmā, un līdzdalības mehānismu esību. Tās saglabā un stiprina minēto principu piemērošanu, nodrošinot iekļaujošas, pārredzamas un ticamas vēlēšanas, pienācīgi ievērojot suverenitāti, kā arī atļaujot un atbalstot uz līdzdalību balstītus lēmumu pieņemšanas procesus. Puses veicina vēlēšanu paraugprakses saglabāšanu un Pušu sadarbību, arī attiecīgā gadījumā vēlēšanu novērošanā ES un *OACPS* dalībvalstīs.

5. Puses aktīvi atbalsta tiesiskuma konsolidāciju valstu, reģionālā un starptautiskā līmenī, atzīstot tā izšķirošo nozīmi cilvēktiesību aizsardzībā un demokrātisko iestāžu efektīvā darbībā. Minētais ietver neatkarīgas, objektīvas un nevainojami funkcionējošas tiesu sistēmas nodrošināšanu, vienlīdzību likuma priekšā, tiesības uz taisnīgu tiesu un pienācīgu procesu un piekļuvi efektīviem tiesiskās aizsardzības mehānismiem.

6. Puses atzīst tiesības uz attīstību, pamatojoties uz visu cilvēktiesību nedalāmību, savstarpēju atkarību, universālumu un neatņemamību, saskaņā ar kurām ikvienam cilvēkam un visām tautām ir tiesības piedalīties ekonomiskajā, sociālajā, kultūras un politiskajā attīstībā, kurā var pilnībā īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības, dot ieguldījumu tajā un baudīt to. Tās atbalsta pasākumus, lai uzlabotu tiesības uz attīstību, un cita starpā nodrošina vienlīdzīgas iespējas visiem piekļūt pamatresursiem un pamatpakalpojumiem, piemēram, izglītībai, veselības aprūpes pakalpojumiem, pārtikai, mājoklim, nodarbinātībai un ienākumu taisnīgai sadalei, un gūt labumu no tiem.

7. Puses vienojas, ka cilvēktiesību, demokrātijas principu un tiesiskuma ievērošana ir to iekšpolitikas un starptautiskās politikas pamatā un ir šā nolīguma būtisks elements.

10. PANTS

Dzimumu līdztiesība

1. Puses atkārtoti apstiprina savu stingro apņemšanos panākt dzimumu līdztiesību, visu cilvēktiesību pilnīgu izmantošanu visiem cilvēkiem un pilnvērtīgu iespēju nodrošināšanu ikvienam – tie ir ilgtspējīgas attīstības virzītājspēki. Puses iekļauj dzimumu līdztiesības principu valstu konstitūcijās vai citos attiecīgos tiesību aktos.

2. Puses atzīst, ka dzimumu nevienlīdzība liedz sievietēm izmantot pamata cilvēktiesības un iespējas. Puses pieņem un stiprina izpildāmus tiesību aktus, tiesisko regulējumu un stabilu politiku, programmas un mehānismus, lai nodrošinātu meiteņu un sieviešu vienlīdzīgu piekļuvi visām dzīves jomām, vienlīdzīgas iespējas tajās, vienlīdzīgu kontroli pār tām un pilnīgu un vienlīdzīgu līdzdalību tajās tāpat kā zēniem un vīriešiem.

3. Puses jo īpaši pievērš uzmanību tam, lai uzlabotu sieviešu un attiecīgā gadījumā meiteņu piekļuvi visiem resursiem, kas viņām vajadzīgi visa mūža garumā, lai viņas varētu pilnībā īstenot savu potenciālu un pilnībā izmantot savas cilvēktiesības un pamatbrīvības, piemēram, attiecībā uz kvalitatīvu izglītību, veselību, nodarbinātības iespējām, piekļuvi saimnieciskajiem resursiem un kontroli pār tiem, politisko lēmumu pieņemšanu, pārvaldības struktūrām un privātiem uzņēmumiem, īpašu uzmanību pievēršot īpaši neaizsargātām sievietēm. Tās veicina sieviešu pilnīgu un efektīvu līdzdalību un vienlīdzīgas iespējas līderībā visos lēmumu pieņemšanas līmeņos politiskajā, ekonomiskajā un sabiedriskajā dzīvē.

4. Puses apņemas novērst, apkarot un sodīt visu veidu seksuālu un ar dzimumu saistītu vardarbību un diskrimināciju publiskajā un privātajā sfērā, arī cilvēku tirdzniecību un seksuālu izmantošanu un vardarbību. Tās veic visus vajadzīgos pasākumus, lai novērstu dziļi iesakņojušos dzimumu aizspriedumus un izskaustu visas kaitējošās ieražas, piemēram, bērnu, agrīnas un piespiedu laulības un sieviešu dzimumorgānu kropļošanu un apgraizīšanu.

11. PANTS

Iekļaujoša un plurālistiska sabiedrība

1. Puses apņemas nodrošināt vienlīdzīgas iespējas visiem sabiedrības locekļiem visās dzīves jomās. Tās nepieļauj, aizliedz un izskauž diskriminējošu praksi un pieņem efektīvus pasākumus, lai nodrošinātu visu cilvēktiesību pilnīgu un vienlīdzīgu izmantošanu.

2. Puses aizsargā un veicina vārda brīvību, uzskatu brīvību, pulcēšanās brīvību, plašsaziņas līdzekļu neatkarību un plurālismu kā demokrātijas pīlārus, norādot, ka tie ir ne tikai cilvēktiesības, bet arī demokrātijas, attīstības un dialoga priekšnoteikumi.

3. Puses veicina iekļaujošu un plurālistisku sabiedrību, arī daudzpartiju demokrātiju. Tās veicina efektīvu, pārredzamu un pārskatatbildīgu valsts un vietējo asambleju un politisko partiju būtisko lomu. Tās arī veicina visu ieinteresēto personu un pilsoņu, arī sieviešu un jauniešu, aktīvu un patiesu līdzdalību reaģētspējīgos, iekļaujošos, līdzdalīgos un pārstāvošos politiskajos procesos un lēmumu pieņemšanā visos līmeņos.

4. Puses saglabā un paplašina iespējas aktīvai, organizētai un pārredzamai pilsoniskajai sabiedrībai, atzīstot tās nozīmi demokrātijas, cilvēktiesību, pamatbrīvību, sociālā taisnīguma un iekļaušanas veicināšanā un uzraudzībā, kā arī kā tiesību turētāju un tiesiskuma aizstāvei, tādējādi stiprinot iekšzemes pārredzamību un pārskatatbildību.

5. Atzīstot, ka internets piedāvā platformu zināšanu un ideju apmaiņai, Puses cenšas pilnībā izmantot digitālo risinājumu potenciālu, lai veicinātu vienlīdzīgu publisku piekļuvi informācijai visos līmeņos, līdzdalīgu lēmumu pieņemšanu un augstāku digitālo kompetenci, vienlaikus novēršot ļaunprātīgas izmantošanas risku un veicinot atvērtu attieksmi un cieņu pret daudzveidību.

12. PANTS

Laba pārvaldība

1. Puses atkārtoti apstiprina, ka labai pārvaldībai nepieciešama pārredzama, atbildīga, pārskatatbildīga un līdzdalīga valdība un atbilstīgi pārraudzības mehānismi. Puses vienojas, ka laba pārvaldība ir izšķiroša visu cilvēktiesību, demokrātijas principu un tiesiskuma ievērošanai. Tās apņemas nodrošināt vispārēju piekļuvi publiskajiem pakalpojumiem bez jebkādas diskriminācijas. Tās arī apņemas nodrošināt pārredzamību un pārskatatbildību kā labas pārvaldības un iestāžu veidošanas neatņemamus elementus.

2. Puses apņemas nodrošināt pārredzamu un pārskatatbildīgu cilvēkresursu, dabas, ekonomisko un finanšu resursu pārvaldību, lai nodrošinātu taisnīgu ieguvumu sadali un ilgtspējīgu attīstību.

3. Puses apņemas izveidot labvēlīgu vidi pārredzamībai un pārskatatbildībai, lai pilnveidotu valsts pārvaldi, tostarp uzlabojot pārvaldības iestāžu integritāti un neatkarību. Puses izstrādā un ievieš stabilas publisko finanšu pārvaldības sistēmas, kas ir saderīgas ar efektivitātes, pārredzamības un pārskatatbildības pamatprincipiem, lai aizsargātu publiskās finanses un uzlabotu publisko pakalpojumu sniegšanu, likvidējot administratīvos šķēršļus un novēršot regulējuma nepilnības.

4. Puses nodrošina pārredzamību un pārskatatbildību attiecībā uz publisko finansējumu, ieskaitot finansiālo palīdzību, un attiecībā uz publisko pakalpojumu sniegšanu. Tās uzlabo ieņēmumu iekasēšanu un novērš izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un nodokļu apiešanu, kā arī nelikumīgas finanšu plūsmas. Tās vienojas sadarboties cīņā pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un terorisma finansēšanu un iesaistīties savlaicīgā divpusēja un starptautiska līmeņa partnerības dialogā par jautājumiem, kas saistīti ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas apkarošanu.

5. Puses apkaro korupciju visos līmeņos un visos tās veidos, izstrādājot un īstenojot vai uzturot efektīvu un koordinētu pretkorupcijas politiku, kas atspoguļo tiesiskuma, sabiedrisko lietu un valsts īpašuma pareizas pārvaldības, integritātes, pārredzamības un pārskatatbildības principus. Tās pieņem tiesību aktus un citus pasākumus, lai novērstu un sauktu pie atbildības par kukuļošanu un piesavināšanos vai citādu resursu novirzīšanu, ko valsts amatpersonas veic savam tiešam vai netiešam labumam, un lai atgūtu un atgrieztu korupcijas ceļā iegūtus līdzekļus.

6. Puses atzīst un apņemas īstenot labas pārvaldības principus nodokļu jomā, tostarp globālos standartus attiecībā uz pārredzamību un informācijas apmaiņu, taisnīgu nodokļu politiku un minimālos standartus cīņai ar nodokļu bāzes samazināšanu un peļņas novirzīšanu (*BEPS*). Tās veicina labu pārvaldību nodokļu jomā, uzlabo starptautisko sadarbību nodokļu jomā un atvieglo nodokļu ieņēmumu iekasēšanu. Tās sadarbojas, lai uzlabotu spēju ievērot šos principus un standartus un gūtu labumu no plaukstošas, uz noteikumiem balstītas finanšu nozares. Tās vienojas iesaistīties savlaicīgā divpusēja un starptautiska līmeņa partnerības dialogā par nodokļu jautājumiem.

7. Puses vienojas, ka laba pārvaldība ir to iekšpolitikas un starptautiskās politikas pamatā un ir viens no šā nolīguma pamatelementiem. Tās arī piekrīt, ka nopietnas korupcijas gadījumi, tostarp kukuļošanas darbības, kas noved pie šādas korupcijas, ir šā elementa pārkāpums.

13. PANTS

Valsts pārvalde

Atzīstot, cik svarīgas ir labi finansētas, efektīvas un lietderīgas civildienesta sistēmas un procesi ar spēcīgu cilvēkresursu bāzi, Puses apņemas veicināt sadarbību šajā jomā. Tās arī vienojas sadarboties, lai modernizētu valsts pārvaldi un izveidotu pārskatatbildīgu, efektīvu, pārredzamu un profesionālu civildienestu. Šajā sakarā centienu mērķis cita starpā ir uzlabot organizatorisko efektivitāti, palielināt iestāžu pakalpojumu sniegšanas efektivitāti, paātrināt e-pārvaldības un digitālo pakalpojumu ieviešanu un publisko reģistru digitalizāciju un pastiprināt decentralizācijas procesus saskaņā ar to attiecīgajām ekonomikas un sociālās attīstības stratēģijām.

14. PANTS

Statistika

1. Puses, atzīstot, ka statistikai ir izšķiroša nozīme ilgtspējīgas attīstības sasniegšanā, attīsta un stiprina savas statistikas sistēmas, arī statistikas vākšanu, apstrādi, kvalitātes kontroli un izplatīšanu, lai palīdzētu sasniegt ilgtermiņa mērķi, proti, kvalitatīvus, starptautiski salīdzināmus, pieejamus, savlaicīgus un uzticamus sadalītus datus, jo tie ir noteicoši lēmumu pieņemšanai, lai atbalstītu to attiecīgās sociālās un ekonomiskās attīstības prioritātes, kā arī lai atbalstītu un uzraudzītu progresu.

2. Puses apņemas uzlabot zināšanas statistikas jomā un veicināt datu izmantošanu lēmumu pieņemšanā, sadarbojoties ar lietotājiem pārvaldes iestādēs un ārpus tām, kā arī izmantojot jaunas tehnoloģijas un datu avotus. Tās sadarbojas datu vākšanas un aizsardzības tehnoloģijas izmantošanā un veicina salīdzināmu statistikas datu izplatīšanu valstu un reģionālā līmenī.

3. Puses nodrošina savu statistikas biroju profesionālo neatkarību.

15. PANTS

Persondati

1. Puses atzīst to kopīgās intereses aizsargāt ikvienas personas tiesības uz privātumu attiecībā uz persondatu apstrādi, kā arī to, cik svarīgi ir saglabāt stingrus datu aizsardzības režīmus un nodrošināt to efektīvu izpildi. Tās cita starpā nodrošina, ka persondati tiek apstrādāti godprātīgi un pārredzami, tiek vākti skaidriem, konkrētiem un likumīgiem nolūkiem un netiek apstrādāti tādā veidā, kas nav savienojams ar minētajiem nolūkiem.

Šajā pantā "apstrāde" ir jebkura ar persondatiem vai persondatu kopumiem veikta darbība vai darbību kopums, ko veic ar vai bez automatizētiem līdzekļiem, piemēram, vākšana, reģistrācija, organizēšana, strukturēšana, glabāšana, pielāgošana vai pārveidošana, atgūšana, aplūkošana, izmantošana, izpaušana, nosūtot, izplatot vai citādi darot tos pieejamus, saskaņošana vai kombinēšana, ierobežošana, dzēšana vai iznīcināšana.

2. Puses nodrošina katras personas persondatu augsta līmeņa aizsardzību saskaņā ar spēkā esošajiem daudzpusējiem standartiem un starptautiskajiem juridiskajiem instrumentiem un praksi. Šajā nolūkā tās izveido atbilstīgus tiesiskos un regulatīvos režīmus un politiku, kā arī atbilstīgas administratīvās spējas to īstenošanai, ieskaitot neatkarīgas uzraudzības iestādes.

II SADAĻA

MIERS UN DROŠĪBA

16. PANTS

Puses atzīst, ka miers, stabilitāte un drošība, tostarp cilvēku drošība un noturība, ir izšķiroši elementi ilgtspējīgai attīstībai un labklājībai. Ilgtspējīgu attīstību nevar panākt bez miera un drošības, un bez iekļaujošas attīstības nevar būt ilgtspējīgs miers un drošība. Puses īsteno visaptverošu un integrētu pieeju konfliktiem un krīzēm, tostarp nestabilām situācijām, vēršas pret masu iznīcināšanas ieroču izplatīšanu un pievēršas visiem smagajiem noziegumiem, kas skar starptautisko sabiedrību. Puses vēršas pret jauniem vai pieaugošiem drošības apdraudējumiem, tostarp terorismu un tā finansēšanu, vardarbīgu ekstrēmismu, organizēto noziedzību, masu iznīcināšanas ieroču izplatīšanu, pirātismu un cilvēku, narkotiku, ieroču un citu nelikumīgu preču tirdzniecību, kā arī kibernoziedzību un kiberdrošības apdraudējumiem.

17. PANTS

Konflikti un krīzes

1. Puses īsteno integrētu pieeju konfliktiem un krīzēm, ieskaitot novēršanas, starpniecības, noregulējuma un izlīguma centienus, kā arī krīžu pārvarēšanu, miera uzturēšanu un miera atbalstu. Tās atbalsta pārejas tiesiskumu, izmantojot katrai atsevišķajai situācijai pielāgotus pasākumus, kas veicina taisnību, tiesiskumu, atlīdzināšanu un neatkārtošanās garantijas. Tās veicina iestāžu un valsts veidošanu un cilvēku drošību, īpašu uzmanību pievēršot nestabilām situācijām.

2. Puses sadarbojas, lai holistiski novērstu un risinātu konfliktu un nestabilitātes pamatcēloņus. Tās īpašu uzmanību pievērš dabas resursu efektīvai pārvaldībai, jo īpaši attiecībā uz izejvielām, lai ilgtspējīgi sniegtu labumu sabiedrībai kopumā un nodrošinātu, ka to nelikumīga izmantošana un tirdzniecība neveicina konfliktu rašanos un uzturēšanu.

3. Puses atzīst, cik svarīgs konfliktu risināšanas līdzeklis ir savstarpēji cieņpilns dialogs un apspriešanās, iesaistot vietējās iestādes un kopienas, kā arī pilsoniskās sabiedrības organizācijas. Šajā sakarā tās cieši sadarbojas ar kontinentālām un reģionālām organizācijām.

4. Puses saskaņoti veic visus piemērotos pasākumus, lai novērstu vardarbības pastiprināšanos, ierobežotu tās teritoriālo izplatību un sekmētu strīdu mierīgu izšķiršanu. Tās pievērš īpašu uzmanību tam, lai nodrošinātu, ka finanšu līdzekļi tiek izlietoti saskaņā ar šā nolīguma principiem un mērķiem, un lai novērstu līdzekļu novirzīšanu kara mērķiem. Puses arī veic pasākumus, lai novērstu algotņu darbību un pievērstos bērnu kareivju problēmai, un cenšas noteikt atbildīgus militāro izdevumu ierobežojumus.

5. Pēckonflikta situācijās Puses veic visus piemērotos pasākumus ar mērķi stabilizēt situāciju pārejas posmā, lai veicinātu atgriešanos nevardarbīgos, stabilos un demokrātiskos apstākļos. Tas var ietvert atbalstu atbruņošanai un demobilizācijai, kā arī bijušo kaujinieku atgriešanai un ilgtspējīgai reintegrācijai sabiedrībā. Puses nodrošina nepieciešamo saikņu izveidi starp ārkārtas pasākumiem, rehabilitāciju un ilgtermiņa attīstības mērķiem.

6. Puses veicina visu pilsoņu, ieskaitot sievietes un jauniešus, efektīvu līdzdalību miera veidošanā, konfliktu novēršanā, starpniecībā, atrisināšanā un humānās palīdzības pasākumos, kā arī krīžu pārvarēšanā, miera uzturēšanā un miera atbalstā. Puses uzskata, ka ir svarīgi pievērsties tām sievietēm un meitenēm, kuras konfliktos ir cietušas no vardarbības, kas saistīta ar dzimumu, un risināt īpašo problēmu saistībā ar noziedzību un vardarbību pret neaizsargātām personām un personām ar invaliditāti.

18. PANTS

Masu iznīcināšanas ieroču neizplatīšana

1. Puses atzīst, ka masu iznīcināšanas ieroču (MII) un to nogādes līdzekļu izplatīšana gan valstīm, gan nevalstiskiem dalībniekiem ir viens no nopietnākajiem draudiem starptautiskajai stabilitātei un drošībai. Tādēļ Puses vienojas sadarboties un dot ieguldījumu cīņā pret MII un to nogādes līdzekļu izplatīšanu, pilnībā ievērojot un iekšzemē īstenojot savus esošos pienākumus atbilstīgi starptautiskajiem atbruņošanās un ieroču neizplatīšanas līgumiem un nolīgumiem, kā arī citus attiecīgus starptautiskus pienākumus. Puses vienojas, ka šis noteikums ir šā nolīguma būtisks elements.

2. Turklāt Puses vienojas sadarboties cīņā pret MII un to nogādes līdzekļu izplatīšanu: pirmkārt, veicot pasākumus, lai parakstītu vai ratificētu visus attiecīgos starptautiskos instrumentus vai pievienotos tiem, kā arī tos pilnībā īstenotu un izpildītu; otrkārt, ieviešot un uzturot efektīvu eksporta kontroles sistēmu, kontrolējot gan ar MII saistītu produktu eksportu, gan tranzītu, arī divējāda lietojuma tehnoloģiju galīgo izmantošanu saistībā ar MII, un nosakot efektīvas sankcijas par eksporta kontroles pārkāpumiem; treškārt, sadarbojoties daudzpusējos forumos un eksporta kontroles režīmos.

3. Puses vienojas izveidot regulāru partnerības dialogu, kas papildinās un konsolidēs to sadarbību cīņā pret MII un to nogādes līdzekļu izplatīšanu.

4. Ņemot vērā to, ka ķīmiskiem, bioloģiskiem un radioloģiskiem riskiem un kodolriskiem var būt ļoti graujoša ietekme uz sabiedrību, un atzīstot, ka tos var radīt noziedzīgas darbības, tostarp nelikumīga izplatīšana, nelikumīga tirdzniecība, terorisms, nelaimes gadījumi vai dabiski apdraudējumi, piemēram, pandēmijas, Puses sadarbojas, lai stiprinātu iestāžu spējas mazināt minētos riskus.

19. PANTS

Smagi noziegumi, kas skar starptautisko sabiedrību

1. Puses vienojas kopīgi rīkoties, lai novērstu genocīdu, noziegumus pret cilvēci un kara noziegumus, izmantojot atbilstošus divpusējus un daudzpusējus režīmus saskaņā ar aizsardzības pienākuma principu.

2. Atkārtoti apstiprinot, ka vissmagākie noziegumi, kas skar starptautisko sabiedrību kopumā, nedrīkst palikt nesodīti, Puses nodrošina taisnīgu un efektīvu izmeklēšanu un saukšanu pie atbildības par tiem, attiecīgi veicot pasākumus valstu, reģionālā un starptautiskā līmenī.

3. Puses uzskata, ka Starptautiskās Krimināltiesas izveide un efektīva darbība ir nozīmīgs solis starptautiskā miera un tiesiskuma labā. Tās atkārtoti apliecina savu apņemšanos pilnībā sadarboties ar valstu, reģionālajiem un starptautiskajiem krimināltiesību mehānismiem, tostarp Starptautisko Krimināltiesu, ievērojot papildināmības principu. Tās tiek mudinātas ratificēt un īstenot Starptautiskās Krimināltiesas Romas statūtus un saistītos instrumentus un vēl vairāk uzlabot Starptautiskās Krimināltiesas efektivitāti. Tās cenšas stiprināt krimināltiesību mehānismus visos līmeņos.

20. PANTS

Terorisms un vardarbīgs ekstrēmisms

1. Puses, atkārtoti stingri nosodot visus terora aktus, vardarbīgu ekstrēmismu un radikalizāciju, apņemas apkarot šos aktus, īstenojot starptautisku sadarbību saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtiem un starptautiskajām tiesībām, attiecīgajām konvencijām un instrumentiem. Atzīstot, ka cīņa pret terorismu visās tā formās un izpausmēs ir kopīga prioritāte, Puses sadarbojas visos līmeņos, lai novērstu un apkarotu terorismu, vardarbīgu ekstrēmismu un radikalizāciju. Atzīstot, cik svarīgi ir vērsties pret visiem faktoriem, kas veicina visa veida vardarbīgu ekstrēmismu, tostarp reliģisko neiecietību, naida runu, ksenofobiju, rasismu, kā arī pret citiem neiecietības veidiem, Puses apņemas cīnīties pret vardarbīgu ekstrēmismu un veicināt reliģisko iecietību un starpreliģiju dialogu.

2. Puses vienojas, ka ir būtiski, lai terorisma apkarošana notiktu, pilnībā ievērojot tiesiskumu un pilnīgā atbilstībā starptautiskajām tiesībām, tostarp starptautiskajām cilvēktiesībām, starptautiskajām bēgļu tiesībām un starptautiskajām humanitārajām tiesībām, Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtu principiem, attiecīgajām Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padomes rezolūcijām un paziņojumiem, kā arī attiecīgajiem starptautiskajiem ar terorisma apkarošanu saistītajiem instrumentiem.

3. Puses sadarbojas kritiskās infrastruktūras aizsardzībā, risinot ar terorismu saistītas problēmas, kas skar robežas, kā arī stiprinot civilās aviācijas drošību.

21. PANTS

Organizētā noziedzība

1. Atzīstot organizētu noziedzīgu darbību negatīvās sekas politiskajā, ekonomiskajā, kultūras un sociālajā jomā, Puses stiprina sadarbību, lai efektīvāk novērstu un apkarotu šādas darbības. Tās sadarbojas saskaņā ar integrētu pieeju, lai novērstu noziedzības pamatcēloņus un nodrošinātu tai alternatīvas. Šajā sakarā tās pievēršas saiknei starp organizēto noziedzību un cilvēku tirdzniecību un migrantu kontrabandu, ieroču, bīstamu materiālu, narkotisko vielu un to prekursoru, savvaļas dzīvnieku, kokmateriālu un kultūras priekšmetu nelikumīgu tirdzniecību un citām nelikumīgām saimnieciskām un finanšu darbībām.

2. Puses apņemas pastiprināt centienus novērst, apkarot un izskaust cilvēku tirdzniecību un atbalstīt atbilstīgu tiesisko un institucionālo sistēmu un stratēģiju izstrādi un īstenošanu, īpašu uzmanību pievēršot neaizsargātām personām, ieskaitot sievietes, bērnus un nepavadītus nepilngadīgos, un viņu īpašajām vajadzībām. Puses turpina ievērot standartus, kas noteikti ANO Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību un Protokolā par cilvēku tirdzniecības novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to.

3. Puses pastiprina centienus atgūt un atdot nozagtus līdzekļus un apkarot visu veidu organizēto noziedzību. Šajā sakarā tās stiprina tiesisko un administratīvo regulējumu, lai apkarotu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un nelikumīgas finanšu plūsmas, ieskaitot krāpšanu nodokļu jomā un krāpšanu publiskā iepirkuma jomā, kā arī aktīvu un pasīvu korupciju gan privātajā, gan publiskajā sektorā, kam var būt novājinoša ietekme uz iekšzemes resursu mobilizāciju.

4. Puses veicina pilsoņu drošību, īpašu uzmanību pievēršot iestāžu un tiesiskuma stiprināšanai un cilvēktiesību aizsardzībai, kā arī tieslietu un drošības nozares reformu veicināšanai. Tās veicina daudzdisciplīnu programmas, kuru mērķis ir palīdzēt neaizsargātām grupām un atbalstīt no vardarbības, arī ieroču vardarbības, cietušos, kā arī starpniecību un citus kopienās balstītus novēršanas un samierināšanas risinājumus.

22. PANTS

Jūras drošība

1. Puses vienojas stiprināt jūras drošību, jo īpaši vēršoties pret dažādiem noziegumu veidiem, kas tiek izdarīti jūrā, un nelikumīgu tirdzniecību, apkarojot pirātismu un bruņotu laupīšanu jūrā, aizsargājot jūras kritisko infrastruktūru un veicinot kuģošanas brīvību un tiesiskumu jūrā saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvenciju (*UNCLOS*).

2. Puses vienojas pastiprināt centienus jūras tiesībaizsardzības jomā, lai novērstu apdraudējumus jūrā tajās valstīs, kuras visvairāk skar jūrā izdarītie noziegumi. Tās arī vienojas pastiprināt izmeklēšanas un kriminālvajāšanas procesus kā veidu, lai apkarotu jūrā izdarītus noziegumus. Tāpat tās vienojas veicināt pirātisma kriminālvajāšanas modeļu īstenošanu valstu jurisdikcijās kā reģionālu krimināltiesisku reakciju un atturošu mehānismu pret jūrā pastrādātiem noziegumiem, piemēram, pirātismu, bruņotu laupīšanu, jūras un ūdens piesārņošanu, migrantu kontrabandu, narkotiku un ieroču tirdzniecību un kodolatkritumu nosūtīšanu ar kuģiem. Puses vienojas veicināt reģionālas iniciatīvas jūras drošības, pirātisma apkarošanas un jūras piesārņojuma novēršanas jomā.

23. PANTS

Kājnieku ieroči, vieglie ieroči un citi parastie ieroči

1. Puses atzīst, ka kājnieku ieroču un vieglo ieroču izplatīšana nopietni apdraud starptautisko mieru un drošību.

2. Puses saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Rīcības programmu par kājnieku ieroču un vieglo ieroču nelikumīgas tirdzniecības novēršanu, apkarošanu un izskaušanu visos aspektos vienojas pastiprināt cīņu pret kājnieku ieroču, vieglo ieroču un citu parasto ieroču un to munīcijas nelikumīgu tirdzniecību, pārmērīgu uzkrāšanu un nekontrolētu izplatīšanu, kas cita starpā notiek dēļ nepietiekami aizsargātiem un nepareizi pārvaldītiem krājumiem un uzkrājumiem. Puses vienojas veicināt kontrabandas tīklu izsekošanu, balstoties uz izlūkdatiem, lai efektīvāk novērstu apdraudējumu, ko valstij piederošo krājumu aizplūšana ievērojamā apjomā turpina radīt reģionālajai stabilitātei. Tās strādā pie tā, lai uzlabotu valstu kompetento tiesībaizsardzības vienību un kontaktpunktu spējas vākt, konfiscēt, izsekot un analizēt nelikumīgus šaujamieročus un ar tiem saistītus krimināltiesību datus, uzlabot izpratni un uzraudzīt nelikumīgas tirdzniecības plūsmas un atbalstīt informācijas apmaiņu un starptautisko sadarbību.

3. Puses atzīst, cik svarīgi ir ieviest kontroli pār parasto ieroču starptautisko tirdzniecību, arī to importu un eksportu, saskaņā ar spēkā esošajiem starptautiskajiem standartiem, ieskaitot Ieroču tirdzniecības līgumu un attiecīgās Apvienoto Nāciju Organizācijas rezolūcijas. Tās cenšas atbildīgi piemērot šādu kontroli, lai veicinātu mieru, drošību un stabilitāti starptautiskā un reģionālā mērogā, kā arī lai mazinātu cilvēku ciešanas un novērstu parasto ieroču novirzīšanu nelikumīgiem darboņiem. Puses arī atzīst šaujamieroču likumīgas iegādes un glabāšanas iekšzemes regulējuma un kontroles nozīmi bruņotas vardarbības mazināšanā.

4. Puses sadarbojas, lai veiktu atmīnēšanu un neitralizētu nesprāgušu munīciju, arī improvizētas sprāgstierīces.

24. PANTS

Nelikumīgas narkotiskās vielas

1. Puses cenšas nodrošināt visaptverošu, līdzsvarotu, integrētu un uz pierādījumiem balstītu pieeju, lai novērstu narkotiku un jaunu psihoaktīvo vielu nelikumīgu tirdzniecību un pievērstos tai, kā arī lai veicinātu narkotiku pieprasījuma samazināšanu. Šajā nolūkā, lai veicinātu miermīlīgu un iekļaujošu sabiedrību, tās pievēršas riska faktoriem, kas ietekmē indivīdus, kopienas un sabiedrību un kas var ietvert pakalpojumu trūkumu, infrastruktūras vajadzības, ar narkotikām saistītu vardarbību, atstumtību, marginalizāciju un sociālo dezintegrāciju.

2. Puses vienojas, ka attiecībā uz narkotikām politikas un darbību mērķis, iesaistot arī pilsonisko sabiedrību, zinātniekus un akadēmiskās aprindas, ir stiprināt struktūras nelikumīgu narkotisko vielu novēršanai un efektīvai apkarošanai, ievērojami samazinot nelikumīgu narkotisko vielu piedāvājumu, tirdzniecību un pieprasījumu pēc tām.

3. Pušu mērķis ir samazināt narkotiku lietošanas nelabvēlīgo ietekmi uz indivīdiem un sabiedrību kopumā, kā arī efektīvi samazināt klasificēto un neklasificēto prekursoru, tostarp maskētu prekursoru, novirzīšanu un nelikumīgu tirdzniecību.

4. Puses cieši sadarbojas savā starpā un ar attiecīgajām starptautiskajām organizācijām, lai uzturētu saskaņotus centienus un darbības pret narkotisko vielu nelikumīgu tirdzniecību.

25. PANTS

Kiberdrošība un kibernoziedzība

1. Puses atzīst, cik svarīga ir atvērta, droša un stabila, pieejama un miermīlīga informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) vide, kuras pamatā ir valstu atbildīgas uzvedības normas, noteikumi un principi un spēkā esošo starptautisko tiesību aktu piemērošana. Šajā nolūkā Puses apņemas stiprināt sadarbību, lai veicinātu kiberdrošību, novērstu un apkarotu kibernoziedzību un elektronisko noziedzību augsto tehnoloģiju jomā un sociālo plašsaziņas līdzekļu ļaunprātīgu izmantošanu, kā arī uzlabot tīkla drošību, apmainoties ar kibernoturības palielināšanas paraugpraksi, arī attiecībā uz kritiskās infrastruktūras aizsardzību.

2. Puses atzīst, ka ir jānovērš un jāapkaro kibernoziedzība, arī bērnu seksuāla izmantošana un seksuāla vardarbība pret bērniem internetā, sadarbojoties un apmainoties ar paraugpraksi kibernoziedzības nodarījumu apkarošanai, pamatojoties uz spēkā esošajām starptautiskajām normām un standartiem, ieskaitot Budapeštas Konvenciju par kibernoziegumiem un Āfrikas Savienības Kiberdrošības un personas datu aizsardzības konvenciju.

26. PANTS

Sadarbība tiesībaizsardzības jomā

1. Puses veicina sadarbību starp reģionālām un starptautiskām tiesībaizsardzības iestādēm, aģentūrām un dienestiem, lai pārtrauktu un izjauktu pārrobežu noziegumus un terorisma draudus, kas tās kopīgi skar. Šī sadarbība sekmē noziegumu novēršanu un cita starpā ietver arī viedokļu apmaiņu par tiesisko regulējumu un administratīvo un tehnisko palīdzību, kuras mērķis ir nostiprināt tiesībaizsardzības iestāžu institucionālās un darbības spējas un apmainīties ar informāciju, kā arī pasākumus attiecībā uz izmeklēšanām.

2. Puses, atzīstot drošu robežu nozīmi, cenšas risināt pašreizējās un nākotnes problēmas, kas skar robežas, īstenojot integrētas robežu pārvaldības pieeju. Tās veicina likumīgas starpnozaru darbības, kuru mērķis ir novērst, atklāt un vajadzības gadījumā apkarot pārrobežu noziedzību un citus riskus.

III SADAĻA

HUMĀNĀ UN SOCIĀLĀ ATTĪSTĪBA

27. PANTS

Puses atkārtoti apstiprina savu apņemšanos sadarboties, lai panāktu ilgtspējīgu attīstību un nabadzības izskaušanu visos tās veidos, novērstu nevienlīdzību un veicinātu sociālo kohēziju. Tās arī vienojas sadarboties, arī nodrošinot atbilstošas sociālās aizsardzības sistēmas un sociālos pakalpojumus, lai panāktu, ka ikvienam ir nepieciešamie līdzekļi, lai dzīvotu cilvēka cienīgu dzīvi ar pienācīgu dzīves līmeni. Tās īpašu uzmanību pievērš sievietēm un meitenēm, jauniešiem, bērniem un visneaizsargātākajiem un visnelabvēlīgākajā stāvoklī esošiem cilvēkiem saskaņā ar principu, ka nevienu nedrīkst atstāt novārtā un vispirms jāpalīdz tiem, kuriem tas visvairāk nepieciešams. Tās arī vienojas sadarboties, lai risinātu problēmas un izmantotu iespējas, ko rada straujais iedzīvotāju skaita pieaugums.

1. NODAĻA

PIEKĻUVE SOCIĀLAJIEM PAKALPOJUMIEM

28. PANTS

Izglītība

1. Puses atbalsta iekļaujošu mūžizglītību un vienlīdzīgi pieejamu kvalitatīvu izglītību visos līmeņos. Tās strādā, lai nodrošinātu, ka visas meitenes un zēni iegūst bezmaksas, vienlīdzīgi pieejamu un kvalitatīvu pamatizglītību un vidējo izglītību un ka šiem bērniem ir piekļuve kvalitatīvām attīstības iespējām agrīnā vecumā, aprūpei un pirmsskolas izglītībai, pienācīgi ņemot vērā dzimumu nelīdztiesību. Tās strādā pie tā, lai visām sievietēm un vīriešiem nodrošinātu vienlīdzīgu piekļuvi izmaksu ziņā pieejamai un kvalitatīvai tehniskajai, profesionālajai un terciārajai izglītībai, arī augstākajai izglītībai. Īpašu uzmanību pievērš ieguldījumiem zinātnē, tehnoloģijās, inženierzinātnēs un matemātikā (STEM) un digitālās un mākslas izglītības veicināšanai visiem.

2. Puses pastiprina centienus, lai nodrošinātu, ka ikvienam ir zināšanas, prasmes un spējas, lai baudītu labāku dzīves kvalitāti, būtu pilnībā iesaistīts sabiedrībā, veicinātu savu kopienu sociālo un ekonomisko labklājību un aktīvi un vienlīdzīgi piedalītos demokrātiskajā un kultūras dzīvē.

3. Puses veicina drošas skolas un ar atbilstošiem resursiem nodrošinātas labi funkcionējošas izglītības sistēmas, lai plānotu, pārvaldītu un nodrošinātu izglītības un apmācības sniegšanas efektivitāti, arī izmantojot tiešsaistes un citus netradicionālus līdzekļus. Tās sadarbojas, lai izveidotu un stiprinātu kvalitātes nodrošināšanas sistēmas un kvalifikāciju savstarpēju atzīšanu. Tās veicina studentu, personāla un akadēmisko aprindu pārstāvju mobilitāti starp Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstīm un Eiropas Savienību.

29. PANTS

Veselība

1. Puses atzīst, ka veselība ir būtisks cilvēku dzīves elements un viens no galvenajiem ilgtspējīgas attīstības rādītājiem. Tās atkārtoti apstiprina savu apņemšanos aizsargāt un veicināt visaugstāko sasniedzamo fiziskās un garīgās veselības standartu visiem.

2. Puses stiprina valstu veselības aprūpes sistēmas, izmantojot ilgtspējīgus veselības aprūpes finansēšanas mehānismus un resursus, darbības infrastruktūru, kvalificētu veselības aprūpes darbaspēku, ieskaitot attiecībā uz pieņemšanu un saglabāšanu darbā, kā arī atbilstošas tehnoloģijas, piemēram, digitālos rīkus, lai atbalstītu mobilās veselības attīstību.

3. Puses veicina vispārēju veselības apdrošināšanu, taisnīgu un vispārēju piekļuvi visaptverošiem un kvalitatīviem veselības aprūpes pakalpojumiem un piekļuvi drošām, efektīvām, kvalitatīvām un cenas ziņā pieejamām pirmās nepieciešamības zālēm un vakcīnām.

4. Lai novērstu infekcijas slimības un citus būtiskus pārrobežu veselības apdraudējumus, piemēram, rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem, un lai samazinātu neinfekcijas slimību radīto slogu, Puses sadarbojas, uzlabojot profilaksi un kontroli. Tās sadarbojas, lai risinātu globālās veselības krīzes un novērstu to eskalāciju, cita starpā atbalstot agrīnās brīdināšanas sistēmas ātrai informācijas apmaiņai, sagatavotībai un agrīnai rīcībai dzīvības glābšanas humānās palīdzības jomā, kā arī izstrādājot saskaņotus un daudznozaru plānus, lai uzlabotu veselības aprūpes sistēmu spējas. Tās atbalsta pētniecību un izstrādi, kā arī vakcīnu, diagnostikas līdzekļu un zāļu izplatīšanu.

5. Puses atbalsta vispārēju piekļuvi seksuālās un reproduktīvās veselības precēm un veselības aprūpes pakalpojumiem, arī ģimenes plānošanas, informācijas un izglītības jomā, un reproduktīvās veselības iekļaušanu valstu stratēģijās un programmās.

30. PANTS

Pārtikas nodrošinājums un uzlabots uzturs

1. Puses atzīst, ka pārtikas nodrošinājuma un uzlabota uztura panākšana ir būtisks globāls izaicinājums cīņā pret nabadzību un pieaugošo nevienlīdzību, un tādēļ tās vienojas pievērsties attiecīgajiem strukturālajiem cēloņiem, kuri ietver konfliktus, krīzes, dabas resursu degradāciju un klimata pārmaiņas.

2. Puses veicina noturīgus iztikas līdzekļus, nodrošina piekļuvi zemei, ūdenim un citiem resursiem un veicina iekļaujošu un ilgtspējīgu lauksaimnieciskās ražošanas un ražīguma izaugsmi un efektīvas vērtības ķēdes.

3. Puses veicina pasākumus, kas vērsti uz pielāgošanos pārtikas ražošanas vērtības ķēdēs klimata pārmaiņām un mainīgumam.

4. Pušu mērķis ir nodrošināt visiem piekļuvi cenas ziņā pieejamai, drošai, pietiekamai un uzturvielām bagātai pārtikai, palielināt dažādotas pārtikas ražošanas jaudu un izstrādāt pārtikas nodrošinājuma un uztura politiku un sociālās aizsardzības mehānismus pārtikas nodrošinājumam un uzlabotam uzturam, kuri stiprinātu visneaizsargātāko iedzīvotāju noturību, jo īpaši valstīs, kas saskaras ar atkārtotām krīzēm.

5. Puses stiprina koordinētus, paātrinātus un starpnozaru centienus izskaust badu, pievēršas visu veidu nepietiekama uztura problēmai un nodrošina, ka nekādā gadījumā netiek pieļauts bads.

31. PANTS

Ūdens, sanitārijas pakalpojumi un mājokļi

1. Puses veicina vispārēju piekļuvi piemērotam un drošam dzeramajam ūdenim, arī ar ilgtspējīgu un integrētu ūdens resursu un sistēmu pārvaldību, kā arī prasmīgāk izmantojot ūdeni un ūdens reciklēšanu.

2. Pušu mērķis ir visiem nodrošināt pienācīgu un taisnīgu piekļuvi sanitārijas pakalpojumiem, arī atkritumu apsaimniekošanai, un veicināt higiēnu, īpašu uzmanību pievēršot sieviešu un meiteņu un neaizsargātu personu vajadzībām.

3. Puses atzīst, ka adekvāti, droši un cenas ziņā pieejami mājokļi var pārveidot neaizsargātas un sociāli atstumtas kopienas un ka tie būtiski ietekmē cilvēku veselību un to kopienu sociālekonomisko attīstību. Puses strādā pie tā, lai visiem nodrošinātu piekļuvi atbilstošiem, drošiem un cenas ziņā pieejamiem mājokļiem, izstrādājot politiku, stratēģijas, plānošanas un būvniecības kodeksus un sakārtojot graustu rajonus.

4. Puses veicina piekļuvi cenas ziņā pieejamai, uzticamai, ilgtspējīgai un mūsdienīgai enerģijai visiem un uzticamas energosistēmas, kas cita starpā atbalsta ūdensapgādes, sanitārijas pakalpojumu un mājokļu nozari.

2. NODAĻA

NEVIENLĪDZĪBA UN SOCIĀLĀ KOHĒZIJA

32. PANTS

Sociālā kohēzija un aizsardzība

1. Pušu mērķis ir uzlabot sociālo kohēziju, pakāpeniski panākot lielāku līdztiesību un sociālo iekļautību un nodrošinot, ka humānā un sociālā attīstība norit paralēli ekonomikas attīstībai, nevienu neatstājot novārtā. Īpašu uzmanību pievērš nelabvēlīgā situācijā esošām, neaizsargātām un sociāli atstumtām personām, ieskaitot vecāka gadagājuma cilvēkus un bāreņus, ievērojot solidaritātes un nediskriminācijas principus. Puses, jo īpaši, sekmē:

a) ekonomikas politiku, kura vērsta uz iekļaujošāku sabiedrību un ļauj labāk sadalīt radītos ienākumus un vērtību;

b) taisnīgu un stabilu fiskālo un algu politiku, kas ļauj labāk pārdalīt bagātību, nodrošina pienācīgu sociālo izdevumu līmeni un samazina neoficiālo ekonomiku;

c) efektīvu sociālo politiku un taisnīgu piekļuvi sociālajiem pakalpojumiem, sociālajai palīdzībai, drošībai un tiesiskumam un

d) nodarbinātības politiku, kas veidota, lai panāktu pilnīgu un produktīvu nodarbinātību un pienācīgas kvalitātes nodarbinātību visiem, arī jauniešiem un personām ar invaliditāti, un panāktu vienādu atalgojumu par vienādu darbu.

2. Puses veicina sociālās aizsardzības un drošības politikas un sistēmu izstrādi un īstenošanu, lai izskaustu nabadzību un uzlabotu sociālo kohēziju. Tās atzīst sociālās aizsardzības politikas un sistēmu pārveidojošo lomu sabiedrībā, veicinot taisnīgumu, sekmējot sociālo iekļaušanu un dialogu ar sociālajiem partneriem un stiprinot iekļaujošu un taisnīgu ekonomikas izaugsmi. Tās apņemas izveidot arvien vispārējākas valsts pārziņā esošas sociālās aizsardzības sistēmas, arī noteikt obligāto sociālās aizsardzības minimumu.

3. Puses veicina personu ar invaliditāti tiesības, lai nodrošinātu viņu pilnīgu iekļaušanu sabiedrībā un vienlīdzīgu līdzdalību darba tirgū, ņemot vērā viņu īpašās vajadzības. Tās veic konkrētus pasākumus, lai parakstītu, ratificētu un pilnībā īstenotu Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām.

33. PANTS

Pienācīgas kvalitātes nodarbinātība

1. Puses atkārtoti apstiprina savu apņemšanos panākt pilnīgu un produktīvu nodarbinātību un pienācīgas kvalitātes nodarbinātību visām sievietēm un vīriešiem, arī jauniešiem un personām ar invaliditāti. Šajā nolūkā tās veicina Programmu pienācīgas kvalitātes nodarbinātībai, kas izklāstīta Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) 2008. gada Deklarācijā par sociālo taisnīgumu godīgai globalizācijai.

2. Puses apstiprina savus pienākumus, kas tām ir kā SDO loceklēm, un savas saistības atbilstīgi Deklarācijai par pamatprincipiem un tiesībām darbā un tās pārskatītajam pielikumam. Tās atkārtoti apstiprina savu apņemšanos nodrošināt sociālo dialogu un veicināt un efektīvi īstenot starptautiski atzītos darba pamatstandartus, kā noteikts attiecīgajās SDO konvencijās un protokolos par biedrošanās brīvību un tiesībām uz kolektīvām sarunām, piespiedu darba likvidēšanu un mūsdienu verdzības un cilvēku tirdzniecības izbeigšanu, bērnu nodarbinātības izskaušanu, prioritāti piešķirot tās sliktākajām izpausmēm, minimālo nodarbināšanas vecumu, vienlīdzīgu atalgojumu un nediskrimināciju attiecībā uz nodarbinātību. Tās pastāvīgi un nepārtraukti cenšas attiecīgi ratificēt minētās konvencijas un protokolus vai pievienoties tiem, ja tas vēl nav izdarīts.

3. Puses veicina drošu un aizsargātu darba vidi visiem darba ņēmējiem. Tās pieņem un īsteno pasākumus un politiku attiecībā uz darba aizsardzību gan oficiālajā, gan neoficiālajā ekonomikā un strādā pie tā, lai izveidotu un uzturētu efektīvu darba inspekciju sistēmu saskaņā ar starptautiskajiem darba standartiem, ko noteikusi SDO.

3. NODAĻA

IEDZĪVOTĀJI UN ATTĪSTĪBA

34. PANTS

Demogrāfija

1. Puses atzīst, ka iedzīvotāju skaita pieaugums un demogrāfiskās pārmaiņas var būtiski ietekmēt attīstības sniegtos ieguvumus un ekonomisko progresu, un kopīgi darbojas, lai izstrādātu integrētu pieeju, kas samazina problēmas un maksimāli palielina demogrāfiskās dividendes sniegtos ieguvumus. Šajā nolūkā to mērķis ir izveidot, atbalstīt, uzturēt un saglabāt strukturālas reformas un pārmaiņas ekonomikas un sociālajās sistēmās, lai radītu pienācīgas kvalitātes izglītības, nodarbinātības un iztikas iespējas jauniešiem.

2. Puses atbalsta iekļaujošu politiskā dialoga procesu un ietver demogrāfiskās tendences un prognozes visās politikas jomās, lai stiprinātu un veicinātu bērnu un jauniešu pilnīgu un aktīvu līdzdalību sabiedrībā, kā arī lai dotu pilnvērtīgas iespējas vecāka gadagājuma cilvēkiem, aizsargātu viņu vajadzības un nodrošinātu viņu aktīvu iesaisti

3. Puses veicina iekļaujošu un ilgtspējīgu urbanizāciju, izmantojot efektīvu pilsētvides pārvaldību un plānošanu, lai līdz minimumam samazinātu jebkādu negatīvu ietekmi uz vidi un novērstu jebkādas citas negatīvas sociālas un ekonomiskas sekas, ko rada iedzīvotāju skaita straujš pieaugums pilsētu teritorijās. Tās darbojas, lai efektīvi risinātu problēmas un izmantotu iespējas, ko rada straujā urbanizācija, arī izmantojot valstu pilsētpolitiku, līdzdalību veicinošu integrētu pilsētplānošanu, sadzīves pakalpojumu sniegšanu, ieskaitot atkritumu apsaimniekošanu, un pilsētattīstības un infrastruktūru finansēšanu, lai radītu noturīgas un dzīvotspējīgas pilsētas un mazpilsētas.

35. PANTS

Jaunatne

1. Puses vienojas veicināt jauniešu aktīvu līdzdalību sabiedrībā, arī politikas virzienu, kas viņus ietekmē, izstrādē, īstenošanā un turpmākos pasākumos. Tas ietver turpmāko:

a) atbalstu zināšanu, prasmju un spēju apgūšanā, lai pilnībā iesaistītos sabiedrībā, arī darba tirgum nepieciešamo prasmju apguvē, izmantojot izglītību, profesionālo un tehnisko apmācību un piekļuvi digitālajām tehnoloģijām;

b) pienācīgu nodarbinātības iespēju radīšanu, arī atbalstot jauniešu darījumdarbību, un

c) pilnvērtīgu iespēju nodrošināšanas jauniešiem un atbildīga pilsoniskuma veicināšanu, paverot iespējas aktīvai jauniešu līdzdalībai politiskajā un kultūras dzīvē un miera veidošanā un uzturēšanā, arī nolūkā apkarot radikalizāciju un vardarbīgu ekstrēmismu.

2. Puses vienojas, ka drošas un stimulējošas vides nodrošināšana bērniem ir būtisks elements, lai veicinātu veselīgus jauniešus, kas spēj pilnībā izmantot savu potenciālu, arī no fiziskā, psiholoģiskā, sociālā un ekonomiskā viedokļa. Tās strādā, lai nodrošinātu, ka meiteņu un zēnu tiesības un vajadzības tiek atzītas un īstenotas no dzimšanas un agrīnas bērnības līdz pusaudžu vecumam, kā arī pārejā uz pieaugušo dzīvi. Tās strādā pie tā, lai uzlabotu bērnu aizsardzību un viņu līdzdalību to lēmumu pieņemšanā, kuri uz viņiem attiecas.

36. PANTS

Dzimumu līdztiesība un pilnvērtīgu iespēju nodrošināšana sievietēm un meitenēm

1. Puses atzīst, ka dzimumu līdztiesība un pilnvērtīgu ekonomisko iespēju nodrošināšana sievietēm ir būtiski elementi, lai panāktu taisnīgu un ilgtspējīgu attīstību un iekļaujošu izaugsmi. Tās veic reformas, arī izveidojot un konsolidējot tiesisko regulējumu, lai sievietēm nodrošinātu vienlīdzīgas tiesības uz saimnieciskajiem un finanšu resursiem, kā arī piekļuvi zemei un dabas resursiem, mantojumam un citiem īpašuma veidiem, īpašumtiesībām uz tiem un kontroli pār tiem. Tās veic darbības, lai palielinātu sieviešu pilnīgu un efektīvu līdzdalību politiskajā dzīvē.

Puses papildus vienlīdzīgai piekļuvei nodarbinātībai un pienācīgiem darba apstākļiem veicina neapmaksātas aprūpes un mājsaimniecības darba atzīšanu, nodrošinot publiskos pakalpojumus, infrastruktūru un sociālās aizsardzības politiku un veicinot dalītu atbildību mājsaimniecībā un ģimenē kopumā.

2. Puses apņemas pilnīgi un efektīvi īstenot Pekinas deklarāciju un Rīcības platformu un Starptautiskās konferences par iedzīvotājiem un attīstību rīcības programmu un to pārskatīšanas konferencēs gūtos rezultātus un šajā sakarā apņemas atbalstīt seksuālo un reproduktīvo veselību un ar to saistītās tiesības.

3. Puses atzīst, ka menstruālās higiēnas pārvaldība ir svarīga sieviešu un meiteņu veselībai, kā arī viņu cieņai, mobilitātei un labklājībai, un tādēļ tās vienojas veicināt atbilstīgus un piemērotus atbalsta pasākumus.

4. NODAĻA

KULTŪRA

37. PANTS

Kultūra un ilgtspējīga attīstība

1. Puses atkārtoti apstiprina, ka kultūra ir viens no ilgtspējīgas attīstības galvenajiem elementiem un tās sociālās, ekonomiskās un vides dimensijas neatņemama sastāvdaļa. Tās apņemas integrēt kultūras perspektīvu savā attīstības politikā un stratēģijās, ņemot vērā kultūras īpatnības un vietējās un pirmiedzīvotāju tautu zināšanu sistēmas.

2. Puses stiprina kultūras dalībnieku ieguldījumu ilgtspējīgā attīstībā, tiem piedaloties pastiprinātā dialogā, profesionālos tīklos un daudzējādu ieinteresēto personu partnerībās.

38. PANTS

Kultūru daudzveidība un savstarpēja sapratne

1. Puses atzīst, ka visiem cilvēkiem ir tiesības brīvi piedalīties kopienas kultūras dzīvē saskaņā ar Vispārējo cilvēktiesību deklarāciju, un apņemas aizsargāt un saglabāt kultūras tiesības un mākslinieciskās izpausmes brīvību.

2. Puses vienojas veicināt cilvēku un sociālās attīstības redzējumu, kas ietver dialogu starp kultūrām un kultūru daudzveidības atzīšanu par kopīgu cilvēces mantojumu. Tās apņemas stiprināt savstarpējo sapratni un zināšanas par savām kultūrām, pienācīgi ievērojot daudzveidību, vispārējās vērtības un cilvēktiesības, veicinot kultūras dimensiju izglītībā, kā arī kultūras apmaiņu un kopīgas iniciatīvas, kas vērstas uz starpkultūru dialoga veicināšanu.

3. Puses atzīst kultūras nozīmi miera un nacionālās kohēzijas saglabāšanā. Tās apstiprina, ka cieņa pret kultūru daudzveidību, iecietība, dialogs un sadarbība savstarpējas uzticēšanās un sapratnes gaisotnē ir galvenie elementi miera un drošības panākšanai un uzturēšanai un izlīguma procesos, kā arī kolektīvās atmiņas un sociālo saikņu starp kopienām atjaunošanai. Tās stiprina kultūras nozīmi noturības veidošanā, kā arī ilgtspējīgas atlabšanas un atjaunošanas panākšanā pēc krīzes, jo īpaši pilsētattīstībā.

39. PANTS

Kultūras mantojums un radošās nozares

1. Puses veicina kultūras mantojuma atzīšanu par vienojošu faktoru, kas var atspoguļot dažādas identitātes un gadsimtos uzkrātās vērtības, vienlaikus veicinot kopīgu vērtību radīšanu. Tās darbojas, lai saskaņā ar starptautiskajiem standartiem un konvencijām aizsargātu, pasargātu, saglabātu un attīstītu gan materiālo, gan nemateriālo kultūras mantojumu, kas ir sociālās kohēzijas, jaunrades un inovācijas virzītājspēki.

2. Puses vienojas, ka kultūras un radošās nozares, arī mūsdienu māksla, ir būtiskas iekļaujošai ekonomikas izaugsmei, diversifikācijai un darbvietu radīšanai. Šajā nolūkā tās atbalsta darījumdarbību kultūras jomā un kultūras un radošo nozaru ilgtermiņa attīstību.

3. Puses saskaņā ar spēkā esošajām starptautiskajām tiesībām veic pasākumus, lai novērstu un apkarotu kultūras priekšmetu nelikumīgu importu, eksportu un īpašumtiesību nodošanu. Tās veicina saglabāšanu, spēju veidošanu un sadarbību starp kultūras mantojuma profesionāļiem, tā izcelsmes kopienām un kultūras iestādēm un īsteno starptautisku sadarbību un pastāvīgu dialogu, lai veicinātu piekļuvi kultūras mantojumam.

IV SADAĻA

IEKĻAUJOŠA ILGTSPĒJĪGA EKONOMIKAS IZAUGSME UN ATTĪSTĪBA

40. PANTS

1. Puses atzīst, cik svarīgi ir stiprināt to ekonomiskās attiecības abpusējās interesēs un savstarpējam izdevīgumam, lai panāktu strukturālu ekonomikas pārveidi ar iekļaujošu, ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi un attīstību atbilstīgi ilgtspējīgas attīstības mērķiem, ņemot vērā Pušu attiecīgo attīstības līmeni. Tās īsteno integrētas stratēģijas, kas ietver ilgtspējīgas attīstības ekonomiskos, sociālos un vides aspektus. Tās veic atbilstošus pasākumus, lai radītu pienācīgas kvalitātes darbvietas visiem un atbalstītu pāreju uz mazemisiju un resursefektīvu ekonomiku. Tās atbalsta pilnvērtīgu sociālekonomisko iespēju nodrošināšanu sociāli atstumtām grupām, sievietēm un jauniešiem.

2. Puses atbalsta privātā sektora attīstību un piesaista un saglabā iekšzemes un ārvalstu ieguldījumus, ieskaitot to diasporas ieguldījumus. Tās stiprina tirdzniecību un sadarbojas zinātnes, tehnoloģijas, inovāciju un pētniecības jomā, lai izveidotu spēcīgu, konkurētspējīgu un daudzveidīgu ekonomiku, padziļinātu reģionālo integrāciju un veicinātu *OACPS* dalībvalstu ekonomiku integrāciju reģionālās un globālās vērtības ķēdēs. Tās strādā pie tā, lai uzlabotu makroekonomisko un finanšu stabilitāti nolūkā palielināt ieguldījumus un stiprināt ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi. Tās vienojas uzlabot ražošanas un regulatīvās spējas, stiprināt darījumdarbību un veicināt ražošanu un industrializāciju, galveno uzmanību pievēršot inovācijai un pievienotās vērtības radīšanai ražošanas un pakalpojumu nozarēs. Puses sadarbojas, lai stiprinātu spējas veicināt strukturālu ekonomikas pārveidi un sekmētu ilgtspējīgu tirdzniecību.

3. Puses veicina publiskā un privātā sektora dialogu, koncentrējoties uz jautājumiem, kas pozitīvi ietekmē to centienus ekonomikas pārveides un ilgtspējīgas ekonomikas izaugsmes jomā, un sadarbojas ar visām attiecīgajām ieinteresētajām personām, kā arī nodrošina cilvēktiesību un darba pamatstandartu ievērošanu un aizsardzību.

1. NODAĻA

IEGULDĪJUMI

41. PANTS

Ilgtspējīgu un atbildīgu ieguldījumu mobilizēšana

1. Puses apņemas mobilizēt ilgtspējīgus un atbildīgus ieguldījumus, lai veicinātu iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi un attīstību. Šajā nolūkā tās izveido labvēlīgu ieguldījumu vidi, kas piesaista iekšzemes un ārvalstu ieguldījumus, ieskaitot to diasporas ieguldījumus, un saglabā tiesības reglamentēt, izmantojot pārredzamu, paredzamu un efektīvu tiesisko, administratīvo un politikas regulējumu.

2. Puses vienojas atbalstīt nepieciešamās ekonomiskās un institucionālās reformas un politiku, kas balstās uz valstu vispārējo attīstības stratēģiju un ir saskaņota un sinerģiska valstu, reģionālā un starptautiskā līmenī, lai radītu labvēlīgu vidi ilgtspējīgiem ieguldījumiem un veicinātu dinamiska, dzīvotspējīga un konkurētspējīga privātā sektora attīstību.

3. Puses sadarbojas, lai izveidotu stabilas finanšu sistēmas ar mērķi mobilizēt ieguldījumus ilgtspējīgos projektos. Tās veic pasākumus ieguldījumu atbalstam, palielinot piekļuvi finansējumam ar tehnisko palīdzību, dotācijām, garantijām un inovatīviem finanšu instrumentiem, lai mazinātu risku, palielinātu ieguldītāju uzticēšanos un piesaistītu privātus un publiskus finansējuma avotus. To darot, tās ņem vērā arī vajadzību novērst tirgus nepilnības vai nepietiekami optimālas ieguldījumu situācijas, vienlaikus nodrošinot to ieguldījumu papildināmību, kas nebūtu veikti bez minētajiem atbalsta pasākumiem. Tās īpašu uzmanību pievērš 44. panta 6. punktā minētajām prioritārajām nozarēm.

4. Puses vienojas uzlabot regulatīvo vidi, kā arī finanšu un nefinanšu pakalpojumu kvalitāti, pieejamību un saņemšanas iespējas, lai atbalstītu mikrouzņēmumu, mazo un vidējo uzņēmumu (MMVU) attīstību iekšzemes ieguldījumu mobilizēšanas kontekstā.

5. Puses saprot un atzīst, ka attiecīgajiem dalībniekiem ieguldījumi ir jāveic atbildīgi, lai ilgtermiņā sasniegtu ilgtspējīgu pievienoto vērtību ekonomiskajā, sociālajā un vides jomā. Tādēļ, atbalstot šo mērķi, tās veicina uzņēmumu sociālu atbildību (*CSR*) un atbildīgu darījumdarbību (*RBC*), arī starptautiski atzītas īstenošanas pamatnostādnes, standartus un piemērojamos instrumentus, kas sniedz norādījumus ieguldītājiem, pārvaldes iestādēm un citiem dalībniekiem par *CSR* un *RBC* īstenošanu, papildinot valstu tiesību aktus un citus piemērojamos tiesību aktus.

42. PANTS

Ieguldījumu veicināšana un aizsardzība

1. Puses vienojas veicināt ieguldījumus ar tiesību aktiem, noteikumiem un politiku, kā mērķis ir samazināt regulatīvos un administratīvos šķēršļus, uzlabot pārredzamību un izvairīties no kaitējošas konkurences saistībā ar ieguldījumiem. Tās vienojas, ka šādus pasākumus izstrādā pārredzami un dara publiski pieejamus, lai veicinātu publiskā un privātā sektora dialogu un dotu iespēju piedalīties visām ieinteresētajām personām.

2. Puses sadarbojas, lai veicinātu digitālo rīku efektīvu izmantošanu ieguldījumu veicināšanai.

3. Puses saskaņā ar savām attiecīgajām stratēģijām vienojas par to, cik svarīgi ir nodrošināt juridisko noteiktību un pienācīgu aizsardzību jau veiktiem ieguldījumiem, pret kuriem attieksme pēc būtības ir nediskriminējoša un ietver efektīvus strīdu novēršanas un risināšanas mehānismus. Šajā ziņā tās atkārtoti apstiprina, cik svarīgi ir noslēgt starptautiskus ieguldījumu nolīgumus, ar kuriem pilnībā tiek saglabātas to suverēnās tiesības regulēt ieguldījumus likumīgiem sabiedriskās politikas mērķiem.

4. Puses stiprina attiecīgo publisko un privāto iestāžu spēju efektīvi veicināt un atvieglot ieguldījumus, kā arī novērst un risināt ar ieguldījumiem saistītus strīdus.

2. NODAĻA

EKONOMIKAS IZAUGSME, DIVERSIFIKĀCIJA UN INDUSTRIALIZĀCIJA

43. PANTS

Iekļaujoša un ilgtspējīga izaugsme

1. Puses vienojas par to, cik svarīga iekļaujošai un ilgtspējīgai izaugsmei ir ekonomikas pārveide, privātā sektora attīstība un rūpniecības attīstība. Tās veicina pilnīgu, produktīvu un pienācīgas kvalitātes nodarbinātību visiem, uzlabojot konkurētspēju, diversifikāciju, digitalizāciju, inovāciju, piekļuvi finansējumam, pievienotās vērtības radīšanu ražošanas un pakalpojumu nozarēs un saiknes starp nozarēm un industrijām. Tās īpašu uzmanību pievērš vietējiem mikrouzņēmumiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem un neoficiālas saimnieciskās darbības padarīšanai par oficiālu.

2. Puses veicina pāreju uz mazemisiju un resursefektīvu ekonomiku. Tās atbalsta ilgtspējīga patēriņa un ražošanas pieeju, videi draudzīgu atkritumu un ķīmisko vielu apsaimniekošanu un pasākumus visu veidu piesārņojuma samazināšanai. Puses vienojas, ka labi pārvaldīta urbanizācija ir izšķirošs elements ilgtspējīgas ekonomikas attīstības veicināšanā. Tādēļ tās sadarbojas, lai efektīvi risinātu problēmas un izmantotu iespējas, ko rada strauja urbanizācija, un atbalsta pilsētattīstību un infrastruktūru, kā arī efektīvu saikni starp laukiem un pilsētām.

3. Puses vienojas sadarboties nodarbinātības un sociālo lietu jomā, jo īpaši, lai atbalstītu ekonomisko un sociālo iekļaušanu un pilnvērtīgu iespēju nodrošināšanu sievietēm, jauniešiem, kā arī visnabadzīgākajiem un visneaizsargātākajiem iedzīvotājiem. Tās arī vienojas nodrošināt Starptautiskās Darba organizācijas konvencijās un protokolos ietverto darba un sociālo standartu ievērošanu un nodrošināt tiesu iestāžu pieejamību pienācīgā procesā, arī pienācīgus un efektīvus tiesiskās aizsardzības līdzekļus.

44. PANTS

Ekonomikas pārveide un industrializācija

1. Puses stiprina sadarbību ekonomikas pārveides jomā, ietverot industrializāciju. Tās veicina pāreju no atkarības no konkrētām precēm uz diversificētu ekonomiku, kā arī sekmē dabas resursu bagātināšanu, vērtības pievienošanu un integrāciju reģionālās un globālās vērtības ķēdēs. Tās ir vienisprātis par pakalpojumu nozares svarīgo lomu ekonomikas pārveidē un industrializācijā.

2. Puses sadarbojas, lai atbalstītu ražošanas jaudas attīstību, uzlabotu ražīgumu, diversifikāciju un konkurētspēju. Tās cenšas pārvarēt piedāvājuma ierobežojumus, cita starpā veicinot inovācijas tehnoloģiju jomā un tehnoloģiju uzlabošanu un izplatīšanu, labāku darījumdarbības un ieguldījumu vidi, lielākas regulatīvās spējas, makroekonomisko stabilitāti, kā arī efektīvu kapitāla tirgu un stabilu finanšu sistēmu attīstību, lai jo sevišķi privātajam sektoram uzlabotu piekļuvi finansējumam. Šajā nolūkā tās apliecina ekonomikas digitalizācijas nozīmi ražošanas jaudas attīstības paātrināšanā. Galvenā uzmanība pievēršama nozarēm un industrijām ar augstu pievienoto vērtību un augstu potenciālu pienācīgas kvalitātes darbvietu radīšanai.

3. Puses apņemas uzlabot makroekonomisko un finanšu stabilitāti, īstenojot stabilu un pārredzamu fiskālo un monetāro politiku, kā arī veicināt ekonomikas un strukturālās reformas nolūkā radīt labvēlīgu vidi ieguldījumu palielināšanai un privātā sektora attīstības veicināšanai. Puses arī atzīst centrālo banku neatkarības nozīmi to politikas mērķu noteikšanā un monetārās politikas īstenošanā. Tās arī vienojas vajadzības gadījumā uzturēt dialogu un informācijas apmaiņu starp savām iestādēm, lai uzlabotu izpratni par Pušu attiecīgo ekonomiku pamatprincipiem.

4. Puses pastiprina centienus tehniskajā un profesionālajā izglītībā un apmācībā, kā arī pētniecībā un inovācijā, un efektīvāk sasaista šādus pasākumus ar darba tirgus piedāvātajām iespējām un tajā vajadzīgajām prasmēm. Tās sadarbojas, lai savstarpēji izmantotu pieredzi, arī ražošanas spēju attīstīšanā, attīstot prasmes un veicinot tehnoloģiju nodošanu, sekmējot saikni starp *OACPS* dalībvalstu un ES uzņēmumiem, uzsvaru liekot uz mikrouzņēmumiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem.

5. Puses atkārtoti apstiprina infrastruktūras svarīgo nozīmi piedāvājuma ierobežojumu novēršanā un konkurētspējīgu reģionālo un apakšreģionālo vērtības ķēžu attīstībā, veicinot preču, pakalpojumu un kapitāla efektīvu apriti. Tās sadarbojas, lai attīstītu efektīvu un ilgtspējīgu infrastruktūru, arī gaisa, sauszemes un jūras transporta, enerģētikas, ūdensapgādes un digitālo savienojamību, pienācīgi ņemot vērā vismazāk attīstīto, sauszemes un salu valstu ekonomiku atšķirīgās vajadzības. Attiecīgi tās sadarbojas, lai mobilizētu publiskos un privātos resursus, arī veicot ieguldījumus infrastruktūras attīstībā.

6. Apņemoties panākt kopīgu ekonomikas izaugsmi, Puses vienojas sadarboties cita starpā šādās nozarēs, kas uzskatāmas par prioritārām: lauksaimniecība un agrorūpniecība, lopkopība un ādu iegūšana, zilā ekonomika, zvejniecība, kalnrūpniecība un ieguves rūpniecība, kultūras un radošās nozares, ilgtspējīgs tūrisms, ilgtspējīga enerģija, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas un transports. Puses uzsver šo nozaru būtisko nozīmi pievienotās vērtības veidošanā, pienācīgas kvalitātes darbvietu radīšanā, ražošanas jaudas palielināšanā un vispārējos centienos veikt ekonomikas pārveidi. Tās attiecīgi sadarbojas, lai apzinātu izaugsmes virzītājspēkus katrā nozarē, mobilizētu ieguldījumus un novērstu ierobežojumus, kas apdraud vietējās tautsaimniecības sasaisti ar ieguves nozari un pievienotās vērtības radīšanu.

7. Puses veicina dialogu, stimulē prasmju un tehnoloģiju nodošanu, strādā pie tā, lai uzlabotu vērtības ķēdes, kā arī stiprina sadarbību pieredzes savstarpējai bagātināšanai un paraugprakses izplatīšanai lauksaimniecības nozarē. Tās arī sadarbojas, lai atbalstītu mehānismus un sistēmas ilgtspējīgas un kvalitatīvas lauksaimnieciskās ražošanas palielināšanai.

45. PANTS

Privātā sektora attīstība

1. Atzīstot privātā sektora attīstības nozīmi ekonomikas pārveidē un darbvietu radīšanā, Puses tiecas veicināt darījumdarbību un attīstīt un uzlabot uzņēmumu konkurētspēju. Īpašu uzmanību pievērš MMVU, ieskaitot jaunuzņēmumus, jo īpaši veicinot labvēlīgu tiesisko, administratīvo un institucionālo regulējumu, lai tos sekmīgi integrētu ilgtspējīgās piegādes un vērtības ķēdēs. Uzmanība jāpievērš arī neoficiālajam sektoram un neoficiālās saimnieciskās darbības pārveidošanai par oficiālu saimniecisko darbību, kā arī tam, lai veicinātu ar ilgtspēju saistītu mērķu iekļaušanu darījumdarbības modeļos. Puses arī vienojas atbalstīt sieviešu un jauniešu darījumdarbības attīstību saistībā ar pilnvērtīgu ekonomisko iespēju nodrošināšanu šīm grupām un iekļaujošas attīstības veicināšanu. Tās apstiprina, cik svarīgi ir veidot reģionālās un valstu spējas, lai uzlabotu konkurētspēju vidējo un augsto tehnoloģiju ražošanā.

2. Puses veicina publiskā un privātā sektora dialogu un sadarbību, arī ar privātā sektora darījumdarbības forumu starpniecību. Tās stiprina sadarbību, lai savstarpēji bagātinātu pieredzi un izplatītu paraugpraksi, kas veicina darījumdarbību, sekmē uzņēmumu savstarpējo dialogu un kontaktus, kā arī veicina prasmju un tehnoloģiju nodošanu.

3. Puses vienojas, ka ir jāizstrādā stratēģijas un jāattīsta labāka finansiālās iekļaušanas politika un atbilstīgi tiesību akti, kā arī jāuzlabo piekļuve finansējumam un finanšu un nefinanšu pakalpojumiem, arī izmantojot inovatīvus finansēšanas mehānismus, īpašu uzmanību pievēršot izmaksu ziņā pieejamu kredītu piešķiršanai ģimenes lauksaimniekiem, mazajiem lauksaimniekiem, MMVU, sievietēm un jauniešiem uzņēmējiem.

4. Puses atzīst, ka gan publiskiem, gan privātiem finansējuma avotiem ir noteicoša nozīme privātā sektora attīstības atbalstīšanā, jo īpaši izmantojot tādus instrumentus un mehānismus kā publiskā un privātā sektora partnerības (PPP) un apvienotais finansējums, kā arī ieguldījumu stimulēšanā attiecīgajās nozarēs, arī infrastruktūras attīstībā. Attiecīgi tās sadarbojas, lai izstrādātu pārredzamas un paredzamas PPP izmantošanas sistēmas un stratēģijas, arī stiprinot institucionālās spējas apspriest, īstenot un uzraudzīt projektus saskaņā ar PPP vienošanos.

3. NODAĻA

ZINĀTNE, TEHNOLOĢIJA, INOVĀCIJA UN PĒTNIECĪBA

46. PANTS

Zinātne, tehnoloģija un inovācija

1. Puses atzīst zinātnes, tehnoloģijas un inovācijas (ZTI) nozīmi zināšanu robežu paplašināšanā, pārejas paātrināšanā un straujā virzībā uz ilgtspējīgu attīstību, izmantojot ekonomikas pārveidi, pievienotās vērtības ķēdes un saiknes starp uzņēmumiem, zināšanu attīstības un pilnvērtīgu iespēju nodrošināšanas cilvēkiem veicināšanā, to īpaši attiecinot uz sievietēm un jauniešiem, kā arī lēmumu pieņēmēju un politikas veidotāju atbalstīšanā, veicinot ilgtspējīgu attīstību.

2. Puses strādā pie tā, lai attīstītu zināšanu sabiedrību. Tās vienojas ieguldīt cilvēkkapitālā, veicināt saskaņotas un visaptverošas politikas un tiesiskā regulējuma pieņemšanu un attīstīt infrastruktūras savienojamību un digitālos rīkus.

3. Puses uzlabo sadarbību uz abpusēja izdevīguma pamata, balstoties uz esošajiem mehānismiem un vienlaikus izpētot jaunus veidus ZTI finansēšanai, ievērojot pienācīgu un efektīvu intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību. Tās popularizē pirmiedzīvotāju tautu, tradicionālās un vietējās zināšanas kā instrumentu zināšanu un tehnoloģiskās plaisas novēršanai attiecīgajās nozarēs.

4. Puses veicina ieguldījumus jaunu tehnoloģiju radīšanā, izplatīšanā un nodošanā, īpašu uzmanību pievēršot tīrām un inovatīvām tehnoloģijām, kas aizsargā vidi. Tās veicina atjaunojamo energoresursu izmantošanu un sadarbojas ražošanas un regulatīvo spēju attīstīšanā.

5. Puses pievēršas tehnoloģiju iespējamajai ietekmei uz sabiedrību, risina ar kiberdrošību saistītus jautājumus un nodrošina persondatu aizsardzību, kā arī ņem vērā revolucionāras tehnoloģijas, arī mākslīgā intelekta un robotikas, ietekmi.

6. Puses atzīst, ka kosmoss veicina sociālos un ekonomiskos ieguvumus, piemēram, tādās jomās kā vide, klimata pārmaiņas, okeānu pārvaldība, transports, enerģētika, lauksaimniecība, kalnrūpniecība un mežsaimniecība. Tās sadarbojas kopīgu interešu jautājumos civilo kosmosa darbību jomā, piemēram, kosmosa izpētē, globālās navigācijas satelītu sistēmas lietotņu un pakalpojumu jomā, satelītu snieguma uzlabošanas sistēmu izstrādē, Zemes novērošanas lietojumprogrammas un pakalpojumu izmantošanā un Zemes zinātnē.

47. PANTS

Pētniecība un izstrāde

1. Puses vienojas, ka pētniecība un izstrāde ir izšķiroša, lai radītu ekonomisko labklājību un pienācīgas kvalitātes nodarbinātības iespējas, un var sniegt būtisku ieguldījumu šā nolīguma mērķu sasniegšanā.

2. Puses veicina jaunu zināšanu radīšanu un izplatīšanu, ņemot vērā to potenciālo ietekmi, arī kaitīgu ietekmi, uz vidi un sabiedrību. Tās atbalsta prasmju uzlabošanu, lai neatpaliktu no tehnoloģiskā progresa un inovācijām, kā arī atbalsta pētnieku mobilitāti un apmācību. Tās veicina rūpniecības, akadēmisko aprindu un publiskā sektora partnerības, kā arī privātā sektora darbības, kuru mērķis ir apkopot zināšanas un testēt idejas, lai radītu jaunus produktus ar patiesu komerciālu potenciālu, un īpašu uzmanību pievērš sievietēm un jauniešiem novatoru lomā.

3. Puses veicina ieguldījumus pētniecībā un izstrādē, jo īpaši vērtības ķēžu augstas pievienotās vērtības segmentos, un cenšas risināt sabiedrības problēmas, jo īpaši tādās jomās kā vide, klimata pārmaiņas, enerģētika, pārtikas nekaitīgums un nodrošinājums, kā arī veselība.

48. PANTS

IKT un digitālā ekonomika

1. Puses sadarbojas ar mērķi mazināt digitālo plaisu, veicinot sadarbību attiecībā uz digitālās sabiedrības attīstību, lai sniegtu labumu iedzīvotājiem un uzņēmumiem, nodrošinot digitālo tehnoloģiju pieejamību, ieskaitot vietējiem apstākļiem pielāgotas informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (IKT). Puses atbalsta pasākumus, kas nodrošina vieglu piekļuvi IKT, cita starpā izmantojot pieejamus un neizsīkstošus enerģijas avotus un attīstot un pārdalot zemu izmaksu bezvadu tīklus. Tās arī strādā pie tā, lai panāktu sakaru sistēmu lielāku papildināmību un saskaņotību, kā arī to pielāgošanu jaunām tehnoloģijām.

2. Puses ir vienisprātis, ka digitālajai ekonomikai ir centrālā loma, pastiprinot un paātrinot pārmaiņas, kas var veicināt ievērojamu ekonomikas diversifikāciju, radīt darbvietas un nodrošināt lēcienveida izaugsmi. Tās vienojas virzīt digitalizāciju ar mērķi samazināt darījumu izmaksas un mazināt informācijas asimetriju ar kopīgo mērķi uzlabot ražīgumu un ilgtspēju.

3. Puses veicina un atbalsta digitālo darījumdarbību, jo īpaši sieviešu un jauniešu vidū, un MMVU digitālo pārveidi. Tās veicina e-komercijas attīstību, lai uzlabotu piegādes ķēdes un paplašinātu tirgus, un sekmē internetbankas pakalpojumu izmantošanas paplašināšanu, arī lai samazinātu naudas pārvedumu izmaksas, un e-pārvaldības risinājumu ieviešanu.

4. Puses sadarbojas privātuma un datu aizsardzības politikas izstrādē un pārvaldībā, veicina pasākumus datu plūsmas atvieglošanai un atbalsta tiesisko regulējumu digitālo produktu un pakalpojumu ražošanas, pārdošanas un piegādes veicināšanai.

4. NODAĻA

SADARBĪBA TIRDZNIECĪBAS JOMĀ

49. PANTS

Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība

1. Puses atzīst, ka sociālā un ekonomiskā attīstība un vides aizsardzība ir savstarpēji atkarīgi un savstarpēji pastiprinoši elementi. Tās atkārtoti apstiprina savu apņemšanos, pienācīgi ievērojot to attiecīgos attīstības līmeņus, veicināt ilgtspējīgas attīstības integrāciju, kas ietver ekonomikas attīstību, sociālo attīstību un vides aizsardzību, visos tirdzniecības attiecību aspektos, lai veicinātu ilgtspējīgu izaugsmi. Šajā nolūkā Puses savās tirdzniecības attiecībās veicina augsta līmeņa vides, sociālo un darba aizsardzību, jo īpaši tās saistības, kas noteiktas 54. pantā un V sadaļas 1.–3. nodaļā, un šīs II daļas III sadaļas 2. nodaļā, lai sasniegtu saskaņotos ilgtspējīgas attīstības mērķus atbilstīgi Ilgtspējīgas attīstības programmai 2030. gadam. Puses arī vienojas, ka vides un sociālos pasākumus nevajadzētu izmantot protekcionisma mērķiem.

2. Puses vienojas, ka ir neatbilstīgi veicināt tirdzniecību un ieguldījumus, pazeminot vai piedāvājot pazemināt iekšzemes aizsardzības līmeņus, kas paredzēti vides vai darba tiesībās, vai to izpildi.

3. Puses atzīst savas attiecīgās tiesības nospraust ilgtspējīgas attīstības politikas mērķus un prioritātes un noteikt savu iekšzemes aizsardzības līmeni sociālajā, darba un vides jomā, arī klimata pārmaiņu jomā, kā tās uzskata par piemērotu, ar noteikumu, ka pieņemtie tiesību akti un politika nav pretrunā to saistībām attiecībā uz starptautiski atzītiem aizsardzības standartiem un attiecīgiem nolīgumiem.

4. Puses veicina tirdzniecību ar produktiem, kas iegūti, ilgtspējīgi apsaimniekojot, saglabājot un efektīvi izmantojot dabas resursus. Puses arī sadarbojas saskaņā ar Pušu starptautiskajām saistībām, lai veicinātu tirdzniecību un ieguldījumus attiecībā uz tādām precēm un pakalpojumiem, kas ir īpaši svarīgi klimata pārmaiņu mazināšanai, arī ar mazoglekļa metodēm ražotiem un atjaunotiem produktiem, atjaunojamiem energoresursiem un energoefektīviem produktiem un pakalpojumiem.

5. Puses sadarbojas, lai veicinātu tirdzniecības, darba un vides politikas saskaņotību un savstarpēju atbalstu, un stiprina dialogu un informācijas un paraugprakses apmaiņu par ilgtspējīgas attīstības aspektiem, kas saistīti ar tirdzniecību, iesaistot arī attiecīgās ieinteresētās personas. Šajā sakarā tās arī vienojas sadarboties, lai veicinātu uzņēmumu sociālu atbildību (*CSR*) un atbildīgu darījumdarbību (*RBC*), arī starptautiski atzītas pamatnostādnes, standartus un piemērojamos instrumentus, iekļaujot minēto praksi tirdzniecībā un darījumdarbībā. Turklāt sadarbības mērķis ir risināt problēmas un izmantot iespējas, ko rada ar tirdzniecību saistītie aspekti privātās un publiskās brīvprātīgajās ilgtspējas nodrošināšanas shēmās, kas cita starpā saistītas ar darbaspēku, vidi, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, meža resursu ilgtspējīgu izmantošanu un apsaimniekošanu, ilgtspējīgu zvejas praksi un tirdzniecību ar ilgtspējīgi apsaimniekotiem zvejas produktiem.

6. Puses saistībā ar to tirdzniecības attiecībām vienojas uzturēt vai attiecīgā gadījumā izveidot sistēmas, lai atbalstītu un uzraudzītu starptautiski atzītu sociālo, darba un vides standartu un attiecīgo nolīgumu efektīvu īstenošanu, arī stiprinot institucionālās spējas pieņemt un izpildīt attiecīgos tiesību aktus.

50. PANTS

Tirdzniecības režīmi

1. Puses atzīst, cik svarīgi ir to tirdzniecības attiecībās balstīties uz Kotonū nolīguma sasniegumiem. Tās uzsver tirdzniecības nozīmi to vispārējās attiecībās un apņemas veicināt tirdzniecības plūsmu intensifikāciju un diversifikāciju ar mērķi gūt abpusēju labumu, jo īpaši, lai integrētu *OACPS* dalībvalstu ekonomikas reģionālajās un globālajās vērtības ķēdēs.

2. Puses vienojas, ka sadarbība tirdzniecības jomā noris atbilstīgi uz noteikumiem balstītai daudzpusējai tirdzniecības sistēmai, lai veicinātu brīvu, godīgu un atvērtu tirdzniecību nolūkā panākt ilgtspējīgu izaugsmi un attīstību, jo īpaši *OACPS* dalībvalstīs. Šajā nolūkā sadarbība atbilst saistībām, ko abas Puses uzņēmušās Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) ietvaros, arī noteikumiem par īpašu un diferencētu attieksmi (*SDT*).

3. Puses atzīst, cik svarīgi ir noslēgt tirdzniecības režīmus, lai panāktu lielākas tirdzniecības iespējas un veicinātu Pušu efektīvu integrāciju pasaules ekonomikā. Puses atzīst savas attiecīgās tiesības slēgt reģionālus vai daudzpusējus režīmus tādu netarifa pasākumu samazināšanai vai atcelšanai, kuri ietekmē preču un pakalpojumu tirdzniecību. Puses arī cenšas ierobežot to attiecīgo tirdzniecības režīmu ar trešām pusēm iespējamo negatīvo ietekmi uz katras Puses konkurences stāvokli otras Puses iekšējos tirgos.

4. Paturot prātā, ka to tirdzniecības sadarbības instrumentu pamatā ir esošie preferenciālie tirdzniecības režīmi un ekonomisko partnerattiecību nolīgumi (EPN), Puses atzīst, ka sadarbība galvenokārt jāstiprina, lai atbalstītu šo esošo instrumentu konkrētu īstenošanu.

5. Turklāt Puses vienojas, ka EPN sistēma ir iekļaujoša un ņem vērā situāciju neviendabīgumu *OACPS* dalībvalstīs un reģionos, kas ir dažādos EPN procesa posmos, un *OACPS* dalībvalstu attīstības līmeni. EPN parakstītāji atkārtoti apstiprina savu apņemšanos veikt visus vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu šo nolīgumu pilnīgu īstenošanu, un tam būtu jāveicina to ekonomikas izaugsme un attīstība, vienlaikus veicinot reģionālās integrācijas procesu padziļināšanu Āfrikā, Karību jūras reģionā un Klusā okeāna reģionā (ĀKK). Puses atzīst, cik svarīgi ir paplašināt EPN darbības jomu un veicināt jaunu dalībvalstu pievienošanos. Puses vienojas attiecīgos līmeņos saglabāt vai izveidot ĀKK un ES režīmus, lai uzraudzītu EPN īstenošanu un novērtētu to ietekmi uz *OACPS* dalībvalstu ekonomiku attīstību ĀKK reģionos un uz to reģionālās integrācijas procesiem.

6. Attiecīgo ekonomisko partnerattiecību nolīgumu Puses vienojas, ka tajos ietvertās atsauces uz attiecīgajiem Kotonū nolīguma noteikumiem par atbilstīgiem pasākumiem saprot kā atsauces uz attiecīgo šā nolīguma noteikumu.

7. Puses arī vienojas, ka to sadarbība palīdz pastiprināt reģionālās integrācijas centienus un procesus Āfrikā, Karību jūras reģionā un Klusā okeāna reģionā, kā arī vēl vairāk veicināt reģionālo tirdzniecību ĀKK iekšienē.

8. Puses uzsver to aktīvas līdzdalības nozīmi PTO, kā arī citās attiecīgās starptautiskās organizācijās, kļūstot par šo organizāciju locekļiem un cieši sekojot to darba kārtībai un darbībai. Tās vienojas cieši sadarboties, nosakot un veicinot to kopīgās intereses starptautiskajā ekonomiskajā un tirdzniecības sadarbībā, īpaši PTO. Šajā sakarā īpaša uzmanība tiek pievērsta tam, lai uzlabotu *OACPS* dalībvalstu izcelsmes preču un pakalpojumu piekļūšanu Eiropas Savienības un citiem tirgiem.

9. Puses vienojas, ka PTO noteikumos liela nozīme ir elastīgumam, lai ņemtu vērā ĀKK valstu un reģionu atšķirīgo attīstības līmeni, kā arī to grūtības izpildīt savas saistības. Tādēļ tās arī vienojas sadarboties, lai attīstītu nepieciešamās un atbilstošās spējas savu PTO saistību efektīvai īstenošanai. Puses atzīst arī inovatīvo pieeju īpašajai un diferencētajai attieksmei, kas ietverta PTO Tirdzniecības atvieglošanas nolīgumā (TAN) un kas vismazāk attīstītajām valstīm (VAV) un jaunattīstības valstīm ļauj pilnībā īstenot savas saistības saskaņā ar to īstenošanas paziņojumiem TAN atkarībā no sniegtā nepieciešamā tirdzniecības atbalsta.

10. Puses atzīst, cik svarīgi ir sekmēt dialogu, lai risinātu tirdzniecības un ar tirdzniecību saistītus jautājumus, kas skar kopīgas intereses. Tās vienojas veicināt pilsoniskās sabiedrības un privātā sektora iesaisti šajā dialogā.

51. PANTS

Pakalpojumu tirdzniecība

1. Puses vienojas, ka pakalpojumu tirdzniecība ir spēcīgs ekonomikas izaugsmes un attīstības dzinējspēks, un vēlreiz apstiprina savas attiecīgās tiesības un pienākumus saskaņā ar Vispārējo vienošanos par pakalpojumu tirdzniecību (*GATS*).

2. Puses apņemas sadarboties un uzlabot pakalpojumu tirdzniecību, jo īpaši piegādes veidos tās interesējošās eksporta jomās, ieskaitot fizisku personu pārvietošanos darījumdarbības nolūkos, un nozarēs, kuras tās uzskata par prioritārām, ieskaitot informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT), tūrisma, transporta, vides pakalpojumu, finanšu pakalpojumu un sporta pakalpojumu nozari, kā arī attiecīgā gadījumā citās prioritārās nozarēs.

3. Puses, ņemot vērā 39. panta 2. punktu, sadarbojas, lai stiprinātu spēju sniegt pakalpojumus, kas saistīti ar kultūras un radošajām nozarēm.

4. Puses sadarbojas, lai novērstu šķēršļus pakalpojumu tirdzniecībai nolūkā atvieglot piekļuvi tirgiem un veicināt tirdzniecību. Tās arī vienojas stiprināt sadarbību, lai atbalstītu iekšzemes tiesiskā regulējuma un spēju attīstību, uzlabo pakalpojumu sniedzēju spēju ievērot ES un *OACPS* dalībvalstu noteikumus un standartus kontinentālajā, reģionālajā, valstu un vietējā līmenī un attiecīgā gadījumā veicina savstarpējas atzīšanas nolīgumu noslēgšanu 2. punktā minētajās savstarpējas intereses pakalpojumu nozarēs.

5. Puses atzīst, cik svarīgi ir rentabli un efektīvi jūras transporta pakalpojumi kā galvenais transporta veids tirdzniecības veicināšanai. Puses uzlabo jūras transporta pakalpojumu konkurētspēju, stiprinot savienojamību, lai uzlabotu preču un cilvēku drošu plūsmu jūras transporta nozarē. Šajā nolūkā tās sadarbojas atbilstīgajos forumos, lai liberalizētu jūras transportu kā galveno transporta veidu tirdzniecības veicināšanai. Tās nodrošina nediskriminējošu un komerciālu piekļuvi starptautiskajiem jūras transporta tirgiem, ostām un ostu pakalpojumiem. Puses sadarbojas centienos attīstīt un veicināt rentablus un efektīvus jūras transporta pakalpojumus *OACPS* dalībvalstīs, lai palielinātu *OACPS* dalībvalstu operatoru dalību starptautiskajā kuģu satiksmē.

52. PANTS

Ar tirdzniecību saistītas jomas

1. Puses atzīst netarifa pasākumu (NP) pieaugošo nozīmi tirdzniecībā, kad tiek likvidēti tarifu šķēršļi. Tādēļ tās atzīst, ka ir jāsadarbojas, lai uzraudzītu un likvidētu nevajadzīgus šķēršļus tirdzniecībai, tādējādi palielinot un atvieglojot tirdzniecību starp ES un *OACPS* dalībvalstīm un starp *OACPS* dalībvalstīm. Šajā sakarā Puses vienojas saglabāt vai vajadzības gadījumā izveidot pasākumus, lai pievērstos jautājumiem saistībā ar NP, kas var negatīvi ietekmēt eksportu uz otras Puses tirgu.

2. Puses vienojas pastiprināt sadarbību preču standartizācijas un sertifikācijas jomā, lai novērstu, identificētu un likvidētu nevajadzīgus tehniskus šķēršļus tirdzniecībai PTO Nolīguma par tehniskajiem šķēršļiem tirdzniecībā ("*TBT* nolīgums") darbības jomā, un cenšas darboties pēc tā principiem, palielinot un stiprinot pārredzamību. Turklāt Puses vienojas sadarboties, lai izveidotu un uzlabotu tehniskās spējas un institucionālo infrastruktūru jautājumos, kas saistīti ar tehniskajiem šķēršļiem tirdzniecībai.

3. Puses atkārtoti apstiprina katras Puses tiesības pieņemt vai īstenot sanitāros un fitosanitāros (SFS) pasākumus, lai aizsargātu cilvēku, dzīvnieku vai augu dzīvību vai veselību tās teritorijā, vienlaikus nodrošinot, ka šādi katras Puses pieņemtie SFS pasākumi nerada nevajadzīgus šķēršļus tirdzniecībai saskaņā ar PTO Līgumu par sanitārajiem un fitosanitārajiem pasākumiem ("SFS līgums"). Šajā nolūkā Puses vienojas pastiprināt sadarbību, lai efektīvi īstenotu SFS nolīguma principus un noteikumus, vienlaikus ņemot vērā to attiecīgos attīstības līmeņus. Šajā sakarā Puses sadarbojas ar mērķi risināt sanitāros un fitosanitāros jautājumus, tostarp rezistences pret antimikrobiāliem līdzekļiem pārvaldību, un dzīvnieku labturības jautājumus, lai stiprinātu Pušu spējas un uzlabotu piekļuvi otras Puses tirgiem, vienlaikus saglabājot cilvēku, dzīvnieku un augu pienācīgu aizsardzības līmeni.

4. Puses atzīst, ka intelektuālā īpašuma sistēma ir paredzēta, lai veicinātu ekonomisko, sociālo un kultūras progresu, stimulējot radošu darbu un tehnoloģisko inovāciju, īpaši starp ES un ĀKK reģioniem, vienlaikus palīdzot veidot ilgtspējīgāku un iekļaujošu ekonomiku. Šajā sakarā Puses atkārtoti apstiprina, cik svarīga ir intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzība un izpilde, kā noteikts Līguma par intelektuālā īpašuma tiesību komercaspektiem (*TRIPS* līgums) 7. pantā, kurai būtu jāveicina tehnoloģiskā inovācija un tehnoloģiju nodošana un izplatīšana abpusēji izdevīgi tehnoloģisko zināšanu radītājiem un lietotājiem un tādā veidā, kas veicina sociālo un ekonomisko labklājību, ievērojot tiesību un pienākumu līdzsvaru. Puses atzīst, ka ir jāaizsargā intelektuālā īpašuma tiesības, tostarp autortiesības un blakustiesības, preču zīmes, ģeogrāfiskās izcelsmes norādes, rūpnieciskie dizainparaugi, integrālshēmu konfigurācijas shēmas, augu šķirņu aizsardzības tiesības un patenti. Šī aizsardzība ietver arī aizsardzību pret negodīgu konkurenci, kā arī neizpaužamas informācijas aizsardzību. Puses uzsver, cik šajā sakarā ir svarīgi atbilstoši to attīstības līmenim ievērot PTO *TRIPS* līgumu, Konvenciju par bioloģisko daudzveidību (KBD) un *TRIPS* līguma I daļā minētās konvencijas. Puses turklāt uzsver sadarbības un tehniskās palīdzības nozīmi intelektuālā īpašuma jomā attiecībā uz pasākumiem, procedūrām un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu šo intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu nolūkā sasniegt efektīvu aizsardzības līmeni, jo īpaši *OACPS* dalībvalstīs.

5. Puses atkārtoti apstiprina, ka efektīvas un pamatotas konkurences politikas ieviešanai un īstenošanai ir svarīga nozīme, lai uzlabotu un nodrošinātu ieguldījumiem labvēlīgu klimatu, ilgtspējīgu industrializācijas procesu un tirgu pieejamības pārredzamību. Tādēļ tās apņemas īstenot valstu vai reģionālos noteikumus un politiku, lai efektīvi apkarotu pret konkurenci vērstu darījumdarbības praksi, ieskaitot Pušu piešķirtas ar saimniecisko darbību saistītas subsīdijas, kuras var kropļot tirgu pienācīgu darbību un negatīvi ietekmēt pārējo Pušu tirdzniecības intereses. Puses apņemas nodrošināt vienlīdzīgus konkurences apstākļus publiskā un privātā sektora tirgus dalībniekiem. Tās arī vienojas pastiprināt sadarbību šajā jomā, lai ar attiecīgajām valsts un reģionālajām iestādēm izstrādātu un atbalstītu efektīvu konkurences politiku, kas pakāpeniski nodrošina konkurences noteikumu efektīvu izpildi. Šajā sakarā Puses vienojas sadarboties, lai attīstītu piemērotas spējas nolūkā izveidot atbilstošu tiesisko regulējumu konkurences aizsardzībai un izpildei ar attiecīgu konkurences iestāžu starpniecību, jo īpaši *OACPS* dalībvalstu teritorijā.

6. Puses vienojas palielināt sadarbību, lai nodrošinātu starptautisko preču tirgu labāku darbību un tirgu pārredzamību.

7. Puses atzīst pārredzama publiskā iepirkuma nozīmi ekonomiskās attīstības un industrializācijas veicināšanā. Puses vienojas par to, ka sadarbībai ir nozīme savstarpējas izpratnes veicināšanā par attiecīgajām publiskā iepirkuma sistēmām. Puses apņemas ievērot iepirkuma sistēmu pārredzamības, konkurētspējas un paredzamības principus un šajā jomā sadarbojas.

53. PANTS

Tirdzniecības atvieglošana

Puses atzīst, cik svarīgi ir samazināt tirdzniecības izmaksas, lai panāktu to ekonomiku iekļaujošu un ilgtspējīgu izaugsmi. Tādēļ tās sadarbojas, lai vienkāršotu importa, eksporta, tranzīta un citas muitas procedūras, arī muitas un muitošanas procedūru digitalizāciju, un lai palielinātu muitas un tirdzniecības noteikumu pārredzamību un veicinātu likumīgu tirdzniecību, pamatojoties uz savām attiecīgajām saistībām saskaņā ar PTO Tirdzniecības atvieglošanas nolīgumu (*TFA*). Saskaņā ar *TFA* noteikumiem *OACPS* dalībvalstīm ir vajadzīga atbilstīga un paredzama tehniskā palīdzība, lai veidotu spējas šā nolīguma pilnīgai īstenošanai. Puses arī apņemas sniegt šo palīdzību, pamatojoties uz *OACPS* dalībvalstu īstenošanas vajadzībām, kā paziņots saskaņā ar *TFA*.

V SADAĻA

VIDISKĀ ILGTSPĒJA UN KLIMATA PĀRMAIŅAS

54. PANTS

1. Puses vienojas, ka vides degradācija, dabas resursu neilgtspējīga izmantošana un klimata pārmaiņas nopietni apdraud ilgtspējīgas attīstības mērķa sasniegšanu un apdraud pašreizējo un nākamo paaudžu dzīvības, dzīves kvalitāti un iztikas līdzekļus. Šajā sakarā tās atkārtoti apstiprina vajadzību pēc augsta līmeņa vides aizsardzības un dabas resursu, arī bioloģiskās daudzveidības, efektīvas saglabāšanas un ilgtspējīgas apsaimniekošanas. Tās arī atkārtoti apstiprina, ka nepieciešama vienošanās par vērienīgu rīcību, lai pārvaldītu un mazinātu klimata pārmaiņu negatīvo ietekmi un virzītu to ekonomikas uz ilgtspējīgu un noturīgu mazoglekļa izaugsmi, vienlaikus palīdzot radīt pienācīgas kvalitātes darbvietas visiem.

2. Puses integrē vidisko ilgtspēju, cīņu pret klimata pārmaiņām un vidi saudzējošu ilgtspējīgu izaugsmi visās politikas jomās, plānos un ieguldījumos. Tās cenšas veidot efektīvas alianses starptautiskos forumos par attiecīgiem jautājumiem, lai virzītu globālu rīcību un nodrošinātu konstruktīvu sadarbību ar vietējām iestādēm, pilsonisko sabiedrību un privāto sektoru. Puses efektīvi īsteno daudzpusējos vides nolīgumus, kuru puses tās ir.

3. Puses cenšas veidot un stiprināt noturību, jo īpaši attiecībā uz neaizsargātām iedzīvotāju grupām, ņemot vērā ar vides un klimata pārmaiņām saistītās problēmas, kā arī dabas un cilvēku izraisītas katastrofas.

4. Veicinot vidisko ilgtspēju un risinot klimata pārmaiņu un dabas katastrofu problēmu, Puses ņem vērā: i) mazo salu jaunattīstības valstu, vismazāk attīstīto valstu, sauszemes ieskauto jaunattīstības valstu un piekrastes iedzīvotāju neaizsargātību, tostarp to centienus pielāgoties, jo īpaši pielāgoties draudiem, ko rada klimata pārmaiņas un dabas resursu noplicināšana; ii) valstu pakļautību un neaizsargātību pret aizvien lielākām sausuma, plūdu, piekrastes erozijas, ūdens trūkuma, zemes un mežu degradācijas, bioloģiskās daudzveidības zuduma, atmežošanas un pārtuksnešošanās problēmām; iii) vajadzību līdz minimumam samazināt un novērst zaudējumus un kaitējumu saistībā ar klimata pārmaiņu nelabvēlīgo ietekmi, tostarp lēni norisošus notikumus, piemēram, jūras līmeņa celšanos, un pievērsties tiem; iv) saikni starp klimata pārmaiņu stratēģijām un katastrofu riska mazināšanu, noturību un pārtikas nodrošinājumu; v) dabas ekosistēmu izšķirošo nozīmi pārtikas un uztura nodrošinājumā un cīņā pret klimata pārmaiņām; vi) saikni starp vides degradāciju un klimata pārmaiņām un pārvietošanu un migrāciju; vii) klimata pārmaiņu un vides degradācijas negatīvo ietekmi uz mieru un drošību.

1. NODAĻA

VIDISKĀ ILGTSPĒJA

55. PANTS

Vide un dabas resursi

1. Puses strādā pie tā, lai saglabātu, aizsargātu, uzlabotu un atjaunotu vidi. Šajā nolūkā tās veicina pasākumus valstu, reģionālā un pasaules līmenī, tostarp šādās jomās: liela bioloģiskā daudzveidība un dabas ekosistēmu aizsardzība, gaisa kvalitāte, ūdens kvalitāte, ūdens trūkums un sausums, atkritumu apsaimniekošana, rūpnieciskais piesārņojums, rūpnieciskie apdraudējumi un ķīmisko vielu pārvaldība.

2. Puses atbalsta dabas resursu, tostarp zemes, ūdens, meža, bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu, saglabāšanu un ilgtspējīgu apsaimniekošanu un izmantošanu. Tās veicina rīcību, lai izbeigtu aizsargājamo augu un dzīvnieku sugu nelikumīgu tirdzniecību, un vēršas gan pret pieprasījumu pēc nelikumīgiem savvaļas dzīvnieku un augu produktiem, gan to piedāvājumu. Tās veicina zemes, zvejas resursu un mežu lietošanas ilgtspējīgu pārvaldību.

3. Puses veicina tiesību instrumentus, integrētas vides un attīstības stratēģijas un labu pārvaldību bioloģiskās daudzveidības apsvērumu integrēšanai visās attiecīgajās nozarēs, lai apturētu bioloģiskās daudzveidības izzušanu un saglabātu ekosistēmu pakalpojumu sniegšanu. Puses veicina uz ekosistēmām balstītas pieejas un dabā balstītus risinājumus, lai sasniegtu vides mērķus. Tās atzīst ekosistēmu un bioloģiskās daudzveidības nozīmi klimata pārmaiņu problēmas risināšanā un visu ekosistēmu, ieskaitot ūdens un sauszemes ekosistēmas, saglabāšanā un atjaunošanā. Tās arī izveido, vada un uzlabo aizsargājamo teritoriju pārvaldību.

4. Puses atzīst, ka dabiskās ekosistēmas, jo īpaši meži, piedāvā dzīvotnes dzīvniekiem un augiem un ka tām ir liela nozīme, lai mazinātu klimata pārmaiņas un pielāgotos tām, kā arī bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā un pārtuksnešošanās un augsnes degradācijas novēršanā un apkarošanā. Puses arī atzīst, ka meži, mitrāji un savannas nodrošina ūdens un augsnes aizsardzību un aizsardzību pret dabas katastrofām, kā arī sniedz citus ieguvumus videi. Ņemot to vērā, Puses veicina visu ekosistēmu, arī mežu, saglabāšanu un atjaunošanu.

5. Puses cīnās pret pārtuksnešošanos, augsnes degradāciju un sausumu un cenšas atjaunot degradētu zemi un augsni, lai nodrošinātu ilgtspējīgu zemes apsaimniekošanu un panāktu augsnes degradācijas ziņā neitrālu vidi. Tās samazina bioloģiskās daudzveidības zudumu, rada nodarbinātības iespējas un palīdz uzlabot ekosistēmu pakalpojumu un funkciju nodrošināšanu, arī uzlabojot gatavību sausumam un noturību pret to, kā arī vēl vairāk samazinot smilšu un putekļu vētru riskus un ietekmi.

6. Puses veicina taisnīgu un vienlīdzīgu piekļuvi ieguvumiem, kas rodas, izmantojot ģenētiskos resursus, un šo ieguvumu sadali, kā arī pienācīgu piekļuvi šādiem resursiem, kā par to panākta starptautiska vienošanās.

7. Puses atbalsta aprites ekonomikas pieeju un ilgtspējīga patēriņa un ražošanas prakses veicināšanu un cenšas izmantot ieguldījumu iespējas, ko piedāvā labākās pieejamās tīrās tehnoloģijas.

2. NODAĻA

OKEĀNI, JŪRAS UN JŪRAS RESURSI

56. PANTS

Okeānu pārvaldība

1. Puses atzīst arvien pieaugošo spiedienu, ko cilvēks izdara uz jūrām un okeāniem, un šā spiediena kumulatīvo ietekmi un atzīst jūras un okeānus par savstarpēji saistītu kopējo labumu, kura saglabāšana, aizsardzība un pārvaldība ir kopīga atbildība, kas prasa ieinteresēto personu kolektīvu un koordinētu rīcību. Puses atkārtoti apstiprina, ka vispārējā un vienotā Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvencija ir pamats valsts, reģionālai un globālai rīcībai un sadarbībai jūras un jūrlietu nozarēs.

2. Puses stiprina okeānu pārvaldību un efektīvi novērš pieaugošo spiedienu uz jūrām un okeāniem, kurš apdraud jūras ekosistēmu noturību un to ieguldījumu, lai mazinātu klimata pārmaiņas un pielāgotos tām.

3. Lai panāktu veselīgus un produktīvus okeānus, Puses veicina un uzlabo jūras ekosistēmu aizsardzību un atjaunošanu un jūras resursu saglabāšanu un ilgtspējīgu pārvaldību arī teritorijās ārpus to attiecīgās jurisdikcijas. Tās veicina ilgtspējīgu zvejniecības pārvaldību valsts, reģionālā un globālā līmenī, sadarbojoties ar attiecīgajām reģionālajām zvejniecības pārvaldības organizācijām un apkarojot nelegālu, nereģistrētu un neregulētu (NNN) zveju. Puses veicina apdraudēto ūdens sugu saglabāšanu un darbības piesārņojuma un jūras piedrazojuma kontrolei, kā arī pievēršas klimata pārmaiņu ietekmei, arī okeānu paskābināšanās problēmai.

4. Puses veicina zilās ekonomikas ilgtspējīgu attīstību ar mērķi nodrošināt okeānu ieguldījumu pārtikas nodrošinājumā un uzturā, uzlabot iztikas līdzekļus, radīt nodarbinātības iespējas un nodrošināt sociālo taisnīgumu un kultūrlabklājību pašreizējām un nākamajām paaudzēm.

5. Puses atbalsta zilās izaugsmes politikas un stratēģiju īstenošanu, lai veicinātu integrētu okeānu pārvaldību, kas atjauno, aizsargā un uztur jūras ekosistēmu daudzveidību, produktivitāti, noturību, pamatfunkcijas un patieso vērtību.

6. Puses veicina dialogu un sadarbību visos okeāna pārvaldības aspektos, arī jautājumos, kas saistīti ar klimata pārmaiņām, jūras līmeņa celšanos un tās iespējamajām sekām un ietekmi, dziļjūras izrakteņu ieguvi, zvejniecību, jūras piesārņojumu un pētniecību un izstrādi.

3. NODAĻA

KLIMATA PĀRMAIŅAS

57. PANTS

Saistības klimata jomā

1. Puses atzīst, ka klimata pārmaiņu un klimata mainīguma negatīvā ietekme apdraud cilvēku dzīvību un iztikas līdzekļus. Tās apstiprina savu apņemšanos steidzami rīkoties, lai novērstu klimata pārmaiņas, pievērstos to ietekmei un steidzami un saskaņoti sadarbotos starptautiskā, reģionālā, starpreģionālā un valstu līmenī ar mērķi stiprināt globālo reakciju uz klimata pārmaiņām.

2. Puses efektīvi īsteno Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējo konvenciju par klimata pārmaiņām (*UNFCCC*) un Parīzes nolīgumu, kas pieņemts atbilstīgi konvencijai.

3. Puses ir apņēmušās sasniegt vispārējo mērķi – noturēt planētas vidējās temperatūras pieaugumu krietni zem 2 grādiem pēc Celsija salīdzinājumā ar pirmsindustriālā laikmeta līmeni un turpināt centienus temperatūras pieaugumu ierobežot līdz 1,5 grādiem pēc Celsija salīdzinājumā ar pirmsindustriālā laikmeta līmeni, uzlabojot spēju pielāgoties, mazinot neaizsargātību un stiprinot noturību, kā arī nodrošinot visu ieguldījumu un finanšu plūsmu atbilstību Parīzes nolīgumam.

58. PANTS

Klimatrīcība

1. Puses vienojas veikt klimatrīcību, lai pievērstos pielāgošanās pārmaiņām un to mazināšanas jautājumiem, kā arī īstenošanas līdzekļiem, un koncentrēties uz visneaizsargātākajām valstīm, tostarp mazām salu jaunattīstības valstīm, zemām piekrastes valstīm, vismazāk attīstītajām valstīm un sauszemes ieskautām jaunattīstības valstīm.

2. Puses vienojas īstenot virzību uz savu nacionāli noteikto devumu (NND), sekot tai līdzi un censties formulēt un paziņot ilgtermiņa (gadsimta vidus) attīstības stratēģijas zema siltumnīcefekta gāzu emisiju līmeņa panākšanai, lai sasniegtu temperatūras mērķi, par ko panākta vienošanās Parīzes nolīgumā, vienlaikus ņemot vērā Pušu kopīgo, bet diferencēto atbildību un attiecīgās spējas, ievērojot atšķirīgos valstu apstākļus. Tās apņemas uzlabot saikni starp NND, Ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam un valstu stratēģijām.

3. Puses vienojas iesaistīties pielāgošanās plānošanā un īstenošanā, kā arī uzraudzīt progresu nacionālo pielāgošanās plānu (NPP) un citu stratēģiju īstenošanā. Tās apņemas šim nolūkam izveidot un stiprināt efektīvas pārvaldības struktūras. Tās atzīst, ka, lai panāktu klimatnoturīgu ilgtspējīgu attīstību, ir jāturpina stiprināt NPP un citu pielāgošanās stratēģiju integrācija valstu stratēģijās un procesos.

59. PANTS

Klimata pārmaiņas un drošība

Puses novērš drošības apdraudējumu, ko rada klimata pārmaiņas un vides degradācija, jo īpaši nestabilās situācijās un visneaizsargātākajās valstīs. Puses izstrādā noturības stratēģijas, ņemot vērā drošības apdraudējumu.

4. NODAĻA

DABAS KATASTROFAS

60. PANTS

Katastrofu riska mazināšana un pārvaldība

1. Puses atzīst dabas katastrofu, arī cunami, zemestrīču un vulkāna izvirdumu, kā arī ar klimatu saistītu parādību, piemēram, ciklonu un viesuļvētru, plūdu un sausuma aizvien pieaugošā biežuma un intensitātes negatīvo ietekmi uz ilgtspējīgu attīstību.

2. Puses veicina saskaņotu politiku un stratēģijas visos līmeņos, lai apzinātu vājās vietas un citus riska faktorus. Tās sadarbojas, lai uzlabotu noturību pret katastrofu īstermiņa un ilgtermiņa ietekmi, un īpašu uzmanību pievērš koordinācijai, papildināmībai un sinerģijai starp katastrofu riska mazināšanai un pielāgošanās klimata pārmaiņām veltītām stratēģijām. Puses veic agrīnas brīdināšanas un preventīvas darbības un uzlabo riska mazināšanu un sagatavotību, stiprinot vietējā līmeņa saziņu un riska pārvaldību un efektīvi integrējot katastrofu riska mazināšanu attīstības stratēģijās.

3. Puses savā darbībā sistemātiski integrē visaptverošu riska novērtējumu, pārvaldību un noturību, nodrošinot, ka indivīdi, kopienas, iestādes un valstis var labāk sagatavoties satricinājumiem un atkārtotiem satricinājumiem, izturēt tos, pielāgoties tiem un ātri atgūties no tiem, neapdraudot ilgtermiņa attīstības perspektīvas, arī gadījumos, kad ietekme pārsniedz vislabākos pielāgošanās centienus.

4. Puses pievēršas katastrofu riskiem, izmantojot integrētu pieeju, kas ietver vairākus apdraudējumus, tādējādi aptverot izpratni par katastrofu risku, tā pārvaldības stiprināšanu un institucionālo spēju veidošanu, lai efektīvi īstenotu ieguldījumus, kuros ir ņemta vērā riska informācija. Tās nodrošina iekļaujošus un taisnīgus rezultātus, lai panāktu visneaizsargātāko iedzīvotāju noturību.

5. Puses izstrādā stratēģijas pilsētu un lauku noturības stiprināšanai, lai uzlabotu katastrofu riska pārvaldību, īpašu uzmanību pievēršot neplānotām apmetnēm.

61. PANTS

Reaģēšana uz katastrofām un to seku novēršana

1. Puses vienojas, ka agrīna un koordinēta reaģēšana uz dabas katastrofām ir izšķiroša rehabilitācijai un katastrofu seku novēršanai. Puses vienojas par to, cik svarīgi ir koordinēti vajadzību novērtējumi, uzlabota sagatavotība katastrofām un spējas vietējai, agrīnai un efektīvai reaģēšanai, kas atbilst krīzes skarto cilvēku vajadzībām, izmantojot arī efektīvas saziņas stratēģijas.

2. Puses vienojas, ka reaģēšanā uz katastrofām un to seku novēršanā īstermiņa prioritāte ir ārkārtas palīdzība un rehabilitācija, arī atbalsts ātrai atgūšanās. Tās vienojas, ka palīdzībai pēc ārkārtas situācijas jābūt vērstai uz to, lai īstermiņa palīdzību sasaistītu ar ilgtermiņa attīstību ilgtspējīgā atjaunošanās procesā, atjaunojot labāk, ieskaitot rekonstrukciju un sociālekonomiskās un kultūras dimensijas atjaunošanu. Tas nozīmē labāku koordināciju starp ieinteresētajām personām humānās palīdzības un attīstības jomā jau no krīzes sākuma, lai pienācīgi veidotu skarto iedzīvotāju noturību.

VI SADAĻA

MIGRĀCIJA UN MOBILITĀTE

62. PANTS

Puses atkārtoti apstiprina savu apņemšanos pastiprināt sadarbību migrācijas un mobilitātes jomā, pamatojoties uz solidaritātes, partnerības un kopīgas atbildības principiem. Tās pieņem visaptverošu, saskaņotu, pragmatisku un līdzsvarotu pieeju, pilnībā ievērojot starptautiskās tiesības, arī starptautiskās cilvēktiesības un attiecīgā gadījumā starptautiskās bēgļu tiesības un starptautiskās humanitārās tiesības, kā arī suverenitātes principu, ņemot vērā to attiecīgās kompetences. Tās atzīst, ka migrācijai un mobilitātei var būt pozitīva ietekme uz ilgtspējīgu attīstību, ja tās tiek labi pārvaldītas, un atzīst, ka ir jānovērš nelikumīgās migrācijas potenciālā negatīvā ietekme uz izcelsmes, tranzīta un galamērķa valstīm. Puses vienojas strādāt pie spēju uzlabošanas ar mērķi efektīvi un iedarbīgi pārvaldīt migrāciju visos tās aspektos. Tās atkārtoti apliecina savu apņemšanos nodrošināt cieņas ievērošanu pret visiem bēgļiem un migrantiem un viņu cilvēktiesību aizsardzību. Puses savā regulārajā partnerības dialogā pievēršas visiem attiecīgajiem šajā sadaļā minētajiem migrācijas un mobilitātes aspektiem.

1. NODAĻA

LIKUMĪGA MIGRĀCIJA UN MOBILITĀTE

63. PANTS

Likumīga migrācija un mobilitāte

1. Puses cenšas izmantot drošas, sakārtotas un likumīgas migrācijas un mobilitātes sniegtos ieguvumus, pilnībā ievērojot starptautiskās tiesības un saskaņā ar to attiecīgajām kompetencēm. Šajā sakarā tās strādā pie tā, lai attīstītu un izmantotu likumīgas migrācijas iespējas, ieskaitot darbaspēka migrācijas un citas mobilitātes shēmas, ņemot vērā valstu prioritātes un darba tirgu vajadzības.

2. Ar mērķi veicināt cirkulāro migrāciju un mobilitāti Puses strādā pie tā, lai īstenotu pārredzamas un efektīvas prasības attiecībā uz uzņemšanu un uzturēšanos darba, pētniecības, studiju, stažēšanās un brīvprātīga darba nolūkā. Puses stiprina trešo valstu valstspiederīgajiem pieejamās informācijas par piemērojamajiem migrācijas noteikumiem pārredzamību.

3. Puses uzskata cirkulāro migrāciju par līdzekli, lai veicinātu izaugsmi un attīstību izcelsmes un galamērķa valstīs. Šajā nolūkā tās izskata cirkulārās migrācijas shēmas un attiecīgā gadījumā īsteno un uzlabo tiesisko regulējumu, lai atvieglotu trešo valstu valstspiederīgo, kuri likumīgi uzturas attiecīgajā valstī, atkārtotas ieceļošanas procedūras, un izskata viņu reintegrācijas izcelsmes valstīs aspektus, lai nodrošinātu, ka viņu gūtā pieredze vai kvalifikācija var dot labumu vietējam darba tirgum un sabiedrībai.

4. Puses risina dialogu par procedūrām, kas attiecas uz likumīgu migrāciju, arī par ģimenes atkalapvienošanos un attiecīgā gadījumā pensijas tiesību pārnesamību. Puses turpina īstenot atklātu viedokļu apmaiņu par vīzu jautājumiem un par mobilitātes un tiešu personisku kontaktu veicināšanu arī tādās jomās kā tūrisms, kultūra, sports, izglītība, pētniecība un darījumdarbība, lai sekmētu savstarpēju sapratni un veicinātu kopīgas vērtības.

5. Puses veicina sadarbību starp attiecīgajām aģentūrām un institūcijām, vietējām iestādēm, pilsonisko sabiedrību un sociālajiem partneriem, lai atbalstītu kopīgus pētniecības projektus, apzinātu prasmju trūkumu, kā arī ieguldījumu un nodarbinātības iespējas, un lai novērtētu darbaspēka migrācijas politiku un stratēģijas.

6. Puses sadarbojas, lai uzlabotu visu kvalifikāciju pārredzamību un salīdzināmību ar mērķi atvieglot to atzīšanu attiecībā uz piekļuvi turpmākām mācībām, kā arī to pieņemšanu darba tirgū.

7. Puses sadarbojas, lai uzlabotu un modernizētu civilstāvokļa reģistrācijas sistēmas nolūkā uzlabot personas apliecību un pasu drošību un izsniegšanu.

64. PANTS

Integrācija un nediskriminācija

1. Puses cenšas pieņemt efektīvu integrācijas politiku tiem, kuri likumīgi uzturas to teritorijā, lai piešķirtu tiesības un noteiktu pienākumus, kas ir līdzvērtīgi Pušu pilsoņu tiesībām un pienākumiem, un veicinātu sociālo kohēziju. Šajā sakarā Puses atbalsta stratēģiju izstrādi un īstenošanu, lai trešo valstu valstspiederīgos, kas valstī uzturas likumīgi, integrētu darba tirgū un uzņēmējsabiedrībā, atbalstot un stiprinot sadarbību un koordināciju starp dažādajiem integrācijas jomas dalībniekiem valstu, reģionālajā un vietējā līmenī, arī vietējām pašvaldībām un pilsonisko sabiedrību.

2. Puses vienojas nodrošināt taisnīgu attieksmi pret trešo valstu valstspiederīgajiem, kas likumīgi uzturas Eiropas Savienības dalībvalstu vai *OACPS* dalībvalstu teritorijā, nediskriminācijas veicināšanu ekonomiskajā, sociālajā un kultūras dzīvē, kā arī rasisma un ksenofobijas apkarošanas pasākumu izstrādi.

3. Puses vienojas, ka attieksmē pret trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri likumīgi uzturas valstī, nav nekādas diskriminācijas valstspiederības dēļ attiecībā uz darba apstākļiem, atalgojumu un atlaišanu salīdzinājumā ar katras Eiropas Savienības dalībvalsts un katras *OACPS* dalībvalsts valstspiederīgajiem. Šajā nolūkā Puses sadarbojas, lai nodrošinātu, ka migrācijas noteikumu un darbā pieņemšanas mehānismu pamatā ir taisnīgi un ētiski principi, kas nodrošina, ka pret visiem trešo valstu valstspiederīgajiem, kuri valstī uzturas likumīgi, uzņēmējās valstīs izturas taisnīgi un ar cieņu un ka viņi ir aizsargāti pret ekspluatāciju.

2. NODAĻA

MIGRĀCIJA UN ATTĪSTĪBA

65. PANTS

Migrācija un attīstība

Puses vienojas, ka labi pārvaldīta migrācija var būt labklājības, inovācijas un ilgtspējīgas attīstības avots, un vienojas arī sadarboties un atbalstīt izcelsmes valstis, cita starpā veicinot izaugsmi un nodarbinātības iespējas, veicinot ieguldījumus, privātā sektora attīstību, tirdzniecību un inovāciju, izglītību un profesionālo apmācību, veselību, sociālo aizsardzību un drošību, jo īpaši jauniešiem un sievietēm. Puses sadarbojas, lai radītu apstākļus, kas ierobežotu prasmju zaudēšanas negatīvo ietekmi uz izcelsmes valstu attīstību.

66. PANTS

Diaspora un attīstība

Puses atzīst diasporu jēgpilno lomu un dažādo ieguldījumu, ko diasporas locekļi sniedz savu izcelsmes valstu attīstībā, arī finansējot, ieguldot un nododot zināšanas, speciālās zināšanas un tehnoloģijas, kā arī ar kultūras saiknēm, tīkliem un mehānismiem un nacionālajos izlīguma procesos.

67. PANTS

Naudas pārvedumi

1. Puses cenšas veicināt lētāku, drošāku, ātrāku un juridiski atbilstošu naudas pārvedumu veikšanu, lai sekmētu produktīvus iekšzemes ieguldījumus, arī izmantojot jaunas tehnoloģijas un inovatīvus instrumentus.

2. Puses sadarbojas, lai saskaņā ar starptautiski saskaņotiem mērķiem samazinātu naudas pārvedumu darījumu izmaksas līdz mazāk nekā 3 % un likvidētu naudas pārvedumu koridorus ar izmaksām virs 5 %, un uzlabo tiesisko regulējumu netradicionālu dalībnieku pastiprinātai iesaistei.

68. PANTS

Dienvidu-dienvidu migrācija

1. Puses atzīst, cik svarīga ir dienvidu-dienvidu migrācija gan saistībā ar problēmām, gan iespējām, un atzīst labi pārvaldītas dienvidu-dienvidu migrācijas sniegtos potenciālos ieguvumus izcelsmes, tranzīta un galamērķa valstu ilgtspējīgai attīstībai. Šajā nolūkā Puses atbalsta politiku un rīcību, lai veicinātu ekonomisko un sociālo attīstību izcelsmes, tranzīta un galamērķa valstīs.

2. Puses apmainās ar pieredzi un paraugpraksi par to, kā mazināt dienvidu-dienvidu migrācijas plūsmu sociālo un ekonomisko ietekmi uz izcelsmes, tranzīta un galamērķa valstīm, un stiprina sadarbību valstu un reģionālā līmenī.

69. PANTS

Dabas katastrofas, klimata pārmaiņas un vides degradācija

1. Puses ņem vērā saikni starp migrāciju, tostarp pārvietošanu, un dabas katastrofām, klimata pārmaiņām un vides degradāciju.

2. Puses rīkojas, lai pievērstos pārvietoto personu vajadzībām, visos attiecīgajos līmeņos, arī starpreģionu līmenī, pieņemot stratēģijas attiecībā uz dabas katastrofu mazināšanu, pielāgošanos tām un noturību pret tām, klimata pārmaiņu nelabvēlīgo ietekmi un vides degradāciju.

3. NODAĻA

NEATBILSTĪGA MIGRĀCIJA

70. PANTS

Neatbilstīgas migrācijas pamatcēloņi

1. Puses apstiprina kopīgo politisko apņemšanos novērst neatbilstīgas migrācijas un piespiedu pārvietošanas pamatcēloņus un izstrādāt atbilstošus atbildes pasākumus.

2. Puses atkārtoti apstiprina savu apņemšanos apturēt neatbilstīgas migrācijas plūsmas, pilnībā ievērojot starptautiskās tiesības un cilvēktiesības. Šajā sakarā tās atzīst neatbilstīgas migrācijas negatīvo ietekmi uz izcelsmes, tranzīta un galamērķa valstīm, arī ar to saistītās humanitārās un drošības problēmas. Puses atzīst, ka palielinās risks migrantiem piedzīvot cilvēktiesību pārkāpumus un kļūt par cilvēku tirdzniecībā un ļaunprātīgā izmantošanā cietušajiem, un vienojas īstenot pasākumus, lai aizsargātu šos migrantus no jebkāda veida ekspluatācijas un ļaunprātīgas izmantošanas.

71. PANTS

Migrantu kontrabanda

1. Puses pastiprina kopīgos centienus novērst tādu pārrobežu noziegumu kā migrantu kontrabanda un kopīgi sekmē centienus pielikt punktu noziedzīgo struktūru nesodāmībai, veicot efektīvu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu.

2. Puses nodrošina atbilstīgu tiesisko regulējumu un iestāžu sistēmu saskaņā ar ANO Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību, jo īpaši tās Protokolu par migrantu nelikumīgas ievešanas pa zemes, jūras un gaisa ceļiem apkarošanu. Tās arī apņemas uzlabot informācijas apmaiņu un veicināt policijas un tiesu iestāžu operatīvo sadarbību.

72. PANTS

Cilvēku tirdzniecība

Puses apkaro cilvēku tirdzniecību, ievērojot ANO Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību un Protokolu par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to. Puses arī veicina šīs tirdzniecības novēršanu, arī vēršoties pret visu pārkāpēju nesodāmību, kā arī nodrošina, ka visi cietušie var izmantot tiesības, kas tiem pienākas, īpaši ņemot vērā sieviešu un bērnu neaizsargātību.

73. PANTS

Integrēta robežu pārvaldība

Puses veicina un atbalsta integrētu robežu pārvaldību, arī robežkontroli, informācijas un izlūkdatu vākšanu un apmaiņu, nepieļaujot viltotu dokumentu sagatavošanu un izmantošanu, kā arī veicina un atbalsta policijas un tiesu iestāžu operatīvo sadarbību izmeklēšanā un kriminālvajāšanā.

4. NODAĻA

ATGRIEŠANA, ATPAKAĻUZŅEMŠANA UN REINTEGRĀCIJA

74. PANTS

Atgriešana un atpakaļuzņemšana

1. Puses atkārtoti apstiprina savas tiesības atgriezt trešo valstu valstspiederīgos, kas attiecīgajā valstī uzturas nelikumīgi, un atkārtoti apstiprina katras Eiropas Savienības dalībvalsts un katras *OACPS* dalībvalsts juridisko pienākumu bez nosacījumiem un bez papildu formalitātēm, izņemot 3. punktā paredzēto pārbaudi, uzņemt atpakaļ savus valstspiederīgos, kuri nelikumīgi uzturas citas Eiropas Savienības dalībvalsts vai *OACPS* dalībvalsts teritorijā. Šajā nolūkā Puses sadarbojas atgriešanas un atpakaļuzņemšanas jomā un nodrošina, ka tiek pilnībā aizsargātas un ievērotas personu tiesības un cieņa, arī visās procedūrās, kas sāktas, lai migrantus, kuri nelikumīgi uzturas attiecīgajās valstīs, atgrieztu viņu izcelsmes valstīs.

2. Katra Eiropas Savienības dalībvalsts piekrīt tādu savu valstspiederīgo atgriešanai un atpakaļuzņemšanai, kuri nelegāli uzturas kādas *OACPS* dalībvalsts teritorijā, pēc šīs valsts pieprasījuma bez papildu formalitātēm, izņemot 3. punktā paredzēto pārbaudi attiecībā uz personām, kurām nav derīga ceļošanas dokumenta.

Katra *OACPS* dalībvalsts piekrīt tādu savu valstspiederīgo atgriešanai un atpakaļuzņemšanai, kuri nelegāli uzturas kādas Eiropas Savienības dalībvalsts teritorijā, pēc šīs dalībvalsts pieprasījuma bez papildu formalitātēm, izņemot 3. punktā paredzēto pārbaudi attiecībā uz personām, kurām nav derīga ceļošanas dokumenta.

Attiecībā uz Eiropas Savienības dalībvalstīm šajā punktā noteiktie pienākumi attiecas tikai uz tām personām, kurām ir kādas dalībvalsts valstspiederība, kā noteikts Savienībā. Attiecībā uz *OACPS* dalībvalstīm šajā punktā noteiktie pienākumi attiecas tikai uz tām personām, kuras saskaņā ar to attiecīgo tiesību sistēmu ir uzskatāmas par to valstspiederīgajiem.

3. Eiropas Savienības dalībvalstis un *OACPS* dalībvalstis ātri atbild viena uz otras atpakaļuzņemšanas pieprasījumiem, veicot pārbaudes procesus ar vispiemērotākajām un efektīvākajām identifikācijas procedūrām, lai noskaidrotu attiecīgās personas valstspiederību un izdotu atbilstīgus ceļošanas dokumentus atgriešanas nolūkā, kā izklāstīts I pielikumā. Nekas minētajā pielikumā neliedz personas atgriešanu saskaņā ar oficiālu vai neoficiālu vienošanos starp pieprasījuma iesniedzēju valsti un pieprasījuma saņēmēju valsti.

4. Neatkarīgi no šā nolīguma vispārīgās daļas 101. panta 5. punktā paredzētajām procedūrām, ja kāda Puse uzskata, ka cita Puse neievēro I pielikumā minēto termiņu saskaņā ar Konvencijas par starptautisko civilo aviāciju 9. pielikuma 5.26. nodaļu, tā par to paziņo otrai Pusei Ja otra Puse turpina nepildīt šos pienākumus, pēc 30 dienām no paziņošanas dienas paziņotāja Puse var veikt samērīgus pasākumus.

5. Puses vienojas uzraudzīt šo saistību īstenošanu Pušu regulārajā partnerības dialogā.

75. PANTS

Reintegrācija

Puses izpēta sadarbības veidus, lai veicinātu brīvprātīgu atgriešanos un veicinātu atgriezto personu ilgtspējīgu reintegrāciju, attiecīgā gadījumā izmantojot arī ilgtspējīgas reintegrācijas programmas. Īpašu uzmanību pievērš neaizsargātu personu, kuras atgriežas, vajadzībām, piemēram, bērnu, vecāka gadagājuma cilvēku, personu ar invaliditāti un cilvēku tirdzniecībā cietušo vajadzībām.

5. NODAĻA

AIZSARDZĪBA UN PATVĒRUMS

76. PANTS

Bēgļi un citas pārvietotās personas

1. Puses ir apņēmušās pastiprināt bēgļu un citu pārvietoto personu aizsardzību un cieņas ievērošanu saskaņā ar starptautiskajām tiesībām un starptautiskajām cilvēktiesībām, arī neizraidīšanas principu, un attiecīgā gadījumā saskaņā ar starptautiskajām bēgļu tiesībām un starptautiskajām humanitārajām tiesībām.

2. Puses attiecīgi atbalsta bēgļu un citu pārvietoto personu integrāciju uzņēmējvalstīs un stiprina pirmā patvēruma, tranzīta un galamērķa valstu spējas. Puses sadarbojas, lai bēgļiem un pārvietotajām personām tranzītvalstīs un uzņēmējvalstīs sniegtu drošību bēgļu nometnēs un nodrošinātu tiesu iestāžu pieejamību, juridisko palīdzību, liecinieku aizsardzību, kā arī medicīnisko un sociāli psiholoģisko atbalstu.

3. Puses īpašu uzmanību pievērš neaizsargātām personām un viņu īpašajām vajadzībām, arī sievietēm, bērniem un nepavadītiem nepilngadīgajiem, ņemot vērā bērna interešu principu.

III DAĻA.

GLOBĀLĀS ALIANSES UN STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

77. PANTS

Puses atkārtoti apstiprina, cik svarīgi ir sadarboties starptautiskā līmenī, lai veicinātu un aizstāvētu to kopīgās intereses un saglabātu un stiprinātu multilaterālismu. Tās apņemas apvienot spēkus, lai panāktu mierīgāku, sadarbīgāku un taisnīgāku pasauli, kuras pamatā ir kopīgās vērtības – miers, demokrātija, cilvēktiesības, tiesiskums, dzimumu līdztiesība, ilgtspējīga attīstība, vides saglabāšana un cīņa pret klimata pārmaiņām. Tās ir vienisprātis, ka ir svarīgi veidot un stiprināt globālas alianses, lai panāktu efektīvu multilaterālu sistēmu, kas sniedz rezultātus globālu problēmu risināšanā, panākot drošāku un labāku pasauli visiem.

78. PANTS

Multilaterālisms un globālā pārvaldība

1. Puses atbalsta uz noteikumiem balstītu starptautisko kārtību, kuras galvenais princips ir multilaterālisms un kuras pamatā ir Apvienoto Nāciju Organizācija. Tās veicina starptautisku dialogu un meklē daudzpusējus risinājumus, lai virzītu globālu rīcību.

2. Puses veic vajadzīgos pasākumus, lai attiecīgi ratificētu attiecīgos starptautiskos līgumus un konvencijas vai pievienotos tiem un tos īstenotu un ieviestu.

3. Puses cenšas stiprināt globālo pārvaldību un atbalstīt nepieciešamās reformas un daudzpusējo institūciju modernizāciju, lai padarītu tās reprezentatīvākas, atsaucīgākas, efektīvākas, lietderīgākas, iekļaujošākas, pārredzamākas, demokrātiskākas un pārskatatbildīgākas.

4. Puses padziļina savu daudzējādu ieinteresēto personu pieeju multilaterālismam, efektīvāk iesaistot pilsonisko sabiedrību, privāto sektoru un sociālos partnerus globālu problēmu risināšanā.

79. PANTS

Sadarbība starptautiskās organizācijās un forumos

1. Puses cenšas pieņemt kopīgas rezolūcijas, deklarācijas un paziņojumus, koordinēt nostājas un attiecīgā gadījumā balsojumu, kā arī veikt kopīgus pasākumus, pamatojoties uz interešu kopību, savstarpēju cieņu un vienlīdzību, lai nodrošinātu pastiprinātu klātbūtni un lielāku ietekmi starptautiskās un reģionālās organizācijās un forumos.

2. Puses nosaka atbilstošu darbības kārtību efektīvai sadarbībai un koordinācijai starptautiskā līmenī, sasaucot arī ministru sanāksmes *OACPS* dalībvalstu un ES līmenī. Tās cenšas gan politiskā, gan darbības līmenī regulāri rast kopīgu izpratni par virkni stratēģisku tēmu un apvienot spēkus kopīgu un globālu interešu jautājumos, lai virzītu globālu rīcību.

3. Puses var aktīvi censties cieši sadarboties un veidot stratēģiskas partnerības ar trešām valstīm un valstu grupām, kam ir ar tām kopīgas vērtības un intereses, lai pēc iespējas palielinātu sadarbībā panāktus risinājumus kopīgām problēmām.

80. PANTS

Starptautiskās darbības jomas

1. Puses vienojas sadarboties un veikt kopīgus pasākumus jautājumos, kas saistīti ar šā nolīguma II daļā noteiktajām stratēģiskajām prioritātēm, kā arī pēc to ieskata citās problemātiskās jomās.

2. Puses stiprina sadarbību un dialogu, lai nodrošinātu starptautisko mieru un drošību. Tās ieņem iekļaujošu un integrētu pieeju konfliktu un krīžu novēršanai un risināšanai, pamatojoties uz plašām, padziļinātām un ilgstošām reģionālām un starptautiskām partnerībām. Tās strādā valstu, reģionālā un starptautiskā līmenī, lai uzlabotu daudzpusējās iesaistes efektivitāti ilgtspējīga miera un drošības panākšanā, stiprinot partnerības ar ANO un reģionāliem un apakšreģionāliem dalībniekiem. Tās vēršas pret smagiem noziegumiem, kas skar starptautisko sabiedrību, un starptautiskās drošības apdraudējumiem, piemēram, organizēto noziedzību, terorismu un vardarbīgu ekstrēmismu, un sadarbojas, lai veicinātu un stiprinātu starptautiskās ieroču kontroles, ieroču neizplatīšanas un atbruņošanās sistēmu, kā arī uzlabotu kiberdrošību un apkarotu kibernoziegumus.

3. Puses iesaistās starptautiskos forumos, lai uzturētu starptautiskās normas un vienošanās nolūkā veicināt un aizsargāt cilvēktiesības visiem, panākt dzimumu līdztiesību un stiprināt demokrātiju un tiesiskumu. Tās sadarbojas ar ANO cilvēktiesību struktūrām un mehānismiem un pilnībā atbalsta Cilvēktiesību padomes darbu. Tās veido starpreģionālas alianses, kas vajadzības gadījumā kalpotu kopīgām vērtībām un interesēm.

4. Puses sadarbojas, lai veicinātu ilgtspējīgas attīstības mērķu un citos starptautiski pieņemtos cilvēku un sociālo attīstību veicināšanas ceļvežos nosprausto mērķu sasniegšanu. Tās cieši sadarbojas starptautiskā līmenī, lai: i) izbeigtu galēju nabadzību un badu; ii) pievērstos pārtikas trūkuma problēmai un reaģētu uz to; iii) veicinātu vispārēju piekļuvi kvalitatīviem un cenas ziņā pieejamiem sociālajiem pakalpojumiem, piemēram, izglītībai, veselības aprūpei, ūdenim, sanitārijai un mājokļiem; iv) dotu pilnvērtīgas iespējas sievietēm un jauniešiem; v) aizsargātu visneaizsargātākos sabiedrības locekļus un veicinātu viņu iekļaušanu un ieguldījumu ekonomiskajā, sociālajā un politiskajā dzīvē, nevienu neatstājot novārtā. Tās sadarbojas, lai stiprinātu starptautiskās finanšu un monetārās sistēmas saskaņotību un konsekvenci nolūkā nodrošināt labāku piekļuvi attīstības finansējumam, lai atbalstītu ilgtspējīgu attīstību.

5. Puses sadarbojas starptautiskā līmenī, lai panāktu iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi un attīstību ar pasākumiem, kas vērsti uz strukturālu ekonomikas pārveidi, pienācīgas kvalitātes darbvietu radīšanu visiem un *OACPS* dalībvalstu integrāciju globālajā ekonomikā, arī ar reģionālās un kontinentālās integrācijas starpniecību. Puses pilnībā saglabā un stiprina uz noteikumiem balstītu daudzpusēju tirdzniecības sistēmu, kuras centrā ir PTO, lai nodrošinātu, ka tā spēj efektīvi risināt globālās tirdzniecības problēmas un nodrošināt tirdzniecības attīstības potenciālu.

6. Puses pastiprina sadarbību, lai veicinātu spēcīgu un izlēmīgu kolektīvu rīcību vidiskās ilgtspējas un klimata pārmaiņu jomā, paaugstinot globālos mērķus un nodrošinot vadību ceļā uz Parīzes nolīguma ilgtermiņa mērķu sasniegšanu. Tās ievēro starptautiskās normas un nolīgumus, kas nodrošina globālu sabiedrisko labumu un aizsargā nākamās paaudzes, arī centienus stiprināt starptautisko okeānu pārvaldību.

7. Puses sadarbojas ar partneriem visā pasaulē, lai īstenotu visaptverošu un holistisku pieeju visiem ar migrāciju un mobilitāti saistītajiem aspektiem, pamatojoties uz solidaritātes, kopīgas atbildības un partnerības principiem.

IV DAĻA.

SADARBĪBAS LĪDZEKĻI UN ĪSTENOŠANA

81. PANTS

Efektīvi un dažādoti sadarbības līdzekļi

1. Puses vienojas mobilizēt gan finanšu, gan nefinanšu resursus, lai uz abpusēju interešu pamata, patiesas partnerības garā un saskaņā ar principu "nevienu neatstāt novārtā" sasniegtu šajā nolīgumā izklāstītos mērķus. Tās uzsver, cik svarīgs ir finansējums attīstībai, jo tas ir noteicošs Ilgtspējīgas attīstības programmas 2030. gadam un Parīzes nolīguma īstenošanā.

2. Puses vienojas, ka sadarbības līdzekļi tiek dažādoti, ietverot virkni politikas virzienu un instrumentu no visiem pieejamiem avotiem un dalībniekiem. Tās arī vienojas, ka sadarbības līdzekļus pielāgo, lai tie atspoguļotu un ar tiem īstenotu dažādu valstu un reģionu mērķus, stratēģijas un prioritātes, kas noteiktas valstu, reģionālā, kontinentālā un starpreģionālā līmenī.

3. Puses atkārtoti apstiprina savu apņemšanos ievērot attīstības efektivitātes principus, proti, partnervalstu atbildību par attīstības prioritātēm, iekļaujošas partnerības, koncentrēšanos uz rezultātiem, pārredzamību un savstarpēju pārskatatbildību.

82. PANTS

Starptautiskā sadarbība attīstības jomā

1. ES atkārtoti apstiprina savu politisko apņemšanos palielināt attīstības sadarbības resursus, lai panāktu ilgtspējīgu attīstību, īpaši izskaužot nabadzību un apkarojot vides degradāciju un klimata pārmaiņas. ES apņemas darīt pieejamus pienācīgus finanšu resursus saskaņā ar tās iekšējiem noteikumiem un procedūrām.

2. Puses vienojas, ka resursu piešķiršanā prioritāti dod valstīm, kurām tie visvairāk vajadzīgi un kurās šiem resursiem var būt vislielākā ietekme, jo sevišķi vismazāk attīstītajām valstīm, valstīm ar zemiem ienākumiem, krīzes un konfliktu skartām valstīm, valstīm pēckrīzes un / vai pēckonflikta nestabilā un neaizsargātā situācijā, arī mazām salu jaunattīstības valstīm un jaunattīstības valstīm, kam ir tikai sauszemes robežas. Pienācīgu uzmanību pievērš arī specifiskajām problēmām, ar kurām saskaras valstis ar vidējiem ienākumiem, īpaši attiecībā uz nevienlīdzību, sociālo atstumtību un piekļuvi resursiem.

3. ES mobilizē resursus, lai atbalstītu programmas Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstīs, un veicina reģionālo, starpreģionālo un starpkontinentālo sadarbību un iniciatīvas, kuru mērķis ir stiprināt sadarbību starp Pusēm savstarpējas intereses un kopīgu problēmu jautājumos.

4. Puses vienojas, ka sadarbība var izpausties dažādos veidos, piemēram, nozaru politikas atbalsta programmās, administratīvās un tehniskās sadarbības pasākumos, spēju veidošanā un trīspusējos pasākumos, un to var nodrošināt, izmantojot dažāda veida finansējumu un procedūras, arī budžeta atbalstu, budžeta garantijas un finansējuma apvienošanas darbības.

5. ES un attīstītākās *OACPS* dalībvalstis apņemas izstrādāt jaunus iesaistes veidus, arī inovatīvus finanšu instrumentus un līdzfinansējumu.

6. Puses sadarbojas un veicina finanšu resursu izmantošanu, lai veicinātu iekšzemes resursu mobilizāciju, sniegtu humāno un ārkārtas palīdzību, reaģētu uz neparedzētiem apstākļiem, jaunām vajadzībām vai jaunām problēmām, veicinātu tirdzniecību un sekmētu starptautiskas iniciatīvas vai prioritātes.

7. Puses vienojas, ka lēmumi par budžeta atbalsta sniegšanu pamatojas uz skaidri noteiktiem atbilstības kritērijiem un rūpīgu risku un ieguvumu novērtējumu, balstās uz valstu atbildību, savstarpēju pārskatatbildību un kopīgu apņemšanos ievērot universālās vērtības un principus, ietver pastiprinātu politisko dialogu, uzlabotu pārvaldību, papildinot centienus savākt vairāk līdzekļu un tērēt tos labāk, un šos lēmumus diferencē tā, lai labāk pielāgotos saņēmējvalsts politiskajam, ekonomiskajam un sociālajam kontekstam.

8. Puses vienojas veicināt resursu plūsmu paredzamību un drošību un pastiprināt centienus, lai vēl vairāk uzlabotu veidu, kādā tās pārvalda un īsteno sadarbību attīstības jomā, īpaši ar lielāku koordināciju un saskaņotību un atbilstīgi to attiecīgajām salīdzinošajām priekšrocībām, arī pārejas pieredzei.

9. Puses vienojas, ka plānošana balstās uz agrīnu, nepārtrauktu un iekļaujošu dialogu starp ES un *OACP*S dalībvalstīm, ietverot valstu un vietējās iestādes, reģionālās, kontinentālās un starptautiskās organizācijas un iesaistot parlamentus, pilsonisko sabiedrību, privāto sektoru un citas ieinteresētās personas, lai palielinātu demokrātisko atbildību par procesu un veicinātu atbalstu valstu un reģionālajām stratēģijām. Tās vienojas, ka attiecīgā gadījumā plānošanu saskaņo ar saņēmēju stratēģijas cikliem, un apņemas izmantot savas iestādes, sistēmas un procedūras. Tās arī vienojas, ka plānošana nodrošina konkrētu, īpaši pielāgotu daudzgadu sadarbības sistēmu, arī dažādotus sadarbības līdzekļus.

10. Puses vienojas, ka ir jāveicina sadarbība ar trešām valstīm un citiem dalībniekiem, arī dienvidu-dienvidu un trīspusēja sadarbība, ja tai ir skaidra pievienotā vērtība un pierādīta salīdzinoša priekšrocība.

11. Puses var nolemt savstarpēji pieņemamā termiņā pārskatīt finanšu resursu pārvaldību un ietekmi, lai uzlabotu atbalsta plānošanas un piešķīrumu efektivitāti.

12. Puses stiprina dialogu un sadarbību finanšu resursu pareizā izmantošanā, arī attiecīgā gadījumā sadarbojoties ar Eiropas Biroju krāpšanas apkarošanai.

83. PANTS

Iekšzemes publiskie resursi

1. Šā nolīguma Puses, kas ir *OACPS* dalībvalstis, atkārtoti apstiprina savu apņemšanos veicināt iekšzemes resursu mobilizēšanu. Tās sekmē vidi, kas palielina iekšzemes privātās plūsmas un veicina tirdzniecību kā attīstības virzītājspēku.

2. *OACPS* dalībvalstis, kas ir šā nolīguma Puses, cenšas uzlabot ieņēmumu iekasēšanu, izmantojot modernizētas nodokļu sistēmas, uzlabotu nodokļu politiku, efektīvāku nodokļu iekasēšanu un pastiprinātu un reformētu nodokļu administrāciju. Tās strādā pie tā, lai uzlabotu savu nodokļu sistēmu taisnīgumu, pārredzamību, lietderību un efektivitāti, arī paplašinot nodokļu bāzi un turpinot centienus neoficiālā sektora integrācijai oficiālajā ekonomikā atbilstīgi apstākļiem valstī. Tās stiprina fiskālo leģitimitāti, palielinot publisko izdevumu lietderību un efektivitāti.

3. Puses vienojas pastiprināt centienus apkarot nelikumīgas finanšu plūsmas ar mērķi tās izskaust, sadarboties zaudēto aktīvu un kapitāla atgūšanā, kā arī stiprināt labu praksi attiecībā uz aktīvu atgriešanu, lai veicinātu ilgtspējīgu attīstību. Tās veicina pretkorupcijas, krāpšanas apkarošanas un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas pasākumus un veic pasākumus, lai cīnītos pret nodokļu apiešanu, izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un citiem kaitējošiem nodokļu pasākumiem, pastiprinot starptautisko sadarbību, uzlabojot iekšzemes regulējumu, kā arī stiprinot spējas un informācijas apmaiņu.

4. Puses uzlabo finanšu un nodokļu pārvaldību, pārredzamību un pārskatatbildību un sadarbojas, lai to stiprinātu. Tās apņemas paplašināt starptautisko sadarbību nodokļu jomā iekļaujošā, taisnīgā un pārredzamā veidā un šajā sakarā vienojas sadarboties starptautiskos forumos par nodokļu jautājumiem.

84. PANTS

Iekšzemes un starptautiskie privātie resursi

1. Puses atzīst, ka privātā kapitāla plūsmas ir būtisks papildinājums valstu attīstības centieniem. Tās izstrādā politiku un attiecīgā gadījumā stiprina tiesisko regulējumu un instrumentus, lai labāk saskaņotu privātā sektora stimulus ar publiskajiem mērķiem. Tās sadarbojas, lai mobilizētu ilgtspējīgus un atbildīgus ieguldījumus, mudinātu privāto sektoru iesaistīties attīstības procesā kā partneri un ieguldītu līdzekļus ilgtspējīgai attīstībai būtiskās jomās.

2. Puses cenšas apvienot dotācijas, aizdevumus un garantijas kā sviras, lai piesaistītu privāto finansējumu un novērstu tirgus nepilnības, vienlaikus ierobežojot tirgus izkropļojumus.

3. Puses atzīst, ka naudas pārvedumi ir viens no galvenajiem privātajiem ilgtspējīgas attīstības finansējuma avotiem. Tās pieņem attiecīgus tiesību aktus un ievieš tiesisko regulējumu, lai izveidotu konkurētspējīgu un pārredzamu tirgu lētākiem, ātrākiem un drošākiem naudas pārskaitījumiem, izmantojot likumīgus un oficiālus kanālus, gan izcelsmes valstīs, gan saņēmējvalstīs un lai ieviestu inovatīvus un izmaksu ziņā pieņemamus pārskaitījumu risinājumus. Tās veicina novatorisku finanšu produktu radīšanu un veido stimulus, kas stiprinātu to diasporas ieguldījumu attīstībā. Tās veicina dialogu starp visām attiecīgajām publiskajām un privātajām ieinteresētajām personām, lai atvieglotu naudas pārvedumu plūsmas nolūkā palielināt to ietekmi uz attīstību.

85. PANTS

Parāds un parāda atmaksājamība

1. Puses apņemas ilgtermiņā saglabāt parādu atmaksājamā līmenī, izmantojot koordinētu politiku, kuras mērķis ir attiecīgi finansēt, mazināt, pārstrukturēt vai pārvaldīt parādu. Tās vienojas palīdzēt valstīm veidot parāda pārvaldības spējas un izstrādāt vidēja termiņa un ilgtermiņa parāda stratēģijas.

2. Puses uzsver, cik svarīgi ir parādniekiem un kreditoriem sadarboties, lai novērstu un atrisinātu parādu krīzes. Tās ir vienisprātis, ka ir jāstiprina dialogs, informācijas apmaiņa un pārredzamība, lai parāda atmaksājamības novērtējumi un analīze balstītos uz visaptverošiem, objektīviem un uzticamiem datiem.

3. Ņemot vērā saistību starp parādu un ekonomikas izaugsmi, Puses apņemas iesaistīties dialogā un sadarbībā saistībā ar starptautiskām diskusijām par vispārējo parāda problēmu, neskarot īpašas apspriedes, kas notiek attiecīgos forumos.

4. Puses vienojas vajadzības gadījumā sniegt ieguldījumu starptautiski atzītās parāda atvieglošanas iniciatīvās, lai atvieglotu *OACPS* dalībvalstu parādu apkalpošanas slogu.

V DAĻA.

INSTITUCIONĀLAIS SATVARS

86. PANTS

Kopīgas institūcijas

1. Ar šo Puses izveido šādas kopīgas institūcijas *OACPS* dalībvalstu un ES līmenī: *OACPS* un ES Ministru padome, *OACPS* un ES Vēstnieku līmeņa augstāko amatpersonu komiteja (*ALSOC*) un *OACPS* un ES Apvienotā parlamentārā asambleja. Ar šo Puses katram no trim reģionālajiem protokoliem izveido šādas kopīgās institūcijas: Ministru padome, Apvienotā komiteja un Parlamentārā asambleja.

2. Puses cenšas nodrošināt koordināciju un papildināmību starp šā nolīguma kopīgajām institūcijām un to citu sistēmu vai nolīgumu, neskarot to attiecīgos noteikumus, kopīgajām iestādēm, kuru Puses tās ir, arī ekonomisko partnerattiecību nolīgumu kopīgajām institūcijām.

87. PANTS

Valstu vai valdību vadītāju samits

Puses var sanākt valstu vai valdību vadītāju līmenī pēc kopīgas vienošanās atbilstīgā formātā, pamatojoties uz savstarpēji saskaņotu grafiku un darba kārtību.

88. PANTS

OACPS un ES Ministru padome

1. *OACPS* un ES Ministru padomē, no vienas puses, ir katras *OACP*S dalībvalsts pārstāvis ministra līmenī un, no otras puses, ES pārstāvji ministru līmenī. To kopīgi vada priekšsēdētājs, ko izvirzījušas *OACPS* dalībvalstis, no vienas puses, un priekšsēdētājs, kuru izvirzījusi ES, no otras puses.

2. *OACPS* un ES Ministru padome principā sanāk reizi 3 gados un ikreiz, kad to uzskata par nepieciešamu pēc līdzpriekšsēdētāju iniciatīvas, tādā formā un sastāvā, kas atbilst risināmajiem jautājumiem. Vajadzības gadījumā sanāksmēs var piedalīties novērotāji.

3. *OACPS* un ES Ministru padome var izveidot komitejas un darba grupas, lai efektīvāk un lietderīgāk risinātu konkrētus jautājumus, piemēram, tirdzniecības un attīstības finansēšanas jautājumus. Tā var arī deleģēt pilnvaras OACPS un ES *ALSOC*.

4. *OACPS* un ES Ministru padomes funkcijas ir šādas:

a) sniegt stratēģiskas politiskas vadlīnijas;

b) pārraudzīt šā nolīguma efektīvu un konsekventu īstenošanu;

c) apstiprināt politikas pamatnostādnes un pieņemt lēmumus, lai īstenotu konkrētus aspektus, kas vajadzīgi šā nolīguma noteikumu īstenošanai; un

d) pieņemt kopīgas nostājas un vienoties par kopīgu rīcību starptautiskās sadarbības jomā, kā arī veicināt koordināciju starptautiskās organizācijās un forumos.

5. *OACPS* un ES Ministru padome pieņem lēmumus, kas ir saistoši visām Pusēm, ja vien nav noteikts citādi, vai sniedz ieteikumus saistībā ar jebkuru no 4. punktā uzskaitītajām funkcijām, Pusēm savstarpēji vienojoties. Tās darbs ir spēkā tikai tad, ja piedalās ES pārstāvji un divas trešdaļas locekļu, kuri pārstāv *OACPS* dalībvalstu valdības. Jebkuru *OACPS* un ES Ministru padomes locekli, kas nevar piedalīties sanāksmē, var pārstāvēt cita persona. Pārstāvis izmanto visas šā locekļa tiesības. *OACPS* un ES Ministru padome iesniedz Apvienotajai parlamentārajai asamblejai ziņojumu par šā nolīguma īstenošanu. Tā izskata un ņem vērā rezolūcijas un ieteikumus, ko pieņēmusi Apvienotā parlamentārā asambleja.

6. *OACPS* un ES Ministru padome var pieņemt lēmumus vai sniegt ieteikumus rakstiskā procedūrā. Jebkura no Pusēm var ierosināt izmantot rakstisku procedūru, un to var sākt ar līdzpriekšsēdētāju piekrišanu. Noteikumus, kas izklāstīti 5. punktā, *mutatis mutandis* piemēro rakstiskajai procedūrai.

7. *OACPS* un ES Ministru padome pieņem savu reglamentu tās pirmajā sanāksmē, bet ne vēlāk kā pēc 6 mēnešiem no šā nolīguma stāšanās spēkā.

89. PANTS

OACPS un ES Vēstnieku līmeņa augstāko amatpersonu komiteja (*ALSOC*)

1. *OACPS* un ES Vēstnieku līmeņa augstāko amatpersonu komitejā (*ALSOC*) ir, no vienas puses, katras *OACPS* dalībvalsts pārstāvis vēstnieka vai augstākās amatpersonas līmenī un *OACPS* ģenerālsekretārs *ex-officio* statusā, un, no otras puses, ES pārstāvji vēstnieku vai augstāko amatpersonu līmenī. *OACPS* un ES *ALSOC* tiekas reizi gadā un īpašās sanāksmēs pēc līdzpriekšsēdētāju lūguma, un it īpaši, lai sagatavotu *OACPS* un ES Ministru padomes sanāksmes. To kopīgi vada tās pašas Puses, kas pilda *OACPS* un ES Ministru padomes līdzpriekšsēdētāju pienākumus. Tā pieņem lēmumus un sniedz ieteikumus, Pusēm savstarpēji vienojoties. Vajadzības gadījumā sanāksmēs var piedalīties novērotāji.

2. *OACPS* un ES *ALSOC* sagatavo *OACPS* un ES Ministru padomes sanāksmes un palīdz tai pildīt savus uzdevumus, kā arī īsteno visas pilnvaras, ko tai uzticējusi *OACPS* un ES Ministru padome.

3. *OACPS* un ES *ALSOC* pieņem savu reglamentu tās pirmajā sanāksmē, bet ne vēlāk kā pēc 6 mēnešiem no šā nolīguma stāšanās spēkā.

90. PANTS

OACPS un ES Apvienotā parlamentārā asambleja

1. Katrs triju reģionālo parlamentāro asambleju loceklis ir *OACPS* un ES Apvienotās parlamentārās asamblejas loceklis. *OACPS* un ES Apvienotā parlamentārā asambleja tiekas reizi gadā, kā noteikts tās reglamentā, kurš minēts 3. punktā. Tās līdzpriekšsēdētāji ir Eiropas Parlamenta deputāts un *OACPS* dalībvalstu parlamenta deputāts, kuri izvirzīti saskaņā ar to attiecīgajām procedūrām.

2. *OACPS* un ES Apvienotās parlamentārās asamblejas kā padomdevējas struktūras funkcijas ir šādas:

i) pieņemt rezolūcijas un sniegt ieteikumus, lai sasniegtu šā nolīguma mērķus; un

ii) veicināt demokrātiskus procesus, atvieglināt parlamentu sadarbību un sekmēt labāku sapratni starp *OACPS* valstu un Eiropas Savienības tautām.

3. Apvienotā parlamentārā asambleja pieņem savu reglamentu 6 mēnešu laikā pēc šā nolīguma stāšanās spēkā.

91. PANTS

Reģionālais samits

Katra reģionālā protokola Puses var nolemt sanākt valstu vai valdību vadītāju līmenī, pamatojoties uz savstarpēji saskaņotu grafiku un darba kārtību, tādā biežumā, par kādu attiecīgās Puses vienojas.

92. PANTS

Reģionālā ministru padome

1. Ar šo Puses izveido Ministru padomi katram no trim reģionālajiem protokoliem:

a) Āfrikas valstu un ES Ministru padomē ir, no vienas puses, katras Āfrikas valsts Puses pārstāvis ministra līmenī un, no otras puses, ES pārstāvji ministru līmenī;

b) Karību jūras reģiona valstu un ES Ministru padomē ir, no vienas puses, katras Karību jūras reģiona valsts Puses pārstāvis ministra līmenī un, no otras puses, ES pārstāvji ministru līmenī un

c) Klusā okeāna valstu un ES Ministru padomē ir, no vienas puses, katras Klusā okeāna valsts Puses pārstāvis ministra līmenī un, no otras puses, ES pārstāvji ministru līmenī.

Katru Ministru padomi kopīgi vada priekšsēdētājs, ko izvirza attiecīgās Āfrikas, Karību jūras reģiona vai Klusā okeāna valstu Puses, no vienas puses, un priekšsēdētājs, kuru izvirza ES , no otras puses, saskaņā ar to attiecīgajām procedūrām.

Katra Ministru padome tiekas intervālos, par kuriem vienojas attiecīgās Puses, tādā sastāvā, kas atbilst risināmajiem jautājumiem, un pēc līdzpriekšsēdētāju iniciatīvas, un lēmumus pieņem, attiecīgajām Pusēm savstarpēji vienojoties.

2. Katras reģionālās Ministru padomes funkcijas ir šādas:

a) noteikt prioritātes un attiecīgā gadījumā izstrādāt rīcības plānus saistībā ar tās attiecīgā reģionālā protokola mērķiem;

b) pieņemt lēmumus un sniegt ieteikumus, lai īstenotu konkrētus sava reģionālā protokola aspektus, tostarp lēmumus par tā pārskatīšanu vai grozīšanu saskaņā ar 99. panta 5. punktu. Lēmumi ir saistoši visām attiecīgā reģionālā protokola Pusēm, ja vien nav noteikts citādi, un

c) risināt dialogu un apmainīties viedokļiem par visiem kopīgu interešu jautājumiem.

3. Katra reģionālā Ministru padome pieņem lēmumus vai sniedz ieteikumus, attiecīgajām Pusēm kopīgi vienojoties. Tās darbs ir spēkā tikai tad, ja piedalās ES pārstāvji un vismaz divas trešdaļas locekļu, kuri pārstāv attiecīgi Āfriku vai Karību jūras vai Klusā okeāna reģionu. Jebkuru reģionālās Ministru padomes locekli, kurš nevar piedalīties sanāksmē, var pārstāvēt cita persona. Pārstāvis izmanto visas šā locekļa tiesības.

4. Katra reģionālā Ministru padome:

i) var pieņemt lēmumus vai sniegt ieteikumus rakstiskā procedūrā. Noteikumus, kas izklāstīti 88. pantā, *mutatis mutandis* piemēro reģionālās Ministru padomes rakstiskajai procedūrai;

ii) var izveidot apakškomitejas un darba grupas, lai efektīvāk un lietderīgāk risinātu konkrētus jautājumus, un var deleģēt pilnvaras attiecīgajai reģionālajai Apvienotajai komitejai;

iii) iesniedz *OACPS* un ES Ministru padomei ziņojumu par tās attiecīgā protokola īstenošanu un

iv) pieņem savu reglamentu 6 mēnešu laikā pēc šā nolīguma stāšanās spēkā.

93. PANTS

Reģionālās Apvienotās komitejas

1. Ar šo Puses izveido Apvienoto komiteju katram no trim reģionālajiem protokoliem. Katrā Apvienotajā komitejā ietilpst, no vienas puses, pārstāvis vēstnieka vai augstākās amatpersonas līmenī no katras Āfrikas valsts Puses Āfrikas valstu un ES protokolam, no katras Karību jūras reģiona valsts Puses Karību jūras reģiona valstu un ES protokolam un no katras Klusā okeāna valsts Puses Klusā okeāna valstu un ES protokolam, un, no otras puses, ES pārstāvji vēstnieku vai augstāko amatpersonu līmenī.

2. Katru reģionālo Apvienoto komiteju kopīgi vada tās pašas Puses, kas pilda attiecīgās Ministru padomes līdzpriekšsēdētāju pienākumus. Vajadzības gadījumā tā var nolemt uzaicināt novērotājus pēc jebkuras Puses priekšlikuma, ja tam piekrīt līdzpriekšsēdētāji.

3. Katra reģionālā Apvienotā komiteja sagatavo attiecīgās Ministru padomes sanāksmes un palīdz tai pildīt savus uzdevumus, kā arī īsteno visas pilnvaras, ko tai uzticējusi attiecīgā Ministru padome.

4. Katra reģionālā Apvienotā komiteja pieņem savu reglamentu tās pirmajā sanāksmē, bet ne vēlāk kā pēc 6 mēnešiem no šā nolīguma stāšanās spēkā.

94. PANTS

Reģionālā Parlamentārā asambleja

1. Ar šo Puses katram no trim reģionālajiem protokoliem izveido reģionālo Parlamentāro asambleju, kuru kopīgi vada Eiropas Parlamenta deputāts, no vienas puses, un attiecīgās Āfrikas, Karību jūras reģiona vai Klusā okeāna valsts Puses parlamenta deputāts, no otras puses; šīs personas ir izvirzītas priekšsēdētāja amatam saskaņā ar Pušu attiecīgajām procedūrām.

a) Āfrikas valstu un ES Parlamentārajā asamblejā vienādā skaitā ir Eiropas Parlamenta deputāti, no vienas puses, un katras Āfrikas valsts Puses parlamenta deputāti, no otras puses.

b) Karību jūras reģiona valstu un ES Parlamentārajā asamblejā vienādā skaitā ir Eiropas Parlamenta deputāti, no vienas puses, un katras Karību jūras reģiona valsts Puses parlamenta deputāti, no otras puses.

c) Klusā okeāna valstu un ES Parlamentārajā asamblejā vienādā skaitā ir Eiropas Parlamenta deputāti, no vienas puses, un katras Klusā okeāna valsts Puses parlamenta deputāti, no otras puses.

2. Katra Parlamentārā asambleja kā padomdevēja struktūra tiekas jo īpaši pirms attiecīgās Ministru padomes sanāksmēm. Šajā sakarā katrai Parlamentārajai asamblejai tiek savlaicīgi iesniegta attiecīgās Ministru padomes darba kārtība, uz kuras pamata tā var sniegt ieteikumus attiecīgajai Ministru padomei, un tā tiek informēta par attiecīgās Ministru padomes lēmumiem un ieteikumiem.

3. Katra reģionālā Parlamentārā asambleja:

i) var pieņemt rezolūcijas un apspriest jebkādus jautājumus, kas attiecas uz tās attiecīgo reģionālo protokolu;

ii) var ar dialogu un apspriešanos veicināt demokrātiskos procesus un sekmēt labāku sapratni starp Eiropas Savienības un Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstu tautām;

iii) sadarbojas ar *OACPS* un ES Apvienoto parlamentāro asambleju jautājumos, kas attiecas uz šo nolīgumu, lai nodrošinātu koordināciju un saskaņotību, un

iv) pieņem savu reglamentu 6 mēnešu laikā pēc šā nolīguma stāšanās spēkā.

95. PANTS

Sadarbība ar ieinteresētajām personām

1. Puses vienojas, ka sadarbība ar ieinteresētajām personām, īpaši vietējām iestādēm, pilsonisko sabiedrību un privātā sektora pārstāvjiem, ir būtiska ar pietiekamu informāciju pamatotu lēmumu pieņemšanā un šīs partnerības mērķu sasniegšanā.

2. Ieinteresētās personas tiek savlaicīgi informētas un spēj sniegt ieguldījumu plašajā dialoga procesā, jo īpaši ņemot vērā attiecīgo Ministru padomju sanāksmes.

3. Lai veicinātu šādu sadarbību, pēc vajadzības izveido atklātus un pārredzamus mehānismus, lai varētu notikt strukturēta apspriešanās ar ieinteresētajām personām.

4. Apspriešanās ar ieinteresētajām personām rezultātus attiecīgā gadījumā paziņo attiecīgajai Ministru padomei, Apvienotajai komitejai vai Parlamentārajai asamblejai.

VI DAĻA.

NOBEIGUMA NOTEIKUMI

96. PANTS

Teritoriālā piemērošana

Šo nolīgumu piemēro, no vienas puses, teritorijās, kurās piemēro Līgumu par Eiropas Savienību un Līgumu par Eiropas Savienības darbību, ievērojot minētajos Līgumos paredzētos nosacījumus, un, no otras puses, *OACPS* dalībvalstu teritorijās.

97. PANTS

Citi nolīgumi vai vienošanās

Šā nolīguma īstenošanu nekavē neviens nekāda veida līgums, konvencija, nolīgums vai vienošanās starp vienu vai vairākām Eiropas Savienības dalībvalstīm un vienu vai vairākām *OACPS* dalībvalstīm.

98. PANTS

Piekrišana uzņemties saistības, stāšanās spēkā un provizoriska piemērošana

1. Puses pauž savu piekrišanu uzņemties šā nolīguma saistības saskaņā ar to attiecīgajiem iekšējiem noteikumiem un procedūrām.

2. Šis nolīgums stājas spēkā otrā mēneša pirmajā dienā pēc tās dienas, kad ES un vismaz divas trešdaļas *OACPS* dalībvalstu šim nolūkam ir pabeigušas savas attiecīgās iekšējās procedūras un deponējušas savus instrumentus, kuros pausta piekrišana uzņemties saistības, ES depozitāram, kas nosūta apliecinātu kopiju *OACPS* sekretariātam.

3. *OACPS* dalībvalsts, kas nav pabeigusi 2. punktā noteiktās procedūras līdz dienai, kad šis nolīgums stājas spēkā saskaņā ar 2. punktu, to var izdarīt tikai 12 mēnešu laikā pēc minētās dienas. Attiecībā uz šādām valstīm šo nolīgumu sāk piemērot otrā mēneša pirmajā dienā pēc tās dienas, kad to instrumenti, kuros pausta piekrišana uzņemties saistības, ir deponēti ES depozitāram, kas nosūta apliecinātu kopiju *OACPS* sekretariātam. Šādas valstis atzīst par spēkā esošiem visus pasākumus, kas veikti šā nolīguma īstenošanai pēc tā spēkā stāšanās dienas saskaņā ar 2. punktu.

4. Neatkarīgi no 2. un 3. punkta ES un *OACP*S dalībvalstis var pilnībā vai daļēji piemērot šo nolīgumu provizoriski līdz tā spēkā stāšanās brīdim un saskaņā ar to attiecīgajām iekšējām procedūrām. Provizoriskā piemērošana sākas otrā mēneša pirmajā dienā pēc tās dienas, kad ES un *OACPS* dalībvalstis ir paziņojušas ES depozitāram par to attiecīgo iekšējo procedūru pabeigšanu, kuras šādai provizoriskai piemērošanai nepieciešamas. ES savā paziņojumā norāda nolīguma daļas, kuras piemēro provizoriski.

99. PANTS

Ilgums un pārskatīšana

1. Šis nolīgums sākotnēji tiek noslēgts uz 20 gadiem, [kas sākas 2021. gada ...]. Trīs gadus pirms minētā sākotnējā laikposma beigām Puses sāk dialogu, lai atkārtoti izskatītu noteikumus, kas pēc tam reglamentēs to attiecības. Šo nolīgumu automātiski pagarina uz vienu 5 gadu laikposmu, ja vien visas Puses līdz sākotnējā 20 gadu laikposma beigām nevienojas par lēmumu to izbeigt vai pagarināt.

2. Puses ne vēlāk kā 6 mēnešus pirms *OACPS* un ES Ministru padomes sanāksmes var iesniegt *OACPS* un ES Ministru padomei priekšlikumus šā nolīguma grozījumiem. Visus grozījumus apstiprina *OACPS* un ES Ministru padome, un uz tiem attiecas procedūras, kas noteiktas attiecībā uz šā nolīguma spēkā stāšanos un provizorisku piemērošanu.

3. Puses 6 mēnešu laikā pēc Ilgtspējīgas attīstības programmas 2030. gadam termiņa beigām sāk sarunas, lai pārskatītu un pārstrādātu šā nolīguma stratēģiskās prioritātes, kā arī Āfrikas valstu protokola, Karību jūras reģiona valstu protokola un Klusā okeāna valstu protokola stratēģiskās prioritātes, un lai ieviestu jebkādus citus nepieciešamus grozījumus. Grozītais nolīgums stājas spēkā saskaņā ar procedūrām, kas noteiktas attiecībā uz šā nolīguma spēkā stāšanos un provizorisku piemērošanu.

4. Puses ne vēlāk kā 6 mēnešus pirms *OACPS* un ES Ministru padomes sanāksmes var iesniegt *OACPS* un ES Ministru padomei priekšlikumus šā nolīguma pielikumu grozījumiem. Visus grozījumus apstiprina *OACPS* un ES Ministru padome.

5. Visus reģionālo protokolu grozījumu priekšlikumus attiecīgās Puses ne vēlāk kā 120 dienas pirms to attiecīgās reģionālās Ministru padomes sanāksmes iesniedz attiecīgajai reģionālajai Ministru padomei un *OACPS* un ES Ministru padomei. Visus grozījumus pieņem attiecīgā reģionālā Ministru padome, un par tiem nekavējoties paziņo *OACPS* un ES Ministru padomei, kas 120 dienu laikā pēc paziņošanas dienas var dot piekrišanu, izmantojot arī rakstisku procedūru vai pilnvaru deleģēšanu *ALSOC*. *OACPS* un ES Ministru padome var atteikties dot piekrišanu grozījumam, kas uzskatāms par neatbilstošu šim nolīgumam, un paziņo atteikuma iemeslus attiecīgajai reģionālajai Ministru padomei. Ja 120 dienu laikā no paziņošanas dienas netiek saņemts piekrišanas atteikums, uzskata, ka piekrišana ir dota. Grozītais reģionālais protokols stājas spēkā otrā mēneša pirmajā dienā pēc tās dienas, kad dota piekrišana.

6. *OACPS* un ES Ministru padome var pieņemt jebkādus pārejas pasākumus, kas vajadzīgi, ja starp Pusēm ir paredzēts jauns nolīgums, līdz brīdim, kad šāds nolīgums stājas spēkā vai tiek piemērots provizoriski.

100. PANTS

Darbības izbeigšana

Šo nolīgumu var izbeigt ES attiecībā uz katru *OACPS* dalībvalsti un katra *OACPS* dalībvalsts attiecībā uz ES. Izbeigšana stājas spēkā pēc 6 mēnešiem no tās dienas, kad par to ir saņēmis rakstisku paziņojumu ES depozitārs, kurš nosūta tā apliecinātu kopiju *OACPS* sekretariātam.

101. PANTS

Strīdu izšķiršana un pienākumu izpilde

1. Puses veic visus vajadzīgos vispārīgos vai īpašos pasākumus, kas vajadzīgi, lai izpildītu saistības saskaņā ar šo nolīgumu. Tās risina viedokļu atšķirības un strīdus saistībā ar nolīguma piemērošanu un pievēršas interpretācijas jautājumiem saistībā ar šo nolīgumu saskaņā ar šo pantu.

2. Neskarot šā panta 3.–9. punktā un 74. panta 4. punktā minētās procedūras, jebkuru jautājumu, kas saistīts ar šā nolīguma interpretāciju, var atrisināt, apspriežoties *OACPS* un ES Ministru padomē vai, Pusēm vienojoties, īpašā apakškomitejā vai jebkurā citā piemērotā struktūrā, kura atskaitās *OACPS* un ES Ministru padomei. Puses sniedz attiecīgo informāciju, kas vajadzīga jautājuma rūpīgai izskatīšanai, lai savlaicīgi un miermīlīgi atrisinātu jautājumu.

3. Šā panta 4.–9. punktā termins "Puse" attiecas uz ES, no vienas puses, un katru *OACPS* dalībvalsti, no otras puses.

4. Puses risina savstarpējās viedokļu atšķirības partnerības dialogā, lai novērstu situācijas, kad viena Puse varētu uzskatīt par nepieciešamu izmantot apspriešanos, kas paredzēta šā panta 5. un 6. punktā.

5. Ja kāda Puse uzskata, ka otra Puse nav izpildījusi kādu no šajā nolīgumā noteiktajiem pienākumiem, tā par to paziņo otrai Pusei, sniedzot visu būtisko informāciju, kas vajadzīga rūpīgai situācijas izvērtēšanai, lai 90 dienu laikā no paziņošanas dienas rastu savstarpēji pieņemamu risinājumu. Ja to uzskata par nepietiekamu, Puses rīko strukturētu un sistemātisku apspriešanos. Ja 120 dienu laikā pēc apspriešanās sākuma tās nespēj panākt savstarpēji pieņemamu risinājumu, paziņotāja Puse var veikt pasākumus, kas ir samērīgi ar konkrētā pienākuma neizpildi.

6. Neatkarīgi no 5. punkta, ja kāda Puse uzskata, ka otra Puse pārkāpj kādu no būtiskajiem elementiem, kas izklāstīti 9. un 18. pantā, izņemot īpašas steidzamības gadījumus vai nopietnus korupcijas gadījumus, kā noteikts 12. pantā, tā informē otru Pusi, sniedzot visu būtisko informāciju, kura vajadzīga rūpīgai situācijas izvērtēšanai, lai 60 dienu laikā no paziņošanas dienas rastu savstarpēji pieņemamu risinājumu. Ja to uzskata par nepietiekamu, Puses rīko strukturētu un sistemātisku apspriešanos. Saglabājot apspriešanās divpusējo raksturu, strukturētās un sistemātiskās apspriešanās posmā pēc attiecīgo Pušu vienošanās iesaista īpašu apvienoto komiteju. Īpašā apvienotā komiteja, kurā ir vienāds skaits ES un *OACPS* dalībvalstu pārstāvju, ievērojot patiesas partnerības un savstarpējas pārskatatbildības principus, sniedz padomus par pienākumu izpildi un nepieciešamo palīdzību, lai attiecīgā Puse veiktu vajadzīgos pasākumus no šā nolīguma izrietošo saistību izpildei. Attiecīgā Puse ir vienīgā atbildīgā par savu saistību izpildi saskaņā ar šo nolīgumu. Ja 90 dienu laikā pēc apspriešanās sākuma Puses nespēj panākt savstarpēji pieņemamu risinājumu, paziņotāja Puse var veikt attiecīgus pasākumus.

7. Ja kāda Puse uzskata, ka kāda būtiska elementa pārkāpums ir īpašas steidzamības gadījums, tā var nekavējoties veikt attiecīgus pasākumus bez iepriekšējas apspriešanās. Īpašas steidzamības gadījumi ir izņēmuma gadījumi, kad ir īpaši smagi un klaji pārkāpts kāds no 9. un 18. pantā minētajiem būtiskajiem elementiem.

8. Šā panta 6. un 7. punktā minētos "attiecīgos pasākumus" veic, pilnībā ievērojot starptautiskās tiesības, un tie ir samērīgi ar nolīguma saistību nepildīšanu. Priekšroku dod tiem pasākumiem, kas vismazāk traucē šā nolīguma darbību. Attiecīgie pasākumi var ietvert šā nolīguma darbības daļēju vai pilnīgu apturēšanu. Pēc attiecīgo pasākumu veikšanas pēc jebkuras Puses pieprasījuma var sākt apspriešanos, lai rūpīgi izpētītu situāciju un rastu risinājumus, kas ļautu attiecīgos pasākumus atsaukt.

9. Puses vienojas, ka apspriešanās notiek tādā līmenī un veidā, kādu uzskata par vislabvēlīgāko, lai panāktu savstarpēji pieņemamu risinājumu. Tās vienojas, ka, saglabājot apspriešanās divpusējo raksturu, apspriešanās procesā var iesaistīt attiecīgos reģionālos un starptautiskos dalībniekus, ja attiecīgās Puses tam piekrīt.

102. PANTS

Pievienošanās

1. Visus pieteikumus par pievienošanos šim nolīgumam, kurus iesniedz kāda neatkarīga valsts, kas ir Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstu organizācijas locekle, vai jebkura cita neatkarīga valsts, kuras strukturālās iezīmes un ekonomiskā un sociālā situācija ir salīdzināma ar Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstu organizācijas locekļu situāciju, iesniedz *OACPS* un ES Ministru padomei. Ja *OACPS* un ES Ministru padome pieteikumu apstiprina, attiecīgā valsts pievienojas šim nolīgumam, deponējot pievienošanās aktu ES depozitāram, kurš nosūta apliecinātu kopiju *OACPS* sekretariātam.

2. Puses izskata jaunu valstu pievienošanās ietekmi uz šo nolīgumu.

3. *OACPS* un ES Ministru padome var lemt par pārejas posma vai grozošajiem pasākumiem, kas varētu būt nepieciešami.

103. PANTS

Novērotāja statuss

Tiecoties sasniegt šā nolīguma mērķus, trešām personām, arī reģionālām un kontinentālām organizācijām, ar attiecīgās kopīgās institūcijas lēmumu var piešķirt novērotāja statusu institūcijās, kas izveidotas ar šā nolīguma V daļu.

104. PANTS

Autentiskie teksti

Šis nolīgums ir sagatavots divos eksemplāros angļu, bulgāru, čehu, dāņu, franču, grieķu, horvātu, igauņu, itāliešu, latviešu, lietuviešu, maltiešu, nīderlandiešu, poļu, portugāļu, rumāņu, slovāku, slovēņu, somu, spāņu, ungāru, vācu un zviedru valodā, un visi teksti ir vienlīdz autentiski.

REĢIONĀLIE PROTOKOLI

ĀFRIKAS VALSTU REĢIONĀLAIS PROTOKOLS

I DAĻA

SADARBĪBAS SATVARS

1. NODAĻA

BŪTĪBA UN DARBĪBAS JOMA

1. PANTS

Patiesa partnerība

1. Šajā protokolā "Puses" ir attiecīgās Puses, kurām šis protokols ir saistošs saskaņā ar nolīguma vispārīgās daļas 6. pantu.

2. Attiecības starp Pusēm reglamentē šā nolīguma vispārīgās daļas noteikumi un šā protokola stratēģiskās prioritātes, kas papildina un pastiprina viena otru saskaņā ar nolīguma vispārīgās daļas 88. panta 5. punktu.

3. Puses šo protokolu īsteno kopīgas atbildības, savstarpīguma, savstarpējas pārskatatbildības un pārredzamības garā ar savstarpēji papildinošiem pienākumiem valsts, reģionālā un starptautiskā līmenī.

2. PANTS

Stratēģiskās prioritātes

1. Puses veic īpašus pasākumus šādās galvenajās iesaistes jomās, kas izklāstītas šā protokola II daļā:

a) iekļaujoša un ilgtspējīga ekonomikas izaugsme un attīstība;

b) humānā un sociālā attīstība;

c) vide, dabas resursu pārvaldība un klimata pārmaiņas;

d) miers un drošība;

e) cilvēktiesības, demokrātija un pārvaldība;

f) migrācija un mobilitāte.

2. Puses, savstarpēji vienojoties, var vienoties par citām iesaistes un sadarbības jomām.

3. PANTS

Reģionālā un kontinentālā integrācija un sadarbība

1. Puses veicina sadarbību un stratēģiskas saiknes starp Āfriku un Eiropas Savienību (ES).

2. Puses atbalsta Āfrikas reģionālo un kontinentālo integrāciju kā efektīvu veidu, kā panākt mieru un labklājību un sasniegt šā protokola prioritātes, ņemot vērā Āfrikas Savienības (ĀS) "Programmas 2063" un citu attiecīgo reģionālo satvaru mērķus.

3. Puses atbalsta Āfrikas reģionālo ekonomisko integrāciju, cita starpā veidojot lielākus tirgus un lielāku savstarpējo savienojamību un nodrošinot personu brīvu pārvietošanos, kā arī preču, pakalpojumu, kapitāla, darbaspēka un tehnoloģiju brīvu apriti saistībā ar Āfrikas Ekonomikas kopienas un Āfrikas Kontinentālās brīvās tirdzniecības zonas dibināšanas līgumu īstenošanu.

4. Puses atbalsta ĀS un reģionālās organizācijas miera, drošības, demokrātijas un pārvaldības veicināšanā saistībā ar reģionāliem un kontinentāliem mehānismiem, piemēram, Āfrikas Miera un drošības sistēmu un Āfrikas pārvaldības mehānismu.

5. Puses vienojas nodrošināt saskaņotību un papildināmību starp šo protokolu un starpkontinentu partnerību, kā noteikts secīgos ĀS un ES samitos un saistītajos noslēguma dokumentos. Cenšoties sasniegt kontinentālās prioritātes, kas noteiktas "Programmā 2063", Puses atzīst ĀS un reģionālo ekonomikas kopienu lomu kontinentālos un starpreģionālos jautājumos. Šajā sakarā tās var iesaistīties dialogā un sadarbībā ar Āfrikas valstīm, kas nav nolīguma Puses, starpreģionālos un kontinentālos jautājumos.

6. Puses vienojas iesaistīties un stiprināt sadarbību ar reģionālajām ekonomikas kopienām, atzīstot, ka tās ir Āfrikas integrācijas programmas pamatelementi. Tās arī vienojas sadarboties ar citiem attiecīgiem reģionāliem un kontinentāliem dalībniekiem, kas vēlas un spēj veicināt kopīgus mērķus.

7. Puses veicina reģionālo sadarbību kopīgu interešu jomās ar aizjūras zemēm un teritorijām (AZT), kas asociētas ar ES, un ar ES tālākajiem reģioniem.

2. NODAĻA

DALĪBNIEKI UN PROCESI

4. PANTS

Institucionālie noteikumi

1. Šā protokola institūcijas, kuru sastāvs un funkcijas ir noteiktas šā nolīguma vispārīgajā daļā, ir šādas:

a) Āfrikas valstu un ES Ministru padome;

b) Āfrikas valstu un ES Apvienotā komiteja;

c) Āfrikas valstu un ES Parlamentārā asambleja.

2. Sadarbojoties un īstenojot šo protokolu, Puses ņem vērā ĀS un ES samitu stratēģiskās un politiskās vadlīnijas.

5. PANTS

Apspriešanās ar ieinteresētajām personām

Puses izveido atklātus un pārredzamus apspriešanās mehānismus ar visām attiecīgajām ieinteresētajām personām, ieskaitot vietējās iestādes un pilsoniskās sabiedrības un privātā sektora pārstāvjus, lai viņus informētu par politiskajiem procesiem un šā protokola īstenošanu un saņemtu no viņiem atgriezenisko saiti par minēto saskaņā ar šā nolīguma vispārīgās daļas 5. panta 3. punktu.

6. PANTS

Īstenošana un pārraudzība

1. Puses katrā iesaistes jomā veicina efektīvus sadarbības pasākumus un veic attiecīgās darbības vispiemērotākajā iekšzemes, reģionālajā, starpvalstu un kontinenta līmenī. Šajā nolūkā tās atzīst reģionālo un kontinentālo organizāciju nozīmi šā protokola īstenošanā un cenšas stiprināt attiecīgo ieinteresēto personu iesaistīšanos.

2. Puses pārrauga šā protokola īstenošanu, izmantojot arī daudzējādu ieinteresēto personu pieeju. Tās var to regulāri pārskatīt un vajadzības gadījumā pārstrādāt un paplašināt tā darbības jomu esošajās un jaunās iesaistes jomās saskaņā ar procedūru, kas izklāstīta šā nolīguma vispārīgās daļas 99. panta 5. punktā.

II DAĻA

GALVENĀS SADARBĪBAS JOMAS

I SADAĻA

IEKĻAUJOŠA ILGTSPĒJĪGA EKONOMIKAS IZAUGSME UN ATTĪSTĪBA

7. PANTS

Puses veicina iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi un attīstību abpusēju interešu un ieguvumu labā, veicinot strukturālu ekonomikas pārveidi un diversifikāciju, radot kvalitatīvas darbvietas ar pienācīgiem darba apstākļiem un sekmējot reģionālo ekonomisko integrāciju. Tās iegulda cilvēkkapitālā un prasmēs, veicina stabilu makroekonomikas satvaru un rada darījumdarbības vidi, kas sekmē lielākas ieguldījumu plūsmas un privātā sektora attīstību. Tās veic pasākumus un sadarbojas, lai stiprinātu spējas mazināt klimata pārmaiņas un līdz minimumam samazināt citus vides riskus, atbalstot paradigmas maiņu ražošanā un patēriņā un veicinot pret klimata pārmaiņām noturīgas infrastruktūras, atjaunojamo enerģiju un tīras tehnoloģijas, atkritumu un ķīmisko vielu pareizu apsaimniekošanu un integrētu ūdens apsaimniekošanu ar mērķi atsaistīt ekonomikas izaugsmi no vides degradācijas un nodrošināt pakāpenisku pāreju uz aprites ekonomiku. Tās izmanto galvenās nozares ar lielu izaugsmi un augstu pienācīgas kvalitātes darbvietu radīšanas potenciālu, panākot integrāciju reģionālās un globālās augstas vērtības ķēdēs. Tās cenšas nodrošināt, ka visiem ir pieejamas neizmantotas darījumdarbības iespējas, īpašu uzmanību pievēršot sievietēm un jauniešiem, un ka tiek veicināti un īstenoti darba pamatstandarti, arī izmantojot efektīvu sociālo dialogu.

1. NODAĻA

EKONOMIKAS PĀRVEIDE

8. PANTS

Ekonomikas pārvaldība

1. Puses uzlabo makroekonomisko stabilitāti un veicina strukturālās reformas, kā arī atbilstošu ekonomikas, fiskālo un monetāro politiku, kas rada tik ļoti nepieciešamo telpu ieguldījumu paplašināšanai, darbvietu radīšanai un privātā sektora attīstībai un stiprina noturību pret ekonomiskiem satricinājumiem. Tās veicina ekonomikas reformu procesu, uzlabojot kopīgo izpratni un informācijas apmaiņu par to ekonomikas pamatprincipiem un ekonomikas politikas noteikšanu un īstenošanu.

2. Puses vienojas atbalstīt labas ekonomiskās pārvaldības principus, pieņemt pasākumus, lai uzlabotu publisko finanšu pārvaldību, strādāt pie valsts parāda atmaksājamības, stiprināt valsts un reģionālās statistikas sistēmas un reģionālus, daudzpusējus uzraudzības mehānismus, kā arī veicināt pārredzamu budžeta izpildi, nodrošinot publisku piekļuvi dokumentiem, efektīvas kontroles sistēmas un konkurētspējīgu, pārredzamu un pārskatatbildīgu publiskā iepirkuma sistēmu.

9. PANTS

Cilvēkkapitāls un prasmes

1. Puses stiprina cilvēkkapitālu, ieguldot izglītības, prasmju uzlabošanas un spēju veidošanas jomās, lai apmierinātu darba tirgus prasības un uzlabotu darba ražīgumu, īpašu uzmanību pievēršot dzimumu līdztiesības un nediskriminācijas principiem. Tās nodrošina, ka valstu izglītības sistēmas un mācību programmas ir pielāgotas nākotnes nodarbinātības prasībām un apmierina valsts vajadzības attiecībā uz spējām.

2. Puses veicina pieprasījuma virzītas tehniskās un profesionālās izglītības un apmācības sistēmas, arī veidojot partnerības ar privāto sektoru, kuras ir pielāgotas vietējo un reģionālo darba tirgu vajadzībām un iespējām, īpaši lauku un attālos apgabalos.

3. Puses sadarbojas, lai izstrādātu un īstenotu politiku, kas uzlabo digitālās prasmes un rakstpratību, un integrē to izglītības sistēmā.

10. PANTS

Darījumdarbības un ieguldījumu vide

1. Puses uzlabo valstu un reģionālo tiesisko regulējumu un vienkāršo darījumdarbības noteikumus un procesus, samazina un racionalizē administratīvās formalitātes, stiprina sadarbību un veido spējas īstenot efektīvu konkurences politiku. Tās pieņem atklātu, pārredzamu un skaidru tiesisko regulējumu darījumdarbībai un ieguldījumiem, aizsargājot īpašumtiesības, zemes tiesības un intelektuālā īpašuma tiesības. Tās nodrošina efektīvas, pārredzamas un paredzamas nodokļu sistēmas un uzlabo muitas iestāžu lomu tirdzniecības veicināšanā, vienlaikus izpildot spēkā esošos noteikumus krāpšanas un citu pārkāpumu apkarošanai. Tās veicina politiku, kas uzlabo darba tirgus iestāžu atbilstīgumu, lietderību un efektivitāti, panākot pareizo līdzsvaru starp elastīgumu un darba ņēmēju aizsardzību.

2. Puses atbalsta finanšu sektora reformas ar pasākumiem, kas veicina finansējuma un finanšu pakalpojumu pieejamības uzlabošanu, īpaši mikrouzņēmumiem, maziem un vidējiem uzņēmumiem (MMVU), finanšu tirgu attīstību un savstarpējo savienojamību un kapitāla tirgu integrāciju, lai nodrošinātu uzkrājumu efektīvu sadali ienesīgiem ieguldījumiem un privātajam sektoram. To mērķis ir veicināt konkurenci starp finanšu pakalpojumu sniedzējiem, attīstīt dzīvotspējīgas banku un nebanku finanšu nozares un stiprināt mobilos un digitālos finanšu pakalpojumus, lai uzlabotu piekļuvi finansējumam, īpaši MMVU. To mērķis ir arī uzlabot sadarbību starptautisko standartu īstenošanā un nodrošināt atvērtus tirgus, patērētāju un citu lietotāju aizsardzību un lielāku piekļuvi mobilajiem pakalpojumiem.

3. Puses cenšas sniegt uzņēmumiem un ieguldītājiem attiecīgu un viegli pieejamu informāciju par darījumdarbības iespējām un par to, kā izveidot jaunus uzņēmumus Āfrikā un ES. Tās atbalsta strukturētu publiskā un privātā sektora dialogu, uzņēmēju tīklu veidošanu un darījumdarbības partnerību izveidi, lai nodrošinātu, ka centienos samazināt ieguldījumu riskus un novērst šķēršļus ilgtspējīgiem ieguldījumiem tiek ņemtas vērā privātā sektora perspektīvas, vienlaikus piešķirot prioritāti ieguldījumu vides reformu programmām.

4. Puses atbalsta publisko iestāžu spēju veidošanu, lai īstenotu politikas uzlabojumus un regulatīvās reformas darījumdarbības un ieguldījumu vidē, izmantojot arī apmācību un zinātības un zināšanu nodošanu.

5. Puses vienojas, ka to dialogā pienācīgi ņem vērā jautājumus, kas saistīti ar darījumdarbības un ieguldījumu vidi.

11. PANTS

Infrastruktūra

1. Puses atbalsta ilgtspējīgu un noturīgu attīstību tādās galvenajās infrastruktūrās kā enerģētika, transports, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (IKT) un digitālā savienojamība, lai veicinātu ekonomikas pārveidi, ņemot vērā Programmu infrastruktūras attīstībai Āfrikā.

2. Puses sadarbojas, apzinot, veicinot un kopīgi finansējot projektus, kas, paredzams, veicinās to ekonomikas pārveidi. Tās sadarbojas, lai izveidotu un uzturētu mērķtiecīgu infrastruktūru, arī rūpnieciskos parkus un eksporta pārstrādes zonas, ar mērķi atbalstīt konkurētspējīgu industriju un nozares, kas saistītas ar pasaules tirgiem.

3. Puses uzlabo infrastruktūras nozares pārvaldību. Tās mobilizē ieguldījumus, uzlabo iekšzemes resursu mobilizāciju, veicina publiskā un privātā sektora partnerības un izmanto privātā sektora prasmes un inovācijas infrastruktūras un saistītu pakalpojumu nodrošināšanā.

4. Puses vienojas veicināt ilgtspējīgu un noturīgu infrastruktūras attīstību un uzturēšanu, izmantojot pastiprinātu finansiālu, tehnoloģisku un tehnisku atbalstu, īpašu uzmanību pievēršot vismazāk attīstītajām valstīm, jaunattīstības valstīm, kurām ir tikai sauszemes robežas, un mazām salu jaunattīstības valstīm.

12. PANTS

Intelektuālais īpašums

1. Puses stiprina sadarbību intelektuālā īpašuma tiesību jomā, arī izstrādājot tiesisko regulējumu to veicināšanai, aizsardzībai un izpildei, ņemot vērā pamatā esošos politikas mērķus.

2. Puses sadarbojas, lai stiprinātu spējas veicināt, aizsargāt un izpildīt intelektuālā īpašuma tiesības iekšzemes, reģionālā un kontinentālā līmenī.

3. Puses nodrošina, ka saskaņā ar to tiesību aktiem pastāv izpildes procedūras, lai tiesību subjekti varētu efektīvi vērsties pret jebkuru intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu.

4. Puses veido spējas veicināt ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu (ĢIN) reģistrāciju un aizsardzību gan attiecībā uz Āfrikas, gan uz Eiropas lauksaimniecības un pārtikas produktiem. Tās veic darbības, lai atbalstītu Āfrikas Savienības Ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu kontinentālās stratēģijas īstenošanu Āfrikā, kā arī atbalstītu vietējās kopienas, tām pilnībā izmantojot ģeogrāfiskās izcelsmes norādes nolūkā virzīties uz augšu reģionālās un globālās vērtības ķēdēs.

13. PANTS

Ieguldījumi

1. Puses apņemas strādāt kopīgi, lai piesaistītu ilgtspējīgus un atbildīgus ieguldījumus no iekšzemes un ārvalstu publiskiem un privātiem avotiem. Tās īpašu uzmanību pievērš nozarēm, kas ir būtiskas ekonomikas attīstībai, kam ir liels ilgtspējīgu darbvietu radīšanas potenciāls, īpaši nozarēs, kuras rada pievienoto vērtību, un kas veicina vidisko ilgtspēju.

2. Puses vienojas veicināt ieguldījumus, izmantojot tiesību aktus, regulējumu un politiku, ko tās izstrādā pārredzami, veicinot publiskā un privātā sektora dialogu un dodot iespēju piedalīties visām ieinteresētajām personām.

3. Puses pastiprina centienus uzlabot iegudījumu un darījumdarbības vidi. Tās atbalsta pasākumus, kas novērš ārvalstu ieguldītāju zināšanu trūkumu par vietējiem ieguldījumu nosacījumiem. Tās veicina darījumdarbības kontaktus un informācijas tīklus un sekmē kopīgus ieguldījumus un kopuzņēmumus.

4. Puses veicina publisko ieguldījumu efektīvu un stratēģiskāku izmantošanu ar mērķi piesaistīt privātā sektora ieguldījumus, izmantojot finansējuma apvienošanu, garantijas un citus inovatīvus finanšu instrumentus, lai piesaistītu papildu resursus no kapitāla tirgiem, mazinātu ieguldījumu risku un atvieglotu piekļuvi finansējumam. Lai nodrošinātu saskaņotību, Puses ņem vērā citas iniciatīvas, kas veicina privātā sektora ieguldījumu finansēšanu un veicināšanu Āfrikā.

5. Puses veicina uzņēmumu sociālu atbildību un atbildīgu darījumdarbību visā vērtības ķēdē, nodrošinot atbalstošus politikas satvarus, kas veicina to, ka uzņēmumi pārņem attiecīgo praksi, un atbalstot attiecīgo starptautisko standartu, piemēram, ANO Vadošo principu darījumdarbībai un cilvēktiesībām, ESAO vadlīniju daudznacionāliem uzņēmumiem un Starptautiskās Darba organizācijas Trīspusējās deklarācijas par principiem attiecībā uz daudznacionāliem uzņēmumiem un sociālo politiku, ievērošanu, īstenošanu, pārraudzību un izplatīšanu. Tās atzīst citu brīvprātīgu iniciatīvu, tostarp nozares pašregulācijas, ieguldījumu ilgtspējībā un uzņēmumu sociālā atbildībā.

14. PANTS

Industrializācija

1. Puses veicina iekļaujošu un ilgtspējīgu industrializāciju Āfrikā, izmantojot inovāciju un tehnoloģiju attīstību, īpašu uzmanību pievēršot nozarēm ar augstu pievienoto vērtību un darbietilpīgām nozarēm.

2. Puses veicina Āfrikas valstu ekonomiku pārveidi un pāreju no atkarības no konkrētām precēm uz diversificētu ekonomiku, vietējā līmenī apstrādājot un pārstrādājot izejvielas, radot pievienoto vērtību ražošanā un integrējoties reģionālās un globālās vērtības ķēdēs, arī ievērojot Stratēģiju paātrinātai rūpniecības attīstībai Āfrikā.

3. Puses strādā pie tā, lai novērstu vājās vietas, kas kavē rūpniecības attīstību. Tās pievēršas piedāvājuma ierobežojumiem, veicina ražīguma palielināšanu, sekmē progresīvu IKT un mākslīgā intelekta izmantošanu un atbalsta digitālo pārveidi, ņemot vērā sociālās, mobilitātes, analītiskās un mākoņdatošanas tehnoloģijas. Tās veicina klimatam nekaitīgu un videi draudzīgu praksi un par pieņemamu cenu pieejamas tīras enerģijas izmantošanu.

4. Puses cenšas izveidot rūpnieciskās saiknes, palielinot pievienoto vērtību uz vietas, cita starpā, lauksaimniecības un resursu ziņā bagātām valstīm. Tās veicina saiknes starp mazākām un lielākām nozarēm Āfrikā. Tās attīsta pakalpojumu nozari, lai nodrošinātu, ka tā efektīvi veicina industrializāciju.

5. Puses veicina MMVU attīstību Āfrikā, arī attīstot saiknes Āfrikā un sinerģiju ar ES uzņēmumiem. Tās atbalsta politiku jauniešu un sieviešu darījumdarbības attīstībai saistībā ar pilnvērtīgu ekonomisko iespēju nodrošināšanu šīm grupām un iekļaujošas attīstības veicināšanu.

15. PANTS

Privātā sektora attīstība

1. Puses veicina un stiprina privātā sektora nozīmi; tas ir efektīvs virzītājspēks ilgtspējīgai attīstībai, kā pamatā ir uzņēmumu sociāla atbildība un atbildīga darījumdarbība. Tās nodrošina labvēlīgu vidi, lai atraisītu uz iespējām balstītas darījumdarbības potenciālu un labāk izmantotu Āfrikas darījumdarbības bāzi, apvienojot tādus instrumentus kā finansēšana, pakalpojumi un apmācība, darījumdarbības kultūra un tiesiskais regulējums, inovācija un moderno tehnoloģiju izmantošana. Tās īpašu uzmanību pievērš neoficiālajam sektoram un neoficiālas saimnieciskās darbības padarīšanai par oficiālu.

2. Puses izveido pareizu darījumdarbības satvaru un atbalsta MMVU un jaunuzņēmumus, lai tie izmantotu izaugsmes iespējas, veicinot arī to internacionalizācijas iniciatīvas. Tās stiprina MMVU atbalsta pakalpojumus, koncentrējoties uz papildu pasākumiem, piekļuvi tirgum, spēju veidošanu un darījumdarbības uzlabošanu. Tās veicina un atbalsta inovāciju un darījumdarbību, īpaši jauniešu un sieviešu vidū.

3. Puses atbalsta strukturētu dialogu starp Āfrikas un ES privāto sektoru un sadarbību starp Āfrikas un ES MVU, lai palīdzētu radīt labāku darījumdarbības vidi, kas nodrošina izaugsmi visās ekonomikas nozarēs.

4. Puses veicina privātā sektora apņemšanos un rīcību videi draudzīgas darījumdarbības attīstības un aprites ekonomikas jomā, cita starpā attīstot sociālo darījumdarbību un atvieglojot piekļuvi ilgtspējīgam finansējumam.

5. Puses veicina un sekmē savu attiecīgo valūtu plašāku izmantošanu to starptautiskajos darījumos.

16. PANTS

Sadarbība tirdzniecības jomā

1. Atzīstot, ka tirdzniecība ir nozīmīgs ekonomikas izaugsmes un attīstības veicinātājs, Puses stiprina tirdzniecības iespējas savstarpēja labuma gūšanai. Tās sadarbojas, lai veidotu tirdzniecības spējas un ieviestu pamatnosacījumus un politiku ar mērķi veicināt tirdzniecības plūsmu palielināšanos starp tām.

2. Puses vienojas, ka sadarbību tirdzniecības jomā īsteno, pilnībā ievērojot Pasaules Tirdzniecības organizācijas (PTO) noteikumus, arī īpašu un diferencētu attieksmi.

3. Puses vienojas, ka sadarbība tirdzniecības jomā galvenokārt balstās uz spēkā esošajiem preferenciālās tirdzniecības režīmiem un ekonomisko partnerattiecību nolīgumiem (EPN).

4. EPN parakstītāji atbalsta to īstenošanu, kā arī iespēju paplašināt to darbības jomu un attiecīgā gadījumā jaunu dalībnieku pievienošanos.

5. Puses sadarbojas, lai ar saviem attiecīgajiem līdzekļiem atbalstītu Āfrikas Kontinentālās brīvās tirdzniecības zonas īstenošanu.

6. Puses vienojas, ka EPN, Āfrikas Kontinentālās brīvās tirdzniecības zonas un citu piemērojamo tirdzniecības režīmu īstenošana ir savstarpēji papildinoša un atbalstoša, kā arī veicina reģionālās un kontinentālās integrācijas procesa padziļināšanu saskaņā ar ĀS tirdzniecības un strukturālās pārveides programmu.

7. Puses vienojas attiecīgos līmeņos saglabāt vai izveidot kopīgus režīmus, lai uzraudzītu EPN īstenošanu un apspriestu citus piemērojamos tirdzniecības režīmus, kā arī novērtēt to ietekmi uz Āfrikas valstu ekonomiku attīstību un uz to reģionālās un kontinentālās integrācijas procesiem.

8. Puses atbalsta reģionālās ekonomiskās integrācijas procesus, izmantojot arī tirdzniecības atvieglošanu un regulējuma saskaņošanu, un veicina Āfrikas iekšējo tirdzniecību un Āfrikas valstu integrāciju reģionālās un globālās vērtības ķēdēs. Tās arī vienojas veicināt un stimulēt reģionālo preču un pakalpojumu tirgu izveidi un konsolidāciju.

9. Puses atbalsta iniciatīvas, kas samazina un likvidē nevajadzīgus tehniskos šķēršļus tirdzniecībai PTO Nolīguma par tehniskajiem šķēršļiem tirdzniecībā (*TBT*) darbības jomā. Tās sadarbojas, lai stiprinātu sanitāros un fitosanitāros noteikumus un praksi saskaņā ar PTO Līgumu par sanitārajiem un fitosanitārajiem (SFS) pasākumiem. Jo īpaši Puses sadarbojas, lai izstrādātu starptautiskus standartus, kas atbalsta Pušu attiecīgos politikas satvarus. Tās sadarbojas, lai uzlabotu pārredzamību regulatīvo pasākumu izstrādē un standartu, tehnisko noteikumu un atbilstības novērtēšanas procedūru (testēšana, sertifikācija, kalibrēšana) īstenošanā. Tās cita starpā risina metroloģijas jautājumus un laboratoriju un citu atbilstības novērtēšanas struktūru akreditācijas jautājumus apvienojumā ar atbilstošu tirgus uzraudzības infrastruktūru.

10. Puses sadarbojas tirdzniecības veicināšanas jomā, pamatojoties uz savām attiecīgajām saistībām saskaņā ar PTO tirdzniecības atvieglošanas nolīgumu (TAN). Tās pieņem pasākumus, tostarp tehnisko palīdzību, lai īstenotu PTO *TBT* nolīgumu, SFS līgumu un TAN nolīgumu, un atbalsta starptautisko standartu ievērošanu, veidojot pienācīgas spējas.

11. Puses stimulē tirgus attīstību, izmantojot infrastruktūras savienojumus, un nosaka par prioritāti likvidēt nevajadzīgus šķēršļus un ierobežojumus, ar ko saskaras eksports starp Āfriku un Eiropas Savienību.

12. Puses atbilstīgi to attīstības līmenim un prioritātēm apņemas uzlabot preču piekļuvi Āfrikas un ES tirgiem, lai maksimāli palielinātu ieguvumus no spēkā esošajiem tirdzniecības nolīgumiem.

2. NODAĻA

GALVENĀS NOZARES

17. PANTS

Lauksaimniecība

1. Puses sadarbojas, lai palielinātu ilgtspējīgu un kvalitatīvu lauksaimniecisko ražošanu, ražīgumu un pārstrādi nolūkā uzlabot pārtikas un uztura nodrošinājumu, uzlabot iztikas līdzekļus, radīt pienācīgas kvalitātes darbvietas, uzlabot vērtības ķēdes un palielināt ienākumus. Tās stiprina klimatnoturīgu praksi, veicina dabas resursu un ekosistēmu pakalpojumu ilgtspējīgu pārvaldību un izmantošanu, likvidē stimulus, kas rada neilgtspējīgus ražošanas modeļus, un izmanto visilgtspējīgākās un visenergoefektīvākās mazoglekļa tehnoloģijas. Tās nodrošina pāreju uz ilgtspējīgām pārtikas sistēmām, pievēršot uzmanību visām ilgtspējas dimensijām, un stiprina savu lauksaimniecības pārtikas sistēmu noturību pret klimata un vides riskiem un ārējiem satricinājumiem.

2. Puses sadarbojas, lai veicinātu publiskos un privātos ieguldījumus, labāk sasaistītu Āfrikas un ES uzņēmumus lauksaimniecības pārtikas nozarē, apmainītos ar paraugpraksi un apvienotu ES un Āfrikas zinātību lauksaimniecības attīstībā. Tās atbalsta Āfrikas Vispārējās lauksaimniecības attīstības programmas (*CAADP*) īstenošanu.

3. Puses veicina ieguldījumus, ieviešot ieguldītājiem labvēlīgus noteikumus ar mērķi veicināt atbildīgus privātos ieguldījumus un panākt šādu ieguldījumu izvēršanu lauksaimniecības pārtikas nozarē. Tās atbalsta ilgtspējīgu lauksaimniecības pārtikas vērtības ķēžu attīstību, cita starpā uzlabojot lauku infrastruktūru, uzlabojot profesionālo apmācību un izglītību, lauksaimniecības pētniecību un tehnoloģijas un atvieglojot piekļuvi finansējumam un tirgiem.

4. Puses sadarbojas, lai uzlabotu lauksaimniecības produktu ražotāju, pārstrādātāju un eksportētāju iespējas piekļūt tirgiem valsts, reģionālā un starptautiskā līmenī. Tās veicina spēju veidošanu SFS standartu, taisnīgas lauksaimniecības pārstrādes tirdzniecības shēmu, pakalpojumu pieejamības, lauksaimniecības konsultāciju un atbilstošu tehnoloģiju jomā, īpašu uzmanību pievēršot gados jaunu lauksaimnieku, sieviešu, sīkzemnieku un ģimenes lauksaimnieku spējām. Tās veido ģimenes lauksaimniecības organizāciju un MMVU spējas ražošanas un pārstrādes tehnoloģijās, izveidojot pilnvērtīgu iespēju veicināšanas politiku, jo īpaši attiecībā uz jauniešiem un sievietēm.

5. Puses sadarbojas lauksaimniecības nozares pārvaldībā, jo īpaši izmantojot atbalsta pasākumus informācijas un agrīnās brīdināšanas sistēmām krīžu novēršanai, veidojot iekļaujošu politiku un palielinot profesionālo organizāciju spējas valstu, reģionālā un kontinentālā līmenī. Tās atvieglo piekļuvi lauksaimniecības zemei un mantošanas tiesības, arī ģimenes lauksaimniekiem, jauniešiem un sievietēm.

18. PANTS

Lauksaimniecības dzīvnieki un ādas

1. Puses sadarbojas, lai uzlabotu ilgtspējīgu lopkopību, ganību lopkopību un sezonālu dzīvnieku pārrobežu ganīšanu, attīstītu lauksaimniecības dzīvnieku vērtības ķēdes, arī uzlabojot profesionālo organizāciju spējas, un atbalstītu tādu dzīvnieku produktu kā āda, piens un gaļa pārstrādi, saglabāšanu, tirdzniecību un attīstību, ņemot vērā vidisko ilgtspēju, klimatnoturību, sociālekonomisko attīstību un iekļaujošu izaugsmi. Tās arī sadarbojas, lai modernizētu lauksaimniecības dzīvnieku un lopkopības produktu pārstrādes un tirdzniecības infrastruktūru nolūkā atvieglot piekļuvi tirgiem un stiprināt starpreģionālus tirgus Āfrikā.

2. Puses sadarbojas, lai attīstītu un modernizētu lopkopības nozari saskaņā ar Āfrikas Vispārējās lauksaimniecības attīstības programmas (*CAADP*) mērķiem, ņemot vērā Āfrikas Lopkopības attīstības stratēģiju.

3. Puses sadarbojas, lai uzlabotu dzīvnieku veselību, sekmētu veterināros pakalpojumus un nodrošinātu lauksaimniecības ganību resursu ilgtspējīgu pārvaldību. Tās veicina atbilstoša valsts un reģiona tiesiskā regulējuma izveidi un veterināro pētījumu spēju stiprināšanu. Tās sadarbojas, lai novērstu riskus, ko rada dzīvnieku pārrobežu slimības, stiprinot uzraudzības mehānismus un pārrobežu epidemioloģisko sadarbību.

19. PANTS

Zilā ekonomika un zvejniecība

1. Puses atbalsta zilo ekonomiku, saskaņojot ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi ar uzlabotiem iztikas līdzekļiem, sociālo taisnīgumu, jūras un iekšzemes ekosistēmu un to bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un noturību pret klimata pārmaiņām, kā arī stiprinot pārtikas nodrošinājumu un pārredzamas, uzticamas un drošas pārtikas sistēmas.

2. Puses vienojas veicināt ilgtspējīgus un atbildīgus ieguldījumus zilajā ekonomikā un atbalstīt mērķtiecīgu iejaukšanos, lai stimulētu lielākus privātā sektora ieguldījumus. Tās veicina integrētu sateces baseinu pārvaldību un jūras telpisko plānošanu, lai saskaņotu daudzkārtējas izmantošanas prasības un vides aizsardzību. Tās turpina veicināt tehnoloģiju attīstību un nodošanu, kā arī zināšanu, inovāciju, paraugprakses un pieredzes apmaiņu par ilgtspējīgu zilo ekonomiku.

3. Puses veicina ilgtspējīgas jūras un iekšzemes zvejniecības, lai radītu darbvietas, radītu ienākumus, cīnītos pret nabadzību, uzlabotu pārtikas nodrošinājumu un uzlabotu uzturu. Tās atvieglina kopuzņēmumu izveidi, veicina pievienotās vērtības radīšanu un ar atbilstīgiem pasākumiem pievēršas nozvejas zudumiem, kā arī veicina labāku piekļuvi tirgiem. Tās palielina mazapjoma zvejniecības, ieskaitot nerūpnieciskās zvejniecības, sociālos un ekonomiskos ieguvumus, veidojot ilgtspējīgas zvejniecības vērtības ķēdes un stiprinot ieguldījumus un vietējās spējas, vienlaikus pievēršot uzmanību neaizsargātu un atstumtu personu līdzdalībai.

4. Puses nodrošina jūras un iekšzemes zvejas resursu saglabāšanu un ilgtspējīgu pārvaldību un izmantošanu, lai saglabātu zivju krājumus ilgtspējīgā līmenī, novērstu pārzveju, atbalstītu klimata ziņā gudras politikas īstenošanu un līdz minimumam samazinātu zvejas negatīvo ietekmi uz dabisko vidi. Tās veicina reģionālo sadarbību un sekmē labāko praksi zvejniecības pārvaldībā, arī veicinot zvejniecības datu un statistikas vākšanu un ziņošanu.

5. Puses sadarbojas, lai attīstītu ilgtspējīgu jūras un iekšzemes akvakultūru, izmantojot efektīvu telpisko plānošanu, ekosistēmisku pieeju, labāku piekļuvi finansējumam un vienlīdzīgākus konkurences apstākļus ieguldītājiem, vienlaikus nodrošinot, ka tā atbilst vietējo kopienu vajadzībām.

6. Puses, pienācīgi ņemot vērā vides un sociālos aspektus, veicina piekrastes un jūras tūrisma ilgtspējīgu attīstību, kas rada ieņēmumus un darbvietas.

7. Puses izpēta inovatīvu un jaunu ilgtspējīgu jūrniecības darbību potenciālu, ieskaitot plūdmaiņu enerģijas radīšanu. Tās izveido tiesisko regulējumu un politisko satvaru, kas vajadzīgs minētā turpmākai attīstībai, atbalstot pētniecību un samazinot tehniskos šķēršļus, lai ieguldītājiem atvieglotu piekļuvi, vienlaikus izvairoties no jūras vides apdraudējuma.

8. Puses atbalsta zilās ekonomikas stratēģiju un rīcības plānu īstenošanu. Tās veicina privātā sektora un citu ieinteresēto personu iesaisti ilgtspējīgas zilās ekonomikas attīstībā un īstenošanā. Tās pievērš pienācīgu uzmanību mazo salu jaunattīstības valstu attīstībai, atzīstot to atkarību no okeāna.

20. PANTS

Ieguves rūpniecība un pārstrāde

1. Puses veicina ieguves rūpniecību, lai panāktu Āfrikas valstu ekonomiku iekļaujošu un ilgtspējīgu izaugsmi un attīstību, kā arī pārveidi. Puses veicina ieguldījumus ieguves rūpniecībā un pārstrādē, ņemot vērā valstu suverenitātes principu attiecībā uz dabas resursiem. Tās veicina lielāku integrāciju starp Āfrikas un ES vērtības ķēdēm.

2. Puses veicina taisnīgu, atbildīgu un netraucētu piekļuvi ieguves resursiem, pilnībā ievērojot valstu suverenitāti pār saviem dabas resursiem, un sekmē ilgtspējīgu tirdzniecību starp Āfrikas un ES uzņēmējiem, ievērojot skarto kopienu tiesības. Tās atbalsta saskaņotas politikas un stabila normatīvā un tiesiskā regulējuma izstrādi, saskaņošanu un īstenošanu attiecībā uz ieguves resursu izpēti, izmantošanu, apstrādi, licencēšanu, līgumslēgšanu un nodokļiem šajā jomā, kā arī to pārstrādi un eksportu. Tās mudina vietējos MMVU iesaistīties ieguves rūpniecībā, sekmējot prasmju un tehnoloģiju nodošanu, lai veicinātu to konkurētspēju un tie varētu kļūt par pilntiesīgiem dalībniekiem vērtības ķēdēs.

3. Sociālekonomiskās attīstības nolūkā Puses veicina labu pārvaldību ieguves rūpniecībā. Tās stiprina iekšzemes tiesību aktus, lai nodrošinātu atbilstību starptautiski atzītiem principiem un pamatnostādnēm, attiecīgā gadījumā ņemot vērā reģionālās stratēģijas. Tās apkaro krāpšanu nodokļu jomā un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un nodrošina, ka visi uzņēmēji maksā nodokļus, nodevas un atlīdzību, kas uzņēmējvalstīm pienākas. Tās izmanto valstu, reģionālos un starptautiskos tiesiskos līdzekļus, lai cīnītos pret minerālresursu nelikumīgu izmantošanu un tirdzniecību.

4. Puses atbalsta valstu, reģionālās un starptautiskās iniciatīvas, kuru mērķis ir uzlabot pārredzamību un pārskatatbildību ieguves resursu izmantošanā un pārvaldībā, arī veicinot Kimberli procesu un Ieguves rūpniecības pārredzamības iniciatīvu un citas attiecīgas iniciatīvas par izrakteņu atbildīgu un ilgtspējīgu ieguvi un sagādi, piemēram, ESAO Pienācīgas pārbaudes vadlīnijas attiecībā uz atbildīgām izrakteņu piegādes ķēdēm no konfliktu skartām un augsta riska teritorijām.

5. Puses atbalsta atbilstīgu tiesību aktu un mehānismu izstrādi, ņemot vērā nerūpniecisko un mazo kalnraču, vietējo kopienu un pilsoniskās sabiedrības vajadzības un veicinot to iesaisti, lai nodrošinātu ieguves resursu iekļaujošu un ilgtspējīgu izmantošanu. Tās sekmē vidisko ilgtspēju, klimata ziņā viedu praksi, pienācīgas kvalitātes darba apstākļus, vietējo kopienu veselību un drošību un cilvēktiesību ievērošanu saskaņā ar starptautiskajām pienākumiem un saistībām. Tās sadarbojas, lai ieguves rūpniecības vērtības ķēdēs veidotu vietējo uzņēmēju un nerūpniecisko un mazo kalnraču ražošanas spējas, un veicina sociālās partnerības starp kalnrūpniecības uzņēmumiem, vietējām kopienām un citām attiecīgajām ieinteresētajām personām. Tās sekmē valsts un reģionālas kartēšanas un izpētes darbības, lai uzlabotu ģeoloģiskās informācijas un ģeodatu pārvaldības sistēmu kvalitāti Āfrikā.

21. PANTS

Ražošana

1. Puses sadarbojas, lai Āfrikā veicinātu ilgtspējīgu ražošanu, izstrādājot īpaši pielāgotas stratēģijas, ar ko samazina atkarību no vienkāršu pamatproduktu ražošanas un rada pievienoto vērtību vietējā un reģionālā līmenī.

2. Puses izstrādā politiku, lai ražošanas nozarē piesaistītu vairāk iekšzemes un ārvalstu tiešo ieguldījumu. Tās sadarbojas, lai atbalstītu MMVU spējas. Tās veicina inovāciju un progresīvas ražošanas klasterus, tīklus un partnerības.

3. Puses cenšas palielināt darbietilpīgās ražošanas īpatsvaru. Tās sadarbojas, lai asimilētu jaunas un attīstībā esošas tehnoloģijas nolūkā pārveidot piegādes ķēdes un modernizēt ražošanu.

4. Puses atbalsta centienus palielināt rūpniecības preču tirdzniecību, izmantojot saiknes ar tirgiem, tirdzniecības atvieglošanu, arī saistībā ar uzlabotiem kvalitātes standartiem un infrastruktūru. Tās stiprina reģionālo integrāciju, lai atraisītu Āfrikas ražošanas potenciālu un uzlabotu tās konkurētspēju pasaules tirgos.

22. PANTS

Pakalpojumi

1. Puses veic pasākumus, kas atbalsta dinamiskas un stabilas pakalpojumu nozares attīstību, lai pavērtu ceļu lielākai pakalpojumu tirdzniecībai, eksportam un ieguldījumiem un lai stiprinātu reģionālo integrāciju un starpreģionālo sadarbību.

2. Puses izstrādā nozaru politiku un pasākumus, lai novērstu regulatīvos šķēršļus, uzlabotu institucionālo un tiesisko regulējumu un stiprinātu pakalpojumu sniegšanas spējas. Tās atbalsta PTO Vispārējās vienošanās par pakalpojumu tirdzniecību (*GATS*) īstenošanu, padziļina reģionālo sadarbību un samazina pakalpojumu tirgu sadrumstalotību Āfrikā, stiprina pakalpojumu tirdzniecības datu iegūšanu un analīzi un atbalsta uzraudzību pār pakalpojumu integrāciju un reformu ietekmi uz tirdzniecības izmaksu samazināšanu.

3. Puses sadarbojas, lai veicinātu pakalpojumu tirdzniecību, arī fizisku personu pārvietošanos darījumdarbības nolūkos starp Āfriku un ES, īpašu uzmanību pievēršot Pušu ekonomikas izaugsmei un attīstībai galvenajām nozarēm, piemēram, IKT, veselības aprūpei, finanšu pakalpojumiem, izplatīšanai, tūrismam, būvniecībai un saistītiem inženiertehniskajiem pakalpojumiem saskaņā ar spēkā esošajiem starptautiskajiem nolīgumiem.

4. Puses sadarbojas, lai stiprinātu spēju sniegt pakalpojumus, kas saistīti ar kultūras un radošajām nozarēm.

23. PANTS

Transports

1. Puses sadarbojas, lai izveidotu modernas, drošas, aizsargātas un ilgtspējīgas transporta sistēmas, uzlabojot savstarpēju savienotību Āfrikā, kā arī starp Āfriku un ES.

2. Puses uzlabo transporta nozares vispārējo pārvaldību, izstrādājot un īstenojot efektīvus noteikumus, kas nodrošina godīgu konkurenci transporta veidos un starp tiem. To mērķis ir samazināt transporta veidu ietekmi uz vidi, veicinot tīras enerģijas izmantošanu ar uzlabotiem degvielas standartiem un energoefektīvām tehnoloģijām.

3. Puses palielina ieguldījumus, lai atbalstītu transporta infrastruktūru un tīklu (t. i., autoceļu, gaisa, ūdens, dzelzceļa) turpmāku attīstību, īpašu uzmanību pievēršot infrastruktūru trūkstošajiem posmiem un to uzturēšanai, ņemot vērā Āfrikas Infrastruktūras attīstības programmu (*PIDA*). Tās uzlabo lauku un attālo kopienu piekļuvi pamatinfrastruktūrai, lai uzlabotu to sociālekonomisko attīstību. Tās strādā pie tā, lai stiprinātu ilgtspējīgu ostu infrastruktūru un iekārtas, un izskata iespēju izveidot zaļās ostas.

4. Puses sadarbojas aviācijas nozarē, tostarp atbalstot Āfrikas vienotā gaisa transporta tirgus izveidi un stiprināšanu. Tās veicina ieguldījumus, paplašina un padziļina regulatīvo sadarbību un uzlabo drošumu un drošību un gaisa telpas uzraudzību, ieskaitot spēju reaģēt uz saistītiem apdraudējumiem un riskiem.

24. PANTS

Ilgtspējīga enerģija

1. Puses cenšas paātrināt piekļuvi ilgtspējīgai enerģijai par pieņemamu cenu, attīstīt noturīgu enerģētikas infrastruktūru, īpaši lauku apvidos, un veicināt atjaunojamās enerģijas attīstību un efektīvu enerģijas izmantošanu. Tās veicina visefektīvāko enerģijas un mazoglekļa tehnoloģiju izmantošanu visās nozarēs, īpaši lauksaimniecībā, ražošanā, ieguves rūpniecībā un tūrismā.

2. Puses veicina energoapgādes drošību un izveido un stiprina efektīvus energotīklu starpsavienojumus Āfrikā un starp Āfriku un ES, lai nodrošinātu uzticamu un cenas ziņā pieejamu energoapgādi. Tās risina regulatīvas, ekonomiskas, sociālas un citas problēmas, kas saistītas ar stratēģisku ilgtspējīgu enerģijas koridoru izveidi.

3. Puses veicina atvērtus, pārredzamus, konkurētspējīgus un funkcionējošus enerģijas tirgus, pieņemot tiesisko un normatīvo regulējumu, kas veicina ieguldījumus ilgtspējīgā enerģijā, enerģijas uzglabāšanā un energoefektivitātē. Tās pakāpeniski atceļ videi kaitīga fosilā kurināmā subsidēšanu. Tās apņemas stiprināt partnerību starp Āfrikas un ES privāto sektoru un sava publiskā un privātā sektora iesaisti, lai veicinātu ieguldījumus ilgtspējīgā enerģijas ražošanā, energoefektivitātē un piekļuvē enerģijai. Tās mobilizē ieguldījumus daudzveidīgā un tīrā energoresursu struktūrā attiecībā uz elektroenerģiju, dodot priekšroku atjaunojamiem energoresursiem. Tās atbalsta attiecīgo valsts un reģionālo enerģētikas iniciatīvu īstenošanu Āfrikā, arī sniedzot ieguldījumu Āfrikas Atjaunojamās enerģijas iniciatīvas (ĀAEI) mērķu sasniegšanā.

4. Puses veicina energoefektivitāti un enerģijas ietaupījumus visos enerģijas ķēdes posmos – no ražošanas līdz patēriņam. Tās vienojas strādāt pie tā, lai palielinātu ilgtspējīgu enerģijas ražošanas un uzglabāšanas jaudu un uzlabotu pārvades un sadales infrastruktūru, veicinot drošus, ilgtspējīgus, resursefektīvus un klimata ziņā viedus risinājumus, kas arī efektīvāk sekmē nabadzības izskaušanu.

5. Puses atbalsta tīru, daudzveidīgu, rentablu un ilgtspējīgu energotehnoloģiju izstrādi un ieviešanu, īpašu uzmanību pievēršot atjaunojamo energoresursu un mazemisiju energotehnoloģijām, energoefektivitātes pasākumiem un enerģijas ietaupījumiem, stiprinot spējas un veicinot Āfrikas un ES partnerības, saiknes un kopuzņēmumus starp uzņēmējiem. Tās veicina kopīgus pētniecības un inovācijas tīklus atjaunojamo energoresursu un energoefektivitātes jomā.

6. Puses atbalsta nozaru reformas un atbilstoša tiesiskā regulējuma un politikas satvara izstrādi, lai nodrošinātu reģionālo savienojamību un sadarbību enerģētikas jomā. Tās stiprina reģionālos enerģijas fondus kā integrētu pārrobežu enerģijas tirgu un tirdzniecības virzītājus.

25. PANTS

Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas un digitālā ekonomika

1. Puses uzlabo piekļuvi atvērtām, izmaksu ziņā pieejamām un drošām informācijas un komunikācijas tehnoloģijām (IKT), arī atbalstot privātos un publiskos ieguldījumus. Tās cenšas izveidot nepieciešamās regulatīvās iestādes, lai licencētu pakalpojumu sniedzējus, veicinātu konkurences apstākļiem atbilstošu to rīcību un nodrošinātu taisnīgu attieksmi pret patērētājiem, kā arī datu un patērētāju aizsardzību.

2. Puses uzlabo piekļuvi digitālajām tehnoloģijām un pakalpojumiem un izveido izmaksu ziņā pieejamu digitālo savienojamību, arī ar veicinošu politiku un tiesisko regulējumu. Tās uzlabo darījumdarbības vidi un atvieglo piekļuvi finansējumam un darījumdarbības atbalsta pakalpojumiem, lai veicinātu digitāli nodrošinātu darījumdarbību un integrētu digitalizāciju nolūkā uzlabot iesaistes efektivitāti un lietderību visās ekonomikas nozarēs ar mērķi panākt iekļaujošu ekonomikas izaugsmi un pārveidi.

3. Puses sadarbojas, lai radītu labvēlīgu vidi, jo īpaši izveidojot un pielāgojot piemērotu tiesisko un institucionālo satvaru ar mērķi atraisīt digitālās ekonomikas, tostarp e-komercijas, potenciālu darbvietu radīšanā un ekonomikas attīstībā, īpašu uzmanību pievēršot sievietēm un jauniešiem.

4. Puses atbalsta pāreju uz ekonomiku, kas balstīta uz zināšanām.

26. PANTS

Tūrisms

1. Puses sadarbojas, lai radītu labvēlīgu vidi līdzsvarotai un ilgtspējīgai tūrisma attīstībai, kas veicina ekonomikas attīstību, rada darbvietas un sekmē vides, kultūras un sociālo apsvērumu integrāciju, arī risinot konkrēti tūrisma nozarei raksturīgās problēmas.

2. Puses veicina ieguldījumus tūrisma produktu veicināšanā un attīstībā, pienācīgi ņemot vērā MMVU konkurētspēju. Tās stiprina saikni starp tūrismu un citām attiecīgām ekonomikas nozarēm, piemēram, lauksaimniecību, mežsaimniecību, transportu, zilo ekonomiku, kultūras nozarēm un kultūras mantojumu, lai optimizētu sociālekonomiskos ieguvumus no tūrisma.

3. Puses uzlabo kultūras mantojuma un dabas resursu aizsardzību un veicināšanu, īpašu uzmanību pievēršot vides un savvaļas dzīvnieku aizsardzībai. Tās respektē vietējo kopienu integritāti un intereses un maksimāli palielina to iesaisti tūrisma attīstības procesā, īpaši lauku un kopienu tūrisma un ekotūrisma jomā.

4. Puses izstrādā iniciatīvas, kas veicina ilgtspējīgu tūrismu un uzlabo pakalpojumu standartus. Tās veicina apmācību un pieredzes apmaiņu, kā arī apmainās ar abpusēji interesējošu informāciju un statistiku tūrisma nozarē.

3. NODAĻA

ZINĀTNE, TEHNOLOĢIJU ATTĪSTĪBA, PĒTNIECĪBA UN INOVĀCIJA

27. PANTS

Zinātne un tehnoloģiju attīstība

Puses stiprina sadarbību zinātnes un tehnoloģiju jomā savstarpējam izdevīgumam, lai veicinātu sociālo un ekonomisko attīstību, risinātu globālas sabiedrības problēmas un uzlabotu reģionālo konkurētspēju.

28. PANTS

Pētniecība un inovācija

1. Puses vienojas mobilizēt resursus, lai veicinātu pētniecības un inovācijas darbības, kuru mērķis ir atbalstīt iekļaujošu ekonomikas izaugsmi un attīstību un pāreju uz zināšanu sabiedrību un ekonomiku.

2. Puses veicina pētniecības infrastruktūru un iekārtu attīstību. Tās veicina fundamentālo un lietišķo pētniecību, arī inženierijas un mākslīgā intelekta jomā, un veicina atvērto datu izmantošanu, lai panāktu savstarpēji izdevīgu zinātnisko izcilību. Tās veicina pētniecību, ko veic Āfrikas universitātēs, institūtos un pētniecības centros, īpašu uzmanību pievēršot spēju veidošanai, kā arī tehnoloģiju un zinātības nodošanai. Tās sekmē līdzdalību pasaules mēroga pētniecībā, tehnoloģiju izstrādē un nodošanā, inovācijā un zināšanu radīšanā.

3. Puses veicina un atbalsta inovatīvas mobilitātes un apmācības shēmas studentiem, akadēmiskajām aprindām un pētniekiem un veido augstākās izglītības iestāžu spēju efektīvi sadarboties pētniecības un inovācijas jomā. Tās veicina dialogu, zināšanu apmaiņu un sadarbību starp akadēmiskajām aprindām, pētniekiem un novatoriem un privāto sektoru, lai uzlabotu ražīgumu un konkurētspēju un stiprinātu darījumdarbības ekosistēmas.

29. PANTS

Kosmosa un ģeotelpiskās tehnoloģijas

1. Puses izmanto kosmosa zinātnes, tehnoloģiju, inovāciju un lietotņu sniegtos potenciālos ieguvumus kopīgu interešu jautājumos civilo kosmosa darbību jomā, piemēram, attiecībā uz kosmosa izpēti, globālās navigācijas satelītu sistēmas lietotnēm un pakalpojumiem, satelītu snieguma uzlabošanas sistēmu izstrādi, Zemes novērošanu un Zemes zinātni, īpaši saistībā ar agrīnās brīdināšanas un novērošanas izmantošanu. Tās sadarbojas, lai izveidotu atbildīgu un ilgtspējīgu kosmosa tirgu un nozari, kas virza to attiecīgās vajadzības un reaģē uz tām.

2. Puses sadarbojas, lai veiktu darbības, ar ko izmanto kosmosa tehnoloģijas un lietotnes ilgtspējīgai attīstībai un cilvēku labklājības uzlabošanai un pievēršas Āfrikas sociālekonomiskajām iespējām un problēmām, ievērojot Āfrikas Kosmosa politikas stratēģiju. Tās uzlabo piekļuvi no kosmosa iegūtiem datiem, informācijai, pakalpojumiem un produktiem.

II SADAĻA

HUMĀNĀ UN SOCIĀLĀ ATTĪSTĪBA

30. PANTS

Puses strādā pie tā, lai līdz 2030. gadam izskaustu nabadzību visos tās veidos, apkarotu nevienlīdzību, panāktu dzimumu līdztiesību un radītu apstākļus, kas ļautu ikvienam baudīt cilvēka cienīgu dzīvi, piedalīties demokrātiskajā dzīvē un aktīvi veicināt ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi. Tās veicina sociālo aizsardzību, lai izskaustu nabadzību un apkarotu nevienlīdzību, kā arī lai izveidotu pašstiprinošu satvaru virzībā uz iekļaujošu, taisnīgu un ilgtspējīgu attīstību. Tās iegulda cilvēkkapitālā, kas ir neatņemama cilvēku un sociālās attīstības sastāvdaļa, un šādi ieguldījumi ir arī veids, kā palielināt jauniešu nodarbināmību ražīguma un darījumdarbības veicināšanai.

1. NODAĻA

HUMĀNĀ ATTĪSTĪBA

31. PANTS

Izglītība

1. Pušu mērķis ir panākt vispārēju, iekļaujošu un vienlīdzīgu piekļuvi kvalitatīvai izglītībai visos līmeņos, sākot no pirmsskolas izglītības līdz augstākajai izglītībai, uzlabojot arī rādītājus attiecībā uz izglītības uzsākšanu un pabeigšanu. Tās uzlabo formālās izglītības un neformālās mācīšanās kvalitāti, sadarbojas mācību programmu izstrādē un uzlabo izglītības centru infrastruktūru un aprīkojumu. Tās īpašu uzmanību pievērš sieviešu un meiteņu, kā arī visneaizsargātāko un atstumto grupu, arī personu ar invaliditāti un personu ārkārtas un nestabilās situācijās, īpašajām vajadzībām.

2. Puses veicina zinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātņu un matemātikas (*STEM*) un humanitāro priekšmetu plašāku mācīšanu un nodrošināšanu visiem. Tās veicina visādi (arī cenas ziņā) pieejamu digitālo tehnoloģiju izmantošanu, digitālo prasmju attīstību un rakstpratību visiem.

3. Puses cenšas veicināt terciārās izglītības, tehniskās un profesionālās apmācības, kā arī mācīšanās darbavietā un pieaugušo izglītības uzsākšanu un kvalitāti, lai panāktu kvalificētu inovatīvu darbinieku un augsti izglītotu cilvēku kritisko masu un efektīvi reaģētu uz konkrētām ekonomikas vajadzībām.

4. Puses sadarbojas, lai veicinātu kvalifikāciju atzīšanu un pārredzamību un uzlabotu kvalitātes nodrošināšanu un atbilstīgumu. Tās palielina atbalstu konkrētām iniciatīvām, lai veicinātu studentu, personāla, akadēmisko aprindu pārstāvju un pētnieku mobilitāti starp Āfriku un ES. Tās veicina partnerību starp iestādēm un sekmē zināšanu attīstību un nodošanu.

32. PANTS

Veselība

1. Pušu mērķis ir panākt vispārēju veselības apdrošināšanu un taisnīgu piekļuvi kvalitatīviem veselības aprūpes pamatpakalpojumiem, arī stiprinot valstu veselības aizsardzības sistēmas un funkcionējošas modernas veselības aprūpes iestādes.

2. Puses sadarbojas, lai izskaustu novēršamu māšu, bērnu un jaundzimušo mirstību un saslimstību. To mērķis ir nodrošināt vispārēju piekļuvi seksuālās un reproduktīvās veselības pakalpojumiem. Tās sadarbojas, lai novērstu neinfekciozo slimību pieaugošo biežumu un radīto slogu.

3. Puses sadarbojas, lai apkarotu infekcijas slimības un vektoru pārnēsātas slimības, arī tropiskās slimības, kurām netiek pievērsta pietiekama uzmanība. Tās sadarbojas, lai vērstos pret tādām pandēmijām kā HIV/AIDS, tuberkuloze un malārija un būtiski samazinātu ar šīm slimībām saistīto nāves gadījumu skaitu. Tās atbalsta drošu un cenas ziņā pieejamu svarīgāko zāļu, vakcīnu un diagnostikas pieejamību, arī vispārēju piekļuvi antiretrovīrusu terapijai personām ar HIV/AIDS.

4. Puses stiprina sagatavotību ārkārtas situācijām un reaģēšanas spējas, lai atklātu un novērstu slimību uzliesmojumus un citus veselības apdraudējumus, piemēram, rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem, un reaģētu uz tiem, izmantojot pieeju "Viena veselība". Tās vienojas palielināt atbalstu valsts un reģionālām veselības profilakses, uzraudzības un novērošanas sistēmām.

5. Puses sadarbojas, veicinot vietējās zināšanas un tradicionālās medicīnas regulējumu sabiedrības veselības jomā.

33. PANTS

Ūdens, sanitārija un mājokļi

1. Puses strādā pie tā, lai nodrošinātu, ka ikvienam ir piekļuve moderniem un dzīvošanai piemērotiem mājokļiem ar kvalitatīviem pamatpakalpojumiem.

2. Īstenojot mājokļu politiku, Puses veicina visu cilvēku piekļuvi cenas ziņā pieejamiem un pienācīgiem mājokļiem ilgtspējīgās apdzīvotās vietās, ņemot vērā efektīvu teritoriālo plānošanu un zemes lietošanu, kā arī izmantošanas un pārvaldības sistēmas. Tās strādā pie tā, lai samazinātu graustu rajonos dzīvojošo cilvēku īpatsvaru, un sadarbojas, lai sakārtotu graustu rajonus un neoficiālas apmetnes.

3. Puses veicina vispārēju piekļuvi pietiekamam, drošam, fiziski un cenas ziņā pieejamam dzeramajam ūdenim personiskai un mājsaimniecības lietošanai, arī ar ilgtspējīgu un integrētu ūdens resursu un sistēmu pārvaldību un ar produktīvāku ūdens izmantošanu un ūdens reciklēšanu.

4. Puses veicina fizisku, cenas ziņā pieejamu un pieņemamu piekļuvi sanitārijai visiem un visās dzīves jomās, kā arī to, ka tā ir droša, higiēniska, sociāli un kulturāli pieņemama, sniedz privātumu un nodrošina cieņas ievērošanu.

5. Puses uzlabo visu iedzīvotāju piekļuvi ilgtspējīgiem energopakalpojumiem un atbalsta mājsaimniecību enerģijas patēriņa efektivitāti.

34. PANTS

Pārtikas nodrošinājums un uzlabots uzturs

1. Puses uzlabo piekļuvi nekaitīgai un uzturvielām bagātai pārtikai, lai sasniegtu bada izskaušanas mērķi un izskaustu pārtikas trūkumu un cita veida pārtikas krīzes. Tās atbalsta atbilstošu pārtikas piegādes un uzglabāšanas sistēmu izveidi.

2. Puses cīnās pret visu veidu nepietiekamu uzturu, arī uzlabojot pārtikas ražošanu un izplatīšanu un uzlabojot sanitāros un vides apstākļus. Tās atbalsta ilgtspējīgu lauksaimniecisko ražošanu un ražīgumu, arī mazapjoma zvejniecību līmenī, lai pilnībā izmantotu to potenciālu kā pārtikas un uztura nodrošinājumam izšķirošu avotu, arī cita starpā uzlabojot mazo ražotāju piekļuvi finansējumam un attīstot apūdeņošanas, uzglabāšanas un transporta infrastruktūru ar mērķi atvieglot piekļuvi tirgum un nodrošināt pārtikas produktu nekaitīgumu un kvalitāti.

3. Puses veido visneaizsargātāko iedzīvotāju noturību pret satricinājumiem, kas saistīti ar pārtikas krīzēm, izmantojot pastiprinātus sociālās drošības tīklus. Tās uzlabo koordināciju starp attīstības un humanitārajām darbībām, lai labāk prognozētu badu un cita veida pārtikas krīzes, novērstu tās un sagatavotos tām, kā arī savlaicīgi rīkotos, lai pārtiku darītu pieejamu uz vietas.

2. NODAĻA

NEVIENLĪDZĪBA UN SOCIĀLĀ KOHĒZIJA

35. PANTS

Nevienlīdzība un sociālā aizsardzība

1. Puses veicina sociālās aizsardzības un drošības politikas un sistēmu izstrādi un īstenošanu, lai izskaustu nabadzību, apkarotu nevienlīdzību un uzlabotu sociālo kohēziju.

2. Puses atbalsta sociālās aizsardzības politikas un sistēmu pārveidojošo lomu, veicinot taisnīgumu, sekmējot sociālo iekļaušanu un dialogu ar sociālajiem partneriem, kā arī stiprina iekļaujošu, taisnīgu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi. To mērķis ir pakāpeniski izveidot vispārējas, valstij piederošas sociālās aizsardzības sistēmas, arī nosakot obligāto sociālās aizsardzības minimumu, īpašu uzmanību pievēršot neaizsargātām personām.

3. Puses sadarbojas, lai palīdzētu nabadzīgākajiem 40 % iedzīvotāju sasniegt un noturēt ienākumu pieaugumu augstākā līmenī nekā vidēji valstī.

4. Puses cenšas nodrošināt, lai visām personām, kas strādā oficiāli, būtu sociālais nodrošinājums. Tās arī cenšas palielināt to cilvēku skaitu neoficiālajā sektorā un lauku ekonomikā, kuriem ir pieejams sociālais nodrošinājums, lai pakāpeniski panāktu tā vispārīgu tvērumu.

5. Puses izstrādā iniciatīvas, lai atbalstītu pāreju no neoficiālās uz oficiālo ekonomiku, arī piekļuvi kredītiem un mikrofinansējumam un pastiprinātus sociālās aizsardzības pasākumus.

6. Puses veicina un atvieglina dialogu starp darba devēju un darba ņēmēju organizācijām oficiālajā un neoficiālajā ekonomikā, kā arī ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām, ieskaitot spēju veidošanu.

36. PANTS

Pienācīgas kvalitātes nodarbinātība

1. Puses atbalsta tādas makroekonomikas, nodarbinātības un sociālās politikas izstrādi un īstenošanu, kas vērsta uz pilnīgas un produktīvas nodarbinātības radīšanu un pienācīgas kvalitātes nodarbinātību visiem, īpaši jauniešiem, sievietēm, kā arī neaizsargātām personām un grupām.

2. Puses attīsta un uztur iekļaujošus un labi funkcionējošus darba tirgus un pieņem pasākumus, kas vērsti pret neoficiālo ekonomiku un novērš negodīgu nodarbinātības praksi.

3. Puses atbalsta pasākumus, ar ko nodrošina vienlīdzīgas nodarbinātības iespējas un vienādu atalgojumu par vienādi vērtīgu darbu un garantē pienācīgu apmaksātu bērna kopšanas atvaļinājumu gan publiskajā, gan privātajā sektorā. Tās pieņem atturošus un aizsardzības pasākumus pret jebkāda veida diskrimināciju darba vietā, nodrošina pamattiesību ievērošanu darbā un sekmē veselīgus un drošus apstākļus darba ņēmējiem.

4. Puses strādā pie tā, lai izskaustu bērnu nodarbināšanu, pirmām kārtām vēršoties pret tās visļaunākajiem veidiem.

37. PANTS

Personas ar invaliditāti

1. Puses, efektīvi īstenojot Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām, veicina, aizsargā un nodrošina to, ka visas personas ar invaliditāti pilnībā un vienlīdzīgi var izmantot visas cilvēktiesības.

2. Puses veic pasākumus, lai nodrošinātu personu ar invaliditāti pilnīgu iekļaušanu sabiedrībā un viņu līdzdalību visās sabiedriskās un privātās dzīves jomās, arī demokrātiskajos un politiskajos procesos un lēmumu pieņemšanā. Tās nepieļauj, apkaro un likvidē jebkādas kaitējošas ieražas un visu veidu ekspluatāciju, vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu vai diskrimināciju attiecībā uz personām ar invaliditāti, kā arī aizsargā viņu radiniekus, aprūpētājus vai starpniekus no diskriminācijas viņu saistības ar personām ar invaliditāti dēļ.

3. Puses veicina personu ar invaliditāti vienlīdzīgu un bezšķēršļu piekļuvi sociālajiem pakalpojumiem, transportam un citai fiziskajai infrastruktūrai, kā arī atpūtas un kultūras pasākumiem, un attiecīgā gadījumā atbalsta alternatīvas saziņas metodes, lai nodrošinātu viņu pilnīgu iekļaušanu sabiedrībā.

4. Puses veicina vienlīdzīgu piekļuvi darba tirgiem, aizliedzot jebkādu diskrimināciju invaliditātes dēļ attiecībā uz visiem nodarbinātības veidiem un nosacījumiem. Tās atbalsta personu ar invaliditāti nodarbināšanu publiskajā un privātajā sektorā, izmantojot mērķtiecīgu politiku un stimulējošus pasākumus, arī pašnodarbinātībai un darījumdarbībai.

38. PANTS

Kultūra, sports un cilvēku savstarpējie kontakti

1. Puses atbalsta kultūru kā ilgtspējīgas ekonomikas attīstības virzītājspēku. Tās rada labvēlīgu vidi inovācijai kultūras jomā, tās daudzveidībai un attīstībai, kā arī kultūras darbu radīšanai, aizsardzībai, producēšanai un izplatīšanai. Tās veicina jaunu informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošanu savas kultūras popularizēšanai.

2. Puses sekmē materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma aizsardzību un veicināšanu, kā arī kultūras izpausmju daudzveidību, lai sekmētu savstarpēju sapratni un veicinātu līdzsvarotas apmaiņas kultūras jomā.

3. Puses cenšas veicināt kultūras speciālistu mobilitāti un mākslas darbu apriti, kā arī īstenot kopīgas iniciatīvas dažādās kultūras un radošajās nozarēs. Tās veicina apmaiņu un dialogu kultūras jomā starp Āfrikas un ES jaunatnes organizācijām un pilsonisko sabiedrību.

4. Puses atbalsta radošo nozaru attīstību. Tās strādā pie tā, lai ieviestu atbalsta pasākumus mākslinieciskās jaunrades stimulēšanai un mākslinieciskā izpausmju apmaiņas veicināšanai.

5. Puses popularizē sportu kā ilgtspējīgas attīstības, sociālās iekļaušanas, nediskriminācijas un cilvēktiesību veicināšanas virzītājspēku. Tās cenšas izveidot piemērotu tehnisko nodrošinājumu un mudināt cilvēkus piedalīties sporta un citos fiziskās audzināšanas pasākumos. Tās arī atbalsta sportu kā līdzekli starpkultūru dialogam un sadarbībai starp tautām, kā arī konfliktu un vardarbības novēršanai un pēckonflikta izlīgumam.

3. NODAĻA

IEDZĪVOTĀJI UN ATTĪSTĪBA

39. PANTS

Demogrāfija

1. Puses atzīst vajadzību pārvaldīt demogrāfisko pārmaiņu radītās iespējas un problēmas, lai labāk piepildītu Āfrikas un ES nākamo paaudžu vēlmes un cerības.

2. Puses nodrošina statistikas un datu par visiem iedzīvotājiem sistemātisku vākšanu, analīzi, glabāšanu un izplatīšanu saskaņā ar ētikas, konfidencialitātes un privātuma standartiem un ņem vērā datus un tendences savos attīstības plānos.

3. Puses nodrošina pilnvērtīgas iespējas jauniešiem un sievietēm un iegulda šajās grupās, atzīstot viņu izšķirošo lomu demogrāfijas procesos. Tās veicina sieviešu un jauniešu cilvēktiesības un nodrošina šīm grupām nepieciešamo izglītību un prasmes. Tās mobilizē ieguldījumus un paver ekonomiskās iespējas, lai izmantotu liela jauniešu skaita potenciālu.

40. PANTS

Dzimumu līdztiesība un pilnvērtīgu iespēju nodrošināšana sievietēm

1. Puses stiprina sadarbību, kuras mērķis ir uzlabot un paplašināt vienlīdzīgu līdzdalību un iespējas visiem visās politiskās, ekonomiskās, sociālās un kultūras dzīves jomās. Tās nodrošina, ka dzimumu līdztiesības aspekts tiek sistemātiski integrēts visās politikas jomās un programmās.

2. Puses sadarbojas, lai veicinātu sieviešu un meiteņu humāno un sociālo attīstību. Tās cenšas novērst visus šķēršļus veselības un izglītības jomā, lai novērstu dzimumu nevienlīdzību. Tās strādā pie tā, lai panāktu vispārēju un vienlīdzīgu piekļuvi formālajai izglītībai un arodmācībām ar mērķi pilnībā izmantot sieviešu un meiteņu potenciālu un palīdzēt viņām piepildīt savas vēlmes. Tās nodrošina, ka mācību materiāli un mācīšanas metodes atbilst dzimumu līdztiesības principam, un mudina sievietes un meitenes izglītoties STEM priekšmetos.

3. Puses veicina sieviešu vienlīdzīgu piekļuvi ekonomiskajām iespējām, nodarbinātībai, kredītiem un finanšu pakalpojumiem, kā arī zemes un citu ražošanas līdzekļu kontrolei un izmantošanai. Tās atbalsta sievietes uzņēmējas, likvidē vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības un atceļ diskriminējošus noteikumus un praksi. Tās veic efektīvus pasākumus, lai identificētu seksisma izpausmes un vērstos pret tām, kā arī novērstu dzimumu diskriminācijas pamatcēloņus, piemēram, negatīvas sociālās normas un dzimumu stereotipus, arī plašsaziņas līdzekļos.

4. Puses stiprina meiteņu un sieviešu viedokļu paušanu un viņu līdzdalību politiskajā dzīvē, veicot pasākumus, lai panāktu dzimumu paritāti vēlēšanu, politikas un pārvaldības procesos un augstos pārvaldes amatos, tostarp konstitucionālās iestādēs un valsts uzņēmumos, kā arī veicina viņu aktīvu lomu miera veidošanas un izlīguma centienos.

5. Puses pieņem un īsteno tiesību aktus, kas aizsargā sievietes un meitenes no jebkāda veida vardarbības, ieskaitot seksuālu un ar dzimumu saistītu vardarbību, seksuālas un ļaunprātīgas izmantošanas un cilvēku tirdzniecības.

6. Puses apņemas pilnībā un efektīvi īstenot Pekinas deklarāciju un Rīcības platformu un Starptautiskās konferences par iedzīvotājiem un attīstību rīcības programmu, kā arī to pārskatīšanas konferenču rezultātus. Tās arī uzsver vajadzību pēc vispārējas piekļuves kvalitatīvai un cenas ziņā pieejamai visaptverošai informācijai un izglītībai seksuālās un reproduktīvās veselības jomā, ņemot vērā *UNESCO* Starptautiskās tehniskās vadlīnijas par dzimumaudzināšanu, kā arī vajadzību sniegt attiecīgus veselības aprūpes pakalpojumus. Tās sekmē un veicina Āfrikas Cilvēktiesību un tautu tiesību hartas Protokola par sieviešu tiesībām Āfrikā ratifikāciju un efektīvu īstenošanu un attiecīgā gadījumā atbalsta Maputu rīcības plāna (2016.–2030.) efektīvu īstenošanu.

41. PANTS

Jaunatne

1. Puses atbalsta jauniešu darījumdarbību un apņemas nodrošināt pienācīgas kvalitātes nodarbinātību jauniešiem, arī atbalstot viņus ar darba tirgu saistītu prasmju apgūšanā, izmantojot izglītību, profesionālo un tehnisko apmācību un uzlabotu piekļuvi digitālajām tehnoloģijām, kā arī atvieglo viņiem piekļuvi zemei un kredītiem. Tās izveido jauniešiem draudzīgus nodarbinātības dienestus, lai jauniešus piesaistītu nodarbinātības iespējām.

2. Puses sadarbojas, lai nodrošinātu pienācīgas iespējas jauniešiem, un strādā pie tā, lai pavērtu iespējas viņu aktīvai iekļaušanai lēmumu pieņemšanas procesos un viņu līdzdalībai demokrātiskajā un politiskajā dzīvē, kā arī miera veidošanas un samierināšanas centienos. Tās veicina politiku un programmas atstumtiem jauniešiem, arī jauniešu interešu aizstāvības programmas, lai piedāvātu viņiem iespēju un motivāciju no jauna integrēties sabiedrībā.

3. Puses atbalsta iniciatīvas, kuru mērķis ir nodrošināt piekļuvi kvalitatīviem pamatpakalpojumiem visiem bērniem, novērst bērnu vervēšanu un izmantošanu konflikta situācijās un izbeigt visu veidu vardarbību un kaitējošas ieražas pret bērniem, tostarp bērnu, agrīnas un piespiedu laulības, bērnu nodarbināšanu, ļaunprātīgu izturēšanos pret bērniem un miesassodus, īpašu uzmanību pievēršot bērniem neaizsargātās situācijās.

42. PANTS

Ilgtspējīga pilsētvides un lauku attīstība

1. Puses palielina pilsētu kā ilgtspējīgas un iekļaujošas izaugsmes un inovācijas centru potenciālu.

2. Puses veicina ilgtspējīgu zemes izmantošanas plānošanu un zemes tirgu taisnīgu pārvaldību, īpašu uzmanību pievēršot pārredzamai un regulētai zemes iegādei un īpašumtiesībām. Tās arī veicina ilgtspējīgu mobilitāti pilsētās un viedas un drošas pilsētas, kas izmanto digitalizācijas un tehnoloģiju sniegtās iespējas. Tās integrē ilgtspējīgus enerģijas ražošanas un energoefektivitātes risinājumus, veicina enerģijas produktīvu izmantošanu, uzlabo atkritumu apsaimniekošanu un pievēršas visu veidu piesārņojumam. Tās uzlabo risinājumus mobilitātei pilsētās un nodrošina, ka pakalpojumi tiek sniegti un infrastruktūra tiek nodrošināta tā, lai tie būtu klimatam un videi draudzīgi un lai resursi tiktu izmantoti efektīvi. Tās veido pilsētu noturību pret satricinājumiem un izmanto iespējas mazemisiju un klimatnoturīgai ekonomikai.

3. Puses veicina lauku apvidu ekonomikas un kopienu līdzsvarotu teritoriālo attīstību, īpašu uzmanību pievēršot nodarbinātībai un ienākumu radīšanai. Tās paātrina lauku apvidu diversifikāciju, radot pievienoto vērtību vietējiem produktiem un izmantojot dabas un kultūras resursus. Tās veicina iekļaujošu, līdzsvarotu, integrētu teritoriālo un pilsētvides politiku un daudzlīmeņu pārvaldības koordināciju, aktīvi iesaistot vietējās iestādes un kopienas un veidojot ciešākas saiknes starp lauku un pilsētu teritorijām.

III SADAĻA

VIDE, DABAS RESURSU PĀRVALDĪBA UN KLIMATA PĀRMAIŅAS

43. PANTS

Puses veic vērienīgus pasākumus, lai mazinātu klimata pārmaiņas un pielāgotos tām, aizsargātu un uzlabotu vides kvalitāti un ilgtspējīgi apsaimniekotu dabas resursus nolūkā apturēt un pavērst pretējā virzienā klimata pārmaiņas un vides degradāciju, kā arī panākt ilgtspējīgu attīstību. Tās pieņem īpašus pasākumus, lai samazinātu un novērstu bioloģiskās daudzveidības zudumu, saglabātu un atjaunotu ekosistēmas, aizsargātu savvaļas dzīvniekus un apkarotu to nelikumīgu tirdzniecību, veicinātu ūdens, zemes un citu dabas resursu ilgtspējīgu pārvaldību, stiprinātu okeānu pārvaldību, apkarotu visu veidu piesārņojumu, veicinātu atkritumu pareizu apsaimniekošanu un veidotu noturību pret dabas katastrofām. Tās sadarbojas, lai nepieļautu, ka klimata pārmaiņu ietekme un vides degradācija turpina pavairot draudus, nopietni ietekmējot mieru un drošību. Tās paātrina pāreju uz zaļākiem attīstības ceļiem galvenajās ekonomikas nozarēs, veicina aprites ekonomiku un resursefektivitāti un atbalsta tīru un ilgtspējīgu enerģiju un mazoglekļa tehnoloģijas, nodrošinot, ka ekonomikas izaugsme iet roku rokā ar pāreju uz mazemisiju ekonomiku un vidisko ilgtspēju. Tās cenšas veidot efektīvas alianses starptautiskajā vidē, lai virzītu globālu rīcību. Tās veido spēju īstenot daudzpusējus vides nolīgumus, kuru Puses tās ir, un integrē vidisko ilgtspēju, klimata pārmaiņu mērķus un vidi saudzējošas ilgtspējīgas izaugsmes centienus valstu un vietējā politikā, plānos un ieguldījumos. Tās veicina vietējo iestāžu, pilsoniskās sabiedrības un privātā sektora konstruktīvu iesaistīšanos un visu cilvēku, tostarp pirmiedzīvotāju tautu, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām (*UNDRIP*), un vietējo kopienu tiesību ievērošanu.

1. NODAĻA

VIDISKĀ ILGTSPĒJA UN DABAS RESURSU PĀRVALDĪBA

44. PANTS

Bioloģiskā daudzveidība un ekosistēmas

1. Puses sadarbojas, lai nodrošinātu bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu saglabāšanu, aizsardzību un atjaunošanu tā, lai to sniegtie nozīmīgie ekonomiskie, sociālie un kultūras pakalpojumi turpinātu atbalstīt cilvēku labklājību un ekonomikas izaugsmi. Tās izstrādā un īsteno valstu bioloģiskās daudzveidības stratēģijas un rīcības plānus saskaņā ar Konvenciju par bioloģisko daudzveidību un tās protokoliem.

2. Puses pieņem tiesību aktus un integrētas stratēģijas bioloģiskās daudzveidības apsvērumu iekļaušanai visās attiecīgajās nozarēs. Tās atbalsta inovatīvas iespējas, piemēram, dabā balstītus risinājumus vai agroekoloģiju, kā arī ekosistēmu pakalpojumu novērtēšanu, lai maksimāli integrētu bioloģisko daudzveidību.

3. Puses īsteno iekļaujošu pieeju, lai pievērstos galvenajiem dzīvotņu zuduma izraisītājiem, piemēram, zemes izmantojuma maiņai, pašnodrošinājuma lauksaimniecības paplašināšanai un komerciālās lauksaimniecības, pilsētu teritoriju un enerģētikas infrastruktūras attīstībai. Tās veic pasākumus, lai kontrolētu mežu izmantošanu, zemes attīrīšanu kultūru audzēšanai, ugunsgrēkus, teritoriju noganīšanu un invazīvas sugas. Tās aizsargā, saglabā un veicina mežu, meža zemju, savvaļas ganību, mitrāju un citu veģetācijas segtu teritoriju ilgtspējīgu izmantošanu un atjaunošanu. Tās saglabā un sekmē augu un dzīvnieku sugu un ģenētisko daudzveidību neatkarīgi no tā, vai tie ir sauszemes, saldūdens vai jūras dzīvnieki un augi.

4. Puses pastiprina centienus izveidot, efektīvi pārvaldīt un uzlabot aizsargājamo teritoriju pārvaldību bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas nolūkos.

5. Puses stiprina vietējo kopienu un pirmiedzīvotāju tautu, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām (UNDRIP), iesaistīšanos ekosistēmu saglabāšanā, arī veicinot videi draudzīgu un ilgtspējīgu tūrismu un radot darbvietas un citas ekonomiskās iespējas.

45. PANTS

Aprites ekonomika

1. Puses novērš vai līdz minimumam samazina atkritumu rašanos to izcelsmes vietā. Tās uzlabo produktu atkalizmantošanu, reciklējamību un resursefektivitāti, lai ražošanu un patēriņu pielāgotu aprites ekonomikas sasniegšanai, arī ar pienācīgiem atkritumu savākšanas un šķirošanas pakalpojumiem un videi nekaitīgām reciklēšanas iniciatīvām un iekārtām. Tās apņemas pieņemt aprites ekonomikas politiku, lai aizsargātu vidi un cilvēku veselību, padarītu produktus energoefektīvākus un resursefektīvākus, paplašinātu patērētāju izvēli un uzlabotu atkritumu apsaimniekošanu.

2. Puses izveido nepieciešamo iekšzemes tiesisko regulējumu un izpildes mehānismus ķīmisko vielu un atkritumu apsaimniekošanai videi drošā veidā un attiecīgo daudzpusējo nolīgumu īstenošanai. Tās veic vajadzīgos pasākumus, lai apkarotu bīstamo atkritumu, ieskaitot radioaktīvos materiālus un ķīmiskos un organiskos atkritumus, izgāšanu un nelikumīgu tirdzniecību, ievērojot Bāzeles Konvenciju par kontroli pār kaitīgo atkritumu robežšķērsojošo transportēšanu un to aizvākšanu un ņemot vērā Bamako Konvenciju par bīstamo atkritumu importa aizliegumu Āfrikā un par kontroli pār bīstamo atkritumu pārrobežu transportēšanu un to apsaimniekošanu Āfrikā. Tās novērš vai līdz minimumam samazina bīstamas vielas materiālu aprites ciklā un pārvalda produktos esošās ķīmiskās vielas visā to dzīves ciklā. Tās atbalsta uz informāciju balstītu lēmumu pieņemšanu par atbilstošiem pasākumiem, lai aizsargātu vidi un cilvēku veselību, arī pret piesārņojumu, ko rada nepareizi apsaimniekoti atkritumi, un lai novērstu ar to saistīto kaitējumu videi.

3. Puses efektīvi pievēršas visu veidu piesārņojumam. Tās veic pasākumus, kuru mērķis ir atklāt un novērst piesārņojumu, kā arī ziņot par to. Tās pastiprina centienus novērst plastmasas piesārņojumu un likvidēt plastmasu un mikroplastmasu vidē. Tās izpēta iespējas pastiprināt sadarbību gaisa piesārņojuma apkarošanā. Tās uzlabo informētību par sabiedrības veselības un vides apdraudējumu, ko rada piesārņojums, un daudzajiem ieguvumiem no uzlabotas gaisa kvalitātes, arī izmantojot sabiedrības informēšanas kampaņas.

46. PANTS

Okeānu pārvaldība

1. Puses stiprina okeānu pārvaldību saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvenciju, lai nodrošinātu drošus, tīrus un ilgtspējīgi pārvaldītus okeānus, samazinātu okeānu un jūru noslodzi, veicinātu zilās ekonomikas ilgtspējīgu attīstību un stiprinātu zināšanas par okeāniem.

2. Puses divpusējā, reģionālā un daudzpusējā līmenī nodrošina dzīvo jūras resursu saglabāšanu un ilgtspējīgu pārvaldību un izmantošanu, jo īpaši saistībā ar ilgtspējīgas zivsaimniecības partnerattiecību nolīgumiem (IZPN) un reģionālajām zvejniecības pārvaldības organizācijām (RZPO).

3. Puses saglabā vai pieņem iniciatīvas, lai apkarotu nelegālu, nereģistrētu un neregulētu (NNN) zveju, arī attiecīgā gadījumā īstenojot tādu politiku un pasākumus, ar ko NNN produktus izslēdz no tirdzniecības plūsmām. Tās veicina un efektīvi īsteno un izpilda uzraudzības, kontroles un pārraudzības pasākumus, piemēram, novērošanas shēmas, kuģu uzraudzības sistēmas, zvejas licences un atļaujas, nozvejas reģistrēšanu un ziņošanu, pārkraušanas kontroli, inspekcijas un ostas valsts kontroli, kā arī ar tiem saistītus pasākumus, lai nodrošinātu atbilstību, ieskaitot sankcijas saskaņā ar iekšzemes tiesību aktiem ar mērķi saglabāt zivju krājumus un novērst pārzveju.

4. Puses vienojas veikt vajadzīgos pasākumus, lai aizliegtu konkrēta veida zvejniecības subsīdijas, kas veicina pārmērīgu zvejas jaudu un pārzveju, lai likvidētu subsīdijas, kuras veicina nelegālu, nereģistrētu un neregulētu zveju, un lai atturētos no šādu jaunu subsīdiju ieviešanas, atzīstot, ka Pasaules Tirdzniecības organizācijas sarunās par zvejniecības subsīdijām būtiskam elementam vajadzētu būt piemērotai un efektīvai īpašai un diferencētai attieksmei pret Āfrikas jaunattīstības un vismazāk attīstītajām valstīm.

5. Puses samazina okeānu noslodzi, aizsargājot, saglabājot un atjaunojot piekrastes un jūras ekosistēmas, palielinot jūras un piekrastes dabas kapitāla vērtību un apkarojot jūras piesārņojumu, ieskaitot naftas noplūdi, jūras gultnes iznīcināšanu, trokšņa piesārņojumu un jūras piedrazojumu, arī ar plastmasu un mikroplastmasu no sauszemes un jūras avotiem. Tās atbalsta un cenšas regulēt kuģu radīto siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu un aktīvi atbalsta to, ka steidzami tiek īstenota Starptautiskās Jūrniecības organizācijas sākotnējā stratēģija kuģu radīto siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanai. Tās izvērš okeānu un piekrastes attīrīšanas darbības, īpašu uzmanību pievēršot akumulācijas zonām okeānu rotācijas asu vietās.

6. Puses veic darbības, kas saistītas ar okeāniem un veicina klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos tām.

7. Puses izstrādā pasākumus, kas saistīti ar jūras bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un ilgtspējīgu izmantošanu, pamatojoties uz labāko pieejamo zinātnisko informāciju.

8. Puses atzīst vispārējās bažas par dziļjūras izrakteņu ieguves ietekmi uz jūras vidi un bioloģisko daudzveidību tajā. Tās izmanto labākos pieejamos zinātniskos datus, piemēro piesardzības principu un ekosistēmu pieeju, veicina pētniecību un apmainās ar paraugpraksi abpusēji interesējošās jomās saistībā ar dziļjūras minerālu resursiem, lai nodrošinātu jūras vides un tās bioloģiskās daudzveidības aizsardzības un saglabāšanas darbību pareizu pārvaldību no vides viedokļa.

47. PANTS

Zemes apsaimniekošana un augsnes degradācija

1. Puses sadarbojas, lai novērstu augsnes degradāciju un izstrādātu integrētas ilgtermiņa stratēģijas augsnes saglabāšanai un zemes ilgtspējīgai apsaimniekošanai.

2. Puses veicina integrētas pieejas un pieņem pasākumus augsnes saglabāšanai un uzlabošanai. Tās apkaro augsnes eroziju un degradāciju, kā arī tās fizikālo, ķīmisko un bioloģisko īpašību pasliktināšanos. Tās pievēršas piesārņojumam, ko rada it īpaši lauksaimnieciskās darbības, arī akvakultūra un lopkopība. Tās nodrošina ilgtspējīgas un taisnīgas tiesības uz zemi un tās lietošanu un ilgtspējīgu zemes, ūdens un meža resursu apsaimniekošanu, kā arī rada ilgtspējīgas ekonomiskās iespējas lauku apvidu iedzīvotājiem. Tās nodrošina, ka nelauksaimnieciska zemes izmantošana, kas ietver, piemēram, būvdarbus, kalnrūpniecību un atkritumu apglabāšanu, neizraisa eroziju, piesārņojumu vai cita veida augsnes degradāciju.

3. Puses veic pasākumus efektīvai zemes izmantošanas plānošanai un infrastruktūrai, kas stiprina noturību valstīs, kur iespējami biežāki apdraudējumi, vienlaikus uzlabojot reaģēšanas spējas katastrofu gadījumos. Tās plāno un īsteno ietekmes mazināšanas un rehabilitācijas pasākumus, pamatojoties uz paraugpraksi, labākajām zinātniskajām atziņām un vietējām zināšanām un pieredzi teritorijās, ko skārusi augsnes degradācija.

48. PANTS

Meži

1. Puses veicina ilgtspējīgu meža apsaimniekošanu un meža resursu izmantošanu. Tās aptur atmežošanu un mežu degradāciju un apkaro nelikumīgu mežizstrādi un ar to saistīto tirdzniecību.

2. Puses atbalsta meža ainavu atjaunošanas iniciatīvas, lai pavērstu pretējā virzienā atmežošanu, izveidotu meža rezervātus, atjaunotu degradētas meža ainavas, vajadzības gadījumā īstenotu apmežošanas programmas un ierobežotu ganīšanu mežā līdz konkrētiem gadalaikiem un tādai intensitātei, kas ļautu atjaunot mežu.

3. Puses veicina ilgtspējīgas lauksaimniecības un mežsaimniecības preču vērtības ķēdes, ekosistēmu saglabāšanā par prioritāti nosakot darbvietu un citu ekonomisko iespēju radīšanu.

4. Puses atbalsta ES Rīcības plāna meža tiesību aktu ieviešanai, pārvaldībai un tirdzniecībai (*FLEGT*) īstenošanu, arī noslēdzot un īstenojot brīvprātīgus partnerattiecību nolīgumus (BPN). Tās stiprina saskaņotību un pozitīvu mijiedarbību valstu līmenī starp *FLEGT* un Apvienoto Nāciju Organizācijas Programmu atmežošanas un mežu degradācijas izraisīto emisiju samazināšanai (*REDD+*).

5. Puses stiprina vietējo iestāžu un kopienu iesaistīšanos mežu aizsardzībā. Tās palielina sabiedrības informētību par atmežošanu visos līmeņos un veicina to, ka tiek patērēti resursefektīvi un energoefektīvi produkti no ilgtspējīgi apsaimniekotiem mežiem. Tās veicina un atbalsta to, ka vietējie iedzīvotāji izmanto alternatīvu un ilgtspējīgu kurināmo ēdiena gatavošanai.

49. PANTS

Savvaļas dzīvnieki

1. Puses atbalsta Āfrikas nozīmīgo ainavu saglabāšanu *in situ* bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, īpaši pārrobežu aizsargājamajās teritorijās, kas ir būtisku savvaļas dzīvnieku sugu dzīvotnes, un nodrošina pienācīgu savienojamību, lai ļautu savvaļas dzīvniekiem migrēt un dažādajām sugām pielāgoties klimata pārmaiņām. Tās arī stiprina aģentūras, kas atbild par aizsargājamām teritorijām, un veicina lauku kopienu iesaistīšanos savvaļas dzīvnieku un meža teritoriju ilgtspējīgā pārvaldībā.

2. Puses apkaro savvaļas dzīvnieku nelikumīgu tirdzniecību, atbalstot tādu politikas un tiesību aktu izstrādi un izpildi, saskaņā ar kuriem šī darbība ir smags noziegums, stiprinot malumedniecības apkarošanas pasākumus un tiesībaizsardzības uzraudzību un veicinot starptautisku koordināciju saistībā ar Starptautisko pret dzīvo dabu vērstu noziegumu apkarošanas konsorciju (*ICCWC*), arī Konvenciju par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām (*CITES*) un citiem attiecīgiem starptautiskiem režīmiem. Tās palielina sabiedrības informētību, izglīto un ietekmē patērētājus, iznīcina nelikumīgos krājumus un veicina augsta līmeņa diplomātiju un aizstāvību.

3. Puses atbalsta centienus veicināt ilgtspējīgu savvaļas dzīvnieku gaļas patēriņu, vienlaikus attīstot cenas ziņā pieejamus alternatīvus proteīna avotus un attīstot ilgtspējīgus iztikas līdzekļus.

50. PANTS

Ūdens un saldūdens pārvaldība

1. Puses pārvalda savus ūdens resursus ilgtspējīgā veidā, lai saglabātu augstu kvantitatīvo un kvalitatīvo līmeni. Tās veicina integrētu ūdens resursu pārvaldību un īsteno politiku attiecībā uz plānošanas, saglabāšanas, apsaimniekošanas, izmantošanas un attīstības pasākumiem saistībā ar pazemes un virszemes ūdeņiem, kā arī lietus ūdeņu savākšanu un izmantošanu. Tās aizsargā un atjauno ūdens avotus un ekosistēmas, novērš ūdens piesārņojumu, savāc un attīra notekūdeņus un veicina videi nekaitīgu pilsētattīstību. Tās optimizē ūdensapgādes nozares ieguldījumu, lai mazinātu klimata pārmaiņas un pielāgotos tām.

2. Puses veicina sadarbību pārrobežu ūdens resursu pārvaldībā, lai panāktu saldūdens ilgtspējību, novērstu augsnes degradāciju un pārtuksnešošanos, veidotu noturību pret apdraudējumiem, kas saistīti ar ūdeni, piemēram, plūdiem, sausumu un piesārņojumu, arī izmantojot ūdens savākšanas un uzglabāšanas sistēmas, un novērstu konfliktu risku.

3. Puses atbalsta ilgtspējīgu ūdens resursu apsaimniekošanu un labu ūdens pārvaldību visos līmeņos. Tās stiprina dialogu un veicina partnerību starp publiskajām iestādēm, privāto sektoru un pilsonisko sabiedrību.

4. Puses veicina saldūdens zvejniecību ilgtspējīgu izmantošanu un pārvaldību, lai saglabātu veselīgus zivju krājumus un līdz minimumam samazinātu jebkādu negatīvu ietekmi uz dabisko vidi. Tās apkaro nelegālu, nereģistrētu un neregulētu zveju, ar ko tiek pārkāpti iekšzemes tiesību akti. Tās stiprina spējas, veicina reģionālo sadarbību un pieņem pasākumus, lai uzlabotu saldūdens zvejniecību apsaimniekošanu un pārvaldību valstu un reģionālā līmenī. Tās integrē klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos tām saldūdens zvejniecībās un akvakultūrā, veicina ūdens ekosistēmu un to bioloģiskās daudzveidības atjaunošanu un saglabāšanu un apkaro visu veidu piesārņojumu, kas ietekmē ezerus un upes.

2. NODAĻA

KLIMATA PĀRMAIŅAS UN DABAS KATASTROFAS

51. PANTS

Klimatrīcība

1. Puses tiecas sasniegt Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām mērķus un ievēro tās principus. Tās īsteno visaptverošu un iekļaujošu iekšzemes klimata politiku un programmas, lai paātrinātu Parīzes nolīguma īstenošanu.

2. Puses formulē, paziņo un uztur secīgus un vērienīgus nacionāli noteiktos devumus (NND), attiecīgi izstrādā un īsteno vērienīgus nacionālos pielāgošanās plānus (NPP), sagatavo ilgtermiņa redzējumu par mazemisiju un klimatnoturīgu attīstību un iegulda spējās, lai mazinātu klimata pārmaiņas un pielāgotos tām. Tās attīsta monitoringu, ziņošanu un verifikāciju (MZV), kā arī novērtēšanas sistēmas, lai sekotu līdzi klimatrīcības progresam.

3. Puses izstrādā ilgtermiņa stratēģijas, lai samazinātu emisijas, ko rada transporta nozare (autotransports, aviācija un jūrniecība). Tās veicina viedu mobilitāti pilsētās un sekmē politikas pieeju un pozitīvu stimulu īstenošanu, lai samazinātu emisijas, ko rada neilgtspējīga zemes apsaimniekošana, atmežošana un mežu degradācija. Tās iesaistās atjaunojamo energoresursu un energoefektivitātes veicināšanā un mudina valstis iesaistīties enerģētikas pārkārtošanā. Tās pakāpeniski pārtrauc ar neefektīvu fosilo kurināmo saistītās subsīdijas, kuras veicina nelietderīgu patēriņu, un samazina iespējamo negatīvo ietekmi uz to attīstību tādā veidā, kas aizsargā nabadzīgos iedzīvotājus un skartās kopienas. Tās stiprina starptautisko sadarbību, lai attiecīgā gadījumā saglabātu un uzlabotu siltumnīcas efektu izraisošo gāzu piesaistītājus un krātuves.

4. Puses veicina vērienīgu fluorogļūdeņražu pakāpenisku samazināšanu saskaņā ar Monreālas protokolu par ozona slāni noārdošām vielām, sadarbojoties ar mērķi atbalstīt minētā protokola Kigali grozījuma ratifikāciju, un strādā pie tā, lai nodrošinātu tā ātru īstenošanu nolūkā panākt fluorogļūdeņražu ražošanas un patēriņa vērienīgu pakāpenisku samazināšanu visā pasaulē.

5. Puses atzīst drošības apdraudējumu, ko klimata pārmaiņas un vides degradācija rada mieram un drošībai, īpaši nestabilās situācijās un visneaizsargātākajās valstīs, un strādā pie tā, lai to novērstu. Tās veic pasākumus un sadarbojas, lai stiprinātu pielāgošanās un noturības pasākumus nolūkā nodrošināt konfliktu novēršanu ar agrīnās brīdināšanas sistēmām, ņemot vērā drošības problēmas, kas saistītas ar klimata pārmaiņu negatīvo ietekmi un vides riska faktoriem, un stiprina saikni starp agrīnu brīdināšanu un agrīnu rīcību visās politikas jomās, arī izmantojot riska un ietekmes novērtējumus.

6. Puses savos iekšzemes un starptautiskajos centienos tiecas novērst un līdz minimumam samazināt zaudējumus un kaitējumu, kas saistīts ar klimata pārmaiņu nelabvēlīgo ietekmi, ieskaitot ekstremālus laikapstākļus un lēni norisošus notikumus, un pievēršas tiem, kā arī šajā sakarā atzīst ilgtspējīgas attīstības būtisko nozīmi zaudējumu un kaitējuma riska samazināšanā.

7. Puses rīkojas, lai finanšu plūsmas saskaņotu ar virzību uz zemu siltumnīcefekta gāzu emisiju līmeni un klimatnoturīgu attīstību.

8. Puses cenšas uzlabot zināšanas un spējas saistībā ar politikas risinājumiem un instrumentiem un paraugpraksi, lai uzlabotu resursefektivitāti visā dabas resursu un produktu aprites ciklā. Tās sadarbojas, lai stiprinātu zinātniskās un tehniskās, cilvēku un institucionālās spējas klimatrīcībai un vides pārvaldībai un uzraudzībai visos attiecīgajos līmeņos, īpašu uzmanību pievēršot visneaizsargātākajām valstīm. Tās veicina kosmosa tehnoloģiju un informācijas sistēmu izmantošanu.

9. Puses stiprina koordināciju visos pārvaldības līmeņos, lai rosinātu un ļautu vietējām iestādēm uzņemties un īstenot vērienīgas saistības klimata un enerģētikas jomā. Tās veicina sinerģiju starp valsts pārvaldi, pilsoniskās sabiedrības organizācijām un privātiem uzņēmumiem un veicina privātā sektora līdzdalību virzībā uz ekonomiku ar zemu siltumnīcefekta gāzu emisiju līmeni un klimatnoturīgu ekonomiku, arī veicot kopīgus pētījumus. Tās veicina esošās iniciatīvas, piemēram, Globālo pilsētas mēru paktu klimata un enerģētikas jomā, un atbalsta to rīcības plānu īstenošanu.

52. PANTS

Sausums un pārtuksnešošanās

1. Puses cīnās pret pārtuksnešošanos, uzlabojot zemes pārvaldību, novēršot augsnes degradāciju un nodrošinot ilgtspējīgu zemes un ūdens apsaimniekošanu. Tās paātrina virzību uz to, lai īstenotu ANO Konvencijas par cīņu pret pārtuksnešošanos (*UNCCD*) nacionālos rīcības plānus, tās augsnes degradācijas neitralitātes mērķus un citas attiecīgas starptautiskas un reģionālas iniciatīvas, tostarp *Great Green Wall* iniciatīvu.

2. Puses sadarbojas, lai sagatavotos sausuma izraisītām ārkārtas situācijām un reaģētu uz tām, un strādā pie tā, lai palielinātu noturību pret vides degradāciju, pārtuksnešošanos un ar to saistītajiem veselības apdraudējumiem un humanitārajām krīzēm, pievēršoties faktoriem, kas izraisa neaizsargātību.

53. PANTS

Noturība pret dabas katastrofām

1. Puses sadarbojas, lai veidotu cilvēku, sabiedrības un infrastruktūras noturību pret dabas katastrofām, ņemot vērā klimata pārmaiņu ietekmi. Tās veicina informācijas un labas prakses apmaiņu par Sendai ietvarprogrammas katastrofu riska mazināšanai 2015.2030. gadam īstenošanu un uzraudzību, izmantojot valstu un vietējās integrētās stratēģijas.

2. Puses veicina katastrofu riska pārvaldību, kas ietver visaptverošu risku novērtēšanu, riska samazināšanas plānu īstenošanu visos līmeņos, saiknes stiprināšanu starp katastrofu riska mazināšanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām, kā arī katastrofu statistikas un zaudējumu datu vākšanu un izmantošanu. Tās veicina riska novēršanas un finansiālas aizsardzības kultūras attīstību, tostarp izmantojot piemērotus un inovatīvus instrumentus, piemēram, riska pārneses mehānismus.

3. Puses sagatavojas un reaģē uz ārkārtas situācijām, ko izraisījuši ekstremāli laikapstākļi un dabas katastrofas, piemēram, plūdi un jūras līmeņa celšanās, piekrastes erozija un piesērēšana. Tās sadarbojas, lai novērtētu un mazinātu ekstremālu laikapstākļu un dabas katastrofu ietekmi.

4. Puses stiprina spējas reaģēt uz reģionālām katastrofām un ārkārtas situācijām, tostarp civilās aizsardzības mehānismus, kā arī vietējo kopienu un iestāžu spējas, galveno uzmanību pievēršot visneaizsargātākajām un atstumtām mājsaimniecībām un grupām.

5. Puses atbalsta kosmosa tehnoloģiju un informācijas sistēmu izmantošanu, lai uzlabotu novēršanas, sagatavotības, reaģēšanas un atjaunošanas pasākumus.

IV SADAĻA

MIERS UN DROŠĪBA

54. PANTS

Puses veicina sadarbību un koordināciju reģionālā, starpreģionālā, kontinentālā un globālā līmenī miera un drošības veicināšanā un uzturēšanā Āfrikā un Eiropā. Tās atbalsta kopīgos centienus un mehānismus, lai nodrošinātu mieru, novērstu un apkarotu terorismu un vardarbīgu ekstrēmismu, vērstos pret visu veidu organizēto noziedzību un drošības apdraudējumiem un uzlabotu jūras drošību, ņemot vērā visu šo problēmu sarežģītību un vajadzību novērst to pamatcēloņus. Tās sadarbojas, lai nodrošinātu ilgtspējīgu finansējumu visām ar mieru un drošību saistītajām darbībām.

55. PANTS

Reģionāla un daudzpusēja sadarbība

1. Puses stiprina dialogu un iestāžu sadarbību, lai risinātu miera un drošības problēmas. Tās stiprina atbalstu efektīvākai Āfrikas Miera un drošības sistēmas (*APSA*) darbotiesspējai, kā paredzēts ĀS "Programmā 2063". Tās veicina sinerģiju starp *APSA* un Āfrikas pārvaldības mehānismu saskaņā ar ĀS reformu programmu.

2. Puses atbalsta ĀS un reģionālo ekonomikas kopienu centienus un reģionālos mehānismus, kā arī citus reģionālās drošības sadarbības mehānismus, lai izveidotu miermīlīgas, iekļaujošas un noturīgas sabiedrības. Tās stiprina ĀS, ES un ANO sadarbību un attiecīgā gadījumā daudzpusēju sadarbību ar citām attiecīgām starptautiskām organizācijām un trešām valstīm.

3. Puses veicina vietējo līdzatbildību, iekļautību, noturību un ilgtspēju visās darbībās, sadarbojoties ar valstu un vietējām iestādēm, kopienām un pilsonisko sabiedrību.

56. PANTS

Konflikti un krīzes

1. Puses strādā pie tā, lai nodrošinātu visu starpvalstu un valstu iekšējo konfliktu mierīgu atrisināšanu Āfrikā. Tās īsteno integrētu pieeju konfliktiem un krīzēm, kura atbilst starptautiskajām cilvēktiesībām un starptautiskajām humanitārajām tiesībām, padziļinot stratēģisko sadarbību un pastiprinot kopīgu rīcību visos konflikta cikla posmos, sākot no novēršanas un agrīnās brīdināšanas līdz stabila miera veidošanai, izmantojot starpniecību, krīžu pārvarēšanu, stabilizāciju, kā arī drošības sektora reformu.

2. Puses atbalsta iniciatīvas un mehānismus, lai novērstu konfliktus un izvairītos no miera un drošības apdraudējuma. Tās saskaņoti rīkojas, lai novērstu konfliktu un krīžu pamatcēloņus, novērš vardarbīgu konfliktu rašanās un saasināšanās riskus un pastiprina atbalstu diplomātiskajām iniciatīvām, starpniecības centieniem un daudzpusējam dialogam, lai strīdus un konfliktus atrisinātu mierīgā ceļā. Šajā nolūkā tās atbalsta Kontinentālās agrīnās brīdināšanas sistēmas (*CEWS*) darbībotiesspēju pilnā apmērā.

3. Puses sadarbojas krīžu pārvarēšanas un konfliktu mierīgas atrisināšanas jomā, arī nodrošinot sadarbību starp Āfrikas vadītām miera atbalsta operācijām, ES krīzes pārvarēšanas operācijām un ANO miera uzturēšanas operācijām, ja šādas operācijas tiek izvērstas vienā un tajā pašā apgabalā.

4. Puses sadarbojas saistībā ar pēckonflikta stabilizāciju, nostiprina un atbalsta krīzes risināšanas procesu īstenošanu, uzrauga konstitucionālos un vēlēšanu procesus un veicina pārejas tiesiskumu, izlīguma procesus un reintegrācijas pasākumus bruņotos konfliktos un karos cietušajiem. Tās atbalsta karā izpostīto teritoriju atjaunošanu un rekonstrukciju.

5. Puses veicina programmu sieviešu, miera un drošības jomā (*SMD*) un programmu jaunatnes, miera un drošības jomā (*YPS*), kā arī stiprina sieviešu un jauniešu aktīvu lomu miera un drošības panākšanā – agrīnā brīdināšanā, starpniecībā, konfliktu atrisināšanā, miera veidošanā un miera uzturēšanā saskaņā ar attiecīgajām ANO Drošības padomes rezolūcijām (ANO DPR), īpaši ANO DPR 1325 (2000) un 2250 (2015), kā arī ar ĀS un ES politiku un lēmumiem.

57. PANTS

Terorisms, vardarbīgs ekstrēmisms un radikalizācija

1. Pilnībā ievērojot tiesiskumu un starptautiskās tiesības, ieskaitot cilvēktiesības, bēgļu tiesības un starptautiskās humanitārās tiesības, Puses novērš un apkaro terorismu visos tā veidos, pievēršoties tiem faktoriem, kas var radīt labvēlīgu vidi vardarbīgam ekstrēmismam un radikalizācijai, veicina reliģisko iecietību un starpreliģiju dialogu un reaģē uz problēmām, kuras rada saikne starp terorismu un pārrobežu organizēto noziedzību.

2. Puses uzlabo sadarbību, lai ļautu indivīdiem un kopienām novērst terora aktus, vardarbīgu ekstrēmismu un radikalizāciju un palielināt noturību pret tiem. Tās cenšas sadarboties ar visām attiecīgajām ieinteresētajām personām, arī jauniešiem, reliģiskajiem līderiem un pilsonisko sabiedrību, lai veicinātu savstarpēju sapratni, daudzveidību un reliģiju dialogu, apzinātu konkrētas iejaukšanās nepieciešamību un apkarotu fizisko vervēšanu un vervēšanu tiešsaistē, radikalizāciju un kūdīšanu uz terora aktiem. Tās sadarbojas, lai pastiprinātu atbalstu no terorisma cietušajiem.

3. Puses sadarbojas, lai īstenotu visas attiecīgās ANO Drošības padomes rezolūcijas, tostarp ANO DPR 2396 (2017) un ANO DPR 2462 (2019), un ANO Ģenerālās asamblejas rezolūcijas, starptautiskās konvencijas un instrumentus, ieskaitot ANO Vispārējo terorisma apkarošanas stratēģiju un ANO Rīcības plānu vardarbīga ekstrēmisma novēršanai.

4. Puses pastiprina centienus apmainīties ar informāciju un zinātību par teroristu grupām un to atbalsta tīkliem, pilnībā ievērojot tiesiskumu un starptautiskās cilvēktiesības. Tās atbalsta tiesībaizsardzības sadarbības iniciatīvas un stiprina spējas apkarot terorismu atbilstīgi cilvēktiesībām, arī nodrošinot drošības spēku apmācību un profesionalizāciju. Tās sadarbojas, lai ierobežotu terorisma finansēšanu, identificējot, atklājot, konfiscējot un iesaldējot vai arestējot jebkādus līdzekļus un jebkādus citus aktīvus, ko izmanto vai piešķir terorisma akta izdarīšanai.

5. Puses nepieļauj, ka terora aktu, vardarbīga ekstrēmisma un radikalizācijas īstenotāji iegūst masu iznīcināšanas ieroču.

58. PANTS

Organizētā noziedzība

1. Puses vēršas pret visu veidu organizēto noziedzību, īpaši pret tirdzniecību ar cilvēkiem, kājnieku ieročiem un vieglajiem ieročiem, nelikumīgām narkotiskām vielām, bīstamiem materiāliem, kultūras precēm un savvaļas dzīvniekiem un pret noziegumiem pret vidi, uzlabojot robežu kontroles pārvaldību, informācijas un datu vākšanu un apmaiņu, kā arī ar zinātības apmaiņu un tehnisko palīdzību. Tās pieņem tiesību aktus un citus pasākumus saskaņā ar ANO Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību un tās papildprotokoliem.

2. Puses pienācīgi vēršas pret cilvēku tirdzniecību, ievērojot standartus, kas noteikti ANO Konvencijā pret transnacionālo organizēto noziedzību un Protokolā par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to. Tās novērš cilvēku tirdzniecību, stiprinot tiesībaizsardzību un tiesu iestāžu sadarbību, lai novērstu nesodāmību attiecībā uz visiem likumpārkāpējiem, kuri iesaistīti cilvēku tirdzniecības ķēdē, un novēršot pieprasījumu, kas stāv aiz jebkāda veida ekspluatācijas. Tās nodrošina cietušo pienācīgu aizsardzību, ņemot vērā nozieguma dzimumspecifisko raksturu – nesamērīgi daudz skartas tiek sievietes un meitenes galvenokārt seksuālai izmantošanai.

3. Puses pieņem tiesību aktus un citus pasākumus, lai novērstu un apkarotu migrantu kontrabandu, stiprinot tiesībaizsardzību un tiesu iestāžu sadarbību, lai izmeklētu migrantu kontrabandu un ar to saistītus noziegumus un sauktu pie atbildības par tiem saskaņā ar ANO Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību un tās papildprotokoliem, arī Protokolu par migrantu nelikumīgas ievešanas pa zemes, jūras un gaisa ceļiem apkarošanu.

4. Puses stiprina sadarbību, lai novērstu un apkarotu to finanšu iestāžu un atsevišķu nefinanšu uzņēmumu un profesiju izmantošanu terorisma finansēšanai un noziedzīgi, arī korupcijas rezultātā, iegūtu līdzekļu legalizēšanai. Tās apmainās ar informāciju un īsteno atbilstīgus pasākumus cīņai pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un terorisma finansēšanu, lai nodrošinātu Finanšu darījumu darba grupas ieteikumu pilnīgu un efektīvu īstenošanu. Tās atbalsta tiesību aktu un struktūru izveidi valsts līdzekļu atgūšanai, kā arī noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju un to mobilizēšanu sabiedriskā labuma nolūkos, attiecinot kriminālatbildību uz noziegumu izdarītājiem un veicinātājiem un nodrošinot nelikumīgu finanšu plūsmu pārtraukšanu, lai atņemtu noziedzniekiem ieņēmumus.

5. Puses pieņem tiesību aktus un izstrādā iniciatīvas, lai apkarotu noziedzību, tostarp noziedzību un vardarbību pilsētās. Tās veicina šaujamieroču kontroli, lai novērstu un mazinātu bruņotas vardarbības negatīvo ietekmi uz sabiedrību un cilvēkiem un radītu drošu vidi ilgtspējīgai attīstībai. Tās apkaro visu veidu vardarbību un atbalsta vardarbībā cietušos.

59. PANTS

Kājnieku ieroči un vieglie ieroči

1. Puses veicina Ieroču tirdzniecības līguma un ANO Protokola par šaujamieroču, to detaļu, sastāvdaļu un munīcijas nelegālas izgatavošanas un aprites apkarošanu efektīvu īstenošanu. Tās atbalsta rīcības plānu, lai īstenotu Āfrikas Savienības Stratēģiju kājnieku ieroču un vieglo ieroču nelikumīgas izplatīšanas, aprites un tirdzniecības kontrolei un ANO Rīcības programmu par kājnieku ieroču un vieglo ieroču nelikumīgas tirdzniecības novēršanu, apkarošanu un izskaušanu visos aspektos.

2. Puses sadarbojas, arī uzlabojot krājumu pārvaldību, iznīcinot liekos ieročus un munīciju, veicot marķēšanu, uzskaiti un izsekošanu, kā arī eksporta un importa kontroli, lai apkarotu kājnieku ieroču un vieglo ieroču nelikumīgu izplatīšanu un tirdzniecību, kas atbalsta bruņotus konfliktus un terorismu un veicina bruņotu noziedzību, piemēram, liellopu zagšanu un malumedniecību, .

60. PANTS

Kiberdrošība un kibernoziedzība

1. Puses cenšas izstrādāt un īstenot tiesību aktus un pasākumus, lai uzturētu atvērtu, brīvu, drošu, stabilu, pieejamu un miermīlīgu informācijas un komunikācijas tehnoloģiju vidi. Tās strādā pie tā, lai ANO ietvaros veicinātu starptautiski atzītu normu par atbildīgu uzvedību kibertelpā izstrādi un īstenošanu, pilnībā ievērojot starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā.

2. Puses sadarbojas, lai novērstu un apkarotu kibernoziegumus un nelikumīga satura izplatīšanu tiešsaistē. Tās apmainās ar informāciju kibernoziedzības izmeklētāju izglītības un apmācības, kibernoziegumu izmeklēšanas un digitālās kriminālistikas jomā, vienlaikus nodrošinot augstu datu aizsardzības līmeni. Tās veicina kiberdrošības kultūru un sadarbojas, lai novērstu un apkarotu kibernoziedzību, pamatojoties uz esošajām starptautiskajām normām un standartiem, arī Budapeštas Konvenciju par kibernoziegumiem un Āfrikas Savienības Konvenciju par kiberdrošību un personas datu aizsardzību.

61. PANTS

Nelikumīgas narkotiskās vielas

1. Puses savā politikā narkotiku jomā stiprina līdzsvarotu, integrētu un uz pierādījumiem balstītu pieeju. Tās cenšas novērst un apkarot nelikumīgu narkotisko vielu un psihoaktīvu vielu audzēšanu, ražošanu un tirdzniecību, arī pieņemot efektīvākus ar narkotikām saistītas noziedzības novēršanas un tiesībaizsardzības pasākumus saskaņā ar piemērojamajām starptautiskajām saistībām cilvēktiesību jomā.

2. Puses pastiprina un paātrina centienus saistībā ar narkotiku pieprasījumu, iesaistās profilakses un izglītības programmās un veic vajadzīgos pasākumus, lai novērstu narkotiku ietekmi uz veselību un sabiedrību. Tās veicina dialogu ar attiecīgajām ieinteresētajām personām, arī pilsonisko sabiedrību, zinātnieku aprindām un akadēmiskajām aprindām, lai efektīvi vērstos pret nelikumīgu narkotisko vielu lietošanu.

62. PANTS

Jūras drošība

1. Puses valstu, reģionālā un kontinentālā līmenī uzņemas iniciatīvas, kas veicina jūras drošību, īpaši Sarkanajā jūrā, Āfrikas ragā, Indijas okeānā un Gvinejas līcī. Tās veicina sadarbību starp ĀS, ES un ANO, kā arī ar reģionālām un apakšreģionālām organizācijām, un sekmē centienu papildināmību.

2. Puses sadarbojas, lai apkarotu visu veidu pārrobežu organizēto noziedzību jūrā, arī cilvēku, kājnieku ieroču un vieglo ieroču, nelikumīgu narkotisko vielu un savvaļas dzīvnieku tirdzniecību un migrantu kontrabandu. Lai nodrošinātu drošus un atvērtus tirdzniecības ceļus, tās attur no pirātisma un bruņotas laupīšanas darbībām jūrā, novērš šādas darbības un attur no tām, ieskaitot naftas un gāzes zādzības.

3. Puses pastiprina daudzpusējus centienus, lai efektīvi reaģētu uz noziedzību jūrā. Tās izstrādā pasākumus, lai uzlabotu piekrastes valstu un reģionālo organizāciju tiesībaizsardzības spējas un līdzatbildību, un veicina reģionālo koordināciju un informācijas apmaiņu, lai novērstu apdraudējumus jūrā un apkarotu dažāda veida jūrā pastrādātus noziegumus.

4. Puses izstrādā un uzlabo starpreģionālus informācijas apmaiņas mehānismus un veicina jūras uzraudzību un jūrlietu situācijas apzināšanos, kā arī piekrastes valstu krasta apsardzes un jūras spēku sadarbību.

5. Puses veicina un ievēro atklātās jūras brīvību, kuģošanas brīvību un citus principus, tiesības un pienākumus, kas noteikti starptautiskajās tiesībās, vienlaikus veicinot Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvencijas (*UNCLOS*) un citu attiecīgo starptautisko juridisko instrumentu vispārēju piemērošanu.

63. PANTS

Sadarbība tiesībaizsardzības jomā

1. Puses stiprina dialogu un sadarbību tiesībaizsardzības jomā, arī izmantojot stratēģisku sadarbību starp ĀS struktūrām, piemēram, *AFRIPOL*, un tādām ES struktūrām kā Eiropols, lai veicinātu pārrobežu organizētās noziedzības un terorisma tīklu darbības novēršanu, atklāšanu, izmeklēšanu un kriminālvajāšanu Āfrikas reģionā un ES.

2. Puses sadarbojas meklēšanas un glābšanas jomā, kā arī citās ārkārtas situācijās, un mudina valstis šajā sakarā noslēgt divpusējus nolīgumus.

3. Puses sekmē sadarbību integrētas robežu pārvaldības jomā un uzlabo informācijas un datu vākšanu un apmaiņu.

4. Puses vienojas strādāt pie policijas spēju uzlabošanas, arī izmantojot reālajai situācijai Āfrikā pielāgotas un mērķtiecīgas policijas apmācības programmas stratēģiskā, operatīvā un taktiskā līmenī.

V SADAĻA

CILVĒKTIESĪBAS, DEMOKRĀTIJA UN PĀRVALDĪBA

64. PANTS

Puses veicina noturīgas, ilgtspējīgas un iekļaujošas sabiedrības, kuru pamatā ir pārskatatbildīgas, efektīvas un pārredzamas iestādes un lēmumu pieņemšanas procesi visos līmeņos un kur tiek ievērotas, veicinātas un īstenotas cilvēktiesības, pamatbrīvības, tiesiskums un demokrātijas principi. Tās strādā pie tā, lai paātrinātu virzību uz dzimumu līdztiesību. Tās nodrošina atvērtu un labvēlīgu vidi indivīdiem un pilsoniskajai sabiedrībai paust savas vēlmes un bažas, izteikt viedokļus un sniegt ieguldījumu visos politiskajos, ekonomiskajos, sociālajos un kultūras jautājumos, tādējādi veicinot lielāku uzticēšanos publiskajām iestādēm.

65. PANTS

Cilvēktiesības

1. Puses pieņem un īsteno tiesību aktus, kas sekmē cilvēktiesību aizsardzību, veicināšanu un īstenošanu neatkarīgi no tā, vai tās ir pilsoniskās, politiskās, ekonomiskās, sociālās vai kultūras tiesības. Tās atbalsta Āfrikas Cilvēktiesību un tautu tiesību hartas, kā arī Āfrikas pārvaldības mehānisma instrumentu ratifikāciju, pieņemšanu un īstenošanu.

2. Puses pilnībā piemēro principu, ka netiek pieļauta diskriminācija jebkāda iemesla dēļ, arī dzimuma, etniskās vai sociālās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, politisko vai jebkuru citu uzskatu, invaliditātes, vecuma vai cita statusa dēļ, par prioritāti nosakot visaptverošu līdztiesības un diskriminācijas novēršanas tiesību aktu pieņemšanu. Tās veic pasākumus, lai panāktu, ka sievietes un meitenes pilnībā izmanto visas cilvēktiesības, un nodrošina viņām pilnvērtīgas iespējas, arī veicinot Āfrikas Cilvēktiesību un tautu tiesību hartas Protokola par sieviešu tiesībām Āfrikā parakstīšanu un ratificēšanu, kur tas vēl nepieciešams, kā arī īstenošanu. Tās dara visu iespējamo, lai veicinātu un aizsargātu bērnu tiesības, arī mudinot parakstīt un ratificēt, kur tas vēl nepieciešams, un īstenot Āfrikas Hartu par bērna tiesībām un labklājību. Tās pieņem pasākumus, lai veicinātu to, ka cilvēktiesības pilnībā izmanto minoritātēm piederošas personas, personas ar invaliditāti, personas ar albīnismu un pirmiedzīvotāju tautas, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām (*UNDRIP*).

3. Puses efektīvi cīnās pret nesodāmību, nodrošinot tiesiskumu un tiesu sistēmas neatkarīgu, objektīvu un efektīvu darbību. Tās garantē cietušo un apgādnieku zaudējušo tiesības uz pienācīgu, efektīvu un ātru kompensāciju.

4. Puses atbalsta Āfrikas cilvēktiesību sistēmu, jo īpaši Āfrikas Cilvēktiesību un tautu tiesību komisiju un Āfrikas Cilvēktiesību un tautu tiesību tiesu, palīdzot Āfrikas valstīm ievērot starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Tās ievēro un saglabā šo struktūru integritāti un neatkarību un nodrošina, ka visas Āfrikas valstis ievēro Āfrikas Cilvēktiesību un tautu tiesību tiesas spriedumus.

5. Puses stiprina pilsoniskās sabiedrības spējas un aizsargā cilvēktiesību aizstāvjus, kas darbojas valstu, reģionālā un kontinentālā līmenī. Tās sadarbojas, lai palielinātu informētību par cilvēktiesībām, arī izmantojot sadarbību ar valstu cilvēktiesību iestādēm, izglītības sistēmas un plašsaziņas līdzekļus.

66. PANTS

Dzimumu līdztiesība

1. Puses visiem nodrošina vienlīdzību likuma priekšā un tiesu iestāžu vienlīdzīgu pieejamību, likuma aizsardzību un darbību visu labā. Tās veic pasākumus, lai nodrošinātu, uzlabotu un paplašinātu vienlīdzīgu līdzdalību un iespējas visiem visās politiskās, ekonomiskās, sociālās un kultūras dzīves jomās. Tās nodrošina, ka visās politikas jomās un programmās tiek sistemātiski integrēts dzimumu līdztiesības aspekts.

2. Puses sadarbojas, lai novērstu un izskaustu visu veidu seksuālu un ar dzimumu saistītu vardarbību, diskrimināciju un aizskaršanu, kā arī vardarbību ģimenē, un apkaro cilvēku tirdzniecību. Tās veic visus vajadzīgos pasākumus, lai mobilizētu saskaņotus centienus izbeigt bērnu, agrīnas un piespiedu laulības, sieviešu dzimumorgānu kropļošanu un apgraizīšanu un citas kaitējošas ieražas, kas diskriminē sievietes un meitenes. Tās sniedz atbalstu personām, kas cietušas no visu veidu vardarbības un pārdzīvojušas to. Puses apņemas pilnībā, efektīvi un nediskriminējoši īstenot Konvenciju par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu (*CEDAW*), kā arī tās fakultatīvo protokolu.

3. Puses nodrošina meiteņu un sieviešu sociālo tiesību ievērošanu un veicināšanu, jo īpaši likvidējot visus šķēršļus kvalitatīvas izglītības un veselības jomā un novēršot dzimumu nevienlīdzību. Tās stiprina sieviešu un meiteņu ekonomiskās tiesības.

4. Puses nodrošina, ka spēkā esošajos tiesību aktos tiek atzītas meiteņu un sieviešu tiesības pilnībā piedalīties visās sabiedriskās dzīves jomās, un rada apstākļus un iespējas sievietēm ieņemt vienlīdzīgus amatus, arī politiskajā vadībā un lēmumu pieņemšanā. Tās stiprina sieviešu lomu un veicina viņu līdzdalību visos līmeņos miera un drošības jomā, kā arī konfliktu, vardarbības un ekstrēmisma novēršanā un atrisināšanā.

67. PANTS

Demokrātija

1. Puses veicina un stiprina demokrātijas universālās vērtības un principus. Tās aizsargā varas dalīšanas principu, veicina politisko plurālismu un stiprina pārredzamību, līdzdalību un ticību demokrātiskajiem procesiem, kā arī iedzīvotāju uzticēšanos politiskajiem līderiem, arī atbalstot Āfrikas Demokrātijas, vēlēšanu un pārvaldības hartas ratifikāciju un īstenošanu.

2. Puses nodrošina vēlēšanu procesu integritāti, garantējot iekļaujošas, pārredzamas un ticamas vēlēšanas, kurās tiek ņemti vērā vēlēšanu cikli un konstitucionālie noteikumi, pienācīgi ievērojot suverenitāti. Tās veicina starptautiskos un reģionālos standartus un paraugpraksi vēlēšanu pārvaldībā, kā arī stiprina neatkarīgas un objektīvas vēlēšanu komisijas, nodrošinot vienlīdzīgus konkurences apstākļus visām politiskajām partijām un kandidātiem. Tās uzlabo sadarbību vēlēšanu novērošanas jomā, attiecīgā gadījumā veicot arī turpmākus pasākumus saistībā ar vēlēšanu novērošanas ieteikumiem, un stiprina sadarbību ar ĀS un reģionālajām ekonomikas kopienām. Tās stiprina valstu mehānismus, kas savlaicīgi risina ar vēlēšanām saistītus strīdus.

3. Puses stiprina ievēlēto parlamentu spējas pildīt savus tiesību aktu pieņemšanas, budžeta un uzraudzības pienākumus, ievērojot visu to locekļu prerogatīvas.

4. Puses pieņem iekšzemes normatīvos aktus, atzīstot dažādus pārvaldes līmeņus, kuriem ir pilnvaras īstenot savu kompetenci saskaņā ar deleģētajām pilnvarām. Tās stiprina vietējo pārvaldi un decentralizē pilnvaras par labu demokrātiski ievēlētām vietējām iestādēm, kā paredzēts valstu tiesību aktos.

5. Puses sekmē iekļaujošu un plurālistisku sabiedrību. Tās atceļ jebkādus ierobežojumus attiecībā uz biedrošanās brīvību, vārda brīvību un mierīgas pulcēšanās brīvību. Tās saglabā un paplašina pilsoniskajai sabiedrībai labvēlīgu telpu interešu aizstāvībai un politikas veidošanai, kā arī nodrošina brīvus un neatkarīgus plašsaziņas līdzekļus, lai panāktu, ka pārvaldes iestādes sasniedz augstāko pārredzamības un pārskatatbildības līmeni publisko lietu pārvaldībā. Puses veicina konstruktīvas valsts un pilsoņu attiecības un uzlabo izpratni par demokrātijas principiem un cilvēktiesībām, arī izmantojot izglītības sistēmas un plašsaziņas līdzekļus.

68. PANTS

Tiesiskums un tiesu iestādes

1. Puses sadarbojas tiesiskuma konsolidēšanā un iestāžu stiprināšanā visos tiesas spriešanas līmeņos. Tās atbalsta tiesu iestāžu neatkarību un tiecas nodrošināt tiesu sistēmas neatkarīgu, objektīvu un efektīvu darbību, kā arī uzlabot pilsoņu efektīvu un vienlīdzīgu piekļuvi tiesu iestādēm un juridiskajai palīdzībai.

2. Puses, atbalstot Konvencijas pret spīdzināšanu un tās fakultatīvā protokola ratifikāciju un efektīvu īstenošanu, nepieļauj, nosoda un izskaužvisu veidu spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību un sodīšanu, ko jebkādos apstākļos veic valsts un nevalstiski dalībnieki, arī terorisma, krīžu pārvarēšanas un migrācijas kontekstā.

3. Puses nodrošina, ka tiek pienācīgi izmeklēti un sodīti starptautisko cilvēktiesību pārkāpumi un starptautisko humanitāro tiesību pārkāpumi, arī kara noziegumi, noziegumi pret cilvēci un genocīds, kā arī bērnu kareivju vervēšana un seksuāla un ar dzimumu un identitāti saistīta vardarbība. Tās stiprina iekšzemes tiesību aktus un iekšzemes tiesu sistēmas, arī ar efektīvu starpvalstu sadarbību un savstarpēju juridisku palīdzību valstīm, kas vēlas veikt iekšzemes kriminālvajāšanu par vissmagākajiem starptautiskajiem noziegumiem.

4. Puses veicina tiesu iestāžu reformas, nodrošinot modernizētas, pārredzamas un efektīvas tiesu sistēmas un procedūras, sniedzot pienācīgu apmācību un uzlabojot piekļuvi tiesību aktiem, judikatūrai un citai juridiskai informācijai, modernizējot brīvības atņemšanas iestāžu sistēmas un maksimāli palielinot to rehabilitācijas lomu, kā arī novēršot drošības spēku izdarītus cilvēktiesību pārkāpumus.

69. PANTS

Laba pārvaldība

1. Puses atbalsta centienus konsolidēt labu pārvaldību, veicinot demokrātisku kultūru un praksi, veidojot un stiprinot pārskatatbildīgas, pārredzamas un atsaucīgas pārvaldes iestādes visos līmeņos un iedzīvinot politisko plurālismu, pārredzamību un iecietību. Tās atbalsta Āfrikas pārvaldības mehānisma instrumentu pilnīgu īstenošanu un veicina pārvaldības politikas efektīvu koordināciju un saskaņošanu starp Āfrikas valstīm.

2. Puses uzlabo pārvaldes iestāžu spējas visos līmeņos sniegt kvalitatīvus publiskos pakalpojumus, nodrošināt efektīvu, pārredzamu, pārskatatbildīgu un iekļaujošu valsts pārvaldi, veicināt tiesībaizsardzības iestāžu objektivitāti un efektivitāti un sekmēt iedzīvotāju līdzdalību un piekļuvi publiskai informācijai.

3. Puses atbalsta digitālo tehnoloģiju izmantošanu un paātrina lietotājdraudzīgu un vienkāršotu e-pārvaldības risinājumu ieviešanu ar mērķi uzlabot piekļuvi publiskai informācijai un pakalpojumiem un to pieejamību, kā arī uzlabot pārredzamību un pārskatatbildību, vienlaikus novēršot ļaunprātīgu izmantošanu un veicinot un aizsargājot cilvēktiesības un pamatbrīvības.

70. PANTS

Valsts pārvalde, statistika un persondati

1. Puses veido politikas izstrādes un īstenošanas spējas, attīsta profesionālu un efektīvu civildienestu, uzlabo tiesību aktu pieņemšanas un pārvaldības mehānismus un stiprina pārvaldes iestāžu spēju sniegt kvalitatīvus publiskos pakalpojumus.

2. Puses nodrošina objektivitāti, taisnīgumu, pienācīgu procesu un nepārtrauktību sabiedrisko pakalpojumu sniegšanā un atbalsta iestādes, kas ir pārskatatbildīgas, iekļaujošas un pārredzamas efektīvu un lietderīgu sabiedrisko pakalpojumu sniegšanā, arī popularizējot Āfrikas Hartu par publisko pakalpojumu un pārvaldes vērtībām un principiem.

3. Puses, arī popularizējot Āfrikas Statistikas hartu kā politikas satvaru statistikas izstrādei Āfrikā, atbalsta statistikas datu un informācijas sagatavošanu, glabāšanu, pārvaldību un izplatīšanu valstu, reģionālā un kontinentālā līmenī. Tās izveido stabilas, drošas un iekļaujošas identifikācijas sistēmas, lai nodrošinātu juridiskās identitātes nodrošināšanu katram pilsonim, arī stiprinot iedzīvotāju reģistrācijas un dzimstības, laulību un mirstības statistikas (*CRVS*) sistēmu.

4. Puses nodrošina katras personas tiesību uz privātumu augsta līmeņa aizsardzību saistībā ar persondatu apstrādi saskaņā ar spēkā esošajiem daudzpusējiem standartiem un starptautiskajiem juridiskajiem instrumentiem un praksi. Tās cenšas uzturēt spēcīgus datu aizsardzības režīmus un nodrošināt to efektīvu īstenošanu ar neatkarīgu uzraudzības iestāžu starpniecību.

71. PANTS

Korupcija

1. Puses, arī īstenojot un veicinot attiecīgos starptautiskos standartus un instrumentus, īpaši Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvenciju, izstrādā un stiprina tiesību aktus, iestādes un citus pasākumus, lai novērstu un apkarotu korupciju visos tās veidos, krāpšanu, korporatīvo finanšu noziegumus un saistītus noziedzīgus nodarījumus publiskajā un privātajā sektorā. Tās pieņem tiesību aktus un citus pasākumus, kas vajadzīgi, lai novērstu korupciju un nodrošinātu, ka tiesību akti korupcijas jomā tiek efektīvi izpildīti, ka tiek veikta objektīva izmeklēšana un kriminālvajāšana un ka par korupciju un ar korupciju saistītiem noziegumiem tiek piemērotas iedarbīgas, samērīgas un atturošas sankcijas. Tās pieņem tiesību aktus un citus pasākumus, lai nodrošinātu efektīvu aizsardzību pret iespējamu atriebību, arī ar darbu saistītā kontekstā, un pret iebiedēšanu trauksmes cēlājiem, kuri ziņo par korupciju un saistītiem noziedzīgiem nodarījumiem, un lieciniekiem, kas sniedz liecības par šādiem nodarījumiem, ietverot arī viņu identitātes aizsardzību.

2. Puses pieņem tiesību aktus, lai varētu iesaldēt un konfiscēt ieņēmumus un nozieguma rīkus vai citus īpašumus, kuru vērtība atbilst tādu ieņēmumu un nozieguma rīku vērtībai, kas iegūti korupcijas un saistītu noziedzīgu nodarījumu rezultātā. Tās sadarbojas, lai atgūtu šādus ieņēmumus un nozieguma rīkus un atgrieztu tos iepriekšējiem likumīgajiem īpašniekiem izcelsmes valstī saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvenciju. Tās pieņem tiesību aktus un citus pasākumus, lai apkarotu korupcijas rezultātā iegūtu līdzekļu legalizāciju.

3. Puses nodrošina pārredzamību un pārskatatbildību publisko resursu pārvaldībā, ieskaitot atgūtos un atdotos līdzekļus. Tās veicina darbības, kas atbalsta pārredzamības, integritātes un likumības kultūru un izmaiņas cilvēku attieksmē pret korupciju. Tās stiprina valsts pārvaldes spējas un zinātību korupcijas apkarošanā. Tās veicina specializētu struktūru izveidi korupcijas apkarošanas jomā.

4. Puses sadarbojas korupcijas un ar to saistītu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā, arī gadījumos, kad tie izdarīti starptautiskos komercdarījumos.

72. PANTS

Finanšu pārvaldība

1. Puses veicina stabilu publisko finanšu pārvaldību, arī efektīvu un pārredzamu iekšzemes ieņēmumu mobilizēšanu, budžeta pārvaldību un publisko ieņēmumu izlietojumu saskaņā ar Adisabebas nodokļu iniciatīvas principiem. Tās veicina ilgtspējīgu valsts parāda pārvaldību, ilgtspējīgas iepirkuma sistēmas un atbalstu valstu pārraudzības struktūrām.

2. Puses, arī ievērojot Ieguves rūpniecības pārredzamības iniciatīvu un Kimberli procesu, uzlabo dabas resursu pārvaldību un ieņēmumu pārvaldību, ļaujot kopienām un sabiedrībai attīstīties no to izmantošanas.

3. Puses apkaro krāpšanu nodokļu jomā, izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, nodokļu apiešanu un nelikumīgas finanšu plūsmas, kā arī stiprina līdzekļu atgūšanu. Tās strādā pie tā, lai nodrošinātu nodokļu sistēmu efektivitāti, rezultativitāti, noteiktību, pārredzamību un taisnīgumu.

4. Puses veic konkrētus pasākumus, arī pieņemot tiesību aktus, un stiprina attiecīgās iestādes un mehānismus, lai īstenotu labas pārvaldības principus nodokļu jomā.

VI SADAĻA

MIGRĀCIJA UN MOBILITĀTE

73. PANTS

Puses ieņem visaptverošu un līdzsvarotu pieeju migrācijas jautājumu risināšanai. Tās atkārtoti apstiprina savu apņemšanos aizsargāt visu bēgļu un migrantu cilvēktiesības un risina migrācijas jautājumus solidaritātes, patiesas partnerības un kopīgas atbildības garā un saskaņā ar savām attiecīgajām kompetencēm, kā arī pilnībā ievērojot starptautiskās tiesības, arī starptautiskās cilvēktiesības. Tās atzīst, ka Āfrikas un Eiropas intereses migrācijas jomā ir savstarpēji saistītas un ka labi pārvaldīta migrācija un mobilitāte var būt labklājības, inovācijas un ilgtspējīgas attīstības avots. Tās iesaistās dialogā un sadarbojas visos aspektos, kas saistīti ar likumīgu un neatbilstīgu migrāciju, arī veicot konkrētus pasākumus attiecībā uz likumīgu migrāciju, apturot neatbilstīgu migrāciju un novēršot tās pamatcēloņus, novēršot un apkarojot migrantu kontrabandu, vēršoties pret cilvēku tirdzniecību, glābjot dzīvības un nodrošinot aizsardzību, stiprinot diasporas iesaisti un ieguldot ilgtspējīgā attīstībā, maksimāli palielinot naudas pārvedumu ietekmi, uzlabojot sadarbību attiecībā uz repatriantu atgriešanu, atpakaļuzņemšanu un ilgtspējīgu reintegrāciju, kā arī īpašu uzmanību pievēršot neaizsargātās situācijās esošām personām, piemēram, sievietēm, bērniem un nepavadītiem nepilngadīgajiem. Puses vienojas sadarboties integrētas robežu pārvaldības pieejas īstenošanā, lai atvieglotu personu likumīgu pārvietošanos pāri robežām un apturētu neatbilstīgu migrāciju. Tās padziļina sadarbību un dialogu, pamatojoties uz esošajām iniciatīvām, jo īpaši turpmākiem pasākumiem pēc kopīgā Valletas rīcības plāna, Rabātas un Hartūmas procesiem un ĀS un ES starpkontinentu migrācijas un mobilitātes dialoga. Puses veicina trīspusēju sadarbību starp Subsahāras, Vidusjūras reģiona un Eiropas valstīm ar migrāciju saistītos jautājumos. Puses sekmē dialogu, risinot visus migrācijas jautājumus, un sadarbojas, lai veicinātu pienācīgas un atbilstīgas reaģēšanas stratēģijas.

74. PANTS

Likumīga migrācija un mobilitāte

1. Puses cenšas palielināt zināšanu nodošanu un apmaiņu un uzlabot mobilitātes shēmas, kas veicina akadēmisko apmaiņu studentiem, pētniekiem, akadēmisko aprindu pārstāvjiem un iestādēm.

2. Puses cenšas atvieglot apmeklējumus darījumdarbības un ieguldījumu nolūkos.

3. Puses cenšas saskaņā ar to attiecīgajām kompetencēm izstrādāt virzienus efektīvai darbaspēka migrācijas un mobilitātes pārvaldībai, ieskaitot atbilstīgus sociālās aizsardzības pasākumus un cīņu pret visu veidu ekspluatāciju.

4. Puses sadarbojas, lai uzlabotu kvalifikāciju pārredzamību un salīdzināmību ar mērķi atvieglot to atzīšanu un pieņemšanu darba tirgū.

5. Puses vajadzības gadījumā risina dialogu par procedūrām, kas regulē pensijas tiesību pārnesamību migrantiem, kuri uzturas likumīgi.

6. Puses sadarbojas izpratnes veicināšanas kampaņās, kas saistītas ar likumīgu migrāciju, lai migranti varētu pieņemt informētus lēmumus un lai informētu migrantus par iespējām attiecībā uz drošiem un likumīgiem migrācijas ceļiem. Tās arī dara pieejamu informāciju par statusa maiņas iespējām to attiecīgajās tiesību sistēmās.

7. Ar mērķi veicināt cirkulāro migrāciju un mobilitāti Puses strādā pie tā, lai īstenotu pārredzamas un efektīvas prasības attiecībā uz uzņemšanu un uzturēšanos darba, pētniecības, studiju, stažēšanās un brīvprātīga darba nolūkā.

8. Puses atvieglo migrantu piekļuvi ģimenes atkalapvienošanās procedūrām, ņemot vērā bērna intereses.

9. Puses sadarbojas, lai uzlabotu un modernizētu civilstāvokļa reģistrācijas sistēmas un izsniegtu biometriskos ceļošanas dokumentus, pamatojoties uz Starptautiskās Civilās aviācijas organizācijas specifikācijām, arī cenšoties apkarot identitātes viltošanas un dokumentu viltošanas gadījumus.

75. PANTS

Āfrikas iekšējā mobilitāte

1. Puses atzīst Āfrikas iekšējās mobilitātes nozīmi un potenciālu, kā arī būtiskos ieguvumus saistībā ar reģionālo integrāciju un uzņēmējvalstu un izcelsmes valstu ilgtspējīgu attīstību.

2. Puses apņemas turpināt atbalstīt Āfrikas iekšējo sadarbību migrācijas pārvaldībā, ņemot vērā ĀS Migrācijas politikas satvaru Āfrikai.

76. PANTS

Diaspora, naudas pārvedumi un ilgtspējīga attīstība

1. Puses veicina un atbalsta diasporas iesaistīšanos attiecīgo personu izcelsmes valstu ilgtspējīgā attīstībā. Tās sadarbojas, lai veicinātu un atvieglotu diasporas ieguldījumus un uzņēmumu izveidi kā līdzekli vietējās attīstības un darījumdarbības veicināšanai izcelsmes valstīs, kā arī zināšanu, pieredzes un tehnoloģiju nodošanai.

2. Puses cenšas ievērojami samazināt naudas pārvedumu darījumu izmaksas līdz mazāk nekā 3 %, jo īpaši valstīm ar zemiem un vidējiem ienākumiem, un saskaņā ar starptautiski pieņemtiem mērķiem likvidēt naudas pārvedumu koridorus, kuru izmaksas pārsniedz 5 %, sadarboties, lai palielinātu naudas pārvedumu pakalpojumu sniegšanas punktu skaitu, īpaši lauku apvidos, veicinātu finansiālo integrāciju, arī izmantojot inovatīvus finanšu instrumentus un jaunas tehnoloģijas, un uzlabotu tiesisko regulējumu netradicionālo dalībnieku pastiprinātai iesaistei.

3. Puses atbalsta to iestāžu darbu, kuras palīdz īstenot stratēģijas un instrumentus diasporas naudas pārvedumu izmantošanai un ieguldījumiem ilgtspējīgai attīstībai.

77. PANTS

Neatbilstīga migrācija, migrantu kontrabanda un cilvēku tirdzniecība

1. Puses sadarbojas, lai risinātu neatbilstīgas migrācijas un piespiedu pārvietošanas pamatcēloņus un izstrādātu atbilstošus atbildes pasākumus. Tās sadarbojas, lai atbalstītu izcelsmes valstis ar atbilstīgām stratēģijām, arī ar mērķi veicināt ekonomikas izaugsmi un ilgtspējīgu attīstību.

2. Puses apņemas apturēt neatbilstīgu migrāciju, izmantojot ciešāku sadarbību integrētas robežu pārvaldības jomā, uzlabotas informācijas un datu vākšanas un apmaiņas jomā un policijas un tiesu iestāžu sadarbības veicināšanā, īpaši attiecībā uz migrācijas plūsmu izcelsmes un tranzīta valstīm. Tās sadarbojas, lai vajadzības gadījumā attīstītu un uzturētu sakaru tīklus jūras uzraudzības atbalstam un dzīvību glābšanai jūrā.

3. Puses izstrādā un īsteno tiesību aktus, stiprina iestādes un pastiprina sadarbības centienus, lai pievērstos cilvēku tirdzniecības problēmai, arī aizsargājot cilvēku tirdzniecībā cietušos un palīdzot tiem, kā arī novēršot un apkarojot migrantu kontrabandu saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību un tās papildprotokoliem, īpaši Protokolu par migrantu nelikumīgas ievešanas pa zemes, jūras un gaisa ceļiem apkarošanu un Protokolu par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem, novēršanu, apkarošanu un sodīšanu par to.

4. Puses sadarbojas, lai uzraudzītu neatbilstīgas migrācijas ceļus, pastiprinātu valstu, reģionālās un starpreģionālās darbības un sekmētu kopīgus centienus likvidēt noziedzīgos tīklus, kas nodarbojas ar migrantu kontrabandu un cilvēku tirdzniecību. Tās sadarbojas, lai apmainītos ar attiecīgo informāciju un kriminālizlūkošanas datiem par cilvēku tirdzniecības un kontrabandas maršrutiem un noziedzīgajiem tīkliem, arī attiecībā uz to darbības veidiem un finanšu darījumiem, un lai uzlabotu datu vākšanu un stiprinātu šo datu analīzes un izplatīšanas stratēģijas. Tās nodrošina attiecīgo tiesību aktu un pasākumu efektīvu īstenošanu pret tiem, kas izmanto neatbilstīgos migrantus. Tās pastiprina izmeklēšanas un pārkāpēju kriminālvajāšanas centienus.

5. Puses atbalsta izpratnes veicināšanas kampaņas par riskiem, kas saistīti ar neatbilstīgu migrāciju, izmantojot visus pieejamos līdzekļus reģionālā, valstu un vietējā līmenī saskaņā ar attiecīgajām stratēģijām un programmām.

78. PANTS

Atgriešana, atpakaļuzņemšana un reintegrācija

1. Puses atkārtoti apstiprina savas tiesības atgriezt trešo valstu valstspiederīgos, kas attiecīgajā valstī uzturas nelikumīgi, un atkārtoti apstiprina katras Eiropas Savienības dalībvalsts un katras *OACPS* dalībvalsts juridisko pienākumu bez nosacījumiem un bez papildu formalitātēm, izņemot 3. punktā paredzēto pārbaudi, uzņemt atpakaļ savus valstspiederīgos, kuri nelikumīgi uzturas citas Eiropas Savienības dalībvalsts vai *OACPS* dalībvalsts teritorijā. Šajā nolūkā Puses sadarbojas atgriešanas un atpakaļuzņemšanas jomā un nodrošina, ka tiek pilnībā aizsargātas un ievērotas personu tiesības un cieņa, arī visās procedūrās, kas sāktas, lai migrantus, kuri nelikumīgi uzturas attiecīgajās valstīs, atgrieztu viņu izcelsmes valstīs.

2. Katra Eiropas Savienības dalībvalsts piekrīt tādu savu valstspiederīgo atgriešanai un atpakaļuzņemšanai, kuri nelegāli uzturas kādas *OACPS* dalībvalsts teritorijā, pēc šīs valsts pieprasījuma bez papildu formalitātēm, izņemot 3. punktā paredzēto pārbaudi attiecībā uz personām, kurām nav derīga ceļošanas dokumenta.

Katra *OACPS* dalībvalsts piekrīt tādu savu valstspiederīgo atgriešanai un atpakaļuzņemšanai, kuri nelegāli uzturas kādas Eiropas Savienības dalībvalsts teritorijā, pēc šīs dalībvalsts pieprasījuma bez papildu formalitātēm, izņemot 3. punktā paredzēto pārbaudi attiecībā uz personām, kurām nav derīga ceļošanas dokumenta.

Attiecībā uz Eiropas Savienības dalībvalstīm šajā punktā noteiktie pienākumi attiecas tikai uz tām personām, kurām ir kādas dalībvalsts valstspiederība, kā noteikts Savienībā. Attiecībā uz *OACPS* dalībvalstīm šajā punktā noteiktie pienākumi attiecas tikai uz tām personām, kuras saskaņā ar to attiecīgo tiesību sistēmu ir uzskatāmas par to valstspiederīgajiem.

3. Eiropas Savienības dalībvalstis un *OACPS* dalībvalstis ātri atbild viena uz otras atpakaļuzņemšanas pieprasījumiem, veicot pārbaudes procesus ar vispiemērotākajām un efektīvākajām identifikācijas procedūrām, lai noskaidrotu attiecīgās personas valstspiederību un izdotu atbilstīgus ceļošanas dokumentus atgriešanas nolūkā, kā izklāstīts I pielikumā. Nekas minētajā pielikumā neliedz personas atgriešanu saskaņā ar oficiālu vai neoficiālu vienošanos starp pieprasījuma iesniedzēju valsti un pieprasījuma saņēmēju valsti.

4. Neatkarīgi no šā nolīguma vispārīgās daļas 101. panta 5. punktā paredzētajām procedūrām, ja kāda Puse uzskata, ka cita Puse neievēro I pielikumā minēto termiņu saskaņā ar Konvencijas par starptautisko civilo aviāciju 9. pielikuma 5.26. nodaļu, tā par to paziņo otrai Pusei Ja otra Puse turpina nepildīt šos pienākumus, pēc 30 dienām no paziņošanas dienas paziņotāja Puse var veikt samērīgus pasākumus.

5. Turklāt Puses vienojas uzraudzīt šo saistību īstenošanu Pušu regulārajā partnerības dialogā.

79. PANTS

Aizsardzība un patvērums

1. Puses apņemas nodrošināt augsta līmeņa aizsardzību un palīdzību piespiedu kārtā pārvietotām personām, arī bēgļiem, patvēruma meklētājiem un iekšzemē pārvietotām personām, pilnībā ievērojot starptautiskās tiesības, starptautiskās cilvēktiesības un attiecīgā gadījumā starptautiskās bēgļu tiesības un starptautiskās humanitārās tiesības, ieskaitot neizraidīšanas pamatprincipu.

2. Puses atzīst, ka bēgļu nometnēm vajadzētu būt izņēmumam un iespēju robežās pagaidu pasākumam, reaģējot uz ārkārtas situāciju, un ka priekšroka jādod ilgtspējīgai bēgļu integrācijai. Tās stiprina sadarbību, lai veicinātu bēgļu ilgtspējīgu integrāciju uzņēmējās kopienās un patvēruma valstīs. Tās atbalsta visaptverošā satvara reaģēšanai bēgļu jautājumā īstenošanu.

3. Puses nodrošina, ka bēgļi un patvēruma meklētāji var īstenot savas cilvēktiesības, sniedzot viņiem drošu piekļuvi pamatpakalpojumiem saskaņā ar starptautiskajām saistībām.

4. Puses vienmēr aizstāv bērna intereses un visiem bēgļu bērniem nodrošina pilnīgu piekļuvi izglītības sistēmai drošā mācību vidē. Tās piemēro dzimumsensitīvu pieeju bērnu neaizsargātības novēršanai un nodrošina, ka bērni netiek krimināli sodīti un tiem nepiemēro represīvus pasākumus viņu vai viņu vecāku bēgļa statusa dēļ.

KARĪBU JŪRAS VALSTU REĢIONĀLAIS PROTOKOLS

I DAĻA

SADARBĪBAS SATVARS

1. NODAĻA

BŪTĪBA UN DARBĪBAS JOMA

1. PANTS

Patiesa partnerība

1. Šajā protokolā "Puses" ir attiecīgās Puses, kurām šis protokols ir saistošs saskaņā ar šā nolīguma vispārīgās daļas 6. pantu.

2. Attiecības starp Pusēm reglamentē šā nolīguma vispārīgās daļas un šā protokola noteikumi, kas papildina un pastiprina viens otru, saskaņā ar šā nolīguma vispārīgās daļas 6. pantu.

3. Puses vienojas, ka šo protokolu īsteno ar papildu pienākumiem valstu, reģionālā un starptautiskā līmenī, pamatojoties uz savstarpējas cieņas un pārskatatbildības, vienlīdzības un kopīgu atbildības principiem, iesaistot visas attiecīgās ieinteresētās personas. Tās īsteno šo protokolu tā, lai balstītos uz ciešām politiskām, ekonomiskām un kultūras saitēm starp visām šā nolīguma Pusēm un veicinātu tās.

4. Puses atbalsta reģionālās integrācijas un sadarbības procesus, pastiprina centienus, lai atbalstītu multilaterālismu un uz noteikumiem balstītu globālo kārtību, un izstrādā un īsteno daudzdimensionālu un saskaņotu politiku un pasākumus, tiecoties ievērot visus ilgtspējīgas attīstības aspektus, ņemot vērā Pušu attiecīgos politikas satvarus un attiecīgos starptautiskos nolīgumus.

2. PANTS

Stratēģiskās prioritātes

1. Puses atkārtoti apstiprina Karību jūras valstu reģionālās partnerības plašo un visaptverošo raksturu un vienojas, ka šā protokola stratēģiskās prioritātes cita starpā ir šādas:

a) stiprināt Pušu politisko partnerību, kuras pamatā ir regulārs un efektīvs dialogs un kopīgu interešu veicināšana;

b) padziļināt ekonomiskās attiecības, veicināt pārveidi un diversifikāciju, atbalstīt iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi un attīstību ar tirdzniecību, ieguldījumiem, privātā sektora attīstību un ilgtspējīgu industrializāciju;

c) uzlabot vidisko ilgtspēju un klimatnoturību, īstenot dabas resursu ilgtspējīgu pārvaldību, kā arī stiprināt katastrofu pārvarēšanu;

d) veidot iekļaujošas, miermīlīgas un drošas sabiedrības, īpašu uzmanību pievēršot cilvēktiesību, dzimumu līdztiesības, tiesiskuma un pārvaldības, arī finanšu pārvaldības, un iedzīvotāju drošības veicināšanai;

e) ieguldīt humānajā un sociālajā attīstībā, novērst nabadzību un pieaugošo nevienlīdzību, izmantot migrāciju, gūt labumu no diasporas zināšanām, darījumdarbības prasmēm un ieguldījumiem un nodrošināt, ka neviens netiek atstāts novārtā.

2. Puses īpašu uzmanību pievērš Haiti kā vienīgajai vismazāk attīstītajai valstij Karību jūras reģionā, lai novērstu tās strukturālās nepilnības, vienlaikus atbalstot tās iestāžu konsolidāciju, uzlabojot pārvaldību un mazinot nabadzību un sociālo nevienlīdzību.

3. PANTS

Multilaterālisms un aliansu veidošana

1. Puses atkārtoti apstiprina savu stingro apņemšanos ievērot multilaterālismu. Tās veicina sadarbību un vajadzības gadījumā nosaka kopējas nostājas Apvienoto Nāciju Organizācijā un citās starptautiskās un reģionālās organizācijās un forumos.

2. Puses stiprina dialogu un apspriešanos, lai veidotu stratēģiskas alianses par globāliem kopīgu interešu jautājumiem, tostarp klimata pārmaiņām, okeānu pārvaldību, ilgtspējīgu attīstību, humāno un sociālo attīstību, cilvēktiesībām un jautājumiem, kas saistīti ar mieru un drošību un konfliktu novēršanu un atrisināšanu. Tās sadarbojas, lai attiecīgajos globālās politikas satvaros pievērstos mazo salu jaunattīstības valstu vājajām vietām.

3. Puses apņemas attiecīgi parakstīt, ratificēt galvenos attiecīgos un piemērojamos starptautiskos līgumus un konvencijas, pievienoties tiem un īstenot tos.

4. PANTS

Reģionālā integrācija un sadarbība

1. Puses veicina reģionālo integrāciju un sadarbību Karību jūras reģionā kā svarīgu līdzekli miera un labklājības panākšanai, ilgtspējīgu un noturīgu ekonomiku un sabiedrību veidošanai un konkurētspējas palielināšanai starptautiskajos tirgos. Tās atbalsta papildu iekšpolitikas virzienu un spēju veidošanu un stiprināšanu, tādējādi veicinot Karību jūras reģiona stabilitāti, kohēziju un labklājību.

2. Puses vienojas veicināt vispārēju Karību jūras reģiona atzīšanu par miera zonu. Tās arī veicina ilgtspējīgu Karību jūras attīstību, ņemot vērā tās nozīmi reģionālās integrācijas un sadarbības veicināšanā.

3. Puses uzlabo sadarbību ar reģionālajām integrācijas organizācijām un valstīm un teritorijām, kurām ir tādas pašas vērtības un kuras vēlas un spēj veicināt kopīgus mērķus, un sekmē visa Karību jūras reģiona ekonomisko, sociālo un politisko attīstību. Attiecīgā gadījumā tās atbalsta reģionālu pieeju izstrādi kopīgas intereses jautājumiem, arī attiecībā uz plašāku Karību jūras reģionu un Latīņameriku.

2. NODAĻA

DALĪBNIEKI UN PROCESI

5. PANTS

Institucionālie noteikumi

1. Šā protokola institūcijas, kuru sastāvs un funkcijas ir noteiktas šā nolīguma vispārīgajā daļā, ir šādas:

a) Karību jūras valstu un ES Ministru padome;

b) Karību jūras valstu un ES Apvienotā komiteja;

c) Karību jūras valstu un ES Parlamentārā asambleja.

2. Puses var nolemt tikties valstu vai to valdību vadītāju līmenī, lai nodrošinātu Karību jūras valstu un ES partnerības stratēģisko politisko vadību un pārraudzību.

6. PANTS

Aizjūras zemes un teritorijas un tālākie reģioni Karību jūras reģionā

1. Puses stiprina ciešās un vēsturiskās ekonomiskās, kultūras un cilvēkos balstītās saites starp Karību jūras reģiona valstīm un aizjūras zemēm un teritorijām, kas asociētas ar ES, un Eiropas Savienības tālākajiem reģioniem. Tās veicina šo vienību līdzdalību reģionālās integrācijas un sadarbības procesos, kā arī attiecīgā gadījumā reģionālās organizācijās, jo īpaši šādās jomās: tirdzniecība, ieguldījumi un ekonomiskā sadarbība, privātā sektora attīstība, enerģētika, savienojamība un digitalizācija, humānā un sociālā attīstība, klimata pārmaiņas, vidiskā ilgtspēja, dabas resursu ilgtspējīga apsaimniekošana un tūrisms.

2. Puses vienojas, ka Karību jūras reģiona AZT tiek piešķirta novērotāju loma ar Karību jūras reģiona valstu un ES protokolu izveidotajās iestādēs.

7. PANTS

Apspriešanās ar ieinteresētajām personām

Puses izveido un attīsta mehānismus, ar kuriem nodrošināt apspriešanos un dialogu ar visām attiecīgajām ieinteresētajām personām, arī vietējām iestādēm un pilsoniskās sabiedrības un privātā sektora pārstāvjiem, lai tos informētu un konsultētu, apspriestos ar tiem un nodrošinātu to ieguldījumu politiskajos procesos un šā protokola īstenošanā. Apspriešanās un dialogs notiek, lai sniegtu ieguldījumu Karību jūras reģiona valstu un ES Ministru padomes sanāksmēm.

8. PANTS

Īstenošana un pārraudzība

1. Puses īsteno to saistības vispiemērotākajā līmenī saskaņā ar to attiecīgo politikas satvaru. Tās izstrādā un piemēro pasākumus, lai maksimāli palielinātu šā protokola īstenošanas ietekmi un pastiprinātu visu ieinteresēto personu iesaisti.

2. Puses uzrauga un pārskata šo protokolu, lai nodrošinātu, ka īstenošana pilnībā atbilst patiesas partnerības principam un ir saskaņā ar stratēģiskajām prioritātēm. Tās var to regulāri pārskatīt un pēc savstarpējas vienošanās paplašināt tā darbības jomu, īpaši uz jaunām iesaistes jomām, saskaņā ar procedūru, kas izklāstīta šā nolīguma vispārīgās daļas 99. pantā.

II DAĻA

GALVENĀS SADARBĪBAS JOMAS

I SADAĻA

IEKĻAUJOŠA ILGTSPĒJĪGA EKONOMIKAS IZAUGSME UN ATTĪSTĪBA

9. PANTS

Puses veicina ilgtspējīgu un iekļaujošu ekonomikas izaugsmi un attīstību ar ekonomikas pārveidi un dažādošanu, palielinātu ekonomikas noturību, pastiprinātu reģionālo integrāciju un sadarbību, spēcīgākām ekonomiskajām un tirdzniecības attiecībām un labāku pāreju uz pilnīgu nodarbinātību un pienācīgas kvalitātes nodarbinātību visiem. Tās sadarbojas, lai veicinātu lielākas tirdzniecības un ieguldījumu plūsmas, uzlabojot makroekonomikas un finanšu stabilitāti un darījumdarbības vidi, un lai sekmētu digitālo pārveidi, veicinātu privātā sektora attīstību un industrializāciju un veicinātu mazemisiju un klimatnoturīgu ekonomiku, nodrošinot, ka visi var izmantot pieejamās darījumdarbības iespējas. Tās ievēro un aizsargā cilvēktiesības un darba pamatstandartus, arī izmantojot sociālo dialogu, veicina vidisko ilgtspēju un sekmē kopīgu labklājību. Tās vienojas koncentrēt centienus uz galvenajām un jaunām ekonomikas nozarēm, kurām ir palielinoša ietekme uz ilgtspējīgu izaugsmi, vērtības pievienošanu, darbvietu radīšanu un nabadzības izskaušanu.

1. NODAĻA

VISPĀRĒJĀ EKONOMIKAS SISTĒMA

10. PANTS

Ekonomikas attīstības veicinātāji

1. Puses uzlabo makroekonomisko un finanšu stabilitāti, stiprina publisko finanšu pārvaldību un strādā pie valsts parāda atmaksājamības. Tās atbalsta Karību jūras reģiona ekonomisko integrāciju un sadarbību, lai valstis varētu gūt labumu no dziļākas integrācijas reģionālās un globālās vērtības ķēdēs. Tās saskaņo un vienkāršo darījumdarbības noteikumus un procesus, pieņem stabilu konkurences politiku, ietverot publisko subsīdiju pārredzamību, un nodrošina efektīvas un paredzamas nodokļu sistēmas, arī reģionu līmenī.

2. Puses rada labvēlīgu tiesisko vidi, stiprina valsts pārvaldes iestāžu un tiesu sistēmu efektivitāti, uzlabo darījumdarbības vidi, reformējot regulatīvās prasības, uzlabo piekļuvi finansējumam un nodrošina zemes un īpašuma tiesību, kā arī intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību.

3. Puses veicina politiku, kas uzlabo darba tirgu atbilstīgumu, lietderību un efektivitāti un atbalsta darbaspēka mobilitāti, ietverot tās reģionālo dimensiju. Tās veicina kvalitatīvu izglītību un prasmju pilnveidošanu un attīsta atbilstošu tehnisko un profesionālo izglītību un apmācību. Tās nodrošina, ka progress cilvēkkapitāla jomā ir pielāgots darba tirgu vajadzībām un iespējām un ka to veicina privātā sektora iesaiste.

4. Puses atbalsta tādu galveno infrastruktūru attīstību kā enerģētika, transports, ūdensapgāde un sanitārija un digitālā savienojamība. Tās sadarbojas, lai izmantotu iespējas, ko sniedz tehnoloģiju attīstība un digitālā ekonomika, arī mākslīgā intelekta jomā.

5. Puses sadarbojas, lai uzlabotu finansējuma pieejamību, īpaši mikrouzņēmumiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (MMVU), arī izmantojot regulētus banku un nebanku pakalpojumus. Tās izstrādā un stiprina digitālos finanšu pakalpojumus, arī izmantojot ciešāku sadarbību, lai īstenotu saskaņotus starptautiskos standartus un nodrošinātu efektīvus un uzticamus tirgus, patērētāju aizsardzību un uzlabotu piekļuvi mobilajiem finanšu pakalpojumiem.

6. Puses pievēršas visu veidu piesārņojumam, ko rada saimnieciskā darbība, arī skaidri definējot un uzliekot pienākumus nozarēm un uzņēmējiem visā piegādes ķēdē, pamatojoties uz ražotāja paplašinātas atbildības un "piesārņotājs maksā" principiem. Tās atbalsta zaļās izaugsmes iniciatīvas, lielāku resursu izmantošanas efektivitāti un tīru un videi nekaitīgu tehnoloģiju un rūpniecisko procesu pieņemšanu.

7. Puses attīsta aprites ekonomiku, veicinot ilgtspējīgu patēriņu un resursu ražošanu, arī ar pastiprinātām zinātnes un tehnoloģiskajām spējām, standartiem, paraugprakses apmaiņu un neefektīva fosilā kurināmā subsīdiju racionalizāciju.

8. Puses veicina ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu (ĢIN) reģistrāciju un aizsardzību un veic pasākumus, lai atbalstītu tehnoloģiju un inovāciju plašāku izmantošanu nolūkā radīt lielāku vērtību reģionālajās un globālajās vērtības ķēdēs.

11. PANTS

Ieguldījumi

1. Puses apņemas palielināt publiskos un privātos ieguldījumus, īpaši nozarēs ar pievienoto vērtību, kurām ir liels ilgtspējīgu darbvietu radīšanas un straujas ekonomiskās izaugsmes potenciāls.

2. Puses saskaņo un racionalizē ar ieguldījumiem saistītos noteikumus, procedūras un prasības. Šajā nolūkā tās prioritāti piešķir MMVU īpašajām vajadzībām. Tās atbalsta reģionālas ieguldījumu politikas, stratēģiju un instrumentu izstrādi.

3. Puses veicina un atvieglo ieguldījumus Karību jūras reģionā, arī pastiprinot darījumdarbības atvieglošanas pasākumus. Tās turpina atbalstīt ieguldījumus, uzlabojot pārredzamību, informāciju un ieguldītāju informētību par darījumdarbības iespējām un ieguldījumu nosacījumiem un procedūrām. Tās veicina ekonomiskās attīstības tendenču tehniskās analīzes un prasmju stiprināšanu un ieguldījumu riska pārvaldību.

4. Puses stratēģiski izmanto publisko finansējumu, lai stiprinātu ieguldījumu mehānismus un instrumentus un piesaistītu papildu publiskos un privātos ieguldījumus, arī izmantojot finansējuma apvienošanu, garantijas un citus inovatīvus finanšu instrumentus, pienācīgi ņemot vērā parāda atmaksājamību.

12. PANTS

Privātā sektora attīstība un industrializācija

1. Puses atbalsta privātā sektora attīstību un ilgtspējīgu industrializāciju, kā arī izstrādā politiku, lai veicinātu darījumdarbību, diversifikāciju un ražīgumu. Tās turpina palielināt uzņēmumu konkurētspēju, cita starpā stiprinot atbilstības nodrošināšanas spējas piemērot attiecīgos starptautiskos standartus, pastiprinot inovācijas pasākumus un uzlabojot piekļuvi inovatīvam finansējumam. Tās veicina institucionālās spējas sniegt ieguldījumu tirdzniecības un ekonomikas politikas veidošanā.

2. Puses par prioritāti izvirza sieviešu un jauniešu darījumdarbības attīstību, īpaši attīstot mērķtiecīgu darījumdarbības atbalstu un apmācību un nodrošinot piekļuvi pieejamām un uzticamām tehnoloģijām un finansējumam.

3. Puses atbalsta mikrouzņēmumu, mazo un vidējo uzņēmumu (MMVU) izaugsmi un konkurētspēju, veicina reģionālo darījumdarbības attīstību un atvieglo Karību jūras reģiona un ES uzņēmēju kontaktus.

4. Puses īpašu uzmanību pievērš neoficiālajam sektoram un neoficiālas saimnieciskās darbības pārveidošanai par oficiālu, arī ar mērķtiecīgu atbalstu darījumdarbības attīstībai.

5. Puses veicina un atvieglo reģionālo privātā sektora tirdzniecības un profesionālo struktūru izveidi un stiprināšanu, cita starpā uzlabojot tehniskās, pētniecības, politikas ietekmēšanas un institucionālās spējas.

6. Puses veicina digitalizāciju un sekmē pētniecības, izstrādes un inovācijas iniciatīvas galvenajās ekonomikas nozarēs, arī stiprinot saiknes starp rūpniecību, pētniecību un akadēmiskajām iestādēm, lai uzlabotu augstvērtīgu produktu apjomu, palielinātu konkurētspēju un attīstītu jaunus tirgus.

7. Puses veicina plašākas publiskā un privātā sektora partnerības, lai mobilizētu iekšzemes un ārvalstu kapitālu.

8. Puses atbalsta lielāku resursu izmantošanas efektivitāti un tīrāku un videi nekaitīgāku tehnoloģiju un rūpniecisko procesu pieņemšanu.

9. Puses veicina rūpniecības attīstību, lai panāktu ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi. Tās pieņem mērķtiecīgu politiku, kura izstrādāta, lai veicinātu rūpniecisko izaugsmi un iespējas, īpaši izveidojot saiknes un darbības, kas rada pievienoto vērtību. Tās izstrādā un īsteno ilgtspējīgu valstu un reģionālo rūpniecības politiku, lai uzlabotu privātā sektora konkurētspēju, īpaši vidējo un augsto tehnoloģiju ražošanas un eksporta jomā. Tās veicina un atvieglo piemērotu tehnoloģiju izstrādi, lai sekmētu savu ekonomiku diversifikāciju, pārejot uz augstvērtīgu rūpniecības produktu ražošanu.

10. Puses veicina savu attiecīgo valūtu plašāku izmantošanu starptautiskajos darījumos.

13. PANTS

Sadarbība tirdzniecības jomā

1. Puses veicina reģionālo integrāciju un sadarbības procesus Karību jūras reģionā, arī pastiprinot tirdzniecības atvieglošanu un saskaņojot regulējumu, lai valstis un uzņēmēji varētu izmantot priekšrocības, ko sniedz tirdzniecība ar kaimiņvalstīm, un lai tiktu veicināta to integrācija galvenajās reģionālajās un globālajās vērtības ķēdēs. Tās veic konkrētus pasākumus, lai atbalstītu *CARICOM* vienotā tirgus un ekonomikas (*CSME*) un Austrumkarību valstu organizācijas (*OECS*) ekonomiskās savienības attīstību.

2. Puses atbalsta *Cariforum* valstu un ES ekonomisko partnerattiecību nolīguma īstenošanu, lai pastiprinātu tā efektivitāti, jo tas ir līdzeklis ilgtspējīgas attīstības veicināšanai, un lai nodrošinātu tā komerciālo nozīmi. Šajā nolūkā tās sadarbojas, lai stiprinātu mehānismus, procedūras un iestādes valstu un reģionālo ražošanas un regulatīvo spēju uzlabošanai. Tās arī sadarbojas, lai izveidotu atbilstīgu atbalsta politiku, ar ko veicina lielākas tirdzniecības plūsmas, arī stiprinot ražošanu un darījumdarbību, nodrošinot kvalitatīvu infrastruktūru, uzlabotu digitālā atbalsta regulējumu, lielākus ieguldījumus nozarēs, kuras rada pievienoto vērtību, un efektīvas e-komercijas attīstību.

3. Lai veicinātu iekļaujošu un ilgtspējīgu attīstību, Puses veicina tirdzniecību plašākā Karību jūras reģionā, ietverot ar ES asociētās (AZT) un citas teritorijas.

4. Puses atbalsta PTO Tirdzniecības atvieglošanas nolīguma īstenošanu un atvieglo tirdzniecību, cita starpā pieņemot atbalsta pasākumus, lai samazinātu gan tirdzniecības izmaksas, gan finansiālo un regulatīvo slogu mikrouzņēmumiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem.

5. Puses attiecīgā gadījumā īsteno novatorisku īpašu un diferencētu attieksmi attiecībā uz jauniem daudzpusējiem vai divpusējiem tirdzniecības nolīgumiem, piemēram, nodrošinot, ka tirdzniecības saistību elastīgums atspoguļo pierādītās īstenošanas jaudas vajadzības.

2. NODAĻA

PRIORITĀRĀS EKONOMIKAS NOZARES

14. PANTS

Pakalpojumi

1. Puses uzlabo galveno pakalpojumu apakšnozaru regulatīvo un ražošanas jaudu, cita starpā izstrādājot nozaru politiku, tiesisko regulējumu un valstu un reģionālā regulējuma spējas, lai ļautu pakalpojumu sniedzējiem izmantot tirgus iespējas, kas pieejamas saskaņā ar *Cariforum* valstu un ES EPN*, CSME, OECS* un citiem Karību jūras reģiona valstu reģionālajiem režīmiem. Tās īpašu uzmanību pievērš profesionālajiem, konferenču organizēšanas, datu apstrādes, atpūtas, kultūras un radošo nozaru, sporta, izglītības, finanšu, komunikācijas, audiovizuālajiem, transporta, vides un tūrisma pakalpojumiem.

2. Puses izstrādā stratēģijas un atbilstošu politiku, lai uzlabotu piekļuvi tirdzniecības finansējumam un finanšu pakalpojumiem. Tās arī uzlabo spēju vākt, glabāt, izplatīt un analizēt pakalpojumu tirdzniecības datus un statistiku.

3. Puses sadarbojas, lai veicinātu un stiprinātu pakalpojumu nozīmi tirdzniecības konkurētspējā un padziļinātu vērtības ķēdes, cita starpā veicinot inovāciju ar pakalpojumiem saistītā ražošanā un palielinot pakalpojumu kā izejvielu lomu preču ražošanā.

4. Puses atbalsta reģionālo profesionālo organizāciju uzlabotas spējas dot ieguldījumu sarunās par savstarpējas atzīšanas nolīgumiem un efektīvi tos veicināt.

15. PANTS

Zilā ekonomika

1. Puses veicina ilgtspējīgas un inovatīvas zilās ekonomikas attīstību. Šajā procesā tās cenšas līdzsvarot ekonomikas izaugsmi un pienācīgas kvalitātes darbvietu radīšanu ar labāku pārtikas un uztura nodrošinājumu, uzlabotiem iztikas līdzekļiem, sociālo taisnīgumu un okeānu ekosistēmu stiprināšanu, vienlaikus samazinot vidiskos riskus un negatīvo ekoloģisko ietekmi. Tās atbalsta piesardzīgu un zinātniski pamatotu pieeju piemērošanu jūras ekosistēmu un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un aizsardzībai un dabas resursu ilgtspējīgai izmantošanai. Tās veicina iekšzemes un ārvalstu ieguldījumus un attīsta nepieciešamo tiesisko regulējumu un infrastruktūru, lai veicinātu zilās ekonomikas darbības. Tās arī sekmē divpusēju un daudzpusēju sadarbību, lai atbalstītu ilgtspējīgas un inovatīvas zilās ekonomikas attīstību.

2. Puses sekmē ilgtspējīgu zvejniecības attīstību, veicinot ilgtspējīgas zvejniecības vērtības ķēdes un veidojot spējas, lai zvejniecības produktus pārstrādātu uz vietas un varētu panākt atbilstību starptautisko tirgu reglamentējošām prasībām, ievērojot nerūpniecisko zvejniecību vajadzības un nodrošinot drošus, veselīgus un pienācīgus darba apstākļus zvejniekiem un darba ņēmējiem.

3. Puses sadarbojas, lai attīstītu ilgtspējīgu akvakultūru, ietverot arī jūrsaimniecību, ar efektīvu telpisko plānošanu, ekosistēmiskas pieejas ievērošanu un vienlīdzīgākiem konkurences apstākļiem ieguldītājiem, vienlaikus nodrošinot, ka tiek uzklausītas vietējo kopienu bažas.

4. Puses izmanto jūras biotehnoloģijas sniegtās iespējas, cita starpā atbalstot pētniecību, veicinot sadarbību starp akadēmiskajām aprindām, uzņēmējiem un politikas veidotājiem, sekmējot tehnoloģiju nodošanu un samazinot tehniskos šķēršļus, lai ieguldītājiem atvieglotu piekļuvi, vienlaikus izvairoties no jūras vides apdraudējuma.

16. PANTS

Lauksaimniecība

1. Puses sadarbojas, lai palielinātu un dažādotu ilgtspējīgu lauksaimniecisko ražošanu un ražīgumu nolūkā uzlabot pārtikas nodrošinājumu un uzturu, uzlabot iztikas līdzekļus, radīt pienācīgas kvalitātes darbvietas un paplašināt ienākumus, piekļūstot reģionāliem un starptautiskiem tirgiem. Tās stiprina klimatnoturīgu lauksaimniecības praksi, īpaši mazās saimniecībās, veicina dabas resursu un ekosistēmu pakalpojumu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un efektīvu izmantošanu un likvidē stimulus, kas rada neilgtspējīgu ražošanu.

2. Puses stiprina valstu un reģionālo pētniecību, apmācību, zinātni un inovāciju viedajā lauksaimniecībā.

3. Puses veicina ieguldījumus lauksaimniecības pārtikas nozarē un attīsta to, kā arī izstrādā noteikumus un regulējumu, kas atbalsta ieguldījumu pieaugumu šajā nozarē. Tās sadarbojas, lai uzlabotu ražotāju, pārstrādātāju un eksportētāju iespējas piekļūt tirgiem un panāktu lielāku vērtību vietējās, reģionālās un globālās vērtības ķēdēs, arī veicinot tehnoloģiju un inovāciju plašāku izmantošanu, stiprinot to spēju pielāgoties ar tarifiem nesaistītiem šķēršļiem, īpaši tehniskajiem šķēršļiem tirdzniecībai un sanitārajiem un fitosanitārajiem standartiem, un veicinot taisnīgas tirdzniecības un bioloģiskās ražošanas režīmus, lai radītu pievienoto vērtību lauksaimniecības produktu pārstrādē.

4. Puses nodrošina sievietēm vienlīdzīgas tiesības uz zemi un mantojumu, uzlabo viņu piekļuvi finansējumam un tirgiem, kā arī atbalsta pakalpojumiem un konsultācijām lauksaimniecības jomā. Tās atbalsta arī jauniešu darījumdarbību, cita starpā nodrošinot mērķtiecīgus konsultatīvos pakalpojumus, tehnoloģijas un finansējumu.

17. PANTS

Ieguves rūpniecība

1. Puses veicina taisnīgu un nediskriminējošu piekļuvi ilgtspējīgai izrakteņu un izejvielu ieguvei un tirdzniecībai, pilnībā ievērojot valstu suverenitāti pār to dabas resursiem un ievērojot skarto kopienu tiesības. Tās veicina taisnīgu resursu sadali un apkaro izrakteņu nelikumīgu ieguvi, izmantojot valstu, reģionālus un starptautiskus juridiskus līdzekļus.

2. Puses veicina ieguves rūpniecības pārredzamību, pārskatatbildību un atbildīgu pārvaldību saskaņā ar Ieguves rūpniecības pārredzamības iniciatīvu (*EITI*) un citām attiecīgām reģionālām un starptautiskām saistībām.

3. Puses stiprina uzņēmumu sociālu atbildību un atbildīgu darījumdarbību visā vērtības ķēdē, attiecīgā gadījumā arī izstrādājot un īstenojot nepieciešamos tiesību aktus, ievērojot attiecīgos starptautiskos standartus.

18. PANTS

Ilgtspējīga enerģija

1. Puses sadarbojas, lai stiprinātu enerģētisko drošību, nodrošinātu piekļuvi ilgtspējīgai enerģijai visiem, arī visneaizsargātākajiem patērētājiem un galvenajām ekonomikas nozarēm, un lai veidotu energoinfrastruktūras noturību nolūkā uzlabot piekļuvi tīrai enerģijai un tās pastāvīgumu un pieejamību cenas ziņā.

2. Puses veicina atvērtus, pārredzamus un funkcionējošus enerģijas tirgus, kas sekmē iekļaujošus un ilgtspējīgus ieguldījumus, jo īpaši atjaunojamās enerģijas ražošanā un koģenerācijā, pārvadē un sadalē, kā arī energoefektivitātē. Tās sadarbojas, lai šajā nozarē sekmētu darījumdarbību.

3. Puses sadarbojas, lai palielinātu publiskos un privātos ieguldījumus atjaunojamās enerģijas un energoefektivitātes jomā, pievēršot uzmanību attiecīgo valstu un reģionālo enerģētikas iniciatīvu un atbalstošu kvalitatīvu infrastruktūras sistēmu izstrādei un īstenošanai.

4. Puses veicina energoefektivitāti un enerģijas ietaupījumus visos enerģijas ķēdes posmos – no ražošanas līdz patēriņam.

5. Puses sadarbojas, lai izveidotu un stiprinātu efektīvus energotīklu starpsavienojumus un veicinātu enerģētikas pārkārtošanu Karību jūras reģionā, attīstot un izmantojot tīras, daudzveidīgas, rentablas un ilgtspējīgas energotehnoloģijas, ietverot atjaunojamās un mazemisiju energotehnoloģijas, lai veicinātu tehnoloģiju nodošanu un lai attīstītu cilvēkresursus un tehniskās spējas, kā arī pētniecību un inovāciju.

19. PANTS

Savienojamība

1. Puses stiprina ilgtspējīgu, visaptverošu un uz noteikumiem balstītu reģiona iekšējo savienojamību. Tās sadarbojas, lai noturīgi un ilgtspējīgi uzlabotu transporta savienojumus, informācijas un komunikācijas tehnoloģijas un digitālo infrastruktūru. Tās izmanto ekonomiskās iespējas, cita starpā stiprinot galveno dalībnieku tehniskās un cilvēkresursu spējas.

2. Puses sadarbojas, lai attīstītu kvalitatīvu un ilgtspējīgu transportu un saistītās infrastruktūras sistēmas, tādējādi atvieglojot un uzlabojot cilvēku, arī personu ar ierobežotām pārvietošanās spējām, pārvietošanos un preču apriti. To mērķis ir nodrošināt labāku piekļuvi lauku, pilsētu, gaisa, jūras, iekšzemes ūdensceļu, dzelzceļa un autotransporta infrastruktūrai, arī attīstot un veicinot reģionālo sadarbību visā Karību jūras reģionā.

3. Puses palielina ieguldījumus un uzlabo transporta nozares vispārējo pārvaldību, arī novēršot jaudas ierobežojumus un izstrādājot un īstenojot efektīvus noteikumus, kas nodrošina godīgu konkurenci transporta veidos un starp tiem.

4. Puses uzlabo visu iedzīvotāju piekļuvi atvērtām, pieejamām un drošām informācijas un komunikācijas tehnoloģijām, arī atbalstot mērķtiecīgus ieguldījumus. Tās izveido nepieciešamo tiesisko regulējumu un regulatīvās iestādes, lai licencētu pakalpojumu sniedzējus, veicinātu konkurences apstākļiem atbilstošu to rīcību, nodrošinātu taisnīgu attieksmi pret patērētājiem, kā arī atbalstītu datu un patērētāju aizsardzību.

5. Puses uzlabo piekļuvi atvērtai, cenas ziņā pieejamai, drošai un uzticamai platjoslas savienojamībai visiem, attīstot digitālo infrastruktūru, arī uzlabojot zemūdens kabeļus jūrā un citas modernas pārraides tehnoloģijas. Tās izstrādā politiku un tiesisko regulējumu, lai atvieglotu pakalpojumu sniedzēju efektīvu licencēšanu, veicinātu konkurences apstākļiem atbilstošu to rīcību, taisnīgu attieksmi pret patērētājiem un to aizsardzību, kā arī nodrošinātu komunikācijas konfidencialitāti un personu tiesības attiecībā uz persondatu apstrādi.

6. Puses veicina reģionālās digitālās ekonomikas izveidi, lai radītu pienācīgas kvalitātes darbvietas un virzītu ekonomikas attīstību, izveidojot atbalstošu tiesisko regulējumu ar mērķi veicināt digitālo darījumdarbību, mobilizēt ieguldījumus un veicināt privātā sektora lielāku aktivitāti digitalizācijas jomā. Tās sadarbojas, lai likvidētu nevajadzīgus šķēršļus, izveidotu tīmekļa drošības (*e-trust*) un e-paraksta platformas, veicinātu tirdzniecības pieaugumu, sekmētu jaunu produktu rašanos, veicinātu attiecīgo starptautisko standartu izstrādi un izmantošanu un atvērtos datus un uzlabotu patērētāju un persondatu aizsardzību.

20. PANTS

Tūrisms

1. Puses sadarbojas, lai veicinātu līdzsvarotu un ilgtspējīgu tūrisma attīstību ar mērķi sekmēt iekļaujošu ekonomikas attīstību. Tūrisma politikas plānošanā un attīstībā tās nodrošina vides, kultūras un sociālo apsvērumu iekļaušanu un bioloģiskās daudzveidības un citu dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu un saglabāšanu

2. Puses palielina ieguldījumus, lai veicinātu un attīstītu tūrisma produktus un pakalpojumus un tādējādi radītu pienācīgas kvalitātes darbvietas, veidojot inovatīvas partnerības ar galvenajiem uzņēmējiem, ieguldot cilvēkkapitāla attīstībā un tirgvedībā un veicinot uzņēmumu savstarpējos kontaktus, lai palielinātu konkurētspēju un uzlabotu pakalpojumu standartus. Šajos centienos tās vienojas īpašu uzmanību pievērst mikrouzņēmumiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem.

3. Puses stiprina saikni starp tūrisma nozari un citām attiecīgajām ekonomikas nozarēm, īpaši lauksaimniecību, ražošanu, zilo ekonomiku un transportu. Tās mobilizē ieguldījumus ilgtspējīgā enerģijā, pamata infrastruktūrā un pakalpojumos, digitālajās tehnoloģijās, statistikā un humānajā attīstībā, lai uzlabotu tūrisma nozares konkurētspēju un ilgtspēju.

4. Puses veic pasākumus, lai radītu maksimāli lielus sociālekonomiskos ieguvumus no tūrisma. Tās veicina kultūras mantojuma un dabas resursu saglabāšanu un popularizē visus inovatīvos tūrisma veidus, vienlaikus respektējot pirmiedzīvotāju tautu, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām, un vietējo kopienu integritāti un intereses, un maksimāli palielinot šo ieinteresēto personu iesaisti tūrisma attīstības procesā.

21. PANTS

Pētniecība, inovācija un tehnoloģijas

1. Puses sadarbojas zinātnes, pētniecības, inovācijas un tehnoloģiju attīstības jomā, lai atbalstītu ekonomikas diversifikāciju, veicinātu sociālo un ekonomisko attīstību, uzlabotu reģionālo konkurētspēju un sekmētu iekļaujošas digitālās ekonomikas veidošanos. Tās attīsta pētniecības tīklu, skaitļošanas un zinātnisko datu infrastruktūras un pakalpojumu savstarpējo savienojamību un sadarbspēju un veicina to attīstību savā reģionālajā kontekstā.

2. Puses veicina pētniecības jaudas, infrastruktūras un iekārtu, publikāciju un zinātnisko datu attīstību. Tās veicina un atbalsta inovatīvas mācību un mobilitātes shēmas akadēmiķiem un pētniekiem. Tās uzlabo augstākās izglītības iestāžu spēju efektīvi sadarboties pētniecības un zinātniskās un tehnoloģiskās inovācijas jomā, arī nodrošinot piekļuvi akadēmiskām apmaiņas programmām. Tās veicina sadarbību starp valsts pārvaldes iestādēm, akadēmiskajām iestādēm un uzņēmumiem. Tās veicina atvērtos datus un inovāciju, lai sekmētu ekonomikas attīstību un panāktu savstarpēji izdevīgu zinātnisko izcilību.

3. Puses atbalsta uz zināšanām balstītas ekonomikas un iekļaujošas digitālās sabiedrības attīstību. Tās veicina tradicionālo zināšanu un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un izmantošanu un citu dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu, kā arī tehnoloģiju un zinātības nodošanu.

4. Puses sadarbojas kopīgu interešu jautājumos civilo kosmosa darbību jomā, piemēram, attiecībā uz kosmosa izpēti, globālās navigācijas satelītu sistēmas lietotnēm un pakalpojumiem, satelītu snieguma uzlabošanas sistēmu izstrādi, Zemes novērošanu un Zemes zinātni, īpaši saistībā ar agrīnās brīdināšanas un novērošanas mehānismu izmantošanu.

22. PANTS

Kultūra un radošās nozares

1. Puses veicina kultūru un radošās nozares, jo tās ir ilgtspējīgas sociālās un ekonomiskās attīstības un pienācīgas kvalitātes darbvietu radīšanas virzītājas. Tās cita starpā pieņem pasākumus, lai atbalstītu radošo attīstību un mākslinieciskо priekšnesumu un kultūras produkcijas digitalizāciju. Tās apmainās ar paraugpraksi kultūras attīstības un šīs jomas darījumdarbības veicināšanā.

2. Puses veicina ilgtspējīgu attīstību, stiprinot kultūras apmaiņu, veicinot kopražojumus un kopīgas kultūras un radošās iniciatīvas, kā arī uzlabojot kultūras un radošo profesionāļu un ar šo jomu saistīto izglītības speciālistu mobilitāti. Tās atbalsta mākslas darbu apriti, pilnībā ievērojot pieņemtās starptautiskās konvencijas.

3. Puses atbalsta starpkultūru dialogu starp jauniešiem, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kā arī personām no ES un Karību jūras reģiona.

23. PANTS

Ražošana

1. Puses sadarbojas, lai veicinātu ilgtspējīgu ražošanu ar mērķi padziļināt vērtības pievienošanu, īpaši augsto tehnoloģiju produktu eksportā, veicinot lielāku diversifikāciju un maksimāli palielinot tās potenciālu vietējās tautsaimniecības sasaisti ar tādām galvenajām ekonomikas nozarēm kā lauksaimniecība, zilā ekonomika, ieguves rūpniecība un pakalpojumi.

2. Puses izstrādā politiku, lai ražošanas nozarē piesaistītu iekšzemes un ārvalstu tiešos ieguldījumus. Tās veicina darījumdarbības atvieglošanu, lai sekmētu vienādranga sadarbību, padziļinātu komerciālās partnerības un attīstītu rūpniecības centrus, ekosistēmas un tīklus.

3. Puses sadarbojas, lai izstrādātu pasākumus ražošanas nozares konkurētspējas palielināšanai, uzlabojot ražošanas jaudu un pievēršoties tādiem ierobežojumiem kā kvalificēta darbaspēka trūkums, nepilnības loģistikā un infrastruktūrā, kā arī ierobežota piekļuve finansējumam un tirgus analīzei. Tās atbalsta pētniecību un inovāciju, veicina galveno pamattehnoloģiju izstrādi un izmantošanu un stiprina saiknes starp nozarēm un pētniecības un akadēmiskajām iestādēm.

4. Puses atbalsta apstrādes rūpniecības preču tirdzniecības palielināšanu, cita starpā uzlabojot saikni ar eksporta tirgiem, sekmējot regulatīvās spējas tirdzniecības jomā, atvieglojot tirdzniecību un stiprinot atbilstības nodrošināšanas spējas, lai piemērotu attiecīgos starptautiskos darba un vides standartus.

24. PANTS

Starptautiskie darījumdarbības un finanšu pakalpojumi

Puses strādā pie tā, lai Karību jūras reģionā attīstītu uz noteikumiem balstītu starptautisku darījumdarbības un finanšu pakalpojumu nozari, cita starpā atbalstot mērķtiecīgu sadarbību, lai stiprinātu Karību jūras reģiona valstu tiesisko regulējumu nolūkā panākt atbilstību starptautiski pieņemtiem standartiem, izstrādātu piemērotu nozaru politiku, uzlabotu prasmju attīstību un sekmētu tehnoloģiju izmantošanu un digitalizāciju. Puses dara visu iespējamo, lai nodrošinātu, ka to teritorijā tiek īstenoti un izpildīti starptautiski saskaņoti standarti attiecībā uz starptautisko un darījumdarbības un finanšu pakalpojumu nozares regulējumu un uzraudzību.

II SADAĻA

VIDISKĀ ILGTSPĒJA, KLIMATA PĀRMAIŅAS UN DABAS RESURSU ILGTSPĒJĪGA PĀRVALDĪBA

25. PANTS

Puses atzīst eksistenciālo apdraudējumu skartajām valstīm un ietekmi uz iztikas līdzekļiem, ko rada klimata un vidiskās ilgtspējas problēmu ilgtermiņa raksturs. Tās veic vērienīgus pasākumus, lai mazinātu klimata pārmaiņas un pielāgotos tām, aizsargātu un uzlabotu vides kvalitāti un panāktu dabas resursu ilgtspējīgu izmantošanu un apsaimniekošanu ar nolūku veidot noturību pret klimata pārmaiņām un pavērst pretējā virzienā vides degradāciju. Tās pieņem konkrētus pasākumus, lai pievērstos bioloģiskās daudzveidības zudumam, saglabātu un atjaunotu ekosistēmas, veicinātu okeānu pārvaldību, pavērstu pretējā virzienā atmežošanu, novērstu dabas katastrofas un antropogēnus apdraudējumus un reaģētu uz tiem, arī attiecīgā gadījumā izmantojot finansējumu klimata pārmaiņu jomā, tehnoloģiju pārneses veicināšanu un spēju veidošanu. Tās iegulda zaļajā izaugsmē, veicina aprites ekonomiku un atbalsta pāreju uz klimatnoturīgu un mazemisiju attīstību, nodrošinot, ka ekonomikas izaugsme pilnībā papildina vidisko ilgtspēju. Tās sadarbojas plašākā Karību jūras reģiona līmenī un īsteno dienvidu-dienvidu un trīspusējo sadarbību.

26. PANTS

Klimatrīcība

1. Puses izstrādā visaptverošu un iekļaujošu iekšzemes klimata politiku un programmas un īsteno konkrētas darbības, lai paātrinātu Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām un tās Parīzes nolīguma pilnīgu īstenošanu un atbalstītu daudzpusēju rīcību klimata pārmaiņu jomā.

2. Puses veicina klimata pārmaiņu rīcībpolitikas un pasākumu, kuru mērķis ir mazināt šīs pārmaiņas un pielāgoties tām, integrēšanu valstu un reģionālajās stratēģijās, plānos un politikas dialogos. Tās sadarbojas, lai veicinātu pielāgošanās pasākumus, arī novēršot un samazinot ar klimata pārmaiņu negatīvo ietekmi saistītos zaudējumus un kaitējumus un pievēršoties tiem. Tās attīsta monitoringu, ziņošanu un verifikāciju, kā arī novērtēšanas sistēmas, lai sekotu līdzi klimatrīcības progresam.

3. Puses sadarbojas, lai sagatavotu, paziņotu un atjauninātu aizvien tālejošākus nacionāli noteiktos devumus (NND), īstenotu nepieciešamos valstu un reģionālos ietekmes mazināšanas pasākumus nolūkā sasniegt šo devumu mērķus un izstrādātu ilgtermiņa stratēģijas mazoglekļa un klimatnoturīgai attīstībai.

4. Puses izstrādā un īsteno nacionālos pielāgošanās plānus (NPP) un valstu un reģionālās stratēģijas. Tās integrē pielāgošanās pasākumus visās galvenajās neaizsargātajās nozarēs, ieskaitot infrastruktūras, un izstrādā efektīvu pārvaldības sistēmu, lai īstenotu pielāgošanās darbības un veicinātu zināšanu un labas prakses apmaiņu klimata pārmaiņu jomā valstu un reģionālā līmenī.

5. Puses rīkojas, lai samazinātu siltumnīcefekta gāzu emisijas, arī aviācijas un kuģniecības darbību radītās emisijas, atbilstīgi savām starptautiskajām saistībām un pienākumiem, tai skaitā Parīzes nolīgumam.

6. Ņemot vērā draudus, ko klimata pārmaiņas rada mieram un drošībai un cilvēku un kopienu labklājībai, Puses sadarbojas ar mērķi stiprināt pielāgošanās un ietekmes mazināšanas spējas un veicināt pasākumus noturības veidošanai, lai pievērstos to neaizsargātībai.

7. Puses veicina fluorogļūdeņražu ražošanas un patēriņa pakāpenisku izbeigšanu saskaņā ar Monreālas protokolu par ozona slāni noārdošām vielām, sadarbojoties, lai atbalstītu Monreālas protokola Kigali grozījuma ratifikāciju un nodrošinātu tā ātru īstenošanu.

8. Puses racionalizē un pakāpeniski pārtrauc subsīdijas saistībā ar neefektīvu fosilo kurināmo, kuras veicina nelietderīgu patēriņu, un samazina iespējamo negatīvo ietekmi tādā veidā, kas aizsargā nabadzīgos iedzīvotājus un skartās kopienas. Tās veicina pāreju uz atjaunojamiem un tīrākiem enerģijas avotiem saskaņā ar NND noteiktajām darbībām.

9. Puses sadarbojas, lai veicinātu mazoglekļa ekonomiku un klimatnoturību, stiprinot zaļo izaugsmi galvenajās un jaunajās ekonomikas nozarēs, arī pieņemot ekoinovācijas, veicinot tehnoloģiju nodošanu, izstrādājot standartus un apmainoties ar paraugpraksi.

10. Puses attīsta inovatīvus finansēšanas instrumentus un pielāgo finanšu plūsmas virzībai uz mazoglekļa un klimatnoturīgu attīstību, galveno uzmanību pievēršot iekļaujošam klimata finansējumam, ar ko cenšas pasargāt visnabadzīgākos un visneaizsargātākos pret klimata pārmaiņu negatīvo ietekmi. Tās veicina attiecīgus ekonomikas politikas instrumentus, kas atbalsta rīcību klimata pārmaiņu jomā, piemēram, oglekļa cenu noteikšanu, tirgus instrumentus un oglekļa nodokļus.

11. Puses sekmē pastiprinātu koordināciju visos pārvaldes līmeņos, lai īstenotu vērienīgas saistības klimata un enerģētikas jomā. Tās veicina un stiprina vietējās pašvaldības un atbalsta tādas iniciatīvas kā Globālais pilsētas mēru pakts klimata un enerģētikas jomā un Pārejas uz atjaunojamajiem energoresursiem paātrināšana mazajās salu jaunattīstības valstīs.

12. Puses sadarbojas, lai stiprinātu savu cilvēku un iestāžu zinātniskās un tehniskās spējas klimata politikas un vides pārvaldības un monitoringa jomā, arī izmantojot kosmosa tehnoloģijas un informācijas sistēmas, un lai sniegtu visaptverošus ar klimatu saistītus pakalpojumus, īpaši neaizsargātām ieinteresētajām personām.

27. PANTS

Bioloģiskā daudzveidība, ekosistēmas un dabas resursi

1. Puses atbalsta ekosistēmu saglabāšanu, ilgtspējīgu izmantošanu un atjaunošanu, arī nolūkā uzlabot pirmiedzīvotāju tautu, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām, un vietējo kopienu iztikas līdzekļus, kā arī ekosistēmu pakalpojumu sniegšanu un savu valstu ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanu. Tās aizsargā, atjauno un uzlabo bioloģisko daudzveidību un veic pasākumus, lai paātrinātu Konvencijas par bioloģisko daudzveidību un Nagojas protokola īstenošanu. Tās sadarbojas daudzpusējās sarunās par dabas resursu, ekosistēmu un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Tās atzīst, ka Karību jūra ietver trauslas ekosistēmas un unikālu bioloģisko daudzveidību, un tādēļ sadarbojas, lai atbalstītu to aizsardzību. Tās veic pasākumus, lai novērstu vai samazinātu invazīvu svešzemju sugu ietekmi uz vietējām sugām un ekosistēmām un uz cilvēku iztikas līdzekļiem.

2. Puses veicina ilgtspējīgas integrētas ūdens apsaimniekošanas sistēmas, saglabā un aizsargā ūdens avotus un ekosistēmas, savāc un attīra notekūdeņus, pievēršas augsnes degradācijai un ūdens un gruntsūdeņu resursu piesārņojumam, kā arī novērš nenoteiktību par ūdens pieejamību, izmantojot savākšanas un uzglabāšanas sistēmas.

3. Puses sadarbojas, lai ilgtspējīgi apsaimniekotu un aizsargātu augsni nolūkā saglabāt tās izšķirošo nozīmi cita starpā lauksaimniecības, mājokļu un infrastruktūras jomā, kā arī tādos jautājumos kā klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās to ietekmei, augsnei kalpojot par dabīgu lietus ūdens krātuvi.

4. Puses aizsargā savvaļas dzīvniekus un apkaro savvaļas dzīvnieku nelikumīgu tirdzniecību, atbalstot tādas politikas un tiesību aktu pieņemšanu un izpildi, saskaņā ar kuriem savvaļas dzīvnieku nelikumīga tirdzniecība ir smags noziegums. Tās stiprina malumedniecības apkarošanas pasākumus un tiesībaizsardzības uzraudzību un veicina starptautisku koordināciju, arī saistībā ar Starptautisko pret dzīvo dabu vērstu noziegumu apkarošanas konsorciju, Konvenciju par starptautisko tirdzniecību ar apdraudētajām savvaļas dzīvnieku un augu sugām (*CITES*) un citiem attiecīgiem starptautiskiem režīmiem. Tās veic pasākumus, lai palielinātu sabiedrības informētību, izglīto un ietekmē patērētājus, iznīcina nelikumīgi tirgotu savvaļas dzīvnieku un to produktu krājumus, sekmē vietējo kopienu lomu un veicina augsta līmeņa diplomātiju un aizstāvību nepieciešamībai aizsargāt savvaļas dzīvniekus.

5. Puses strādā ar mērķi izveidot un atjaunināt nepieciešamo tiesisko regulējumu un izpildes mehānismus, lai uzlabotu visu atkritumu un bīstamo vielu apsaimniekošanu. Tās sadarbojas, lai novērstu vai līdz minimumam samazinātu atkritumu rašanos to izcelsmes vietā un lai uzlabotu produktu otrreizēju izmantojamību, reciklējamību un resursefektivitāti, arī ar efektīvām savākšanas sistēmām un efektīvu reciklēšanu, lai ražošanu un patēriņu pielāgotu aprites ekonomikas sasniegšanas mērķim. Tās veic pasākumus, lai novērstu vai līdz minimumam samazinātu bīstamas vielas materiālu aprites ciklā un pārvaldītu produktos esošās ķīmiskās vielas visā to dzīves ciklā. Tās sadarbojas, lai uzlabotu bīstamo vielu un kodolpiesārņotāju pienācīgu pārvaldību un izbeigtu šādu vielu un piesārņotāju nelikumīgu pārrobežu pārvietošanu pa Karību jūru.

6. Puses, arī izmantojot sabiedrības informēšanas kampaņas, pievēršas visu veidu piesārņojumam un uzlabo informētību par sabiedrības veselības un vides apdraudējumu, ko rada gaisa piesārņojums, un daudzajiem ieguvumiem no uzlabotas gaisa kvalitātes.

7. Puses strādā pie tā, lai izstrādātu regulējumus trauslu ekosistēmu un bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai, arī atbalstot pasākumus noziedzības vides jomā apkarošanai. Tās sadarbojas, lai pētītu, saglabātu un ilgtspējīgi izmantotu bioloģisko daudzveidību, arī izveidojot zināšanu centrus un pētniecības partnerības. Tās veicina starptautiski atzītu vides vadības sistēmu izmantošanu, lai mazinātu jebkādu negatīvu ietekmi uz vidi. Tās stiprina pirmiedzīvotāju tautu, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām (*UNDRIP*), un vietējo kopienu iesaistīšanos ekosistēmu saglabāšanā, par prioritāti nosakot darbvietu un citu ekonomisko iespēju radīšanu.

28. PANTS

Meži

1. Puses veicina meža resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un izmantošanu. Tās sadarbojas, lai pavērstu pretējā virzienā atmežošanu, atbalstītu mežu atjaunošanu un apturētu mežu degradāciju, kā arī atjaunotu mežu spēju nodrošināt ekosistēmu pakalpojumus.

2. Puses veicina ilgtspējīgas mežsaimniecības produktu vērtības ķēdes, ekosistēmu saglabāšanā par prioritāti nosakot darbvietu radīšanu un ekonomisko iespēju izmantošanu. Tās apkaro nelikumīgu mežizstrādi un ar to saistītu tirdzniecību un veicina atbildīgas ieguves darbības.

3. Puses atbalsta ilgtspējas mehānismu, piemēram, ES Rīcības plāna meža tiesību aktu ieviešanai, pārvaldībai un tirdzniecībai (*FLEGT*), īstenošanu, arī noslēdzot un īstenojot brīvprātīgus partnerattiecību nolīgumus. Tās stiprina saskaņotību un pozitīvu mijiedarbību valstu līmenī starp ilgtspējas mehānismiem un Varšavas regulējumu atmežošanas un mežu degradācijas izraisīto emisiju samazināšanai (*REDD+*).

4. Puses stiprina vietējo iestāžu un kopienu iesaistīšanos mežu ilgtspējīgā apsaimniekošanā. Tās panāk sabiedrības informētību par atmežošanu visos līmeņos un veicina resursefektīvu un energoefektīvu produktu no ilgtspējīgi apsaimniekotiem mežiem ražošanu un patēriņu.

29. PANTS

Okeānu pārvaldība

1. Puses stiprina okeānu pārvaldību saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvenciju (*UNCLOS*), lai nodrošinātu drošus, tīrus un ilgtspējīgi pārvaldītus okeānus, samazinātu okeānu un jūru noslodzi un veicinātu zilās ekonomikas ilgtspējīgu attīstību. Tās sadarbojas, lai stiprinātu valstu un reģionālās spējas atbildīgi un pārskatatbildīgi pārvaldīt okeāna un piekrastes resursus, izstrādā pasākumus jūras bioloģiskās daudzveidības ilgtspējīgai izmantošanai, pārvaldībai un saglabāšanai teritorijās, kas atrodas valstu jurisdikcijā un ārpus tās, veicina zināšanu ieguvi un pētniecību un sekmē tehnoloģiju nodošanu okeānu pārvaldības jomā. Tās veic darbības, kas saistītas ar okeāniem un veicina klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos tām.

2. Puses sadarbojas divpusējā, reģionālā un daudzpusējā līmenī un reģionālajās zvejniecības pārvaldības organizācijās (RZPO), lai nodrošinātu dzīvo jūras resursu saglabāšanu un ilgtspējīgu pārvaldību un izmantošanu.

3. Puses veicina zvejas resursu ilgtspējīgu attīstību un pārvaldību, cita starpā pieņemot vajadzīgo tiesisko regulējumu, uzlabojot pārvaldības, atbilstības un izpildes spējas, uzlabojot piekļuvi finansējumam un veicinot paraugpraksi un tehnoloģiju nodošanu. Tās saglabā vai pieņem iniciatīvas, lai apkarotu nelegālu, nereģistrētu un neregulētu (NNN) zveju, arī attiecīgā gadījumā īstenojot tādas izsekojamības sistēmas un pasākumus, ar ko NNN produktus izslēdz no tirdzniecības plūsmām. Tās saskaņā ar starptautiskajām jūras tiesībām veicina un efektīvi īsteno uzraudzību, kontroli un pārraudzību un ar to saistītus izpildes pasākumus, lai nodrošinātu atbilstību ar mērķi saglabāt zivju krājumus un novērst pārzveju saskaņā ar *UNCLOS*.

4. Puses vienojas veikt vajadzīgos pasākumus, lai aizliegtu konkrēta veida zvejniecības subsīdijas, kas veicina pārmērīgu zvejas jaudu un pārzveju, likvidē subsīdijas, kuras veicina NNN zveju, un atturas no šādu jaunu subsīdiju ieviešanas, atzīstot, ka Pasaules Tirdzniecības organizācijas sarunās par zvejniecības subsīdijām un attiecīgajā nolīgumā, par ko varētu vienoties, būtiskam elementam vajadzētu būt piemērotai un efektīvai īpašai un diferencētai attieksmei pret jaunattīstības un vismazāk attīstītajām valstīm.

5. Puses sadarbojas, lai saglabātu un atjaunotu piekrastes un jūras ekosistēmas un to bioloģisko daudzveidību, un veicina jūras un piekrastes dabas kapitāla vērtības palielināšanu. Tās izstrādā pasākumus, lai novērstu un mazinātu okeānu paskābināšanās ietekmi uz jūras bioloģiskās daudzveidības ekosistēmām, ieskaitot koraļļu rifus, uz zvejniecības ilgtspēju un uz to piekrastes kopienu iztiku, kuras ir atkarīgas no jūras resursiem.

6. Puses novērš jūras piesārņojumu, arī trokšņa piesārņojumu, un samazina jūras piedrazojumu, īpaši ar plastmasu un mikroplastmasu. Tās vēršas pret jūras piedrazojuma pamatcēloņiem, arī izmantojot atkritumu rašanās novēršanas un apsaimniekošanas politiku un pasākumus. Tās izvērš okeānu un piekrastes attīrīšanas darbības, īpašu uzmanību pievēršot akumulācijas zonām okeānu rotācijas asu vietās.

7. Puses atbalsta ar jūrniecības nozari saistīto siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanas regulējumu un aktīvi atbalsta Starptautiskās Jūrniecības organizācijas (SJO) sākotnējās emisiju samazināšanas stratēģijas steidzamu īstenošanu.

8. Puses saskaņā ar valstu un starptautiskajām tiesībām un pamatojoties uz labāko pieejamo zinātnisko informāciju un vietējo kopienu zināšanām. izstrādā konkrētām teritorijām paredzētus saglabāšanas pasākumus un pārvaldības instrumentus, lai aizsargātu un atjaunotu piekrastes un jūras teritorijas un resursus, arī aizsargājamās jūras teritorijas

9. Puses veicina dialogu un sadarbību visos okeāna pārvaldības aspektos, tostarp jautājumos, kas saistīti ar jūras līmeņa celšanos un tās iespējamajām sekām un ietekmi.

10. Puses atzīst vispārējās bažas par dziļjūras izrakteņu ieguves ietekmi uz jūras vidi un bioloģisko daudzveidību tajā. Tās izmanto labākos pieejamos zinātniskos datus, piemēro piesardzības principu un ekosistēmu pieeju, veicina pētniecību un apmainās ar paraugpraksi abpusēji interesējošās jomās saistībā ar dziļjūras minerālu resursiem, lai nodrošinātu jūras vides un tās bioloģiskās daudzveidības aizsardzības un saglabāšanas darbību pareizu pārvaldību no vides viedokļa.

30. PANTS

Noturība pret dabas katastrofām un visaptveroša katastrofu pārvarēšana

1. Puses sadarbojas, lai veidotu cilvēku, sabiedrības un infrastruktūras noturību pret dabas katastrofām un palielinātu uzraudzības, agrīnās brīdināšanas un riska novērtēšanas spējas ar mērķi uzlabot novēršanas, mazināšanas, sagatavotības, reaģēšanas un atjaunošanas pasākumus saskaņā ar Sendai ietvarprogrammu katastrofu riska mazināšanai.

2. Puses stiprina noturību, veicot ieguldījumus katastrofu riska novēršanā un sagatavotībā, integrējot riska mazināšanas centienus atjaunošanas darbībās un veicinot finanšu riska apdrošināšanu un pieņemamus riska pārvešanas risinājumus. Tās veicina katastrofu statistikas un datu par zaudējumiem vākšanu un izmantošanu, visaptverošu riska novērtējumu un riska samazināšanas plānu īstenošanu visos līmeņos.

3. Puses pieņem pasākumus, lai stiprinātu saikni starp katastrofu riska mazināšanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām, un veicina informācijas un paraugprakses apmaiņu attiecībā uz Sendai ietvarprogrammas katastrofu riska mazināšanai īstenošanu un uzraudzību. Visu atjaunošanas un atveseļošanas centienu pamatā tās piešķir prioritāti noturībai pret klimata pārmaiņām un dabas katastrofām, arī īstenojot pieeju "atjaunot, uzlabojot".

4. Puses sadarbojas, lai novērstu dabas katastrofu un antropogēno apdraudējumu ietekmi, savlaicīgi un efektīvi sniedzot humāno palīdzību un atbalstu.

5. Puses stiprina iekļaujošu riska pārvaldību visos līmeņos. Tās arī palielina uzraudzības, agrīnās brīdināšanas un riska novērtēšanas spējas un uzlabo iekšzemes un reģionālos novēršanas, mazināšanas, sagatavotības, reaģēšanas un atjaunošanas pasākumus, ieskaitot civilās aizsardzības mehānismus, lai stiprinātu valstu un reģionālās katastrofu riska mazināšanas spējas un klimata inovācijas izcilības centrus. Tās veicina skarto kopienu, pilsoniskās sabiedrības un vietējo iestāžu iesaisti politikas pasākumu izstrādē un īstenošanā, galveno uzmanību pievēršot visneaizsargātākajām un atstumtajām mājsaimniecībām un grupām.

6. Puses uzlabo vidisko noturību, cita starpā atbalstot IKT un kosmosa tehnoloģiju izmantošanu, lai paātrinātu katastrofu novēršanas, sagatavotības, reaģēšanas un atjaunošanas procesus. Tās veicina iespējas pastiprināt pētniecību un izplatīt paraugpraksi katastrofu riska pārvaldības jomā.

III SADAĻA

CILVĒKTIESĪBAS, PĀRVALDĪBA, MIERS UN DROŠĪBA

31. PANTS

Puses veicina dialogu un sadarbību, lai stiprinātu drošību visās tās dimensijās un izveidotu miermīlīgas un noturīgas sabiedrības. Tās veicina un pilnībā aizsargā cilvēktiesības, cilvēka cieņu, pamatbrīvības un demokrātijas principus, veido pārskatatbildīgas un pārredzamas iestādes, stiprina pārvaldību un tiesu sistēmas un garantē indivīdiem un grupām pienācīgu un piemērotu iespēju paust savas vēlmes un sniegt ieguldījumu politikas veidošanā. Šajā nolūkā Puses īpašu uzmanību pievērš jauniešu, sieviešu un meiteņu, pirmiedzīvotāju tautu, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām, vecāka gadagājuma cilvēku un personu ar invaliditāti tiesību veicināšanai. Tās pastiprina centienus veicināt iedzīvotāju drošību un novērst un apkarot organizēto noziedzību, īpaši saistībā ar nelikumīgām narkotiskām vielām, jūras drošību, kiberdrošību, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, robežu pārvaldību, korupciju, visiem cilvēku tirdzniecības veidiem, kā arī kājnieku ieroču un vieglo ieroču un to munīcijas nelikumīgu tirdzniecību.

1. NODAĻA

CILVĒKTIESĪBAS, TIESISKUMS UN PĀRVALDĪBA

32. PANTS

Cilvēktiesības

1. Puses veicina cilvēktiesību aizsardzību, veicināšanu un īstenošanu saskaņā ar starptautiskajām tiesībām. Tās veicina un sekmē starptautisko cilvēktiesību instrumentu vispārēju ratifikāciju un īstenošanu, īsteno tos instrumentus, kuriem tās pievienojas, kā arī apsver pievienošanos tiem instrumentiem, kam tās vēl nav pievienojušās. Tās pilnībā piemēro nediskriminācijas principu, kas izklāstīts nolīguma vispārīgās daļas 9. pantā, par prioritāti nosakot visaptverošu tiesību aktu pieņemšanu un īstenošanu līdztiesības un diskriminācijas novēršanas jomā.

2. Puses sadarbojas, lai stiprinātu tiesisko aizsardzību, lai nodrošinātu saukšanu pie atbildības par cilvēktiesību pārkāpumiem un aizskārumiem un veicinātu tiesu iestāžu pieejamību, kā arī nodrošina piemērotus un efektīvus tiesiskās aizsardzības līdzekļus personām, kas cietušas no šādiem pārkāpumiem un aizskārumiem un tos pārdzīvojušas.

3. Puses veicina centienus panākt dzimumu līdztiesību un sieviešu un meiteņu visu cilvēktiesību pilnīgu ievērošanu, kā arī pilnvērtīgu iespēju nodrošināšanu sievietēm un meitenēm.

4. Puses veicina un aizsargā bērnu tiesības, cīnās pret bērnu nodarbināšanu un vardarbību pret bērniem un apkaro bērnu visu veidu ekspluatāciju.

5. Puses veicina personu ar invaliditāti tiesības un veic stingrākus pasākumus, lai nodrošinātu viņu pilnīgu iekļaušanu sabiedrībā.

6. Puses turpina izstrādāt un atbalstīt cilvēktiesību uzraudzības mehānismus, ieskaitot to ziņošanas pienākumus. Tās atzīst un ievēro valstu cilvēktiesību jomas iestāžu neatkarību un veicina drošu un labvēlīgu vidi, kurā cilvēktiesību aizstāvji var brīvi darboties un vajadzības gadījumā piekļūt reģionāliem un starptautiskiem mehānismiem. Tās veicina valstu cilvēktiesību jomas iestāžu un cilvēktiesību aizstāvju līdzdalību konsultatīvās struktūrās un procesos. Tās nodrošina pirmiedzīvotāju tautu pilnīgu un efektīvu līdzdalību visos jautājumos, kas uz viņiem attiecas, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām. Tās nodrošina, ka konsultatīvajos procesos ņem vērā arī tradicionālo zināšanu nozīmi un vietējo kopienu apsvērumus.

7. Puses sadarbojas, lai uzlabotu informētību par cilvēktiesībām un demokrātiju, arī izmantojot izglītības sistēmas un plašsaziņas līdzekļus.

33. PANTS

Tiesiskums un tiesu iestādes

1. Puses sadarbojas, lai veicinātu efektīvu un vienlīdzīgu piekļuvi tiesu iestādēm visiem, un sadarbojas tiesiskuma konsolidēšanā un iestāžu stiprināšanā visos tiesībaizsardzības un tiesas spriešanas līmeņos. Šajā nolūkā Puses uzlabo neaizsargātu personu piekļuvi juridiskajiem pakalpojumiem.

2. Puses sadarbojas, lai nodrošinātu tiesu iestāžu neatkarību, pārskatatbildību un objektivitāti. Tās ievieš modernizētas un efektīvas tiesu sistēmas un procedūras, arī apmainoties ar paraugpraksi, uzlabo spēju ātri un taisnīgi nodrošināt tiesiskumu, attīsta juridisku strīdu alternatīvu izšķiršanas mehānismu izmantošanu, samazina neizskatīto lietu uzkrāšanos un pārmērīgu pirmstiesas apcietinājuma ilgumu, nodrošina pienācīgu apmācību un uzlabo praktizējošu juristu un sabiedrības piekļuvi tiesību aktiem, judikatūrai un citai juridiskai informācijai.

3. Puses iestājas pret jebkāda veida spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu un pazemojošu rīcību vai sodīšanu un nosoda to. Tās novērš drošības spēku izdarītus pārkāpumus un vēršas pret tiem, kā arī pastiprina tiesiskuma ievērošanu drošības un tiesu iestāžu sistēmās, arī rīkojot mācības ētikas jomā. Tās stiprina cīņu pret nesodāmību un to, ka cietušajiem tiek liegtas tiesības uz taisnīgumu un tiesisko aizsardzību, īpašu uzmanību pievēršot cilvēktiesību pārkāpēju saukšanai pie atbildības.

4. Puses sadarbojas, lai modernizētu brīvības atņemšanas iestāžu sistēmas un maksimāli palielinātu to rehabilitācijas lomu, arī uzlabojot ieslodzīto tiesību ievērošanu, īstenojot rehabilitācijas un izglītības programmas, palielinot ieslodzīto sociālās reintegrācijas līmeni, atbalstot ieslodzīto aprūpi, strādājot pie tā, lai izskaustu cietumu pārpildītību, uzlabojot to pārvaldību, pārvaldi un apstākļus tajos saskaņā ar starptautisko paraugpraksi un standartiem, kā arī nodrošinot alternatīvas ieslodzījumam par mazāk smagiem noziegumiem.

34. PANTS

Pārvaldība

1. Puses veic konkrētus pasākumus, lai izveidotu iekļaujošas, pārskatatbildīgas un pārredzamas valsts iestādes. Tās stiprina politikas izstrādes un īstenošanas spējas, veido pārskatatbildīgu, efektīvu, pārredzamu un profesionālu civildienestu, stiprina kvalitatīvu publisko pakalpojumu sniegšanu, uzlabo tiesību aktu pieņemšanas un pārvaldības mehānismus un veicina tiesībaizsardzības iestāžu objektivitāti un efektivitāti.

2. Puses stiprina parlamentu un vietējo, pašvaldību, valstu un reģionālo iestāžu spējas nodrošināt un veicināt demokrātijas principu un prakses ievērošanu.

3. Puses veicina vārda brīvības un plašsaziņas līdzekļu neatkarības un plurālisma ievērošanu, kā arī saglabā un paplašina pilsoniskajai sabiedrībai labvēlīgu telpu ar mērķi uzlabot demokrātisko pārskatatbildību.

4. Puses paātrina e-pārvaldības un digitālo pakalpojumu infrastruktūras plašāku izmantošanu, lai uzlabotu piekļuvi publiskajiem pakalpojumiem un to pieejamību, tādējādi atbalstot pārskatatbildīgu un pārredzamu publisko iestāžu izveidi.

5. Puses izveido un stiprina iestādes, tiesību aktus un mehānismus, lai novērstu un apkarotu korupciju, kukuļošanu, krāpšanu un korporatīvus noziegumus, arī saistībā ar konfiskāciju un atgūto līdzekļu atdošanu. Tās nodrošina, ka pretkorupcijas tiesību akti tiek efektīvi īstenoti, ka tiek veikta objektīva izmeklēšana un kriminālvajāšana un ka par korupciju un ar korupciju saistītiem noziegumiem tiek piemērotas efektīvas un samērīgas sankcijas un sodi. Tās veicina un īsteno attiecīgos starptautiskos standartus un instrumentus, īpaši Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvenciju, atzīstot, ka korupcija ir pārrobežu jautājums, kas saistīts ar citiem pārrobežu un ekonomiskiem noziegumiem un kā risināšanai vajadzīgi kopīgi un daudzdisciplināri centieni arī starptautiskā līmenī.

35. PANTS

Publiskās finanses un finanšu pārvaldība

1. Puses veicina publisko finanšu pareizu pārvaldību, arī pastiprinātu un efektīvu valsts ieņēmumu izmantošanu, ilgtspējīgu valsts parāda pārvaldību, ilgtspējīgas iepirkuma sistēmas un atbalstu valstīs esošajām pārraudzības struktūrām. Tās veicina lielāku pārskatatbildību, pārredzamību, taisnīgumu, likumību un integritāti publisko resursu pārvaldībā. Tās atbalsta pasākumus, lai izveidotu efektīvas, taisnīgas un pārredzamas publisko izdevumu sistēmas. Tās sadarbojas, lai stiprinātu iekšzemes resursu mobilizāciju Karību jūras reģiona mazo salu jaunattīstības valstīs, atbalstot to ilgtspējīgu attīstību un uzlabotu ekonomikas noturību.

2. Puses sadarbojas, lai stiprinātu publiskās finanses, cita starpā palielinot spēju ievērot starptautiskos standartus, izstrādājot politikas satvarus un pasākumus ar mērķi palielināt nodokļu sistēmu efektivitāti, lietderību, pārredzamību un taisnīgumu, kā arī sadarbojoties Apvienoto Nāciju Organizācijā un citās attiecīgajās globālajās publisko finanšu iestādēs.

3. Puses veic pasākumus, lai apkarotu nelikumīgas finanšu plūsmas, krāpšanu nodokļu jomā un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, kā arī samazinātu nodokļu apiešanas iespējas, arī izmantojot divpusējas un daudzpusējas apspriedes. Puses piemēro labas pārvaldības principus nodokļu jomā, cita starpā pieņemot tiesību aktus, izstrādājot visaptverošu politiku, pieņemot konkrētus pasākumus un stiprinot attiecīgās iestādes un mehānismus.

2. NODAĻA

NOZIEDZĪBA UN DROŠĪBA

36. PANTS

Cilvēka drošība un iedzīvotāju drošība

1. Puses īsteno integrētu pieeju, kuras mērķis ir novērst un samazināt noziedzības riskus un veicināt izlīguma, rehabilitācijas un reintegrācijas iniciatīvas.

2. Puses apkaro un cenšas novērst visu veidu vardarbību, ieskaitot seksuālu vardarbību, ar dzimumu saistītu vardarbību un vardarbību ģimenē, un veic ar to saistītu kriminālvajāšanu. To mērķis ir atbalstīt vardarbībā cietušos un to pārdzīvojušos un nodrošināt viņiem pienācīgas iespējas, kā arī pieņemt pasākumus marginalizācijas, viktimizācijas un stigmatizācijas apkarošanai.

3. Puses vēršas pret bandu vardarbību ar visaptverošiem riska mazināšanas, atturošiem un izglītības pasākumiem, pienācīgu sociālo pakalpojumu sniegšanu un kopienās balstītām darbībām vardarbības cikla pārraušanai, kā arī ar alternatīvu iztikas iespēju radīšanu jauniešiem un neaizsargātiem cilvēkiem. Lai novērstu un mazinātu bruņotas vardarbības negatīvo ietekmi uz sabiedrību un cilvēkiem, tās pievēršas jautājumam par kājnieku un vieglo ieroču un to munīcijas pieejamību un izmantošanu.

4. Puses risina sociālās un drošības problēmas, kas rodas, izraidot ārvalstu noziedzniekus un personas, kuras izcietušas sodu, un cenšas sadarboties, lai atvieglotu viņu rehabilitāciju un reintegrāciju sabiedrībā un mazinātu recidīvisma līmeni. Saskaņā ar piemērojamajiem administratīvās vai tiesu iestāžu sadarbības nolīgumiem tās nodrošina savlaicīgu attiecīgās informācijas par izraidīšanu apmaiņu, izmantojot piemērotus kanālus,
un veicina sadarbību starp tiesībaizsardzības iestādēm, kā noteikts šajā protokolā.

37. PANTS

Organizētā noziedzība

1. Puses vēršas pret visiem organizētās noziedzības veidiem, arī sadarbojoties valstu, reģionālā un starptautiskā līmenī un pieņemot tiesību aktus un citus pasākumus saskaņā ar ANO Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību un tās papildprotokoliem. Tās sadarbojas, lai palielinātu to spēju ievērot starptautiskās ziņošanas prasības. Puses apkaro migrantu kontrabandu un cilvēku tirdzniecību, tirdzniecību ar nelikumīgām narkotiskām vielām, apdraudētiem savvaļas dzīvniekiem un augiem, kā arī bīstamām vielām un atkritumiem. Puses arī vēršas pret noziedzību vides jomā, tostarp nelikumīgai mežizstrādei un ar to saistītajai tirdzniecībai. Puses arī sadarbojas, lai apkarotu kājnieku un vieglo ieroču un to munīcijas, citu parasto ieroču un divējāda lietojuma preču nelikumīgu tirdzniecību. To darot, tās sadarbojas, lai cita starpā stiprinātu kājnieku ieroču, vieglo ieroču un to munīcijas atklāšanu, noteiktu to izcelsmi, atbalstītu to iznīcināšanu, uzlabotu spējas efektīvi izmeklēt ar šaujamieročiem saistītus noziegumus un saukt pie atbildības par tiem, kā arī dalītos paraugpraksē.

2. Puses uzlabo cilvēku tirdzniecībā cietušo aizsardzību, virza izmeklēšanu un vainīgo saukšanu pie atbildības, sadarbojas, lai novērstu un identificētu cilvēku tirdzniecības gadījumus, un izstrādā efektīvus pasākumus cietušo reintegrācijai to izcelsmes sabiedrībā. Puses nodrošina, ka visi cietušie var izmantot savas tiesības, ņemot vērā sieviešu un bērnu īpašo neaizsargātību. Puses veicina informācijas, arī kriminālizlūkošanas datu, apmaiņu un stiprina spējas izstrādāt politiku un īstenot darbības, lai vērstos pret cilvēku tirdzniecību un migrantu kontrabandu.

3. Puses sadarbojas, lai novērstu un apkarotu to finanšu iestāžu un atsevišķu nefinanšu uzņēmumu un profesiju izmantošanu terorisma finansēšanai un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai. Tās veicina informācijas apmaiņu un sadarbību, arī saistībā ar spēju veidošanu un citiem tehniskās palīdzības veidiem. Tās īsteno pasākumus nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un terorisma finansēšanas apkarošanai, nelikumīgu finanšu plūsmu pārtraukšanai, tādējādi atņemot noziedzniekiem ieņēmumus, kā arī Finanšu darījumu darba grupas ieteikumu efektīvas un pilnīgas īstenošanas nodrošināšanai. Paplašinot noziedzīgo nodarījumu veicēju un veicinātāju kriminālatbildību, tās atbalsta valstu līdzekļu atgūšanas tiesību aktu un struktūru izveidi un stiprināšanu, noziedzīgi iegūtu līdzekļu konfiskāciju, to atgriešanu un mobilizēšanu sabiedriskā labuma mērķiem.

4. Puses stiprina sadarbību, lai novērstu un apkarotu noziegumus augsto tehnoloģiju jomā, kibernoziegumus un elektroniskos noziegumus, kā arī nelikumīga satura izplatīšanu tiešsaistē. Tās stiprina kibernoziegumu apkarošanas spējas, cita starpā apvienojot un apmācot cilvēkresursus un veicinot sadarbību starp politikas veidotājiem, uzņēmējiem un pētniekiem. Tās apmainās ar informāciju attiecībā uz kibernoziedzības izmeklētāju izglītību un apmācību, kibernoziegumu izmeklēšanu un digitālo kriminālistiku. Tās atzīst, ka Konvencija par kibernoziegumiem (“Budapeštas konvencija”) un citi piemērojamie starptautiskie standarti nodrošina pamatu starptautiskās sadarbības veicināšanai un veicina iekšzemes politikas attiecībā uz kibernoziedzību izstrādi.

5. Puses veic pasākumus, lai palielinātu indivīdu un kopienu noturību pret terorismu un vardarbīgu ekstrēmismu. Pilnībā ievērojot tiesiskumu, cilvēktiesības un tiesības uz privātumu, tās pastiprina centienus apmainīties ar informāciju un zinātību par teroristu grupām un to atbalsta tīkliem. Tās sadarbojas, lai sauktu pie atbildības terorisma aktu veicējus, un pieņem pasākumus, lai veicinātu attiecīgi katras Eiropas Savienības dalībvalsts un katras Karību jūras reģiona dalībvalsts radikalizēto valstspiederīgo rehabilitāciju un reintegrāciju sabiedrībā.

38. PANTS

Nelikumīgas narkotiskās vielas

1. Puses sadarbojas, lai mazinātu problēmas, arī attiecībā uz drošību un veselību, kuras rada nelikumīgu narkotisko un psihoaktīvo un psihotropo vielu audzēšana, ražošana un patēriņš, kā arī nelikumīga tirdzniecība to teritorijā un tranzīts cauri to teritorijām. Šāda sadarbība notiek attiecīgi divpusējā, reģionālā, daudzpusējā vai trīspusējā līmenī.

2. Puses sadarbojas, lai samazinātu narkotiku piedāvājumu un pieprasījumu, pamatojoties uz kopīgas un dalītas atbildības principu un integrētu, līdzsvarotu un uz pierādījumiem balstītu pieeju.

3. Puses sadarbojas, lai uzlabotu tiesu un tiesībaizsardzības iestāžu spējas, ieskaitot to ziņošanas spējas. Tās apzina, izjauc un likvidē pārrobežu organizētus noziedzīgus grupējumus, izmantojot pastiprinātus informācijas apmaiņas mehānismus un ar narkotikām saistītu kriminālizlūkošanu, vienlaikus veicinot kopīgas izmeklēšanas un operācijas, arī ar kaimiņvalstīm.

4. Puses pievēršas ar narkotiku lietošanu saistītajiem riska faktoriem, kas ietekmē indivīdus, kopienas un sabiedrību. Tās stiprina tiesiskumu un veido pārskatatbildīgas, efektīvas un iekļaujošas iestādes un publiskos dienestus, lai apkarotu ar narkotikām saistītu vardarbību.

5. Puses pieņem pasākumus ar mērķi atbalstīt alternatīvas attīstības darbības, kas aizstāj nelikumīgu narkotisko vielu audzēšanu un ražošanu lauku un pilsētu teritorijās, lai uzlabotu skarto neaizsargāto iedzīvotāju ekonomisko labklājību, vienlaikus veicinot sociālo iekļaušanu kopienu līmenī un plašākā sabiedrībā.

6. Puses pastiprina un paātrina centienus samazināt pieprasījumu un veic vajadzīgos pasākumus, lai novērstu narkotiku ietekmi uz veselību un sabiedrību. Tās veic vecumam un dzimumam atbilstošus pasākumus, kas pielāgoti neaizsargāto grupu īpašajām vajadzībām, cita starpā izmantojot profilakses, ārstēšanas, aprūpes, rehabilitācijas un sociālās reintegrācijas programmas.

7. Puses pievēršas jauniem un potenciāliem draudiem, kas saistīti ar sintētisko vielu, ieskaitot opioīdus, nelikumīgu ražošanu, izmantošanu un lietošanu, kā arī veido un veicina programmas un uzlabo ziņošanas mehānismus, lai vērstos pret prekursoru ķīmisko vielu nelikumīgu izmantošanu.

39. PANTS

Sadarbība tiesībaizsardzības jomā un integrēta robežu pārvaldība

1. Puses veicina dialogu un sadarbību tiesībaizsardzības jomā, kā arī tiesu iestāžu stratēģisku sadarbību. Tās veicina sadarbību starp tiesībaizsardzības iestādēm, lai savlaicīgi apmainītos ar informāciju un kriminālizlūkošanas datiem, veicinātu paraugprakses apmaiņu un attīstītu spējas.

2. Puses atbalsta reģionālo sadarbību drošības jomā, stiprinot integrētu robežu pārvaldību, informācijas un izlūkdatu apmaiņu un datu vākšanu un analīzi, vienlaikus ievērojot attiecīgos tiesiskos regulējumus par persondatu aizsardzību. Tās veicina robežstrīdu un domstarpību miermīlīgu izšķiršanu saskaņā ar starptautiskajām tiesībām. Tās vajadzības gadījumā atbalsta uzticības veicināšanas pasākumus un īpašas attīstības stratēģijas, lai palielinātu uzticēšanos un samazinātu iespējamu spriedzi pie robežām.

40. PANTS

Jūras un aviācijas drošība un drošums

1. Puses attīsta sadarbību jūrniecības un aviācijas jautājumos, lai uzlabotu drošību un drošumu, un cita starpā veicina mērķtiecīgu pievēršanos augsta riska kravām un to pārvaldību saskaņā ar starptautiskajām tiesībām un attiecīgajām ANO rezolūcijām.

2. Puses uzlabo jūras drošību saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvenciju (*UNCLOS*), reaģējot uz apdraudējumiem kuģiem un kritiskām jūras iekārtām un aktīviem, uzlabojot uzraudzību un izpildot attiecīgos normatīvos aktus. Tās, arī izmantojot kosmosa tehnoloģijas, veic pasākumus pret pirātismu, bruņotu laupīšanu, kā arī pret visu veidu organizēto noziedzību jūrā.

IV SADAĻA

HUMĀNĀ ATTĪSTĪBA, SOCIĀLĀ KOHĒZIJA UN MOBILITĀTE

41. PANTS

Puses ir apņēmušās līdz 2030. gadam izskaust nabadzību visos tās veidos, efektīvi novērst nevienlīdzību, panākt dzimumu līdztiesību un dot pilnvērtīgas iespējas sievietēm un jauniešiem ar mērķi nodrošināt, ka ikvienam ir nepieciešamie līdzekļi, lai dzīvotu cilvēka cienīgu dzīvi. Tās arī ir apņēmušās veicināt sociālo kohēziju un rada apstākļus cilvēku faktiskai līdzdalībai demokrātiskajā dzīvē un viņu aktīvam ieguldījumam ilgtspējīgā ekonomikas izaugsmē. Tās īpašu uzmanību pievērš neaizsargātām personām, arī sievietēm, bērniem, vecāka gadagājuma cilvēkiem, pirmiedzīvotāju tautām, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām, vietējām kopienām un personām ar invaliditāti. Tās veic konkrētus pasākumus, lai veicinātu sociālo aizsardzību kā būtisku ieguldījumu nabadzības izskaušanā un cīņā pret nevienlīdzību un kā svarīgu līdzekli, lai izveidotu pašstiprinošu satvaru virzībā uz iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas attīstību, plašāk atkārtoti ieguldot ekonomiskos ieguvumus sabiedrībā un cilvēkos un palielinot sociālo noturību. Puses pieņem visaptverošu un līdzsvarotu pieeju migrācijas jautājumu risināšanai. Tās risina migrācijas jautājumus solidaritātes, partnerības un kopīgas atbildības garā, kā arī saskaņā ar to attiecīgajām kompetencēm. Puses izmanto migrācijas sniegtās priekšrocības, veicina migrantu integrāciju, izmanto diasporas zināšanas, darījumdarbības prasmes un ieguldījumus, kā arī maksimāli izmanto naudas pārvedumus kā finansējuma avotu iekļaujošai un ilgtspējīgai attīstībai. Tās arī īsteno atklātu dialogu par mobilitāti starp abiem reģioniem un sadarbojas, lai mazinātu prasmju zuduma negatīvo ietekmi uz valstu attīstību.

1. NODAĻA

SOCIĀLIE PAKALPOJUMI

42. PANTS

Izglītība

1. Puses konsolidē un veicina iekļaujošu, cenas ziņā pieejamu un vienlīdzīgu piekļuvi izglītībai un uzlabo tās kvalitāti visos līmeņos, arī izmantojot spēcīgākas un iekļaujošas valstu izglītības sistēmas un uzlabotu infrastruktūru un aprīkojumu, īpašu uzmanību pievēršot personām ar invaliditāti. Tās atbalsta dzimumu līdztiesības veicināšanu, lai radītu labvēlīgu vidi, kurā gan zēniem, gan meitenēm ir vienlīdzīgas izglītības iespējas un līdzvērtīgs izglītības līmenis.

2. Puses atbalsta zinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātņu un matemātikas (*STEM*) un humanitāro priekšmetu plašāku pieejamību un nodrošināšanu visos izglītības sistēmas līmeņos.

3. Puses veicina visādi, arī cenas ziņā, pieejamu inovatīvu tehnoloģiju izmantošanu izglītības nolūkos, digitālo prasmju attīstību un rakstpratību visiem.

4. Puses sadarbojas, lai stiprinātu terciārās izglītības, tehniskās un profesionālās izglītības, neformālās izglītības, darba vidē balstītu mācību un mūžizglītības apguvi un kvalitāti ar mērķi palielināt augsti izglītotu personu un kvalificētu darbinieku skaitu.

5. Puses sadarbojas, lai stiprinātu akadēmisko attīstību, veicinātu kvalifikāciju savstarpēju atzīšanu un atvieglotu studentu, personāla un akadēmisko aprindu pārstāvju mobilitāti starp Karību jūras reģionu un Eiropas Savienību.

6. Puses sadarbojas, lai veicinātu akadēmisko pētniecību, attīstību un inovāciju, cita starpā uzlabojot sadarbību starp galvenajām iestādēm un veicinot zinātniskās pētniecības un analīzes izmantošanu savstarpēji izdevīgas akadēmiskās izcilības sasniegšanai.

43. PANTS

Veselība

1. Puses veicina vispārēju un cenas ziņā pieejamu veselības apdrošināšanu un taisnīgu piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem, arī stiprinot valstu veselības aizsardzības sistēmas, attīstot ilgtspējīgu un kvalitatīvu infrastruktūru un nodrošinot piekļuvi drošām un cenas ziņā pieejamām pirmās nepieciešamības zālēm, vakcīnām un diagnostikai.

2. Lai risinātu neinfekcijas slimību pieaugošās izplatības un sloga problēmu, Puses sadarbojas, veicot profilakses un kontroles pasākumus, arī veicinot veselīgu uzturu un dzīvesveidu, digitālo rīku izmantošanu un izglītošanu veselības jomā.

3. Puses stiprina valstu un reģionu spējas ātri un efektīvi atklāt infekcijas slimību uzliesmojumus un citas valsts un starptautiskas ārkārtas situācijas veselības jomā un reaģēt uz tām, ievērojot pieeju "Viena veselība", kas ietver cilvēku veselību, dzīvnieku veselību, augus un ekosistēmas.

4. Puses sadarbojas, lai pievērstos ārkārtas situācijām sabiedrības veselības jomā, cita starpā izmantojot agrīnās brīdināšanas sistēmas ātrai informācijas apmaiņai, izstrādājot saskaņotus un daudznozaru plānus ar mērķi uzlabot veselības aprūpes sistēmu kapacitāti, nodrošinot cenas ziņā pieejamas pirmās nepieciešamības zāles, vakcīnas un veselības aprūpes aprīkojumu, ieskaitot diagnostiku, un sniedzot humāno palīdzību un atbalstu. Tās stiprina starptautisko sadarbību, lai mazinātu ietekmi, ko rada pasaules mēroga ārkārtas situācijas sabiedrības veselības jomā.

5. Puses veicina pētniecību un zināšanu, pieredzes un paraugprakses apmaiņu veselības aprūpes jomā.

44. PANTS

Mājokļi, ūdens un sanitārija

1. Puses atbalsta vispārēju piekļuvi pienācīgam, drošam un cenas ziņā pieejamam mājoklim, īpašu uzmanību pievēršot neaizsargātām un atstumtām personām, ieskaitot pirmiedzīvotāju tautas, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām, un vietējās kopienas, lai radītu pozitīvu ietekmi uz cilvēku veselību, veicinātu kopienu sociālekonomisko attīstību un novērstu nevienlīdzību starp pilsētu un lauku mājsaimniecībām. Tās veicina klimatiski pārdomātus mājokļus un infrastruktūru, cita starpā izstrādājot būvniecības kodeksus un izpildot to prasības.

2. Puses uzlabo piekļuvi drošai, cenas ziņā pieejamai un ilgtspējīgai ūdensapgādei, arī attīstot ilgtspējīgu un integrētu ūdens resursu apsaimniekošanu un cieto atkritumu apsaimniekošanu, kā arī veicinot ūdens reciklēšanas pasākumus.

3. Puses veicina pienācīgu un taisnīgu piekļuvi cenas ziņā pieejamiem sanitārijas un higiēnas pakalpojumiem, īpašu uzmanību pievēršot sieviešu un meiteņu un neaizsargātu personu vajadzībām.

4. Puses veicina vispārēju un labāku piekļuvi cenas ziņā pieejamai elektroenerģijai un palielina efektīvu un ilgtspējīgu enerģijas izmantošanu visu labā.

45. PANTS

Ilgtspējīga pilsētvides un lauku attīstība

1. Puses veicina lauku un pilsētu ilgtspējīgai attīstībai labvēlīgu vidi. Tās veicina ilgtspējīgu zemes izmantošanas plānošanu, īpašu uzmanību pievēršot pārredzamai un reglamentētai zemes iegādei un īpašumtiesībām, ilgtspējīgai mobilitātei pilsētās un viedām un drošām pilsētām.

2. Puses veicina lauku apvidu ekonomikas un kopienu līdzsvarotu attīstību, īpašu uzmanību pievēršot nodarbinātībai un ienākumu radīšanai. Tās paātrina lauku apvidu diversifikāciju, radot pievienoto vērtību vietējiem produktiem, un izmanto dabas un kultūras resursus.

3. Puses veicina iekļaujošu, līdzsvarotu, integrētu pilsētu un lauku politiku un daudzlīmeņu pārvaldības koordināciju, aktīvi iesaistot vietējās iestādes un kopienas un veidojot ciešākas saiknes starp lauku un pilsētu teritorijām.

46. PANTS

Pārtikas nodrošinājums un uzlabots uzturs

1. Puses sadarbojas, lai nodrošinātu, ka visām personām ir piekļuve pietiekamai, cenas ziņā pieejamai, nekaitīgai un uzturvielām bagātai pārtikai, lai novērstu visu veidu nepilnvērtīgu uzturu un pārtikas krīzes. Šajā nolūkā tās īpašu uzmanību pievērš visneaizsargātākajām valstīm, ieskaitot tās, ko skārušas katastrofas, un neaizsargātām personām.

2. Puses, atzīstot lauksaimniecības produkcijas samazināšanās, lielās atkarības no importētām pārtikas precēm un zivju krājumu pārmērīgas izmantošanas negatīvo ietekmi uz pārtikas nodrošinājumu un uzturu, atbalsta vietējās lauksaimniecības, zvejniecības un pārtikas ražošanas ilgtspējīgu attīstību.

3. Puses sadarbojas, lai pievērstos pārtikas krīžu ietekmei un nodrošinātu savlaicīgu rīcību pārtikas pieejamības nodrošināšanai uz vietas, attīstot politikas pasākumus un infrastruktūru, arī ieguldot klimatnoturīgās transporta un uzglabāšanas sistēmās. Šajā nolūkā tās pievēršas visneaizsargātāko iedzīvotāju grupu vajadzībām.

2. NODAĻA

SOCIĀLĀ KOHĒZIJA

47. PANTS

Vienlīdzība, sociālā aizsardzība un pienācīgas kvalitātes nodarbinātība

1. Puses sekmē vienlīdzību, pieņemot politikas pasākumus, lai palīdzētu sasniegt un noturēt nabadzīgāko iedzīvotāju ienākumu pieaugumu augstākā līmenī nekā vidēji valstī.

2. Puses veicina taisnīgu un stabilu fiskālo, ekonomikas un sociālo politiku, kas vērsta uz iekļaujošāku sabiedrību, uzlabojot ienākumu sadali, lai mazinātu nevienlīdzību un netaisnību.

3. Puses strādā pie tā, lai paplašinātu sociālās aizsardzības segumu, īpaši attiecībā uz neaizsargātām personām, ar mērķi pakāpeniski panākt tās vispārēju piemērošanu, izmantojot sociālās drošības tīklus, garantējot pamatienākumus un ieviešot atbilstošas un uz satricinājumiem reaģējošas sociālās aizsardzības sistēmas. Tās veicina pētniecību un zināšanu, pieredzes un paraugprakses apmaiņu sociālās aizsardzības jomā.

4. Puses veicina iekļaujošu un labi funkcionējošu darba tirgu un tādas nodarbinātības politikas izveidi, kura vērsta uz to, lai sasniegtu starptautiskos standartus attiecībā uz pienācīgas kvalitātes nodarbinātību visiem un taisnīgu atalgojumu, kas nodrošina pienācīgu dzīves līmeni, arī uzlabojot darba ņēmēju veselības un drošības apstākļus. Tās apkaro visu veidu ekspluatāciju, ieskaitot seksuālu izmantošanu un darbaspēka ekspluatāciju, gan oficiālajā, gan neoficiālajā sektorā.

5. Puses pievēršas jautājumiem, kas saistīti ar neoficiālo ekonomiku, ieskaitot inovatīvu piekļuvi finanšu pakalpojumiem, kredītiem un mikrofinansējumam, kā arī pastiprinātus sociālās aizsardzības pasākumus, lai veicinātu vienmērīgu pāreju uz oficiālo ekonomiku.

6. Ar mērķi veicināt attiecīgo starptautisko nolīgumu efektīvu īstenošanu, Puses veic konkrētus pasākumus, lai veicinātu personu ar invaliditāti tiesības , sekmējot viņu pilnīgu iekļaušanu sabiedrībā bez jebkādas diskriminācijas un vienlīdzīgu piekļuvi sociālajiem pakalpojumiem un darba tirgiem.

7. Puses veicina sociālo kohēziju, cita starpā aizsargājot un uzlabojot materiālo un nemateriālo kultūras mantojumu, kā arī kultūras izpausmju daudzveidību.

48. PANTS

Dzimumu līdztiesība un pilnvērtīgu iespēju nodrošināšana meitenēm un sievietēm

1. Puses stiprina politiku, programmas un mehānismus, kā mērķis ir sekmēt dzimumu līdztiesību un nodrošināt un uzlabot vienlīdzīgas iespējas dalībai visās politiskās, ekonomiskās, sociālās un kultūras dzīves jomās. Tās nodrošina, ka dzimumu līdztiesības aspekts tiek sistemātiski integrēts visās politikas jomās, arī izveidojot un konsolidējot tiesisko regulējumu.

2. Puses nodrošina sieviešu un meiteņu fizisko un psiholoģisko integritāti, pieņemot tiesību aktus un politikas pasākumus, lai izbeigtu bērnu, agrīnas un piespiedu laulības un izskaustu visu veidu seksuālu un ar dzimumu saistītu vardarbību, īpaši vardarbību ģimenē pret sievietēm un vīriešiem, cilvēku tirdzniecību, visu veidu seksuālu izmantošanu un darbaspēka ekspluatāciju, kā arī visu veidu aizskaršanu publiskajā un privātajā sfērā. Tās atvieglo tiesu iestāžu pieejamību un sekmē atturošas un izpratnes veicināšanas kampaņas, lai veicinātu uzvedības maiņu nolūkā nodrošināt dzimumu līdztiesību un pilnvērtīgas iespējas sievietēm un meitenēm.

3. Puses atbalsta visu attiecīgo starptautisko nolīgumu, arī Konvencijas par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu (*CEDAW*), efektīvu īstenošanu un mudina ratificēt tās fakultatīvo protokolu.

4. Puses nodrošina, ka tiek ievērotas un veicinātas sieviešu un meiteņu tiesības. Tās stiprina viņu sociālās tiesības, īpaši veselības un izglītības jomā, arī saistībā ar piekļuvi ģimenes plānošanas pakalpojumiem. Tās stiprina sieviešu ekonomiskās tiesības, arī atvieglojot viņu piekļuvi ekonomiskajām iespējām, finanšu pakalpojumiem, pamattehnoloģijām un nodarbinātībai, kā arī zemes un citu ražošanas līdzekļu kontrolei un izmantošanai. Tās atbalsta sievietes uzņēmējas, samazina vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības un atceļ citus diskriminējošus noteikumus un praksi.

5. Puses, arī uzlabojot piekļuvi vēlēšanām, stiprina sieviešu un meiteņu līdzdalību un viedokļu paušanu politiskajā dzīvē, politikas un pārvaldības procesos, piekļuvi amatiem un dalību kopienu veidošanas centienos.

6. Puses nodrošina pilnvērtīgas iespējas sieviešu un meiteņu organizācijām un stiprina valstu un reģionālo iestāžu spējas pievērsties jautājumiem, kas saistīti ar vardarbību pret sievietēm un meitenēm, ieskaitot visu veidu seksuālas un ar dzimumu saistītas vardarbības novēršanu un aizsardzību pret to. Tās izstrādā aizskaršanas izmeklēšanas un pārskatatbildības mehānismus, sniedz aprūpi un atbalstu cietušajām un veicina drošus apstākļus sievietēm un meitenēm.

7. Puses apņemas pilnībā un efektīvi īstenot Pekinas deklarāciju un Rīcības platformu un Starptautiskās konferences par iedzīvotājiem un attīstību rīcības programmu, kā arī to pārskatīšanas konferenču rezultātus. Tās arī uzsver, ka ir vajadzīga vispārēja piekļuve kvalitatīvai un cenas ziņā pieejamai visaptverošai informācijai un izglītībai seksuālās un reproduktīvās veselības jomā, ņemot vērā *UNESCO* Starptautiskās tehniskās vadlīnijas par dzimumaudzināšanu, kā arī vajadzību sniegt seksuālās un reproduktīvās veselības aprūpes pakalpojumus. Tās attiecīgā gadījumā cenšas efektīvi īstenot Montevideo Konsensu par iedzīvotājiem un attīstību.

49. PANTS

Jaunatne

1. Puses izstrādā mērķtiecīgu politiku, lai veicinātu pilnvērtīgu iespēju nodrošināšanu jauniešiem un atvieglotu viņu iesaistīšanos politiskajā, sociālajā, pilsoniskajā un ekonomiskajā dzīvē.

2. Puses atbalsta jauniešu darījumdarbību un veicina ilgtspējīgu darbvietu radīšanu jauniešiem visās nozarēs ar pienācīgas kvalitātes darba apstākļiem, arī atbalstot jauniešus darba tirgū pieprasītu prasmju apgūšanā, izmantojot izglītību, tehnisko un profesionālo apmācību, uzlabotu piekļuvi tehnoloģijām, atbalstot nodarbinātības dienestus ar mērķi jauniešus piesaistīt nodarbinātības iespējām, un nodrošinot piekļuvi finanšu pakalpojumiem un partnerībām jaunuzņēmumiem.

3. Puses izveido pārvaldības struktūras, lai veicinātu atbildīgu pilsonību jauniešu vidū, palielinātu jauniešu ietekmi lēmumu pieņemšanas procesos un veicinātu viņu aktīvu līdzdalību politiskajā dzīvē un kopienas veidošanas centienos. Tās veicina jauniešu lielāku līdzdalību vides pasākumos, jo īpaši programmās, kas attiecas uz klimata pārmaiņu uzraudzību un pielāgošanos tām.

4. Puses veic pasākumus, lai uzlabotu tiesu iestāžu pieejamību jauniešiem un stiprinātu bērnu aizsardzības sistēmas. Tās veic visus atbilstīgos pasākumus, lai aizsargātu bērnus no jebkāda veida fiziskas vai psiholoģiskas vardarbības, miesas bojājumiem, ļaunprātīgas izmantošanas, nevērīgas vai paviršas attieksmes, sliktas izturēšanās un ekspluatācijas, arī seksuālas vardarbības.

5. Puses veicina sociālās un tiesiskuma programmas nepilngadīgo noziedzības novēršanai un jauniešu integrācijai ekonomiskajā un sociālajā dzīvē. Tās atbalsta iestādes, piemēram, skolas, sociālās un reliģiskās organizācijas un jauniešu grupas, kas palīdz veidot noturību riskam pakļautās jauniešu un neaizsargātās kopienās.

50. PANTS

Sports

Puses veicina sportu un fizisko audzināšanu kā ilgtspējīgas attīstības, veselības un labklājības, sociālās iekļaušanas, nediskriminācijas un cilvēktiesību attīstības virzītājspēku. Tās sadarbojas, lai izmantotu sporta ekonomisko, kultūras un sociālo potenciālu, cita starpā attīstot piemērotu infrastruktūru, veicinot dalību sporta pasākumos un citās fiziskajās aktivitātēs un apmainoties ar paraugpraksi. Tās veicina sportistu un ar tiem saistīto profesionāļu mobilitāti kā līdzekli starpkultūru dialoga un sadarbības stiprināšanai.

3. NODAĻA

MIGRĀCIJA, MOBILITĀTE UN ATTĪSTĪBA

51. PANTS

Migrācija, mobilitāte un attīstība

1. Puses atzīst likumīgi dzīvojošo trešo valstu valstspiederīgo un diasporas ieguldījumu uzņēmējvalstu ekonomiskajā, sociālajā, politiskajā un kultūras dzīvē. Tās, cita starpā veicinot darījumdarbību, darījumdarbības atbalstu un prasmju pilnveidošanu saskaņā ar to attiecīgajām kompetencēm, atbalsta to trešo valstu valstspiederīgo integrāciju, kuri attiecīgajā valstī uzturas likumīgi. Tās atkārtoti apstiprina savu apņemšanos ievērot visu migrantu un piespiedu kārtā pārvietoto personu, tostarp bēgļu un patvēruma meklētāju, cilvēktiesības, pilnībā ievērojot starptautiskās tiesības, īpašu uzmanību pievēršot neaizsargātām personām, jo sevišķi sievietēm un bērniem.

2. Puses īsteno atklātu dialogu, lai veicinātu mobilitāti un īstermiņa uzturēšanos ar mērķi sekmēt apmaiņu tādās jomās kā tūrisms un darījumdarbība, kā arī lai veicinātu savstarpēju sapratni un sekmētu kopīgas vērtības. Šajā apmaiņā tiek ņemta vērā arī īpašā situācija aizjūras zemēs un teritorijās, kas asociētas ar ES, un ES tālākajos reģionos, atzīstot to fizisko tuvumu un ekonomiskās un kultūras saites, kā arī citas sadarbības jomas.

3. Puses apsver cirkulārās migrācijas shēmu izstrādi un attiecīgā gadījumā īsteno un uzlabo tiesisko regulējumu, lai atvieglotu to trešo valstu valstspiederīgo atkārtotas ieceļošanas procedūras, kuri attiecīgajā valstī uzturas likumīgi. Tās izskata trešo valstu valstspiederīgo, kas likumīgi uzturas attiecīgajā valstī, reintegrācijas izcelsmes valstīs aspektus, lai nodrošinātu, ka viņu gūtā pieredze vai kvalifikācija var dot labumu vietējam darba tirgum un kopienai.

4. Puses sadarbojas, lai mazinātu prasmju zaudēšanas negatīvo ietekmi uz valstu attīstību. Tās arī pieņem saskaņotu pieeju, lai veicinātu atsevišķu speciālistu apmācību Karību jūras reģionā, ietverot apmācības shēmu paplašināšanu un ES pilsoņu uzņemšanas veicināšanu.

5. Atzīstot, cik svarīgi ir naudas pārvedumi kā iekļaujošas un ilgtspējīgas attīstības avots, ja tie tiek pienācīgi pārvaldīti, Puses cenšas līdz 2030. gadam samazināt naudas pārvedumu izmaksas līdz mazāk nekā 3 procentiem un likvidēt naudas pārvedumu koridorus, kuru izmaksas pārsniedz 5 procentus, veicināt finansiālo iekļaušanu, izmantojot inovatīvus finanšu instrumentus un jaunas tehnoloģijas, un uzlabot tiesisko regulējumu netradicionālo uzņēmēju pastiprinātai iesaistei. Puses veicina diasporas devumu izcelsmes valsts ilgtspējīgā attīstībā, sekmējot un atvieglinot diasporas ieguldījumus un uzņēmumu izveidi kā līdzekli vietējās attīstības un darījumdarbības veicināšanai izcelsmes valstīs, kā arī zināšanu, pieredzes un tehnoloģiju nodošanai.

6. Puses, pamatojoties uz solidaritātes, kopīgas labklājības un atbildības principiem, izstrādā pasākumus, lai izmantotu dienvidu-dienvidu migrācijas sniegtās priekšrocības un mazinātu jebkādu negatīvu ietekmi.

7. Puses veicina paraugprakses apmaiņu saistībā ar Karību jūras valstu un ES un reģionu iekšējās mobilitātes shēmām, ieskaitot personu brīvu pārvietošanos reģionālās integrācijas procesos.

KLUSĀ OKEĀNA VALSTU REĢIONĀLAIS PROTOKOLS

I DAĻA

SADARBĪBAS SATVARS

1. NODAĻA

BŪTĪBA UN DARBĪBAS JOMA

1. PANTS

Patiesa partnerība

1. Šajā protokolā "Puses" ir attiecīgās Puses, kurām šis protokols ir saistošs saskaņā ar šā nolīguma vispārīgās daļas 6. pantu.

2. Attiecības starp Pusēm reglamentē šā nolīguma vispārīgās daļas noteikumi un šajā protokolā izklāstītie konkrētie mērķi, kas papildina un pastiprina viens otru, saskaņā ar nolīguma vispārīgās daļas 6. pantu.

3. Puses vienojas stiprināt attiecības un pastiprināt sadarbību, lai veicinātu kopīgas vērtības, kopīgas intereses, atbildību un pienākumus. Šo patieso partnerību īsteno savstarpējas cieņas un pārskatatbildības, vienlīdzības un dalītas atbildības garā.

2. PANTS

Multilaterālisms

1. Puses stiprina dialogu un sadarbību un pastiprina centienus, lai atbalstītu multilaterālismu un uz noteikumiem balstītu globālo kārtību.

2. Puses ar atbilstīgu partnerības dialogu cenšas veidot stratēģiskas koalīcijas vairākos globālos jautājumos, īpaši attiecībā uz klimata pārmaiņām, okeānu pārvaldību, bioloģisko daudzveidību, iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas attīstību, cilvēktiesībām un jautājumiem, kas saistīti ar mieru un drošību. Tās attiecīgā gadījumā koordinē savas nostājas Apvienoto Nāciju Organizācijā (ANO) un citās starptautiskās un reģionālās organizācijās un forumos. Tās veic konkrētus pasākumus, lai attiecīgi parakstītu vai ratificētu galvenos starptautiskos līgumus un konvencijas, pievienotos tiem un īstenotu tos.

3. PANTS

Mērķi

Puses atkārtoti apstiprina šā protokola plašo un visaptverošo raksturu un vienojas, ka tā mērķi cita starpā ir šādi:

a) stiprināt to politisko partnerību, kuras pamatā ir regulārs dialogs un kopīgu interešu veicināšana;

b) uzlabot vidisko noturību un klimatnoturību un īstenot dabas resursu ilgtspējīgu pārvaldību;

c) veidot demokrātiskas, miermīlīgas un uz tiesībām balstītas sabiedrības, kuru pamatā ir tiesiskums un laba pārvaldība, kā arī panākt progresu dzimumu līdztiesības un finanšu pārvaldības jomā;

d) atbalstīt iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi ar ieguldījumu palielināšanu un privātā sektora attīstību, īpašu uzmanību pievēršot zilajai ekonomikai un uzlabotai savienojamībai;

e) atbalstīt konkrētus pasākumus, kuru mērķis ir stiprināt okeānu pārvaldību un dzīvo jūras resursu, arī zvejas resursu, saglabāšanu un ilgtspējīgu pārvaldību, un

f) ieguldīt humānajā un sociālajā attīstībā, novēršot nevienlīdzību un nodrošinot, ka neviens netiek atstāts novārtā, īpašu uzmanību pievēršot jauniešu interešu veicināšanai un pilnvērtīgu ekonomisko, sociālo un politisko iespēju nodrošināšanai sievietēm un meitenēm.

4. PANTS

Reģionālā integrācija un sadarbība

1. Puses atbalsta reģionālās integrācijas un sadarbības procesu Klusā okeāna reģionā – tas ir veids, kā risināt problēmas, kas skar vairākas valstis, un veicināt šā protokola īstenošanu, lai pilnībā izmantotu tā sniegtās priekšrocības, ņemot vērā to attiecīgos politikas satvarus, arī Klusā okeāna reģionālisma regulējumu.

2. Puses vienojas pastiprināt sadarbību ar reģionālajām organizācijām, valstīm un teritorijām, kurām ir tādas pašas vērtības un kuras vēlas un spēj veicināt kopīgus mērķus un tiem pievērsties, sekmējot visa Klusā okeāna reģiona politisko, ekonomisko un sociālo attīstību.

3. Puses veicina un atbalsta dienvidu-dienvidu un trīspusējo sadarbību kā līdzekli reģionālās sadarbības stiprināšanai.

2. NODAĻA

DALĪBNIEKI UN PROCESI

5. PANTS

Institucionālie noteikumi

1. Šā protokola kopīgās iestādes, kuru sastāvs un funkcijas ir noteiktas šā nolīguma vispārīgajā daļā, ir šādas:

a) Klusā okeāna valstu un ES Ministru padome;

b) Klusā okeāna valstu un ES Apvienotā komiteja;

c) Klusā okeāna valstu un ES Parlamentārā asambleja.

2. Puses var lemt tikties valstu vai valdību vadītāju līmenī pēc vajadzības, pamatojoties uz savstarpēji saskaņotu grafiku un darba kārtību.

6. PANTS

Klusā okeāna reģiona aizjūras zemes un teritorijas, kas asociētas ar Eiropas Savienību

1. Puses vienojas stiprināt saites starp Klusā okeāna reģiona aizjūras zemēm un teritorijām, kas asociētas ar Eiropas Savienību (AZT), un *OACPS* dalībvalstīm no Klusā okeāna reģiona.

2. Puses cenšas attiecīgā gadījumā iesaistīt AZT reģionālajā integrācijā, sadarbībā un organizācijās, īpaši tādās jomās kā klimata pārmaiņas, vidiskā ilgtspēja, ilgtspējīga dabas resursu pārvaldība, savienojamība un tirdzniecība un ieguldījumi.

3. Puses vienojas, ka šajā protokolā Klusā okeāna reģiona AZT tiek piešķirta novērotāju loma.

7. PANTS

Apspriešanās un saziņas ar ieinteresētajām personām mehānismi

Puses paredz apspriešanās un dialoga mehānismus ar visām attiecīgajām ieinteresētajām personām, arī vietējām iestādēm un pilsoniskās sabiedrības un privātā sektora pārstāvjiem, lai viņus informētu par šā protokola īstenošanu un saņemtu no viņiem atgriezenisko saiti par minēto, arī Klusā okeāna valstu un ES Ministru padomes sanāksmju nolūkos.

8. PANTS

Īstenošana, pārraudzība un izvērtēšana

1. Īstenojot darbības katrā sadarbības jomā, Puses saskaņā ar tiesisko regulējumu, kas izveidots ar šo nolīgumu, ņem vērā to attiecīgos stratēģiskos un politikas satvarus, arī attiecīgās reģionālās stratēģijas, kuras pieņēmušas *OACPS* dalībvalstis no Klusā okeāna reģiona.

2. Puses veic darbības un īsteno pasākumus vispiemērotākajā iekšzemes, reģionālajā vai vairāku valstu līmenī. Tās cenšas maksimāli palielināt ietekmi uz ieinteresētajām personām un pastiprināt to iesaisti, arī izmantojot spēju veidošanu.

3. Puses pārrauga šo protokolu, lai nodrošinātu, ka darbības un pasākumi tiek īstenoti efektīvi un lietderīgi, arī izmantojot daudzējādu ieinteresēto personu pieeju. Saskaņā ar šā nolīguma vispārīgās daļas 99. panta 5. punktā izklāstīto procedūru tās var to pielāgot mainītiem apstākļiem un paplašināt tā darbības jomu, lai veicinātu sadarbību esošās un jaunās jomās.

4. Puses regulāri veic neatkarīgu pārraudzību un izvērtēšanu attiecībā uz darbībām, kas paredzētas šajā protokolā noteiktajās galvenajās sadarbības jomās.

II DAĻA

GALVENĀS SADARBĪBAS JOMAS

I SADAĻA

VIDISKĀ ILGTSPĒJA UN KLIMATA PĀRMAIŅAS

9. PANTS

Atzīstot nopietno apdraudējumu, ko klimata pārmaiņas, jūras līmeņa celšanās un vides degradācija rada ilgtspējīgai attīstībai un cilvēku dzīvei, kā arī atzīstot ievērojamos riskus, kādiem ir pakļautas mazās salu jaunattīstības valstis, Puses veido noturību pret klimata pārmaiņām un pavērš pretējā virzienā vides degradāciju. Tās veic vērienīgus pasākumus, lai mazinātu klimata pārmaiņas un pielāgotos tām, novērstu un samazinātu zaudējumu un kaitējuma riskus un pievērstos tiem, aizsargātu un uzlabotu vides kvalitāti un atbalstītu dabas resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu. Tās pieņem pasākumus, lai novērstu bioloģiskās daudzveidības izzušanu, saglabātu un atjaunotu ekosistēmas, veicinātu okeānu pārvaldību un novērstu katastrofas un reaģētu uz tām. Tās investē zaļajā izaugsmē, aprites ekonomikā un atjaunojamo energoresursu enerģijā, nodrošinot, ka ekonomikas izaugsme iet roku rokā ar vidisko ilgtspēju.

10. PANTS

Klimatrīcība

1. Puses, atgādinot Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām un Parīzes nolīguma, kurš pieņemts saskaņā ar minēto konvenciju, mērķus, principus un noteikumus un uzsverot nepieciešamību pastiprināt globālos centienus cīņā pret klimata pārmaiņām, ņemot vērā Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes īpašā ziņojuma secinājumus par ietekmi, kuru rada globālā sasilšana par 1,5 grādiem pēc Celsija salīdzinājumā ar pirmsindustriālā laikmeta līmeni, vienojas veicināt globālo emisiju samazināšanu, kas atbilstu centieniem saglabāt globālās vidējās temperatūras pieaugumu krietni zem 2 grādiem pēc Celsija salīdzinājumā ar pirmsindustriālā laikmeta līmeni, un turpināt centienus ierobežot globālo sasilšanu līmenī, kurš ir tuvāk 1,5 grādu pēc Celsija mērķim. Tās atzīst, cik svarīgi ir pēc iespējas drīzāk panākt globālās antropogēnās emisijas nulles līmenī. Šajā nolūkā tās apņemas sniegt secīgus nacionāli noteiktos devumus (NND), kas izies ārpus to pašreizējiem NND un atspoguļos to augstākās iespējamās ambīcijas, ņemot vērā valstu atšķirīgos apstākļus, un atkārtoti apstiprina savu mērķi katrai Pusei līdz 2050. gadam panākt klimatneitralitāti.

2. Puses izstrādā visaptverošu un iekļaujošu iekšzemes klimata politiku un programmas, arī izmantojot tiesisko regulējumu un pārvaldības satvarus, kā arī veic konkrētas darbības, lai palielinātu Parīzes nolīguma īstenošanu. Tās attīsta monitoringu, ziņošanu un verifikāciju, kā arī novērtēšanas sistēmas, lai sekotu līdzi klimatrīcības progresam.

3. Puses paātrina un pastiprina centienus pielāgoties klimata pārmaiņu ietekmei, arī izstrādājot un īstenojot vērienīgus nacionālos pielāgošanās plānus (NPP). Tās izstrādā un īsteno politiku, stratēģijas un tiesisko regulējumu, lai šo pielāgošanos integrētu attiecīgajās sociālekonomiskajās un vides nozarēs.

4. Atzīstot, ka fosilā kurināmā enerģijas un transporta nozare sniedz būtisku ieguldījumu oglekļa emisiju radīšanā, Puses apņemas izstrādāt energoefektivitātes un atjaunojamo energoresursu risinājumus un vēl vairāk samazināt oglekļa emisijas sauszemes, aviācijas un jūras transporta nozarēs. Tās stiprina sadarbību tehnoloģiju izstrādes un nodošanas jomā. Tās arī cenšas racionalizēt un pakāpeniski pārtraukt subsīdijas saistībā ar neefektīvu fosilo kurināmo, kuras veicina nelietderīgu patēriņu, un samazināt iespējamo negatīvo ietekmi tādā veidā, kas aizsargā nabadzīgos iedzīvotājus un skartās kopienas.

5. Puses piemēro integrētas, holistiskas un līdzsvarotas uz tirgu nebalstītas pieejas, lai risinātu klimata pārmaiņu un to ietekmes jautājumus, ņemot vērā arī mazo salu jaunattīstības valstu neaizsargātību un ņemot vērā to attiecīgos politikas satvarus, ieskaitot Satvaru noturīgai attīstībai Klusā okeāna reģionā (*FRDP*) un Klusā okeāna reģiona noturības partnerību (*PRP*).

6. Puses atbalsta pasākumus ar mērķi finanšu plūsmas saskaņot ar virzību uz zemu siltumnīcefekta gāzu emisiju līmeni un klimatnoturīgu attīstību. Tās sadarbojas ar mērķi mobilizēt finansējumu klimata pārmaiņu jomā no dažādiem avotiem, instrumentiem un kanāliem, lai saskaņā ar Parīzes nolīgumu atbalstītu nacionālo pielāgošanās plānu un nacionāli noteikto devumu izstrādi un īstenošanu, pārsniedzot pašreizējo līmeni.

7. Puses veicina fluorogļūdeņražu vērienīgu pakāpenisku samazināšanu saskaņā ar Monreālas protokolu par ozona slāni noārdošām vielām un tā Kigali grozījumu. Tās mudina visas protokola Puses ratificēt grozījumu un nodrošināt tā ātru īstenošanu.

8. Puses stiprina koordināciju visos pārvaldības līmeņos un rīkojas, pamatojoties uz labākajām pieejamajām zinātnes atziņām un attiecīgā gadījumā tradicionālajām zināšanām un pirmiedzīvotāju un vietējām zināšanu sistēmām. Tās mudina un dod iespēju vietējām iestādēm uzņemties un īstenot vērienīgas saistības klimata un enerģētikas jomā. Tās veicina esošās iniciatīvas, piemēram, Globālo pilsētas mēru paktu klimata un enerģētikas jomā, un tām būtu jāatbalsta to rīcības plānu īstenošana.

9. Puses sadarbojas, lai attīstītu zināšanu tīklus par pielāgošanos klimata pārmaiņām un reaģēšanu uz tām un stiprinātu zinātniskās un tehniskās, cilvēkresursu un institucionālās spējas klimatrīcībai un vides pārvaldībai un pārraudzībai, arī izmantojot kosmosa tehnoloģijas un informācijas sistēmas.

11. PANTS

Vide un dabas resursu ilgtspējīga apsaimniekošana

1. Puses atbalsta ekosistēmu un to sniegto pakalpojumu saglabāšanu, ilgtspējīgu izmantošanu un atjaunošanu, saistot bioloģisko daudzveidību ar iztikas līdzekļiem. Tās aizsargā, atjauno un veicina bioloģisko daudzveidību saskaņā ar Konvenciju par bioloģisko daudzveidību un globālo biodaudzveidības satvaru laikam pēc -2020. gada. Tās atbalsta tādu ilgtermiņa stratēģiju izstrādi, kas vērstas uz bioloģiskās daudzveidības integrēšanu valstu un reģionālajās sistēmās Klusā okeāna reģionā, nodrošinot koordināciju un saskaņotību starp iestādēm un sniedzot pierādījumus lēmumu pieņemšanai.

2. Puses veicina integrētu pieeju un stiprina izpildes mehānismus dabas resursu un vides ilgtspējīgai pārvaldībai un izmantošanai visos līmeņos, arī aprites un zaļās ekonomikas attīstībai, ņemot vērā pašreizējo un nākamo paaudžu vajadzības un attiecīgā gadījumā pirmiedzīvotāju, tradicionālo un ierasto praksi.

3. Puses sadarbojas, lai nodrošinātu savu mežu resursu un citu koksnes resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu, samazinātu un pavērstu pretējā virzienā atmežošanu, apkarotu nelikumīgu mežizstrādi un nelikumīgu koksnes un koksnes produktu tirdzniecību, atjaunotu dabisko mežu funkcijas, starp kurām ir ekosistēmu pakalpojumu nodrošināšana, un veicinātu atbildīgu ieguves rūpniecību, ņemot vērā ilgtspējīgas attīstības prasības, ieskaitot to augošo populāciju ekonomiskās, sociālās un vides vajadzības.

4. Puses veicina ilgtspējīgas integrētas ūdens apsaimniekošanas sistēmas, saglabājot un aizsargājot ūdens avotus un ekosistēmas, savācot un attīrot notekūdeņus, pievēršoties augsnes degradācijai un ūdens un gruntsūdeņu resursu piesārņojumam, kā arī nenoteiktībai ūdens pieejamības jomā, izmantojot savākšanas un uzglabāšanas sistēmas.

5. Puses sadarbojas, lai apkarotu invazīvu svešzemju sugu radītos draudus vietējo sugu saglabāšanās iespējai, bioloģiskajai daudzveidībai, ekosistēmas funkcijām un pakalpojumiem, cilvēku iztikas līdzekļiem un noturībai, kā arī tirdzniecībai un ekonomikas attīstībai.

6. Puses efektīvi pievēršas visu veidu piesārņojumam. Tās strādā pie tā, lai izveidotu nepieciešamo tiesisko regulējumu un izpildes mehānismus pareizai ķīmisko vielu un atkritumu apsaimniekošanai. Tās cenšas novērst vai līdz minimumam samazināt atkritumu rašanos to izcelsmes vietā, kā arī uzlabot produktu otrreizēju izmantojamību, reciklējamību un resursefektivitāti, lai ražošanu un patēriņu pielāgotu aprites ekonomikas sasniegšanai. Tās veic pasākumus, lai novērstu vai līdz minimumam samazinātu bīstamas vielas materiālu aprites ciklā un pārvaldītu produktos esošās ķīmiskās vielas visā to dzīves ciklā.

12. PANTS

Noturība pret katastrofām

1. Puses sadarbojas, lai palielinātu cilvēku, sabiedrības, iestāžu un infrastruktūras noturību pret katastrofām. Tās ņem vērā ciešo saikni starp katastrofām un klimata pārmaiņām, kā arī katastrofu ietekmi uz humāno un sociālo attīstību, cilvēku, jo īpaši neaizsargāto grupu un indivīdu, iztikas līdzekļiem, kultūras mantojumu, vides integritāti, ekonomikas attīstību un cilvēku drošību. Tās cenšas īstenot un pārraudzīt Sendai ietvarprogrammu katastrofu riska mazināšanai 2015.–2030. gadam, arī apmainoties ar informāciju un paraugpraksi, ņemot vērā to attiecīgos politikas satvarus, arī Satvaru noturīgai attīstībai Klusā okeāna reģionā.

2. Puses veicina holistisku pieeju katastrofu riska mazināšanai, arī ņemot vērā Satvaru noturīgai attīstībai Klusā okeāna reģionā, veicot ieguldījumus riska novēršanā un sagatavotībā, integrējot riska mazināšanas centienus atjaunošanas darbībās un veicinot finanšu riska apdrošināšanu. Tās atbalsta publisko pakalpojumu, infrastruktūras un pārtikas un ūdens nodrošinājuma noturību, nodrošinot, ka ieguldījumu veikšanā tiek ņemta vērā reālistiska izpratne par nākotnes riskiem un ka tie ir paredzēti šādam nolūkam. Tās liek klimatnoturību visu atjaunošanas un atveseļošanas centienu pamatā, arī izvēloties pieeju “atjaunot, uzlabojot”.

3. Puses sadarbojas, lai stiprinātu piekļuvi attiecīgām tehnoloģijām noturības veidošanai, kā arī to nodošanu un sistemātisku izmantošanu. Tās iegulda katastrofu statistikas un datu par zaudējumiem vākšanā un izmantošanā, visaptverošā riska novērtējumā, riska samazināšanas plānu īstenošanā visos līmeņos un saiknes stiprināšanā starp katastrofu riska mazināšanu un pielāgošanos klimata pārmaiņām. Tās atbalsta kosmosa tehnoloģiju un informācijas izmantošanu, lai uzlabotu novēršanas, sagatavotības, reaģēšanas un atjaunošanas pasākumus.

4. Puses strādā pie tā, lai stiprinātu iekļaujošu riska pārvaldību visos līmeņos, ietverot valstu un reģionālo katastrofu riska mazināšanas un klimata inovācijas izcilības centru spēju veidošanu. Tās strādā pie tā, lai palielinātu pārraudzības, agrīnās brīdināšanas un riska novērtēšanas spējas, uzlabotu iekšzemes un reģionālās spējas un spējas veikt novēršanas, mazināšanas, sagatavotības, reaģēšanas un atjaunošanas pasākumus, ieskaitot civilās aizsardzības mehānismus, kā arī vietējo kopienu un iestāžu spējas, galveno uzmanību pievēršot visneaizsargātākajām un atstumtajām mājsaimniecībām un grupām.

5. Puses uzrauga un izvērtē katastrofu riska un klimata riska pārvaldības prioritātes un mērķus, ņemot vērā starptautisko paraugpraksi.

II SADAĻA

IEKĻAUJOŠA UN ILGTSPĒJĪGA EKONOMIKAS ATTĪSTĪBA

13. PANTS

1. Puses ievieš integrētas stratēģijas un īsteno reformas, lai veidotu noturīgu un diversificētu ekonomiku, veicinātu ekonomikas izaugsmi un pārveidi, stiprinātu darījumdarbības un tirdzniecības attiecības, kā arī atbalstītu pāreju uz pilnīgu un kvalitatīvu nodarbinātību. Tās apņemas radīt darījumdarbības vidi, kas veicina lielākas ieguldījumu plūsmas un privātā sektora attīstību. Tās stiprina un padziļina reģionālo ekonomisko sadarbību, arī preču un pakalpojumu mobilitāti. Tās veicina un sekmē savu attiecīgo valūtu plašāku izmantošanu starptautiskajos darījumos.

2. Puses veicina pasākumus, ar ko atbalsta zinātnes, tehnoloģijas, inovācijas un pētniecības ieguldījumu pārveides būtību. Tās strādā pie tā, lai panāktu aprites, mazemisiju un klimatnoturīgu ekonomiku un nodrošinātu, ka visi var izmantot pieejamās darījumdarbības iespējas, ka tiek ievēroti un izpildīti darba pamatstandarti, arī izmantojot sociālo dialogu, un ka tiek veicinātas neaizsargātu cilvēku, sieviešu un jauniešu pilnvērtīgas sociālekonomiskās iespējas un iekļaušana, arī izmantojot pienācīgus sociālās aizsardzības pasākumus. Tās vienojas koncentrēt centienus uz galvenajām nozarēm ar pastiprinošu ietekmi uz ilgtspējīgu izaugsmi, darbvietu radīšanu un nabadzības izskaušanu, arī iespēju sadarboties jaunās ekonomikas jomās.

1. NODAĻA

EKONOMIKAS IZAUGSME UN DIVERSIFIKĀCIJA

14. PANTS

Ekonomikas attīstības veicinātāji

1. Puses ievieš pasākumus, ar ko atbalsta augstāku ekonomikas produktivitātes līmeni, prioritārā kārtā izmantojot diversifikāciju, tehnoloģisko modernizāciju un inovāciju, un ar ko uzlabo makroekonomikas un finanšu sektora stabilitāti, vienkāršo un saskaņo darījumdarbības noteikumus un procesus, stiprina efektīvas un paredzamas nodokļu sistēmas un uzlabo valsts pārvaldes un tiesu sistēmu efektivitāti. Tās pieņem stabilu konkurences politiku un nodrošina zemes un īpašuma tiesību, kā arī intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību.

2. Puses vienojas veicināt stabilus tiesību aktus darījumdarbības atvieglošanai, kā arī noteikumus un politiku, kā mērķis ir samazināt regulatīvos un administratīvos šķēršļus un uzlabot pārredzamību, vienlaikus attīstot darījumdarbības prasmes un darījumdarbības kultūru ar mērķi palielināt ieguldījumus un privātā sektora attīstību. Tās arī veicina uzņēmumu sociālu atbildību un atbildīgu darījumdarbību, ievērojot arī vides apsvērumus.

3. Puses vienojas pievērsties cilvēkkapitāla attīstībai un veicināt to, īpaši nodrošinot ieguldījumus un atbalstu, lai radītu augsti izglītotu, apmācītu, prasmīgu, kvalificētu un efektīvu darbaspēku, kas ir pietiekami apmācīts, lai spētu piekļūt pienācīgas kvalitātes nodarbinātībai, arī jaunās dinamiskas izaugsmes nozarēs, panākot atbilstību darba tirgu vajadzībām un veicinot privātā sektora iesaisti. Tās īpaši pievēršas digitālo prasmju, tehniskās un profesionālās izglītības un apmācības un terciārās izglītības programmu uzlabošanai.

4. Puses veicina politiku, kas sekmē darba tirgus iestāžu nozīmi, lietderību un efektivitāti. Tās veicina darbaspēka mobilitāti reģiona iekšienē, lai atbalstītu *OACPS* dalībvalstu no Klusā okeāna reģiona attīstības vajadzības un pozitīvi reaģētu uz privātā sektora vajadzībām, kā arī veicinātu labāku ekonomisko integrāciju un lielākus ieguldījumus un uzlabotu darījumdarbības produktivitāti.

5. Puses atbalsta tādu galveno infrastruktūru attīstību kā enerģētika, transports un ūdensapgāde, kā arī informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pakalpojumi un digitālā savienojamība.

6. Puses veicina lauku apvidu attīstību un lauku ekonomikas diversifikāciju, arī stiprinot saiknes starp noturīgām infrastruktūrām, tūrismu, lauksaimniecību un rūpniecību.

7. Puses atbalsta pasākumus, lai uzlabotu apdrošināšanas, finanšu un nefinanšu pakalpojumu kvalitāti, pieejamību un saņemšanas iespējas privātiem uzņēmumiem gan oficiālajā, gan neoficiālajā sektorā. Tās uzlabo piekļuvi izmaksu ziņā pieejamam finansējumam, arī attīstot dzīvotspējīgas banku un nebanku sistēmas un stiprinot digitālos finanšu pakalpojumus, kas veicina pievienoto vērtību, integrējot uzņēmumus, īpaši mikrouzņēmumus un mazos un vidējos uzņēmumus (MMVU), reģionālās un globālās vērtības ķēdēs, un sekmējot ražošanu, tirdzniecības regulatīvo spēju, darījumdarbību, uzlabotu darījumdarbības atvieglošanu, produktu un eksporta galamērķu diversifikāciju, tehnoloģiskos uzlabojumus un inovāciju, ieskaitot e-komercijas platformas.

15. PANTS

Ieguldījumi

1. Puses apņemas veicināt, radīt un uzturēt labvēlīgu vidi atbildīgiem ieguldījumiem to savstarpējam izdevīgumam. Tās racionalizē un paātrina administratīvās procedūras un prasības, kā arī atbalsta pasākumus, kuri rada paredzamu un drošu ieguldījumu vidi, veicina partnerības un sekmē publiskā un privātā sektora dialogu.

2. Puses vienojas piesaistīt un saglabāt ilgtspējīgus un atbildīgus publiskos un privātos ieguldījumus, arī ārvalstu tiešos ieguldījumus, izmantojot finansējuma apvienošanu, garantijas un citus inovatīvus finanšu instrumentus, lai veicinātu ieguldītāju uzticēšanos. Tās cenšas sniegt ieguldītājiem atbilstošu un viegli pieejamu informāciju par darījumdarbības iespējām gan ES, gan *OACPS* dalībvalstīs no Klusā okeāna reģiona.

3. Puses apņemas sadarboties, lai veicinātu ieguldījumus, izmantojot piemērotu pasākumu kopumu, īpašu uzmanību pievēršot jauniešiem un sievietēm.

16. PANTS

Privātā sektora attīstība

1. Puses atbalsta dinamiska, konkurētspējīga un atbildīga privātā sektora attīstību, tostarp pieņemot vajadzīgo politiku un ekonomiskās, institucionālās un likumdošanas reformas valstu un/vai reģionālā līmenī. Tās veic pasākumus, lai stiprinātu un uzlabotu privātā sektora produktivitāti un efektivitāti. Tās īpašu uzmanību pievērš MMVU izaugsmei un konkurētspējas uzlabošanai, biznesa inkubatoriem, kā arī mājamatniecības attīstībai.

2. Puses izmanto tehnoloģiskā progresa un digitālās ekonomikas sniegtās iespējas. Tās cenšas mobilizēt ieguldījumus pētniecības un inovācijas, kā arī digitālās ekonomikas atbalstam, un mudināt privāto sektoru palielināt digitalizāciju, īpaši attiecībā uz ieguldījumiem, inovāciju, zināšanām par tirgiem, piekļuvi tiem un zinātību šajā jomā.

3. Puses veicina rūpniecības attīstību, lai panāktu ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi. Tās pieņem mērķtiecīgu politiku ar nolūku veicināt rūpniecisko izaugsmi un iespējas, jo īpaši izveidojot saiknes un darbības, kas rada pievienoto vērtību, arī mazapjoma rūpniecībā. Tās veicina atbilstošu tehnoloģiju un procesu attīstību un nišas produktu diversifikāciju. Tās izstrādā un īsteno stratēģijas, kas veido reģiona un valstu spēju konkurēt vidējo un augsto tehnoloģiju ražošanā un eksportā.

4. Puses atbalsta lielāku resursu izmantošanas efektivitāti un tīrāku un videi nekaitīgāku tehnoloģiju un rūpniecisko procesu pieņemšanu. Tās efektīvi pievēršas visu veidu piesārņojumam, ko rada saimnieciskā darbība, arī skaidri definējot pienākumus un tos uzliekot nozarēm un uzņēmējiem visā piegādes ķēdē, pamatojoties uz ražotāja paplašinātas atbildības principu un "piesārņotājs maksā" principu.

17. PANTS

Zinātne, tehnoloģija, inovācija un pētniecība

1. Puses sadarbojas zinātniskās pētniecības, tehnoloģiju attīstības un inovāciju jomā, lai veicinātu sociālo un ekonomisko attīstību, risinātu sabiedrības problēmas un uzlabotu reģionālo konkurētspēju. Tās attīsta pētniecības tīklu, skaitļošanas un zinātnisko datu infrastruktūru un pakalpojumu savstarpējo savienojamību un sadarbspēju, veicinot to attīstību savā reģionālajā kontekstā.

2. Puses attiecīgā gadījumā veicina piekļuvi viena otras zinātnes, tehnoloģiju un inovācijas programmām, pētniecības infrastruktūrām un iekārtām, publikācijām un zinātniskajiem datiem attiecīgajās jomās, arī klimata pārmaiņu un okeānu jomā.

3. Puses sadarbojas kopīgu interešu jautājumos civilo kosmosa darbību jomā, piemēram, attiecībā uz kosmosa izpēti, globālās navigācijas satelītu sistēmas lietotnēm un pakalpojumiem, satelītu snieguma uzlabošanas sistēmu izstrādi, Zemes novērošanu un Zemes zinātni, īpaši saistībā ar agrīnās brīdināšanas un novērošanas izmantošanu.

18. PANTS

Naudas pārvedumi

Atzīstot, cik svarīgi ir naudas pārvedumi kā būtisks iekļaujošas un ilgtspējīgas attīstības avots, Puses cenšas līdz 2030. gadam samazināt naudas pārvedumu izmaksas līdz mazāk nekā 3 % un likvidēt naudas pārvedumu koridorus, kuru izmaksas pārsniedz 5 %, veicināt izpratni par finanšpratību un finansiālo iekļaušanu, izmantojot inovatīvus finanšu instrumentus, un uzlabot tiesisko regulējumu netradicionālo dalībnieku pastiprinātai iesaistei, arī izmantojot jaunas tehnoloģijas.

2. NODAĻA

SADARBĪBA TIRDZNIECĪBAS JOMĀ

19. PANTS

Tirdzniecības integrācija

1. Puses apņemas savstarpējam izdevīgumam palielināt tirdzniecības iespējas savā starpā, kā arī ar plašāku reģionu, ieskaitot ar Eiropas Savienību asociētās aizjūras zemes un teritorijas (AZT). To mērķis ir veicināt Klusā okeāna valstu vienmērīgu un pakāpenisku integrāciju pasaules ekonomikā, īpaši pilnībā izmantojot potenciālu, ko sniedz reģionālā integrācija un tirdzniecība ar citiem reģioniem.

2. Puses atbalsta pašreizējā ekonomisko partnerattiecību nolīguma starp Eiropas Savienību un Klusā okeāna valstīm īstenošanu un darbību, veicinot ieinteresēto valstu pievienošanos un vajadzības gadījumā paplašinot EPN darbības jomu.

3. Puses atbalsta reģionālās ekonomiskās integrācijas procesus Klusā okeāna reģionā, arī atvieglojot tirdzniecību un saskaņojot regulējumu, lai valstis varētu izmantot priekšrocības, ko sniedz tirdzniecība ar kaimiņvalstīm, un lai tiktu veicināta to integrācija reģionālajās un globālajās vērtības ķēdēs.

20. PANTS

Tirdzniecības spējas

1. Puses sadarbojas tirdzniecības spēju veidošanā, arī stiprinot ražošanu un darījumdarbību un palielinot ieguldījumus nozarēs, kas rada pievienoto vērtību. Tās nodrošina, ka tiek ieviesti pamatnosacījumi un pareiza iekšzemes politika, lai veicinātu lielākas tirdzniecības plūsmas

2. Puses sadarbojas tirdzniecības veicināšanas jomā, pamatojoties uz savām attiecīgajām saistībām saskaņā ar Pasaules Tirdzniecības organizācijas tirdzniecības atvieglošanas nolīgumu. Šādā sadarbībā ņem vērā *OACPS* dalībvalstu no Klusā okeāna reģiona īpašās vajadzības, ieskaitot tās, kas saistītas ar ģeogrāfiskajiem ierobežojumiem, tehnoloģiju, tirdzniecības finansējumu un savienojamību. Tās, arī veicot muitas procedūru automatizāciju, cenšas samazināt tirdzniecības izmaksas, kas saistītas ar importu, eksportu, tranzītu un citām muitas procedūrām saistībā ar preču un pakalpojumu apriti.

3. Puses sadarbojas, lai novērstu, identificētu un likvidētu nevajadzīgus tehniskos šķēršļus tirdzniecībai, kā arī nevajadzīgus ar tarifiem nesaistītus šķēršļus, kas ierobežo to eksportu. Jo īpaši tās sadarbojas, lai nodrošinātu atbilstību starptautiskajiem standartiem, izmantojot atbilstīgu spēju veidošanas atbalstu, kā arī labākus kvalitātes kontroles mehānismus un sertifikācijas laboratorijas.

4. Puses sadarbojas, lai stiprinātu sanitāros un fitosanitāros noteikumus un praksi, arī izmantojot institucionālus un regulatīvus mehānismus un atbilstošas informācijas sistēmas un infrastruktūras.

5. Puses sadarbojas, lai savās tirdzniecības attiecībās īstenotu administratīvās sadarbības un pārbaudes pasākumus.

6. Atzīstot digitālo tehnoloģiju ieguldījumu tirdzniecības veicināšanā, Puses vienojas sadarboties, lai izveidotu atbilstīgas Klusā okeāna reģionālās digitālās platformas valstu iekšējai un pārrobežu tirdzniecībai.

21. PANTS

Pakalpojumi

1. Puses atbalsta stabilas un dinamiskas pakalpojumu nozares attīstību, atzīstot tās nozīmi ekonomikas izaugsmē un darbvietu radīšanā, ieguldījuma nodrošināšanā visās saimnieciskajās darbībās un pārveidojošu ražošanas un eksporta procesu veicināšanā.

2. Puses sadarbojas, lai stiprinātu spēju sniegt pakalpojumus. Tās īpašu uzmanību pievērš pakalpojumiem, kas saistīti ar fizisku personu pārvietošanos darījumdarbības nolūkos, finanšu un citiem darījumdarbības pakalpojumiem, tūrismu, kultūras un radošajām nozarēm un būvniecību un saistītiem inženiertehniskajiem pakalpojumiem.

3. Puses vienojas vajadzības gadījumā veicināt savstarpējas atzīšanas nolīgumu noslēgšanu, arī ar mērķi atvieglot profesionālo kvalifikāciju atzīšanu. Tās sadarbojas ar mērķi novērst šķēršļus pakalpojumu tirdzniecībā, lai veicinātu konkurenci, radītu darbvietas, stimulētu izaugsmi un attīstību un uzlabotu pakalpojumu nozares kvalitāti.

3. NODAĻA

GALVENĀS NOZARES

22. PANTS

Zilā ekonomika

1. Puses veicina labi pārvaldītu un ilgtspējīgu zilo ekonomiku, kuras mērķis ir saskaņot ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi ar darbvietu radīšanu, uzlabotiem iztikas līdzekļiem un sociālo taisnīgumu, taisnīgiem ekonomiskiem ieguvumiem un lielāku nodrošinātību ar pārtiku, pamatojoties uz jūras ekosistēmu un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un resursu ilgtspējīgu izmantošanu.

2. Puses sadarbojas, lai attīstītu ilgtspējīgu akvakultūru ar efektīvu telpisko plānošanu, ekosistēmisku pieeju un vienlīdzīgākiem konkurences apstākļiem ieguldītājiem, nodrošinot, ka tā atbilst vietējo kopienu vajadzībām.

3. Puses veicina ilgtspējīgas zvejniecības attīstību, arī nerūpniecisko zvejniecību līmenī, veicinot ilgtspējīgas vērtības ķēdes ar lielākiem ieguldījumiem produktivitātē un vietējās pārstrādes spējās, vienlaikus nodrošinot zvejas resursu ilgtspēju un uzlabotu pārtikas nodrošinājumu un nekaitīgumu.

4. Puses izmanto iespējas jūras biotehnoloģijas jomā, atbalstot pētniecību un samazinot tehniskās nepilnības, lai ieguldītājiem atvieglotu piekļuvi, vienlaikus izvairoties no jūras vides apdraudējuma.

5. Puses veicina pētniecību, inovāciju un zināšanu, paraugprakses un gūtās pieredzes apmaiņu zilās ekonomikas jomā, arī stiprinot telpisko plānošanu un pārdomātu lēmumu pieņemšanu attiecībā uz ieguldījumiem.

6. Puses veicina atjaunojamo jūras enerģiju, lai paātrinātu pāreju uz tīru enerģiju visās salās.

23. PANTS

Lauksaimniecība

1. Puses veicina ilgtspējīgu lauksaimniecību un atbalsta agroekoloģisko praksi un darbības, kuru mērķis ir veidot klimatnoturīgu lauksaimniecību un nodrošināt vērtības pievienošanu un diversifikāciju, lai uzlabotu iztikas līdzekļus, paplašinātu ienākumus un radītu pienācīgas kvalitātes darbvietas.

2. Puses sadarbojas, lai palielinātu ražotāju, pārstrādātāju un eksportētāju, jo īpaši mazo lauksaimnieku, iespējas piekļūt tirgiem valstu, reģionālā un starptautiskā līmenī, arī uzlabojot atbalstu lauksaimniecības paplašināšanai, lauku infrastruktūru un piekļuvi finansējumam. Tās sadarbojas, lai nodrošinātu atbilstību starptautiski atzītai praksei un standartiem, ņemot vērā to attiecīgos politikas satvarus.

3. Puses veicina pārtikas nodrošinājumu, attīstot iekļaujošas un bioloģiski daudzveidīgas ar kvalitatīva uztura aspektiem saistītas vērtības ķēdes, arī ar vietējo vērtības pievienošanu un pārstrādi un uzlabotām vērtības ķēdes dalībnieku spējām. Tās arī iesaistās ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu (ĢIN) reģistrācijā un aizsardzībā gan attiecībā uz Klusā okeāna valstu, gan uz Eiropas Savienības lauksaimniecības un pārtikas produktiem.

4. Puses sadarbojas, lai apkarotu kaitēkļus, slimības un invazīvas sugas, kas ietekmē to lauksaimniecību.

24. PANTS

Tūrisms

1. Puses apņemas nodrošināt līdzsvarotu un ilgtspējīgu tūrisma attīstību, maksimāli palielinot tā potenciālu ekonomikas izaugsmē, pienācīgas kvalitātes darbvietu radīšanu un lielākiem valdību ieņēmumiem, vienlaikus nodrošinot vides, kultūras un sociālās dimensijas integrāciju.

2. Puses uzlabo kultūras mantojuma un dabas resursu aizsardzību un popularizēšanu un stiprina saiknes starp tūrismu un citām attiecīgajām ekonomikas nozarēm, īpaši transportu, lauksaimniecību un zilo ekonomiku.

3. Puses sadarbojas, lai veicinātu ilgtspējīgas attīstības praksi, un to mērķis ir optimizēt tūrisma sniegtos sociālekonomiskos ieguvumus, aizsargājot zemi, okeānus, cilvēkus un kultūras, respektējot vietējo kopienu integritāti un intereses un atbalstot to iesaistīšanos tūrisma, jo īpaši lauku un kopienu tūrisma un ekotūrisma, attīstības procesā. Tās veicina ieguldījumus jaunās tehnoloģijās, kas paredzētas pētniecībai un statistikas izstrādei, klimatnoturībai un noturībai pret katastrofām, bioloģiskajai daudzveidībai, atkritumu apsaimniekošanai, atjaunojamo energoresursu enerģijai un energoefektivitātei, ūdens un pārtikas nodrošinājumam un kopienu iztikas līdzekļiem un līdzdalībai.

4. Puses palielina ieguldījumus tūrisma produktu un pakalpojumu veicināšanā un attīstībā. Tās veicina inovatīvu partnerību veidošanu ar attiecīgajām aviokompānijām un kruīzu operatoriem un iegulda cilvēkkapitāla attīstībā, tūrisma apmācībā un spēju veidošanā, tirgvedībā, arī digitālajā tirgvedībā, un veicina darījumdarbības kontaktus un kvalificēta personāla apmaiņu, lai veicinātu konkurētspēju, uzlabotu pakalpojumu standartus un sekmētu tūrisma nozares turpmāku attīstību.

25. PANTS

Ilgtspējīga enerģija

1. Puses atzīst enerģētikas nozares nozīmi ekonomikas uzplaukumā, humānajā un sociālajā attīstībā un cilvēku drošībā, kā arī vajadzību pēc vienmērīgas pārejas uz mazoglekļa ekonomiku. Tās cenšas stiprināt enerģētisko drošību un energoinfrastruktūru noturību, lai uzlabotu piekļuvi tīrai enerģijai un tās pieejamību cenas ziņā.

2. Puses vienojas atbalstīt Klusā okeāna reģiona enerģētikas reformas, kas palīdz samazināt reģiona attīstības procesu oglekļa intensitāti, palielināt piegādes un enerģijas galapatēriņa efektivitāti, uzlabot energoinfrastruktūras noturību un samazināt siltumnīcefekta gāzu neto emisijas, ņemot vērā to attiecīgos politikas satvarus, arī Rīcības pamatplānu attiecībā uz enerģētisko drošību Klusā okeāna reģionā un Satvaru noturīgai attīstībai Klusā okeāna reģionā.

3. Puses veicina atvērtus, pārredzamus un funkcionējošus enerģijas tirgus, kas sekmē iekļaujošus un ilgtspējīgus ieguldījumus atbildīgā enerģijas ražošanā, pārvadē un sadalē, kā arī energoefektivitātē.

4. Puses veicina energoefektivitāti un enerģijas ietaupījumus visos enerģijas ķēdes posmos – no ražošanas līdz patēriņam – un stiprina, uzlabo un pārveido elektroenerģijas ražošanas, ģenerācijas un sadales iekārtas, arī stiprinot un paplašinot pilsētu un lauku elektrosadales tīklus.

5. Puses veicina enerģētikas pārkārtošanu Klusā okeāna reģionā, izstrādājot un ieviešot tīras, daudzveidīgas, rentablas un ilgtspējīgas energotehnoloģijas, arī atjaunojamās un mazemisiju enerģijas jomā.

26. PANTS

Savienojamība

1. Atzīstot ģeogrāfiskos ierobežojumus, ar kuriem saskaras Klusā okeāna salu valstis, Puses stiprina savienojamību visā Klusā okeāna reģionā, nodrošinot, ka tā ir ilgtspējīga, visaptveroša un balstīta uz noteikumiem un veicina ieguldījumus un vienlīdzīgus konkurences apstākļus uzņēmumiem. Tās cenšas izveidot drošus, noturīgus un ilgtspējīgus transporta savienojumus pa gaisu, sauszemi un jūru, kā arī digitālos tīklus no mobilajiem līdz fiksētajam tīklam, no interneta maģistrālajiem kabeļiem līdz pat vietējai sakaru līnijai un no kabeļiem līdz satelītiem. Tās apņemas strādāt pie energosavienojamības ar mērķi sekmēt modernus, efektīvus un tīrus risinājumus, kā arī veicināt cilvēku savstarpējos kontaktus.

2. Puses apņemas pārstrukturēt, stiprināt un uzlabot transporta un saistītās infrastruktūras sistēmas, atvieglojot un uzlabojot pasažieru, arī pasažieru ar ierobežotām pārvietošanās spējām, kustību un preču apriti un nodrošinot rentablu, drošu un ilgtspējīgu piekļuvi uzticamiem un efektīviem pilsētu, gaisa, jūras, iekšzemes ūdensceļu, dzelzceļa un autotransporta pakalpojumiem. Tās uzlabo transporta nozares vispārējo pārvaldību, izstrādājot un īstenojot efektīvus noteikumus, lai veicinātu saskaņošanu Klusā okeāna reģionā, nodrošinātu godīgu konkurenci un sadarbspēju transporta veidos un starp tiem, kā arī aktivizētu un veicinātu privātā sektora līdzdalību transporta projektos, arī attiecībā uz uzturēšanu, jaudas ierobežojumu likvidēšanu un infrastruktūru trūkstošo posmu novēršanu.

3. Puses atzīst, cik svarīgi ir rentabli un efektīvi jūras transporta pakalpojumi kā galvenais transporta veids tirdzniecības veicināšanai. Tās sadarbojas jūras transporta nozarē, lai veicinātu *OACPS* dalībvalstu no Klusā okeāna reģiona centienus attīstīt konkurētspējīgas ostas un ostu pakalpojumus, arī navigācijas infrastruktūru, ar mērķi uzlabot preču apriti un cilvēku pārvietošanos.

4. Puses sadarbojas aviācijas nozarē, arī apsverot iespēju palielināt maršrutu daudzumu un gaisa pārvadājumu biežumu Klusā okeāna reģionā. Tās arī sadarbojas, lai stiprinātu un uzlabotu aviācijas drošumu un drošību, kā arī gaisa telpas uzraudzību, ietverot spēju reaģēt uz saistītiem apdraudējumiem un riskiem. Tās vienojas stiprināt un uzlabot gaisa un jūras navigācijas atbalsta iekārtas, arī gaisa satiksmes kontroli un kartogrāfiju.

5. Pušu mērķis ir veicināt piekļuvi atvērtai, cenas ziņā pieejamai un drošai platjoslas savienojamībai un digitālajai infrastruktūrai, arī uzlabojot zemūdens kabeļus. Tās veic pasākumus, lai sekmētu vieglu piekļuvi informācijas un komunikācijas tehnoloģijām (IKT), un atbalsta mākslīgā intelekta un lietu interneta pienācīgu izmantošanu un zemu izmaksu un vietējiem apstākļiem pielāgotu bezvadu tīklu plašu izvēršanu. Tās cenšas izveidot nepieciešamās regulatīvās iestādes, lai licencētu pakalpojumu sniedzējus, veicinātu konkurences apstākļiem atbilstošu to rīcību un nodrošinātu patērētāju labklājību un aizsardzību, stiprinot reģionālo sadarbību, ņemot vērā Pušu attiecīgos politikas satvarus, arī Klusā okeāna reģionālo IKT stratēģisko rīcības plānu.

27. PANTS

Ieguves rūpniecība

1. Atzīstot ieguves rūpniecības ieguldījumu ekonomikas attīstībā, Puses veicina ilgtspējīgus un atbildīgus ieguldījumus ar atbilstīgiem tiesību aktiem, politiku un tiesisko regulējumu, kas atbilst labākajai starptautiskajai praksei. Tās cenšas nodrošināt taisnīgu un netraucētu piekļuvi ieguves resursiem, pilnībā ievērojot valstu tiesību aktus un suverenitāti pār to dabas resursiem un ņemot vērā skarto vietējo kopienu tiesības.

2. Puses vienojas veicināt atbildīgu ieguves resursu pārvaldību, arī tiesiskā regulējuma izstrādi, ņemot vērā ietekmi uz vidi. Tās veicina pārredzamību un pārskatatbildību saskaņā ar Ieguves rūpniecības pārredzamības iniciatīvā (*EITI*) izklāstītajiem principiem.

3. Puses veicina attiecīgo tehnoloģiju izmantošanu, lai veicinātu ieguves resursu ilgtspējīgu un atbildīgu izpēti un izmantošanu.

28. PANTS

Mežsaimniecība

1. Puses veicina ilgtspējīgu meža apsaimniekošanu un meža resursu ilgtspējīgu izmantošanu, samazina un aptur atmežošanu un mežu degradāciju, saglabā mežu bioloģisko daudzveidību un ekosistēmas, apkaro nelikumīgu mežizstrādi un ar to saistīto tirdzniecību un veicina resursefektīvus un energoefektīvus produktus no ilgtspējīgi apsaimniekotiem mežiem.

2. Puses veicina ilgtspējīgas agrorūpniecības un mežsaimniecības preču un produktu vērtības ķēdes, ekosistēmu saglabāšanā par prioritāti nosakot darbvietu un citu ekonomisko iespēju radīšanu. Tās sadarbojas mežu ilgtspējīgā apsaimniekošanā, arī attiecībā uz produktu likumīgu un ilgtspējīgu nodrošināšanu komerciāliem ieguvumiem un meža floras un faunas ilgtspējīgu komercializāciju, pilnībā ievērojot starptautisko paraugpraksi un standartus un attiecīgos starptautiskos nolīgumus. Tās sadarbojas un veicina piemērotu tehnoloģiju un metožu izmantošanu, lai identificētu un attīstītu augu un citus uz meža resursiem balstītus materiālus, kas varētu tikt iekļauti zālēs, vienlaikus nodrošinot, ka netiek zaudēta bioloģiskā daudzveidība, netiek radīta ekosistēmas nelīdzsvarotība un netiek kavēta piekļuve zālēm.

3. Puses sadarbojas, lai uzlabotu mežu pārvaldību un ilgtspēju, arī ņemot vērā Rīcības plānu meža tiesību aktu ieviešanai, pārvaldībai un tirdzniecībai (*FLEGT)* un veicinot brīvprātīgu partnerattiecību nolīgumu izstrādi. Tās cenšas stiprināt saskaņotību un pozitīvu mijiedarbību valstu līmenī starp *FLEGT* un klimatrīcību meža un zemes izmantošanas nozarē, arī saistībā ar citām starptautiskām iniciatīvām, īpaši Varšavas regulējumu atmežošanas un mežu degradācijas izraisīto emisiju samazināšanai (*REDD+*). Tās iesaistās klimatrīcības politikas, tiesību aktu, noteikumu, stratēģiju un plānu izstrādē un pārskatīšanā meža un zemes izmantošanas nozarē saskaņā ar valstu nacionāli noteiktajiem devumiem. Tās veic pasākumus, lai uzlabotu meža nozares emisiju un piesaistes uzskaites kvalitāti.

4. Puses atbalsta mežu pielāgošanās un saglabāšanas stratēģiju un iniciatīvu izstrādi, lai uzlabotu mežu veselību, pavērstu pretējā virzienā atmežošanu, atjaunotu degradētas meža ainavas, uzlabotu noturību pret klimata pārmaiņām un atjaunotu mežu segumu. Atzīstot dabisko un pirmatnējo mežu nozīmi ekosistēmu, klimata un kultūras pakalpojumu nodrošināšanā, no kuriem mūsu sabiedrība ir atkarīga, tās sadarbojas ar mērķi izstrādāt un īstenot piemērotas pieejas un pozitīvus stimulus, lai šie meži varētu pielāgoties un saglabāties.

5. Puses atbalsta par mežu ilgtspējīgu apsaimniekošanu atbildīgo reģionālo, apakšreģionālo un valstu iestāžu un aģentūru stiprināšanu un spēju veidošanu. Tās palielina sabiedrības informētību par atmežošanu visos līmeņos un veicina to, ka tiek patērēti resursefektīvi un energoefektīvi produkti no ilgtspējīgi apsaimniekotiem mežiem. Tās veicina un atbalsta to, ka vietējās kopienas izmanto alternatīvu, ilgtspējīgu un tīru kurināmo ēdiena gatavošanai. Tās stiprina vietējo iestāžu un kopienu iesaistīšanos mežu aizsardzībā.

III SADAĻA

OKEĀNI, JŪRAS UN ZVEJNIECĪBA

29. PANTS

Puses atzīst okeānu būtisko nozīmi dzīvībā uz zemes, ilgtspējīgā attīstībā un cilvēku iztikā. Tās vienojas pastiprināt centienus aizsargāt okeānus un jūras no dažādu noslodžu, piemēram, klimata pārmaiņu, okeānu paskābināšanās un koraļļu balēšanas, pārmērīgas izmantošanas, nelegālas, nereģistrētas un neregulētas (NNN) zvejas un citu destruktīvu un neilgtspējīgu darbību, negatīvām sekām un ietekmes. Tās veicina zilās ekonomikas ilgtspējīgu attīstību, aizsargā jūras ekosistēmas un bioloģisko daudzveidību, samazina visu veidu piesārņojumu un īsteno politiku attiecībā uz klimata pārmaiņu mazināšanu un pielāgošanos tām.

1. NODAĻA

OKEĀNU PĀRVALDĪBA

30. PANTS

Ilgtspējīgi okeāni

1. Puses atzīst viena otras centienus nodrošināt uzlabotu un integrētu okeānu pārvaldību, stiprinātu reģionālās un apakšreģionālās zvejniecības saglabāšanas un pārvaldības pasākumus, zvejniecību pārraudzību, kontroli un uzraudzību, citas šim reģionam specifiskas stratēģijas un instrumentus efektīvai okeānu pārvaldībai.

2. Puses veic vajadzīgos pasākumus, lai īstenotu attiecīgos starptautiskos un reģionālos līgumus, konvencijas un nolīgumus, kuru puses tās ir, par okeānu pārvaldību un to resursu saglabāšanu un pārvaldību.

3. Puses stiprina okeānu pārvaldību to ilgtspējīgai izmantošanai un saglabāšanai saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvenciju (*UNCLOS)* un ņemot vērā attiecīgos reģionālos satvarus, arī veicinot integrētu pārvaldības pieeju, ievērojot ilgtspējīgas attīstības sociālos, ekonomiskos un vides aspektus.

4. Puses sadarbojas, lai mazinātu okeānu un to resursu noslodzi ar mērķi panākt drošus, tīrus un ilgtspējīgi pārvaldītus okeānus, un stiprina zināšanas par okeāniem. Tās sadarbojas piekrastes un jūras ekosistēmu aizsardzības, saglabāšanas un atjaunošanas jomā.

5. Puses sadarbojas, lai novērstu un samazinātu jūras piesārņojumu un cīnītos pret trokšņa piesārņojumu un jūras piedrazojumu, arī ar plastmasu un mikroplastmasu, naftas produktu noplūdēm un kodolpiesārņotājiem. Tās atbalsta un cenšas regulēt kuģu radīto siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu, aktīvi atbalstot to, ka steidzami tiek īstenota Starptautiskās Jūrniecības organizācijas stratēģija kuģu radīto siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanai. Tās pieņem tiesību aktus un noteikumus, kas attiecas uz kaitīgo atkritumu un piedrazojuma izvadīšanu ūdenī, arī nosakot sodus par pārkāpumiem.

6. Puses vienojas pamatot savus lēmumus ar labākajiem pieejamajiem zinātniskajiem datiem, pienācīgi ņemot vērā uz ekosistēmām balstītas pieejas principus, piesardzības principu un tradicionālo un pirmiedzīvotāju zināšanu nozīmi.

7. Puses stiprina sadarbību attiecībā uz saglabāšanas un pārvaldības pasākumu izpēti, izstrādi un īstenošanu, jūras telpisko plānošanu un aizsargājamo jūras teritoriju un jūras rezervātu izveidi saskaņā ar starptautiskajām tiesībām un pamatojoties uz labākajiem pieejamajiem zinātniskajiem datiem, kā arī ievērojot pirmiedzīvotāju un vietējo kopienu zināšanas.

8. Puses sadarbojas, lai veidotu spējas un zinātību okeānu pārvaldības jomā, arī jūras zinātniskajā pētniecībā un jūras tehnoloģiju pārnesē saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvenciju.

9. Puses veicina dialogu un sadarbību visos okeāna pārvaldības aspektos, arī jautājumos, kas saistīti ar klimata pārmaiņām, jūras līmeņa celšanos un tās iespējamajām sekām un ietekmi, dziļjūras izrakteņu ieguvi, zvejniecību, jūras piesārņojumu un pētniecību un izstrādi.

10. Puses atzīst vispārējās bažas par dziļjūras izrakteņu ieguves ietekmi uz jūras vidi un bioloģisko daudzveidību tajā. Tās izmanto labākos pieejamos zinātniskos datus, piemēro piesardzības principu un ekosistēmu pieeju, veicina pētniecību un apmaināsar paraugpraksi abpusēji interesējošās jomās saistībā ar dziļjūras minerālu resursiem, lai nodrošinātu jūras vides un tās bioloģiskās daudzveidības aizsardzības un saglabāšanas darbību pareizu pārvaldību no vides viedokļa.

31. PANTS

Bioloģiskā daudzveidība teritorijās, kas ir ārpus valstu jurisdikcijas

1. Puses, pamatojoties uz labākajiem pieejamajiem zinātniskajiem datiem, sadarbojas, arī ar kompetentu starptautisku un reģionālu organizāciju un režīmu starpniecību, lai saglabātu un ilgtspējīgi izmantotu jūras bioloģisko daudzveidību teritorijās, kas ir ārpus valstu jurisdikcijas.

2. Puses, arī izmantojot starptautisku sadarbību, veicina spēju veidošanu un jūras tehnoloģiju nodošanu jūras bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un ilgtspējīgai izmantošanai teritorijās, kas ir ārpus valstu jurisdikcijas.

2. NODAĻA

ZVEJNIECĪBA

32. PANTS

Zvejas resursu ilgtspējīga saglabāšana un pārvaldība

1. Puses attiecīgi divpusējā, apakšreģionālā, reģionālā un daudzpusējā līmenī sadarbojas, lai nodrošinātu zvejas resursu saglabāšanu, ilgtspējīgu pārvaldību un izmantošanu.

2. Puses sadarbojas, lai nodrošinātu zvejas resursu efektīvu saglabāšanu un pārvaldību, ilgtspējīgu ieguvi un sociālo un ekonomisko ieguvumu optimizāciju.

3. Puses vienojas veicināt pārredzamus un zinātniski pamatotus saglabāšanas un pārvaldības pasākumus saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, jo īpaši noteikumiem un principiem, kas izklāstīti Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvencijā un pvienoto Nāciju Organizācijas Nolīgumā par zivju krājumiem, attiecīgā gadījumā ievērojot saglabāšanas un pārvaldības pasākumus, kurus pieņēmušas reģionālās zvejniecības pārvaldības organizācijas.

4. Puses sadarbojas, lai ar efektīvu politiku, tiesību aktiem un noteikumiem nodrošinātu piekrastes zvejniecību ilgtspējīgu ekonomisko attīstību. Tās veicina vietējo kopienu un mazo un nerūpniecisko zvejnieku piekļuvi zvejas resursiem un veicina pārtikas nodrošinājumu un vienlīdzību gan starp vienas paaudzes cilvēkiem, gan starp paaudzēm.

33. PANTS

Nelegālas, nereģistrētas un neregulētas zvejas darbības

1. Puses saskaņā ar starptautiskām saistībām saglabā vai pieņem iniciatīvas, lai apkarotu nelegālas, nereģistrētas un neregulētas (NNN) zvejas darbības to attiecīgajās jurisdikcijās, citās jurisdikcijās un atklātā jūrā, atzīstot, ka šādas darbības nopietni apdraud zvejas resursu efektīvu saglabāšanu, pārvaldību un ilgtspējīgu izmantošanu.

2. Puses īsteno politiku un pasākumus, lai izslēgtu NNN zvejas darbības no tirdzniecības plūsmām. Tās īsteno un izpilda uzraudzības, kontroles un pārraudzības pasākumus, piemēram, novērošanas shēmas, kuģu uzraudzības sistēmas, zvejas licences un atļaujas, nozvejas reģistrēšanu un ziņošanu, pārkraušanas kontroli, inspekcijas un ostas valsts kontroli, kā arī ar tiem saistītus pasākumus, lai nodrošinātu atbilstību, ieskaitot izpildes pasākumus un sankcijas saskaņā ar iekšzemes noteikumiem ar mērķi saglabāt zivju krājumus, novērst pārzveju un veicināt ilgtspējīgu zvejniecību.

3. Puses saskaņā ar to saistībām, kas izriet no spēkā esošajiem valstu tiesību aktiem un apakšreģionāliem, reģionāliem un starptautiskiem instrumentiem, vienojas nepiešķirt atļauju ienākšanai to ostās Pušu kuģiem, par kuriem konstatēts, ka tie ir iesaistījušies NNN zvejas darbībās citās jurisdikcijās un atklātā jūrā, vai kuri iepriekš ir veikuši NNN zvejas darbības, neatļaut šādu kuģu ienākšanu to ostās vai izraidīt tos no savām ostām.

4. Puses cenšas ratificēt attiecīgos starptautiskos nolīgumus attiecībā uz NNN zveju, jo īpaši Nolīgums par ostas valsts pasākumiem, lai aizkavētu, novērstu un izskaustu nelegālu, nereģistrētu un neregulētu zveju, un veicina papildināmību un konsekvenci starp starptautiskajiem un reģionālajiem pasākumiem un stratēģijām NNN zvejas darbību apkarošanai.

34. PANTS

Kaitējošas zvejniecības subsīdijas

Puses vienojas veikt vajadzīgos pasākumus, lai aizliegtu konkrēta veida zvejniecības subsīdijas, kas veicina pārmērīgu zvejas jaudu un pārzveju, un likvidēt subsīdijas, kuras veicina NNN zveju, un atturas no šādu jaunu subsīdiju ieviešanas, atzīstot, ka Pasaules Tirdzniecības organizācijas sarunās par zvejniecības subsīdijām būtiskam elementam vajadzētu būt piemērotai, efektīvai, īpašai un diferencētai attieksmei pret jaunattīstības un vismazāk attīstītajām Klusā okeāna valstīm.

IV SADAĻA

DROŠĪBA, CILVĒKTIESĪBAS, DEMOKRĀTIJA UN PĀRVALDĪBA

35. PANTS

Puses sadarbojas, lai veidotu miermīlīgu un noturīgu sabiedrību, aizsargātu, veicinātu un īstenotu cilvēktiesības un stiprinātu demokrātijas principus un labu pārvaldību. Tās atbalsta atbildīgas un pārredzamas iestādes visos līmeņos un veic konkrētus pasākumus labas nodokļu pārvaldības jomā, kā arī korupcijas, krāpšanas un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apkarošanas jomā. Tās pievēršas jauniem vai pieaugošiem drošības apdraudējumiem, arī terorismam, kiberdrošības apdraudējumiem un visu veidu pārrobežu organizētai noziedzībai, īpaši saistībā ar jūras drošību, kibernoziegumiem, cilvēku drošību un vidisko drošību, vienlaikus aizsargājot cilvēktiesības, arī izmantojot reģionālo sadarbību, ņemot vērā to attiecīgos politikas satvarus, ieskaitot principus, kas izklāstīti Boe deklarācijā par reģionālo drošību, un attiecīgās ES kopējās ārpolitikas un drošības politikas stratēģijas. Attiecīgā gadījumā saskaņā ar spēkā esošajām starptautiskajām saistībām tās cenšas veicināt cilvēktiesību mehānismu, arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā cilvēktiesību komisāra biroja, darbu attiecīgos jautājumos.

1. NODAĻA

DROŠĪBA

36. PANTS

Miers un drošība

1. Puses sadarbojas, lai nodrošinātu mieru, drošību un tiesiskumu, aizsargājot, veicinot un īstenojot cilvēktiesības, labu pārvaldību, pastiprinātu cilvēku drošību, vidisko drošību un konfliktu novēršanu un miera veidošanu.

2. Puses novērš visu veidu ar identitāti saistītu vardarbību, ieskaitot seksuālu un ar dzimumu saistītu vardarbību un starpkopienu, etnisko un reliģisko vardarbību. Tās atbalsta izlīguma procesus, izmantojot pārejas tiesiskuma mehānismus, arī tradicionālu vai ieražu praksi, ja tā ir saderīga ar starptautiski atzītām cilvēktiesībām Tās sniedz atbalstu visiem vardarbībā cietušajiem.

3. Puses sadarbojas, lai uzlabotu jūras drošību, apmainoties ar informāciju, reaģējot uz draudiem kuģiem un jūras iekārtām un aktīviem un izpildot attiecīgos normatīvos aktus, saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Jūras tiesību konvenciju un ņemot vērā attiecīgos reģionālos satvarus. Tās, izmantojot arī kosmosa tehnoloģijas, sadarbojas, lai risinātu drošības jautājumus, kas izriet no pārrobežu noziegumiem, piemēram, narkotisko vielu nelikumīgas tirdzniecības, pirātisma un bruņotas laupīšanas jūrā, piespiedu darba, cilvēku tirdzniecības un migrantu kontrabandas

4. Puses cenšas izstrādāt jaunas iniciatīvas, lai novērstu un apkarotu terorismu visos tā veidos, pilnībā ievērojot tiesiskumu un starptautiskās tiesības, pievēršoties faktoriem, kas var radīt labvēlīgu vidi vardarbīgam ekstrēmismam un radikalizācijai. Tās izstrādā jaunus vai stiprina spēkā esošos tiesību aktus un stratēģijas un sadarbojas, lai attiecīgā gadījumā apkarotu terorismu, teroristu finansēšanu un ar to saistītos draudus un cīnītos pret tiem, pilnībā ievērojot starptautiskās tiesības. Tās sadarbojas, lai īstenotu visas attiecīgās ANO Drošības padomes rezolūcijas (ANO DPR), ieskaitot ANO DPR 2396 un ANO DPR 2462, kā arī Ģenerālās asamblejas rezolūcijas. Tās atturas sniegt jebkāda veida atbalstu valsts un nevalstiskiem dalībniekiem, kas teroristiskiem mērķiem mēģina izstrādāt, iegūt, ražot, turēt īpašumā, transportēt, nodot vai izmantot kodolieročus, ķīmiskos, bioloģiskos vai jebkādus citus ieročus un to nogādes līdzekļus. Tās uzlabo sadarbību, lai ļautu indivīdiem un kopienām novērst terora aktus, vardarbīgu ekstrēmismu un radikalizāciju un palielināt noturību pret tiem.

5. Puses atkārtoti apstiprina, ka klimata pārmaiņas ir eksistenciāls drauds iedzīvotāju un kopienu iztikas avotiem, drošībai un labklājībai, un apņemas virzīt Parīzes nolīguma īstenošanu. Tās veicina klimata pārmaiņu atzīšanu par drošības risku visā pasaulē un sadarbojas, lai nepieļautu, ka klimata pārmaiņu ietekme, piemēram, jūras līmeņa paaugstināšanās un ekstremālu laikapstākļu draudi, turpina pavairot draudus, nopietni ietekmējot mieru un drošību. Tās atzīst un reaģē uz klimata pārmaiņu radīto apdraudējumu mieram un drošībai, stiprinot pielāgošanās un noturības pasākumus, kā arī agrīnās brīdināšanas sistēmas.

6. Puses stiprina sadarbību, lai veicinātu kiberdrošību, novērstu un apkarotu kibernoziegumus un kibertelpas iespējotus noziegumus, ieskaitot kibertelpas iespējotas intelektuālā īpašuma zādzības. Tās sadarbojas, lai apmainītos ar paraugpraksi par to, kā efektīvāk aizsargāt valstu un reģionālās kritiskās infrastruktūras no kiberuzbrukumiem. Tās veicina daudzējādu ieinteresēto personu īstenotu interneta pārvaldību un risina jautājumus, kas saistīti ar nelikumīgu vai kaitīgu materiālu izplatīšanu tiešsaistē. Tās apmainās ar informāciju par kiberdrošības tehnisko ekspertu un kibernoziedzības izmeklētāju izglītību un apmācību, kibernoziegumu izmeklēšanu un digitālo kriminālistiku. Tās stiprina starptautisko sadarbību, lai veicinātu drošību un stabilitāti kibertelpā. Tās atzīst, ka kibernoziegumi ir globāla problēma, un norāda uz vajadzību balstīties uz esošajām starptautiskajām normām un standartiem, arī Budapeštas Konvencijas par kibernoziegumiem normām un standartiem.

37. PANTS

Organizētā noziedzība

1. Puses stiprina un īsteno tiesību aktus un stratēģijas, lai apkarotu pārrobežu organizēto noziedzību, cita starpā cilvēku, nelikumīgu narkotisko vielu un kājnieku ieroču un vieglo ieroču tirdzniecību, nelikumīgu mežizstrādi un ar to saistītu tirdzniecību, apdraudētu sugu, arī apdraudētu jūras sugu, savvaļas dzīvnieku un augu, kā arī no tiem iegūtu produktu, nelikumīgu tirdzniecību un citas nelikumīgas saimnieciskas un finansiālas darbības.

2. Puses sadarbojas, lai uzturētu koordinētus centienus novērst un apkarot savu finanšu sistēmu izmantošanu noziedzīgu darbību finansēšanai. Tās apmainās ar informāciju un īsteno atbilstīgus pasākumus, lai cīnītos pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, terorisma finansēšanu un nelikumīgām finanšu plūsmām saskaņā ar attiecīgajiem starptautiskajiem standartiem un satvariem, īpaši Finanšu darījumu darba grupas (*FATF*) ieteikumiem.

3. Puses stiprina dialogu un sadarbību tiesībaizsardzības jomā, lai apkarotu pārrobežu organizētās noziedzības un teroristu tīklu darbības. Tās uzlabo koordināciju starp valstu un reģionālajiem drošības mehānismiem, izmantojot atklātu dialogu un stratēģiskās informācijas apmaiņu, lai atbalstītu agrīnu brīdināšanu un sadarbību ar attiecīgām starptautiskām organizācijām, partneriem un ieinteresētajām personām.

2. NODAĻA

CILVĒKTIESĪBAS, DEMOKRĀTIJA UN PĀRVALDĪBA

38. PANTS

Cilvēktiesības

1. Puses atzīst, ka cilvēktiesības ir universālas, nedalāmas, savstarpēji atkarīgas un savstarpēji saistītas, un vienojas ievērot, aizsargāt un veicināt visas cilvēktiesības neatkarīgi no tā, vai tās ir pilsoniskas, politiskas, ekonomiskas, sociālas vai kultūras tiesības. Tās veic vajadzīgos pasākumus saskaņā ar attiecīgajiem starptautiskajiem līgumiem, lai nodrošinātu, ka pilnībā un vienlīdzīgi tiek izmantotas visas cilvēktiesības un pamatbrīvības, arī uzskatu un vārda brīvība, pulcēšanās un biedrošanās brīvība, kā arī domas, reliģijas un ticības brīvība. Tās pievēršas visiem rasisma, diskriminācijas un ar dzimumu saistītas diskriminācijas veidiem, ieskaitot izpausmes ar dzimumu saistītas vardarbības veidā, cilvēku tirdzniecībai, jo sievietes un meitenes ir īpaši pakļautas seksuālai izmantošanai, kā arī naida runai un naida noziegumiem, ksenofobijai un ar to saistītai neiecietībai, un apkaro visu minēto.

2. Puses pastiprina centienus panākt dzimumu līdztiesību un sieviešu un meiteņu visu cilvēktiesību pilnīgu ievērošanu, kā arī pilnvērtīgu iespēju nodrošināšanu sievietēm un meitenēm. Tās veicina, aizsargā un īsteno bērna tiesības.

3. Puses veicina minoritātēm piederošu personu tiesības un veicina pirmiedzīvotāju tautu tiesības, kā izklāstīts Apvienoto Nāciju Organizācijas Deklarācijā par pirmiedzīvotāju tautu tiesībām.

4. Puses atbalsta pasākumus, lai veicinātu uz tiesībām balstītu pieeju attīstībai, aptverot visas cilvēktiesības, un veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu cita starpā vienlīdzību un nediskrimināciju visiem, izmantojot cilvēktiesības, ieskaitot piekļuvi resursiem un pakalpojumiem, kuri ir būtiski, lai nodrošinātu tiesības uz pienācīgu dzīves līmeni, un kontroli pār tiem. Minētais cita starpā ietver tiesības uz izglītību, veselību, arī seksuālo un reproduktīvo veselību, pārtiku, dzeramo ūdeni un sanitāriju, pienācīgu mājokli, darbu un taisnīgumu. Pasākumi, kas jāveic, lai īstenotu šīs tiesības, ietver pieejamus pakalpojumus, ar kuriem risina klimata pārmaiņu cēloņus un negatīvo ietekmi un veicina taisnīgu un vienlīdzīgu resursu sadali.

5. Puses sadarbojas, lai īstenotu cilvēktiesības Klusā okeāna reģionā, arī izveidojot un stiprinot neatkarīgus valstu un reģionālus cilvēktiesību mehānismus un iestādes, kā arī stiprinot labvēlīgu un drošu vidi pilsoniskās sabiedrības, cilvēktiesību aizstāvju un citu attiecīgo ieinteresēto personu aktīvai iesaistei, arī veidojot to spējas un nodrošinot piekļuvi reģionāliem un starptautiskiem cilvēktiesību mehānismiem.

39. PANTS

Demokrātija un pārvaldība

1. Puses saskaņā ar starptautiski atzītiem principiem un valstu tiesisko regulējumu atbalsta demokrātiskos procesus un iestādes, arī atbildīgas valdības, kas ievēlētas mierīgās, iekļaujošās, pārredzamās un ticamās vēlēšanās, vēlēšanu rezultātu akceptēšanu un tai sekojošo valdības pāreju, kā arī indivīdu tiesības piedalīties sabiedrības, kurā viņi dzīvo, jautājumu risināšanā.

2. Puses sekmē parlamentu lomu, veicina plašsaziņas līdzekļu neatkarību un plurālismu, kā arī saglabā un paplašina pilsoniskajai sabiedrībai labvēlīgu telpu ar mērķi uzlabot demokrātisko pārskatatbildību. Tās stiprina valstu, reģionālās un decentralizētās spējas, lai nodrošinātu demokrātijas principu un prakses ievērošanu.

3. Puses veicina labas pārvaldības principu ievērošanu. Tās veic konkrētus pasākumus, lai izveidotu iekļaujošas, pārskatatbildīgas un pārredzamas publiskās iestādes. Tās atbalsta politikas izstrādes un īstenošanas spējas, veido pārskatatbildīgu, efektīvu, pārredzamu un profesionālu civildienestu un stiprina kvalitatīvu publisko pakalpojumu sniegšanu.

4. Puses paātrina e-pārvaldes pakalpojumu un digitālo pakalpojumu infrastruktūras izvēršanu, jo tā ir līdzeklis, ar kuru veicina piekļuvi publiskajiem pakalpojumiem un to pieejamību, uzlabo demokrātisko praksi un pārvaldību, kā arī sekmē, aizsargā un īsteno cilvēktiesības un pamatbrīvības.

5. Puses izveido vai stiprina mehānismus un iestādes korupcijas, kukuļošanas, krāpšanas un korporatīvo finanšu noziegumu apkarošanai, arī īstenojot un veicinot attiecīgos starptautiskos standartus un instrumentus, īpaši Apvienoto Nāciju Organizācijas Pretkorupcijas konvenciju. Tās veicina publisko resursu pārredzamu pārvaldību un pārskatatbildību, sekmē darbības, ar kurām atbalsta pārredzamības un likumības kultūras vērtības un uzvedības maiņu, lai panāktu korupcijas izskaušanu, kā arī turpina izstrādāt tiesību aktus, lai veicinātu līdzekļu atgūšanu un atdošanu.

6. Puses stiprina pārvaldības sistēmas, lai apturētu neatbilstīgu migrāciju un apkarotu migrantu kontrabandu un ar to saistītos noziedzīgos tīklus, kā arī cilvēku tirdzniecību, īpašu uzmanību pievēršot cietušo aizsardzībai.

40. PANTS

Tiesiskums un tiesu iestādes

1. Puses veicina likuma ievērošanu un sadarbojas, lai nostiprinātu tiesiskumu. To mērķis ir nodrošināt neatkarīgu, objektīvu un efektīvu tiesu varu un stiprināt iestādes tiesas spriešanas procesā. Tās veic vajadzīgos pasākumus, lai pienācīgā procesā nodrošinātu tiesu iestāžu pieejamību visiem.

2. Puses, arī atbalstot Konvencijas pret spīdzināšanu un tās fakultatīvo protokolu ratifikāciju un efektīvu īstenošanu, iebilst pret visu veidu spīdzināšanu un citu nežēlīgu, necilvēcīgu vai pazemojošu rīcību, ko jebkādos apstākļos veic valsts un nevalstiski dalībnieki, un nosoda to.

3. Puses veicina tiesu sistēmas reformas, lai nodrošinātu efektīvas tiesu sistēmas un procedūras un modernas brīvības atņemšanas iestāžu sistēmas. Tās sadarbojas, lai uzlabotu tiesu iestāžu un likumdošanas iestāžu galveno dalībnieku spējas.

41. PANTS

Finanšu pārvaldība

1. Puses veicina publisko finanšu pareizu pārvaldību, arī pastiprinātu un efektīvu publisko ieņēmumu mobilizēšanu un izmantošanu, ilgtspējīgu valsts parāda pārvaldību, ilgtspējīgas, pārredzamas, konkurētspējīgas un paredzamas publiskā iepirkuma sistēmas un atbalstu valstu pārraudzības struktūrām.

2. Puses ievieš tiesību aktus, veic konkrētus pasākumus un stiprina attiecīgās iestādes un mehānismus, lai īstenotu labas pārvaldības principus nodokļu jomā.

3. Puses sadarbojas, lai apkarotu izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, nodokļu apiešanu un nelikumīgas finanšu plūsmas, kā arī nodrošinātu nodokļu sistēmu efektivitāti, rezultativitāti, pārredzamību un taisnīgumu.

V SADAĻA

HUMĀNĀ UN SOCIĀLĀ ATTĪSTĪBA

42. PANTS

Puses ir apņēmušās līdz 2030. gadam izskaust nabadzību visos tās veidos, sekmēt humāno un sociālo attīstību ar iekļaujošu un taisnīgu piekļuvi sociālajiem pakalpojumiem un uzlabotu pārtikas nodrošinājumu, efektīvi novērst nevienlīdzību, veicināt dzimumu līdztiesību un dot pilnvērtīgas iespējas sievietēm un jauniešiem, nodrošināt, ka ikvienam ir nepieciešamie līdzekļi, lai dzīvotu cilvēka cienīgu dzīvi, un radīt apstākļus cilvēku efektīvai līdzdalībai demokrātiskajā dzīvē un viņu aktīvam devumam ilgtspējīgā ekonomikas izaugsmē. Tās veic konkrētus pasākumus, lai veicinātu sociālo kohēziju un sociālo aizsardzību kā būtisku ieguldījumu nabadzības izskaušanā un cīņā pret nevienlīdzību un kā svarīgu līdzekli, lai atkārtoti ieguldītu ekonomiskos ieguvumus sabiedrībā un cilvēkos. Tās veicina kultūru un sportu kā ilgtspējīgas humānās un sociālās attīstības, iekļaujošas ekonomikas izaugsmes un sociālās iekļautības un miermīlīgas sabiedrības virzītājspēkus.

1. NODAĻA

SOCIĀLIE PAKALPOJUMI

43. PANTS

Izglītība

1. Puses atbalsta iekļaujošu un vienlīdzīgu piekļuvi kvalitatīvai izglītībai sākumskolas, vidusskolas un terciārā līmenī, kā arī pirmsskolas aprūpei un tehniskajai un profesionālajai izglītībai un apmācībai, ņemot vērā to attiecīgos politikas satvarus, arī Klusā okeāna reģionālo izglītības sistēmu. Tās veicina digitālās pratības un prasmju attīstību. Tās īpašu uzmanību pievērš sievietēm un meitenēm, atstumtām un neaizsargātām grupām, arī personām ar invaliditāti.

2. Puses veic pasākumus, lai uzlabotu formālās un neformālās izglītības kvalitāti un atbalstītu prasmju pilnveidošanu ar tehnisko un profesionālo izglītību un apmācību nolūkā palielināt tādu augsti izglītotu un kvalificētu darbinieku skaitu, kuri atbilst darba tirgu vajadzībām un to piedāvātajām iespējām.

3. Puses sekmē iniciatīvas, ar kurām veicina un ļauj attīstīt un plašāk izmantot zinātni, tehnoloģiju, inženierzinātnes un matemātiku (*STEM*).

4. Puses cenšas uzlabot izglītības centru infrastruktūru un aprīkojumu. Tās uzlabo izglītības kvalitāti ar uz gūtajām atziņām balstītu politiku, mācību programmu izstrādi un uzlabotu skolotāju apmācības un profesionālās attīstības kvalitāti.

44. PANTS

Veselība

1. Pušu mērķis ir panākt vispārēju veselības apdrošināšanu un taisnīgu piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem, arī stiprinot valstu veselības aprūpes sistēmas, modernizējot iekārtas un aprīkojumu un nodrošinot kvalitatīvas un cenas ziņā pieejamas pirmās nepieciešamības zāles un vakcīnas.

2. Puses veic pasākumus, lai stiprinātu neinfekcijas slimību profilaksi un kontroli nolūkā samazināt saslimstību ar tām, arī palielinot ieguldījumus veselības veicināšanā un primārās un sekundārās profilakses stratēģijās. Tās ņem vērā to attiecīgos politikas satvarus, ar kuriem tiek veicināta neinfekcijas slimību profilakse un kontrole. Tās risina ar garīgo veselību saistītās problēmas, attīstot veselības aprūpi un kopienā balstītus pakalpojumus, arī tādus, ar kuriem pievēršas psihosociāliem traucējumiem.

3. Puses stiprina valstu un reģionālās uzraudzības un pārraudzības sistēmas, lai ātri un efektīvi atklātu infekcijas slimības un citas valsts, reģionālas un starptautiskas veselības ārkārtas situācijas, tostarp infekcijas ar pandēmijas potenciālu, piemēram, gripu, un reaģētu uz tām. Tās sadarbojas, lai īstenotu pieeju "Viena veselība" ar mērķi novērst rezistenci pret antimikrobiāliem līdzekļiem un tās sekas gan cilvēku, gan dzīvnieku veselībai.

45. PANTS

Ūdens un sanitārija

1. Puses pastiprina centienus veicināt piekļuvi pietiekamam, drošam un cenas ziņā pieejamam ūdenim personīgai un mājsaimniecības lietošanai, īpašu uzmanību pievēršot neaizsargātiem cilvēkiem. Tās veicina rīcību, kuras mērķis ir stiprināt ūdens nodrošinājumu pret iedzīvotāju skaita pieauguma, klimata mainīguma un klimata pārmaiņu ietekmi, arī uzlabojot ūdens izmantošanas efektivitāti, dzeramā ūdens nekaitīgumu un ūdens resursu ilgtspējīgu izmantošanu, kā arī attīstot valstu ūdens sateces un uzglabāšanas sistēmas.

2. Puses veicina fizisku un cenas ziņā pieejamu piekļuvi sanitārijai visiem un visās dzīves jomās, kā arī to, ka tā ir droša, higiēniska, sociāli un kulturāli pieņemama un sniedz privātumu un nodrošina cieņas ievērošanu. Tās atbalsta un stiprina vietējo kopienu līdzdalību higiēnas telpu un higiēnas prakses ieviešanā, pārvaldībā un uzturēšanā mājsaimniecībās, skolās un veselības aprūpes iestādēs, jo īpaši apgabalos, kas saskaras ar sarežģītām problēmām, piemēram, lauku un attālos apgabalos, mazās salās un neoficiālās pilsētapmetnēs.

3. Puses atzīst, cik svarīgas ir kopīgas zināšanas un tehnoloģijas, tostarp spēju veidošana, kas vajadzīgas, lai plānotu, nodrošinātu un uzturētu kvalitatīvas ūdens un sanitārijas sistēmas un infrastruktūru.

46. PANTS

Mājokļi

1. Puses pastiprina centienus, lai visiem, arī neaizsargātā situācijā esošām personām, nodrošinātu taisnīgu piekļuvi atbilstošiem, drošiem un cenas ziņā pieejamiem mājokļiem. Tās pievēršas jautājumam par nevienlīdzību starp mājsaimniecībām pilsētās un lauku apvidos, kā arī starp attālām salām un galvenajām salām. Tās veicina paraugprakses apmaiņu, arī saistībā ar būvnormatīviem, lai uzlabotu vidisko noturību un panāktu klimatiski pārdomātus mājokļus.

2. Puses strādā pie tā, lai panāktu visu iedzīvotāju piekļuvi ilgtspējīgiem energopakalpojumiem, uzlabojot piekļuvi elektroenerģijai un atbalstot mājsaimniecību enerģijas patēriņa efektivitāti.

47. PANTS

Pārtikas nodrošinājums un uzlabots uzturs

1. Pušu mērķis ir nodrošināt, lai visiem būtu piekļuve pietiekamai, cenas ziņā pieejamai, nekaitīgai un uzturvielām bagātai pārtikai, arī veicinot vietēju uzturvielām bagātu pārtiku un ieguldot ilgtspējīgās pārtikas sistēmās, ieskaitot transportēšanu un uzglabāšanu, kurā tiek ievēroti klimatiskie apstākļi. Tās īpašu uzmanību pievērš tam, lai nodrošinātu, ka katastrofu seku likvidēšanas laikā ir pieejami atbilstoši ārkārtas pārtikas avoti.

2. Puses sadarbojas, lai novērstu visu veidu nepilnvērtīgu uzturu un pievēršas pārtikas un uztura nepietiekamības pamatcēloņiem.

3. Puses atbalsta lauksaimniecības diversifikāciju un vietēju pārtikas ražošanu gan iztikas, gan komerciāliem mērķiem. To mērķis ir stiprināt noturīgas un diversificētas lauksaimniecības sistēmas un resursu ziņā efektīvu lauksaimniecību, izmantojot noturīgas un augstas ražības uzturvielām bagātas kultūraugu šķirnes. Tās pievēršas zvejas resursu pārmērīgai izmantošanai, ņemot vērā to, ka zivis ir izšķirošs pārtikas un uztura nodrošinājuma avots.

4. Puses veicina veselīgu uzturu, samazinot atkarību no importētiem pārtikas produktiem ar zemu uzturvērtību, stiprinot uzturvērtības marķēšanas regulējumu, veicinot izglītojošas un sabiedrību informējošas programmas par uzturu un veselīgu uzturu, kā arī veicinot veselīgas vietējās pārtikas ražošanu un patēriņu.

2. NODAĻA

NEVIENLĪDZĪBA, SOCIĀLĀ KOHĒZIJA UN SOCIĀLĀ AIZSARDZĪBA

48. PANTS

Sociālā aizsardzība

1. Puses veicina iekļaujošu un labi funkcionējošu darba tirgu un tādas nodarbinātības politikas izveidi, kura vērsta uz pienācīgas kvalitātes nodarbinātību visiem, arī uzlabojot darba ņēmēju veselības un drošības apstākļus. Tās pievēršas jautājumiem, kas saistīti ar neoficiālo ekonomiku, ieskaitot piekļuvi kredītiem un mikrofinansējumam, kā arī pastiprinātus sociālās aizsardzības pasākumus, lai veicinātu vienmērīgāku pāreju uz oficiālo ekonomiku. Tās apkaro visu veidu ekspluatāciju peļņas gūšanas nolūkos, ieskaitot seksuālu izmantošanu un darbaspēka ekspluatāciju, gan oficiālajā, gan neoficiālajā ekonomikā.

2. Puses strādā pie tā, lai paplašinātu sociālās aizsardzības segumu, jo īpaši attiecībā uz cilvēkiem, kuri ietilpst neaizsargātās un atstumtās grupās, kā arī tiem, kuri tiek nodarbināti oficiāli un neoficiāli, ar mērķi pakāpeniski panākt vispārēju piemērošanu, garantējot pamatienākumus un ieviešot atbilstošas un uz satricinājumiem reaģējošas sociālās aizsardzības sistēmas.

49. PANTS

Dzimumu līdztiesība un pilnvērtīgu iespēju nodrošināšana sievietēm un meitenēm

1. Puses stiprina politiku, programmas un mehānismus, kā mērķis ir nodrošināt, izlabot un paplašināt vīriešu un sieviešu vienlīdzīgu līdzdalību un iespējas visās politiskās, ekonomiskās, sociālās un kultūras dzīves jomās. Tās mudina ratificēt Konvenciju par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu, kā arī tās fakultatīvo protokolu, un atbalsta to efektīvu īstenošanu. Tās nodrošina, ka dzimumu līdztiesības aspekts tiek sistemātiski integrēts visās politikas jomās. Tās ņem vērā to attiecīgos politikas satvarus, arī Klusā okeāna reģionālo mehānismu dzimumu līdztiesības jomā.

2. Puses atbalsta pilnvērtīgu iespēju nodrošināšanu sievietēm ekonomikas jomā, identificē viņu ekonomiskās iespējas un nodrošina, ka tiek ievērotas un veicinātas viņu ekonomiskās un sociālās tiesības. Tās atvieglo sieviešu piekļuvi finanšu pakalpojumiem un nodarbinātībai un zemes un citu ražošanas līdzekļu kontrolei un izmantošanai. Tās veic pasākumus, lai atbalstītu sievietes uzņēmējas, mazinātu vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības un atceltu citus diskriminējošus noteikumus un praksi. Tās strādā pie tā, lai palielinātu sieviešu noturību pret klimata pārmaiņu ietekmi, un atbalsta viņu iztikas avotus lauksaimniecībā, zvejniecībā un akvakultūrā, kā arī kultūras nozarēs. Tās stiprina pieejamu statistikas datu par pilnvērtīgu ekonomisko iespēju nodrošināšanu sievietēm vākšanu, apkopošanu, analīzi un izplatīšanu.

3. Puses, arī izmantojot izpratnes veicināšanas iniciatīvas, lai panāktu uzvedības maiņu, apņemas pieņemt tiesību aktus un politikas pasākumus, kas vajadzīgi, lai izbeigtu bērnu, agrīnas un piespiedu laulības, izskaustu visu veidu seksuālu un ar dzimumu saistītu vardarbību, īpaši vardarbību ģimenē, visu veidu seksuālu izmantošanu un darbaspēka ekspluatāciju, kā arī jebkādu aizskaršanu publiskajā un privātajā sfērā.

4. Puses veic pasākumus, lai palielinātu sieviešu un meiteņu līdzdalību un ietekmi sabiedriskajā un politiskajā dzīvē, arī vēlēšanu, politikas, pārvaldības un attīstības procesos, vietējās pašvaldībās, tradicionālajos un paražu mehānismos, vadībā, konstitucionālās struktūrās, valsts uzņēmumos, miera veidošanā un samierināšanā.

5. Puses stiprina valstu un reģionālās iestādes, lai pievērstos jautājumiem, kas saistīti ar visu veidu vardarbību pret sievietēm un meitenēm, un risinātu tos, arī novērstu jebkāda veida seksuālu un ar dzimumu saistītu vardarbību un aizsargātu pret to, nodrošinātu aizskaršanas gadījumu izmeklēšanu un pārskatatbildības mehānismus, kā arī aprūpi un atbalstu cietušajām. Tās cenšas saskaņot valstu tiesību aktus un noteikumus un reģionālo regulējumu ar attiecīgajām starptautiskajām konvencijām un reģionālajiem satvariem.

6. Puses apņemas pilnībā un efektīvi īstenot Pekinas deklarāciju un Rīcības platformu, Starptautiskās konferences par iedzīvotājiem un attīstību rīcības programmu, kā arī to pārskatīšanas konferenču rezultātus. Tās, ņemot vērā attiecīgi *UNESCO* Starptautiskās tehniskās vadlīnijas par dzimumaudzināšanu, īsteno politiku un izstrādā programmas, kuru mērķis ir panākt vispārēju piekļuvi cenas ziņā pieejamiem, visaptverošiem un integrētiem kvalitatīviem seksuālās un reproduktīvās veselības pakalpojumiem ar atbilstīgām konsultāciju, informācijas un seksuālās izglītības programmām, kā arī seksuālās un reproduktīvās veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu. Puses attiecīgā gadījumā atbalsta Āzijas un Klusā okeāna valstu ministru deklarācijas par iedzīvotājiem un attīstību efektīvu īstenošanu.

50. PANTS

Jaunatne

1. Puses izveido pārvaldības struktūras, lai izmantotu jauniešu potenciālu un nodrošinātu pilnvērtīgas iespējas jauniešiem, kā arī palielinātu viņu ietekmi lēmumu pieņemšanas procesos un viņu aktīvu līdzdalību politiskajā dzīvē un miera veidošanas un izlīguma centienos. Tās veicina jauniešu lielāku līdzdalību vides pasākumos, īpaši programmās, kas attiecas uz klimata pārmaiņu uzraudzību un pielāgošanos tām.

2. Puses atbalsta jauniešu darījumdarbību un pienācīgas kvalitātes nodarbinātību jauniešiem, īpašu uzmanību pievēršot jauniešiem, kuri mācās, strādā vai tiek apmācīti, lai palīdzētu viņiem iegūt darba tirgum atbilstošas prasmes.

3. Puses sekmē sociālās un tiesiskuma programmas nepilngadīgo noziedzības novēršanai un integrācijai ekonomiskajā un sociālajā dzīvē. Tās atbalsta tādas institūcijas kā skolas, reliģiskas organizācijas un jauniešu grupas, kas var palīdzēt veidot neaizsargātu kopienu un riskam pakļautu jauniešu noturību.

4. Puses veic pasākumus, lai uzlabotu un stiprinātu bērnu aizsardzības sistēmas un pasākumus. Tās atbalsta pasākumus, lai izbeigtu bērnu darbu un ļaunprātīgu izmantošanu, agrīnas un piespiedu laulības un miesassodus.

51. PANTS

Personas ar invaliditāti

1. Puses veicina, aizsargā un īsteno personu ar invaliditāti tiesības bez jebkāda veida diskriminācijas. Tās veic konkrētus pasākumus, lai nodrošinātu viņu pilnīgu iekļaušanu sabiedrībā, nodrošinot vienlīdzīgu piekļuvi sociālajiem pakalpojumiem, ieskaitot izglītību un veselības aprūpi, un efektīvu dalību darba tirgos, kā arī citu ekonomisko iespēju izmantošanu.

2. Puses mudina ratificēt Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām un atbalsta tās efektīvu īstenošanu, ņemot vērā to attiecīgos politikas satvarus.

52. PANTS

Kultūra, sports un cilvēku savstarpējie kontakti

1. Puses sekmē materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma aizsardzību un veicināšanu, kā arī kultūras izpausmju daudzveidību, lai sekmētu savstarpēju sapratni un veicinātu līdzsvarotas apmaiņas kultūras jomā. Tās sadarbojas un sekmē ieguldījumus, lai atbalstītu tradicionālās mākslas un kultūras, pirmiedzīvotāju zināšanu un kultūras daudzveidības saglabāšanu un veicināšanu.

2. Puses veicina radošās un kultūras nozares un kultūras tūrismu kā nodarbinātības un ilgtspējīgas izaugsmes virzītājspēkus. Tās cenšas veicināt kultūras un radošo nozaru speciālistu mobilitāti un mākslas darbu apriti un īsteno kopīgas iniciatīvas dažādās kultūras un radošajās nozarēs. Ņemot vērā to attiecīgos politikas satvarus, arī Klusā okeāna reģionālo kultūras stratēģiju, tās veicina pilnvērtīgu ekonomisko iespēju nodrošināšanu sievietēm un jauniešiem, izmantojot kultūras vērtības ķēdes, stiprinot publiskā un privātā sektora partnerības kultūras darbu radīšanai un integrējot kultūru.

3. Puses veicina radošumu un inovāciju, zināšanu apmaiņu un starptautisku un reģionālu līdzradīšanu, kā arī tirgus piekļuves iespējas kultūras precēm un pakalpojumiem. Tās izstrādā nozarei specifisku tiesisko regulējumu un institucionālo atbalstu, kas cita starpā aizsargā radošo darbu intelektuālā īpašuma tiesības

4. Puses veicina apmaiņu kultūras jomā, arī starp iestādēm, piemēram, muzejiem un konservatorijām, un veicina starpkultūru dialogu gan starp cilvēkiem, gan attiecīgajām ieinteresētajām personām. Tās atbalsta jauniešu un jaunatnes darbinieku mobilitāti kā līdzekli, lai veicinātu starpkultūru dialogu un ļautu iegūt zināšanas, prasmes un kompetences ārpus formālās izglītības sistēmas. Tās cenšas īstenot attiecīgas iniciatīvas augstākās izglītības mobilitātes jomā, lai veicinātu sadarbību un modernizāciju augstākajā izglītībā un veicinātu izglītojamo un akadēmiskā personāla mobilitāti.

5. Puses popularizē sportu kā ilgtspējīgas attīstības, arī ekonomikas izaugsmes, sociālās iekļaušanas, nediskriminācijas un cilvēktiesību veicināšanas virzītājspēku. Tās cenšas veidot spējas, izveidot piemērotu tehnisko nodrošinājumu un veicināt cilvēku lielāku līdzdalību sporta un citos fiziskās audzināšanas pasākumos, īpašu uzsvaru liekot uz jauniešiem un sievietēm. Tās atbalsta sportu kā līdzekli starpkultūru dialogam un sadarbībai starp tautām, kā arī konfliktu un vardarbības novēršanai un pēckonflikta izlīgumam.

PIELIKUMI

I PIELIKUMS

ATGRIEŠANAS UN ATPAKAĻUZŅEMŠANAS PROCESI

Šajā pielikumā:

1) "pieprasījuma iesniedzēja valsts" ir valsts (kāda *OACPS* dalībvalsts vai kāda ES dalībvalsts), kas iesniedz atpakaļuzņemšanas pieprasījumu saskaņā ar nolīguma vispārīgās daļas 74. panta 3. punktu;

2) "pieprasījuma saņēmēja valsts" ir valsts (kāda *OACPS* dalībvalsts vai kāda ES dalībvalsts), kurai ir adresēts atpakaļuzņemšanas pieprasījums saskaņā ar nolīguma vispārīgās daļas 74. panta 3. punktu.

Tādu personu atpakaļuzņemšana, kurām nav derīga ceļošanas dokumenta

Atgriešanas un atpakaļuzņemšanas procesi norit šādi.

Ja atpakaļuzņemamajai personai ir pase, kurai beidzies derīguma termiņš, derīga personas apliecība vai personas apliecība, kam beidzies derīguma termiņš, vai cits oficiāls personu apliecinošs dokuments ar fotogrāfiju, vai ja personas identitāte ir apstiprināta ar visiem atbilstīgajiem līdzekļiem, ieskaitot meklēšanu vīzas pieteikumu ierakstos vai citos pieprasījuma iesniedzējas valsts oficiālajos reģistros, pieprasījuma saņēmēja valsts, saņemot attiecīgo informāciju, izsniedz ceļošanas dokumentus pēc iespējas drīz pēc pieprasījuma iesniedzējas valsts veiktā pieprasījuma, ja vien nav pamatota iemesla tos izsniegt pēc ilgāka laika perioda, un jebkurā gadījumā īsākajā iespējamajā laikā.

Citos gadījumos, ja ir jāpārbauda atpakaļuzņemamās personas valstspiederība, pieprasījuma saņēmēja valsts tūlīt pēc pieprasījuma saņemšanas no pieprasījuma iesniedzējas valsts veic nepieciešamo pārbaudi, izmantojot vispiemērotāko un efektīvāko identifikācijas procedūru, ieskaitot identifikācijas interviju pēc pieprasījuma iesniedzējas valsts veikta pieprasījuma. Pieprasījuma iesniedzēja un pieprasījuma saņēmēja valsts apņemas ielūkoties biometriskajos reģistros, ja tādi ir.

Jebkurā gadījumā, saņemot atpakaļuzņemšanas pieprasījumu attiecībā uz kādu no saviem valstspiederīgajiem, pieprasījuma saņēmēja valsts atbild ne vēlāk kā 30 dienu laikā pēc šā pieprasījuma iesniegšanas saskaņā ar termiņiem, kas paredzēti Konvencijas par starptautisko civilo aviāciju 9. pielikuma 5.26. nodaļā, izsniedzot saviem valstspiederīgajiem atbilstīgus ceļošanas dokumentus atgriešanas nolūkā vai pārliecinot pieprasījuma iesniedzēju valsti, ka attiecīgā persona nav tās valstspiederīgais.

Atgriešanas transportlīdzekļi

Atgriešana notiek, iepriekš par to paziņojot pieprasījuma saņēmējai valstij un izmantojot visus transportlīdzekļus, kas atbilst nolīguma vispārīgās daļas 74. pantā noteiktajiem pienākumiem. Atgriešana ar gaisa kuģi neaprobežojas ar regulāro avioreisu izmantošanu.

Nepavadītu nepilngadīgo atgriešana

Lai nodrošinātu bērna intereses, nepavadītu nepilngadīgo var atgriezt tikai pie viņa ģimenes locekļa, iecelta aizbildņa vai citām iestādēm, kas paredzētas valsts tiesību aktos, vai atbilstīgos uzņemšanas centros trešā valstī.

Divpusēji nolīgumi un vienošanās

Neskarot nolīguma vispārīgās daļas VI sadaļas 4. nodaļas un šā pielikuma tiešu piemērojamību, Puses pēc vienas Puses pieprasījuma slēdz divpusējus nolīgumus un vienošanās, kas reglamentē īpašus pienākumus saistībā ar attiecīgās Eiropas Savienības dalībvalsts un *OACPS* dalībvalsts valstspiederīgo atpakaļuzņemšanu un atgriešanu. Šie nolīgumi ietver īsākus termiņus identificēšanai un ceļošanas dokumentu izdošanai, lai vēl vairāk atvieglotu šā pielikuma īstenošanu. Ja kāda no Pusēm to uzskata par vajadzīgu, šādi divpusēji nolīgumi un vienošanās attiecas uz trešo valstu valstspiederīgo un bezvalstnieku, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir pieprasījuma saņēmējas valsts teritorijā, atpakaļuzņemšanas pasākumiem.

Minētajos divpusējos nolīgumos un vienošanās noteiktie pienākumi ir saderīgi ar šajā pielikumā izklāstītajiem noteikumiem.

II PIELIKUMS

EIROPAS INVESTĪCIJU BANKAS DARBĪBAS

1. PANTS

Tiesībsubjektība un statuss

1. Eiropas Investīciju bankai (“EIB”) un jebkuram EIB meitasuzņēmumam ir pilnīgs juridiskas personas statuss *OACPS* dalībvalstu teritorijā, ieskaitot jo īpaši tiesības slēgt līgumus, iegūt un atsavināt kustamu un nekustamu īpašumu un būt par pusi tiesas procesos.

2. EIB un jebkuram EIB meitasuzņēmumam katras *OACPS* dalībvalsts teritorijā piemēro tādu nodokļu un muitas režīmu, ko piemēro starptautiskai iestādei, kura darbojas šajā *OACP*S dalībvalstī un kurai saistībā ar šādu režīmu un statusu ir vislielākās priekšrocības.

2. PANTS

Banku un finanšu regulējums

EIB un jebkurš EIB meitasuzņēmums var kā starptautiska organizācija *OACPS* dalībvalstu teritorijā šajā nolīgumā paredzētajos nolūkos veikt darbības, kuras paredzētas EIB vai šāda meitasuzņēmuma statūtos, ko laiku pa laikam var grozīt, un starp kurām ir šādas – nodrošināt finansējumu ar aizdevumiem, obligācijām, garantijām, pašu kapitālu, kvazikapitālu vai jebkuriem citiem finansēšanas instrumentiem, sniegt vai finansēt tehnisko palīdzību, ieguldīt naudas tirgos, pirkt un pārdot vērtspapīrus un veikt jebkuras citas finanšu operācijas, kas saistītas ar jebkuru šādu darbību, kā arī izmantot bankas kontus jebkurā valūtā.

3. PANTS

Ārvalstu valūta

1. Attiecībā uz visām operācijām, kuras veic EIB vai kāds tās meitasuzņēmums, ko finansē ES, lai atbalstītu šā nolīguma mērķu sasniegšanu, *OACPS* dalībvalstis nodrošina, ka:

   a) saņēmēji un darījumu partneri pēc tābrīža valūtas kursa var konvertēt jebkurā pilnībā konvertējamā valūtā summas valsts valūtā, kas vajadzīgas, lai laikus veiktu visus maksājumus, kuri saistībā ar šādām operācijām pienākas EIB vai EIB meitasuzņēmumam, un

b) šādas summas ir brīvi, nekavējoties un faktiski pārvedamas attiecīgās *OACPS* dalībvalsts teritorijā vai ārpus tās, lai minētais saņēmējs vai darījumu partneris varētu izpildīt savas saistības pret minēto EIB vai EIB meitasuzņēmumu.

2. *OACPS* dalībvalstis nodrošina, ka attiecībā uz visām operācijām, kuras veic EIB vai kāds tās meitasuzņēmums, ko finansē ES, lai atbalstītu šā nolīguma mērķu sasniegšanu,

a) EIB vai EIB meitasuzņēmums var:

i) konvertēt jebkurā pilnībā konvertējamā valūtā pēc tābrīža valūtas kursa summas attiecīgās *OACPS* dalībvalsts valūtā, ko saņēmusi EIB vai EIB meitasuzņēmums, un

ii) brīvi, nekavējoties un faktiski pārvest summas, kas šādi konvertētas ārpus attiecīgās *OACP*S dalībvalsts teritorijas, uz tādiem bankas kontiem, ko EIB vai EIB meitasuzņēmums var brīvi noteikt, vai rīkoties ar šādām summām attiecīgās *OACPS* dalībvalsts teritorijā.

b) EIB vai EIB meitasuzņēmums var konvertēt jebkuras summas jebkurā pilnībā konvertējamā valūtā attiecīgās *OACPS* dalībvalsts valūtā pēc tābrīža valūtas kursa.

4. PANTS

Tiesas nolēmumu atzīšana

Attiecībā uz visiem strīdiem, kas rodas starp EIB vai EIB meitasuzņēmumu un saņēmēju vai jebkuru trešo personu attiecībā uz EIB vai EIB meitasuzņēmuma darbībām, katra *OACPS* dalībvalsts, lai sasniegtu šā nolīguma mērķus, apņemas: i) nodrošināt, lai *OACPS* dalībvalsts tiesām būtu pilnvaras atzīt galīgo nolēmumu, ko pienācīgā kārtībā pieņēmusi kompetentas jurisdikcijas tiesa, ieskaitot Eiropas Savienības Tiesu vai jebkuru ES dalībvalsts tiesu, vai jebkuru šķīrējtiesu, ciktāl to pieļauj šīs *OACPS* dalībvalsts konstitūcija, un ii) nodrošināt šāda lēmuma izpildi saskaņā ar piemērojamajiem valsts noteikumiem un procedūrām.

_____